

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİNİN
GÜNCELLEŞTİRİLMESİ**

Bilge KEPEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
OCAK- 2011**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİNİN
GÜNCELLEŞTİRİLMESİ**

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR

Bilge KEPEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
OCAK - 2011**

**KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİNİN GÜNCELLEŞTİRİLMESİ

Bilge KEPEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No:

**Bu Tez 05/01/2011 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği/ Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.**

**Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR
BAŞKAN**

**Yrd. Doç. Dr. Ahmet YENİKALE
ÜYE**

**Doç. Dr. İlyas GÖKHAN
ÜYE**

Yukarıda imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

**Doç. Dr. Murat KARABULUT
Enstitü Müdürü**

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİNİN GÜNCELLEŞTİRİLMESİ

Bilge KEPEK

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR
Yıl : 2011, Sayfa: 236+9
Jüri : Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR (Başkan)
: Yrd. Doç. Dr. Ahmet YENİKALE (Üye)
: Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Üye)

Tezimizin konusu olan “Bestelenmiş Divan Şiirleri Güncelleştirilmesi” adlı çalışmayı yaparken Divan şiiriyle klasik Türk musikisinde güftenin vezni ile bestenin usulü arasındaki kaçınılmaz ilişki olduğunu gördük. Bestelenen şiirlerde en önemli unsurun, değerli şarkı, gazel ve ilahîlerin klasik Türk musikisine beste olan şekil ve anlam yanında ahenk unsurları olduğunu gözlemledik. Bestelenmiş divan şiirlerinde ilahî ve şarkı türünü günümüz Türkçe’sine çevirerek istifadeye sunmayı gaye edindik. Şair ve eser sayısının çokluğu karşısında tezimiz sınırları dâhilinde değerli olanları, trt ve vakıfların arşivlerinde ön plana çıkmış eserleri, beste ve güfte sahipleri en tanınmış olanları güncelleştirip açıklamasını yaptık. Titizlikle araştırarak seçtiğimiz bestelenmiş divan şiirleri hakkındaki kitap, inceleme ve makalelerden istifade ettik.

Bestelenmiş divan şiiriyle klasik Türk musiki ilişkisinde beste unsurlarının mevcut olduğunu tespit ettik. Çalışmamızın konusu olan “Bestelenmiş Divan Şiirlerinin Güncelleştirilmesi” ile ilgili çalışmaları inceleyip bu alandaki çalışma ve düşüncelere yeni bilgiler katmaya çalıştık. Bestelenmiş divan şiirinde ses ve ahenkle ilgili sanatların değerlendirmesini yaptık. Divan şiirinde kelime seçimi, ünlü ünsüz ilişkileri, söz tekrarları, mısra tekrarları, vezin, kafiye, redif, paralellikler divan şiirinde ahengi sağlayan en önemli unsurlardandır. Bunların yanında ses ve söz tekrarlarına dayalı edebî sanatlarda ahenk temin ederek, müzikaliteyi sağladığı görülür. Bestelenmiş divan şiirleriyle klasik Türk musiki ilişkisinde ahenk unsurlarının ağırlığının şüphesiz ve tartışılmaz olduğunu tespit ettik.

Yalnızca, Nedîm Dîvanında 23 musiki makamı, 11 musiki âleti ve 35 musiki ıstılahının, Kadı Burhaneddin Dîvanında ise 23 musiki makamı, 8 musiki âleti ve 22 musiki ıstılahının edebî ifadeler içerisinde ustaca kullanıldığını öğrendiğimizde bile dîvan şiirinin klâsik musikimizdeki zengin yerini öğrenmiş olduk. Musiki kültürümüz adına son derece sevindirici olan kaynak eserleri inceleyip seçtiğimiz şiirleri günümüz Türkçe'sine çevirdik.

Bestelenen divan şiirlerinin dili klasik Türk musikisine katkıları yanında Türkçe'den sonra milletimizin âdeta ikinci bir dili olmuştur.

Genel hatlarıyla özetlediğimiz bu çalışmamız sonucunda yukarıdaki ölçüler dahilinde tezimize aldığımız kadarıyla; 15. ve 20. yüzyıllar arasında 62 divan şairinden 104 şarkı türünde bestelenmiş şiir; yine 15. ve 20. yüzyıllar arasında 59 divan şairinden ilahî türünde 91 bestelenmiş şiiri tezimize aldık .

Anahtar Kelimeler: Bestelenmiş divan şiirleri, klasik Türk musiki, şarkı, ilahi.

DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY

ABSTRACT

MA THESIS

UPDATING DIVAN POETRY THAT MUSIC COMPOSED ON

Bilge KEPEK

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Hasan ALTINZENCİR
Year : 2011, Pages: 236+9
Jury : Asst. Prof. Dr. Hasan ALTINZENCİR (Chairperson)
: Asst. Prof. Dr. Ahmet YENİKALE (Member)
: Assc. Prof. Dr. İlyas GÖKHAN (Member)

While we were preparing this thesis that main subject is “Updating divan poetry that music composed on”, it is determined that rhythm of lyrics and form of composition has an inevitable relation in the divan poetry and classical Turkish music. We observed that the most important element in poetry like precious “şarkı (song), gazel (ghazal) and ilahi (hymn)” that written music on is beside their meaning and form harmony. We purpose that prepare a functional thesis with translating forms of “şarkı (song) and ilahi (hymn)” to contemporary Turkish. With the fact of much quantity of poets and poetry we select, update and explain precious ones in the boundaries of thesis. We use meticulously selected books, essays and dissertations about divan poetry as sources.

We determined that in the relation through divan poetry which music written on and classical Turkish music, elements of composition exists. There a lot of studies in the research area of “Updating Divan poetry which music written on” that is the main subject of our thesis we research them and try to contribute with new ideas and information. We review arts related with sound and harmony in the divan poetry that music written on. The important elements which create harmony are choosing words, relations of vowels and constants, reiteration of words, reiteration of verses, meter of poetry, rhyme, word repeated after rhyme, and analogies. With all of them the literal arts based on reiteration of word and sounds creates harmony too. In the relation through divan poetry which music written on

and classical Turkish music we determined that the most important elements are harmony elements without doubt.

Just in the divan (poetry book of classical age) of Nedîm, 23 makam (system of modes or scales), 11 instruments of music and 35 musical terms and in the divan of Kadı Burhaneddin 23 makam (system of modes or scales), 8 instruments of music and 22 musical terms are used in the lines of poems. This information indicate us how to close relation between divan poetry and classic Turkish music. We determined fundamental work which are precious for culture of music and translated them to contemporary Turkish.

Divan poetry which music written on is important to classic Turkish music but the more important aspect of it is being likely second language of our nation.

We summarized general lines of our study and in the boundaries of our thesis between 15 and 20 centuries 104 different music written in the şarkı (song) form on the 62 classic divan poems in the same period 91 different music written in the ilahi (hymn) form on the 59 classic divan poems.

Key Words: Updating divan poetry, classical Turkish music, song, hymn.

ÖN SÖZ

Divan şiiri çeşitleriyle bir bütünlük arz eder. Bestelenmiş divan şiirleri içinde her şiir diğerleriyle farklılığı olduğu kadar, iç içeliği, benzerliği, ortak yönleri de bulunmaktadır. Bu güçlü özelliğiyle klasik Türk musikini doğrudan doğruya etkilemiştir. Bu etkilenme ve birliktelik sanatın özünde var olan duygu ve düşüncede olabileceği gibi ifade tarzında veya insanlarda uyandırdığı heyecan ve hayranlıkların ortaklığında, yahut kullanılan malzemede kendisini gösterir. İşte sanatın özünde var olan bu ortak yönler, sanatı bir bütün olarak değerlendirmenin lüzumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu hal ise, sanat etrafında müşterek çalışmaların yapılması zarureti ortaya koymaktadır.

Genelde sanatta var olan bu bütünlüğe bakış açısı divan şiiri için de geçerlidir. Edebiyatı, musikisi, hattı, minyatürü, mimarisi ve diğerleriyle ölümsüz bir medeniyet değeri olan divan şiiri veya bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirilmesi yanında bu şiirlerin şekil ve yapı özellikleriyle ve klasik Türk musikisiyle ilişkisinde güçlü sebep ve saiklerin çalışma konusu yapıldıkça kendini daha da belirginleştirdiği anlaşılmaktadır.

İşte bu zaruret bizi, araştırmamız neticesinde aralarında büyük tesirlerin olduğuna inandığımız ve malzemesi söz ve ses olan bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirmesini yapmaya yöneltti. Dahası, tezimizin gelişen kısımlarında görüleceği üzere, bestelenmiş divan şiirlerini çevirirken, bu şiirlerin neden bestelendiğinin sebep ve saiklerini araştırdık ve bu konuya da ağırlık verdik. Çünkü geniş araştırma ve akademik çevre imkanı sayesinde çok sayıda bulduğumuz bestelenmiş divan şiirlerinin çevirisini zevkle yaptığımız sırada bu şiirlerin şekil ve yapısına dair unsurları, yani klasik Türk musikisiyle ilişkisine de ciddi boyutta açıklama getirmek mecburiyeti hissettik. Gelişme bölümünde görüleceği gibi, bu hususta birçok eseri inceledik ve bestelenmiş divan şiirlerinin çevirisini tezimize yeterince yayarken, bu şiirin tematik özelliklerini ve musiki ilişkisini ileriki çalışmalara örnek olmak bakımından kendimizi akademik anlamda borçlu hissettik ve etraflıca bilgilerle dolu açıklama getirmeye çalıştık.

Bu sebeple araştırmamızın konusu bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirilmesine destek olacak ve temel saiklerine açıklama getirecek yönde yer yer detay bilgilerle çerçevemizi zengin tutmaya çalıştık. Araştırmamızda gördük ki, bestelenmiş divan şiirlerinin bize öğrettikleri kültürümüze yeni boyutlar kazandıracak nitelikte bilgilerdi. Özellikle şiir ve musiki arasındaki birlikteliğin arkasında bütünleşmiş bir medeniyet zihniyetinin olduğu kanaatine vardık. Bu, hem bizim için, hem de yeni bilgilerin gelecek çalışmalara vesile olması bakımından sevindirici oldu.

Bestelenmiş divan şiirlerinin çevirisini yaparken bilinen ünlü divan şairlerinin yanında, şiir ve musiki alanında devrin padişah, vezir, müderris, şeyhülislâm, ve kadılar başta olmak üzere değişik mesleklere sahip insanların şair ve musikişinas olarak karşımıza çıktığını gördük. Devrin ileri gelen sanatçı ruhlu her kademedeki insanın şiir ve musiki alanındaki gerçekten takdire şayan hizmetleri bugün kültürümüz açısından göz kamaştırıcıdır.

Klasik Türk musikisinde bestelerin çoğu divan şiirlerinden oluşmaktadır. Doğu ve batı kültürlerinde ilim erbabının ittifakla kabul ettiği üzere edebiyat ve mûsiki birbirine çok yakın ve birbirini tamamlayan iki güzel sanatlar kolundandır. Divan Edebiyatı ifadesinin temeli ise tartışılmaz olarak divan şiiridir. Altı asırlık çağa damgasını vuran divan şiiri ile musiki ilişkisi hem yapı ve biçim, hem de mâna olarak birebir ilişkisi mevcut olmaktadır. Divan şiirinin en büyük özelliklerinden biri ve temeli

musikiye sahip olmasıdır. Divan şiiri asırlar boyunca sesini aruzdan alacak, musikisini hep divan şiirinde, özellikle şarkı ve gazel türünde arayacak. Musiki ile yapı ve anlam bakımından uyumluluk olması divan şiirinde çok önemlidir. Aşağıdaki musikiyle dopdolu mısralar, sahiplerine “büyük şair” vasfını kazandırmıştır.

Hem kadeh hem bade hem bir şuh sâkidür gönül
Ehl-i derdüm hasılı sahip-mezakıdur gönül

diyen Nef’î, Dede’nin eserlerine kanunla refakat eder edada yazmış gibidir.

Perişan hâlün oldum sormadun hal-i perişanum

Ayrıca,

Her gören ayb itdi ab-ı dide-i giryanımı

Mısralarını söyleyen Fuzûlî’nin sesinde, İtrî’nin, divan şiiri ve musiki ilişkisinin önemli makamlarından olan nevakâr sesi işitilir. Şeyh Gâlib’in feryatlarına iştirak eden ney inleyişlerinde divan şiiri ve musiki birlikteliğinin zirvesini görmek mümkündür.

Yine zevrâk-ı derûnum kırılıb kenâre düşdi
Dayanır mı şişedür bu reh-i seng sare düşdi

Bestelenmiş divan şiirlerindeki usul ve beste çeşitliliğinin son derece zengin olduğunu gözlemlenir. Bu zenginlikten güncelleştirdiğimiz bazı şiirlerin musiki lezzetini tezimin önsözünde paylaşmak istiyoruz. Şiirleri bestelenen Yahya Kemal Beyatlı’nın şiirinde konumuz bağlamında ses ve mânayı bulduk:

Nev-bahar-ı vuslatın bassun deyu ilk ayına
Buseden papuş giydürdüm o nermin payına

İncelemelerimiz sırasında öğrendiğimiz bir husus da şudur: Bestelenmiş divan şiirlerinin daha yazılırken, yani güfte iken yapı ve şekil olarak besteye dönüşmüş gibi okunması ve bu güçte olmasıydı. Bâkî’nin şu beytinde bu unsurların hepsi mevcuttur:

Müheyya oldı meclis sakiya peymaneler dönsün
Bu bezm-i ruh-bahşın şevkine mestaneler dönsün

Bestelenmiş divan şiirleri içinde yer alan aşağıdaki beyitte Neşatî, mahur bestenin nağmelerini âdeta şiirini yazarken bestekârın kulağına fısıldamış gibi intiba vermektedir:

Gitdün amma ki kodun hasretde canı bile
İstemem sensüz olan sohbet-i yaranı bile

Bestelenmiş divan şiirlerini güncelleştirirken birbirinden güzel ve güçlü şiirler yazan şairler arasında Yunus Emre, şiirlerinde ırmaklarda kudümü, bülbüllerde udu hatırlatarak şöyle demektedir:

Şol cennetin ırmakları akar Allah deyu deyu
Çıkmış İslâm bülbülleri öter Allah deyu deyu

Bestelenmiş şiirlerinden çevirisini yaptığımız şairlerden Nedim, santur, kemençe, kanun ve keman sesini daha şiirini yazarken hissettirdiğini gözlemlemek mümkün:

Erişdi nev-bahar eyyamı açıldı gül ü gülşen
Çeragân vakti geldi lâle-zarın didesi Ruşen

Divan şiirinde mûsikiyi sağlamak için kelimelerin telaffuz şekilleri değiştirilmiş, imale ve zihaf ortaya çıkmıştır. Divan şiirinin temel unsuru kelimelerdir. Kelimelerin, mûsiki için şiirde rahatça feda edildiği düşünülürse, mûsikinin divan şiirindeki yeri daha iyi anlaşılır.

Tezimizi hazırlarken, değerli tez hocalarımın önderliğinde çeşitli alanda yaptığımız araştırma ve incelemeler bu alanda hem ufukumuzu açtı, hem de tezimizin yeni bilgilerle oluşmasını sağladı. Şöyle ki: Bu alanda yapılan ilk araştırma olması dolayısıyla bazı eksiklerimiz olabilir. Fakat, tezimizi büyük bir titizlikle hazırladığımız için akademik anlamda kendimizi rahat hissetmekteyiz.

Zaman zaman eksik ve hatalarımı düzelten ve bizi daha boyutlu araştırma ve kaynaklara sevk eden ilmî şevk ve yardımlarını gördüğüm değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Hasan Altınzencir olmak üzere, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yenikale, Yrd. Doç. Dr. Lütfi Alıcı hocalarımı şükranla yâd etmek istiyorum. Ayrıca bu araştırma heyecanı ile geçen severek yaptığım yüksek lisans tezimin meydana gelmesinde eser ve makalelerin temini ve adres gösterilmesinde yardımlarını gördüğüm anlayışlı ilim çevrelerine teşekkür ederim.

Bilge KEPEK
Ocak- 2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VIII
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	1
1.3. Sorular.....	2
1.4. Önem.....	2
1.4.1. Şarkılar.....	3
1.4.2. Şarkı Güftelerinin Şairleri ve Güfte Sayısı.....	3
1.4.3. İlahîler.....	5
1.4.4. İlahî Güftelerinin Şairleri ve Güfte Sayısı.....	5
1.5. Varsayımlar.....	6
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	8
3.BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİNİN KLASİK TÜRK MUSİKİSİNE ETKİSİ.....	8
3.1. Bestelenmiş Divan Şiiri ve Klasik Türk Mûsikisi İlişkisinde Beste Unsuru.....	11
3.2. Bestelenmiş Divan Şiirlerinde Şarkı, Gazel, İlahî ve Beste Unsurları.....	13
3.2.1. Divan Şiirinde Şarkı.....	13
3.2.2. Divan Şiirinde İlahî.....	14
3.2.3. Divan Şiirinde Gazel.....	15
3.2.4. Beste.....	16
3.3. Terennüm.....	16
3.4. Dinî Musiki.....	17
3.4.1. Temcid Münacâtı.....	17
4. BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİNDE GÜFTE- BESTE DOKUSU VE ETKİLEŞİMİ.....	17
4.1. Bestelenmiş Divan Şiirleriyle Klasik Türk Mûsikisi Etkileşiminde Güftenin Etkisi.....	18
4.2. Divan Şiirinde Beste- Güfte İlişkisi.....	19
4.3. Söz- Beste İlişkisinde Biçim.....	22
4.4. Söz- Beste İlişkisinde Makam.....	22
5. BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİNDE SES VE AHENKLE İLGİLİ SANATLARA GENEL BİR BAKIŞ.....	23
5.1. Beyitte veya Gazelde Paralelizm.....	27
5.2. Armoni.....	27
5.3. Ritim.....	28
6. BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİ BAĞLAMINDA KLASİK TÜRK MUSİKİSİNE BAKIŞ.....	36
6.1. Mevrit.....	39
6.2. Salat.....	39
6.3. Tevşih.....	40
6.4. Naat.....	40
6.5. İlahî.....	40

6.6. Kaside.....	41
6.7. Şuğl.....	42
7. BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRİ VE MÛSİKİ İLİŞKİSİNDE BİR ÖRNEK OLARAK MEVLEVÎ BESTELERİ.....	42
8. YÖNTEM.....	45
9. BULGULAR.....	46
10. BESTELENMİŞ ŞARKILAR.....	48
11. BESTELENMİŞ İLAHÎLER.....	109
12. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	209
13. KAYNAKLAR.....	211
14. BESTELENMİŞ ŞARKILAR VE İLAHÎLER DİZİNİ.....	217
15. ÖZGEÇMİŞ.....	236

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Divan şiiri ve musiki, aralarında yakın ilişkiler ve benzerlikler olan “kardeş sanat dalları”dır. Her ikisi de insanın duygu, düşünce ve hayâl dünyasına yönelerek, onları farklı yönlerden kuşatırlar. Her iki sanatımız da ahenkli ve güzel olanı yakalama sancısı ve kaygısı içindedir.

Divan şiiri ve musiki arasında var olan en önemli ilişki, yapılarındaki benzerlikten kaynaklanan ilişkidir. Bu hususu, Mahmut Kemal İnal şöyle ifade ediyor: “Şiirde vezin ne ise musikide de usul odur. Vezinsiz ve ahenksiz okunan şiirden şairler ne kadar muazzab olursa, usulsüz terennüm olunan musiki parçalarından da erbabı o kadar müteallim olur” (İnal, 1958: 5).

Buna göre, divan şiirinin iç musikisini sağlayan önemli unsur, vezindir. Özellikle aruz vezninin yapısı bu ahengi sağlamakta daha tesirlidir. Bu sebeple, başta aruz vezni olmak üzere, kafiyeler, redifler, ulamalar, hece düşmeli ulamaları, ses, kelime ve deyim, hatta beyit tekrarları, yansıma kelimeler, özellikle tezimizin konusu itibariyle incelediğimizde karşımıza çıkan bütün bunlara tam bir ses sanatı olan iştikak (aynı kökten türemiş kelimelerin bir beyitte ya cümlede bir arada kullanılması)’ı da kesinlikle eklemek gerekir (Macit, 1996: 46).

Divan şiiri ve musiki, iki kardeş sanat dalı olarak, içinde büyüyüp geliştiği Osmanlı devri Türk toplumunda derin ve kalıcı kültürel izler bırakmıştır. Öyle ki, bestelenmiş divan şiirinin güncelleştirilmesini yaparken tespit ettiğimiz verilere göre, şiirin adı güfte olmuş ve bestelenerek klasik Türk musikisini oluşturmuştur. Bu sebeple, birbirine bu kadar yakın ve iç içe olan bu iki sanat dalının birinde var olan gelişme, diğerini de olumlu yönde etkilemiştir. Özellikle şiirdeki gelişme, musikide kullanılan malzemenin kalitesini de artırmış; böylece kaliteli malzemeyle, kaliteli sözlü musiki eserleri ortaya koyma imkânı sağlamıştır.

Şiir, güfte olarak musikinin içinde yerini alırken; diğer taraftan musiki âletleri ve makamları, şekil ve fonksiyon özellikleriyle, divan şiirinin mazmunları içinde yerini almıştır. Böylece, şiir musikinin; musiki terminolojisi, şiirin en önemli malzemesi olmuştur. Bu süreç 13. Yüzyıldan 19. yüzyıla kadar devam eden divan şiirimiz ve klasik Türk musikimiz için geçerli olduğu kadar, bundan sonra da geçerli olmuştur.

1.2. Amaç

Biz bu çalışmamızda, aralarında bunca benzerlik bulunan bu iki sanat dalının gelişim serüveni içindeki müşterek unsurlarını ve unsurların hem şiirden musikiye, hem musikiden şiire hangi unsurlar birbirine etki etmiştir; bunları etraflıca inceleyip tezimizin ilgili bölümlerinde vermeye çalıştık. Şüphesiz ki tezimin konusu itibariyle bestelenmiş divan şiirlerinin sahasını hayli geniş tutmak için çok ciddi araştırma ve incelemeler yaptık. Bunun için bu alanda çalışma yapmış olan akademik eser ve makale sahiplerinin, elimize geçen kadarıyla çalışmalarını inceledik. Bu bakımdan, hem metin içerisinde önemli sayıda değişik ve farklı kaynaklara müracaat ederek tezimizi meydana getirmeyi bir gaye edindik. Metin içinde ve sonunda görüleceği üzere, hayli dipnot ve kaynakça ortaya koyarak metinlerimizin ileriki çalışmalara bir örnek olmasına çalıştık.

Bizi böyle bir çalışmaya sürükleyen ilmî zaruret ve divan şiiri ve klasik Türk musikisi sevgisinin payı yüksektir. Bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirilmesini hayli geniş tutarak, tarihi gelişimini gün ışığına çıkarmak, toplumumuzun ve musiki

dalında çalışan musikişinaslarımızın faydalanmasını gözettilik.

Bestelenmiş divan şiiirlerinin belli başlı örneklerini, özellikle şarkı, gazel ve ilahî türündeki eserleri eksiksiz olarak tespit etmeye çalıştık. Bestelenmiş her divan şiiirini önce ilk sayfaya adı, usulü, güftesi ve beste sahibinin adını ve şiiir metnini Osmanlı Türkçesi şekliyle yerleştirdik. Devamında ise, şiiiri günümüz Türkçesine çevirdik. Aynı geleneğin ürünü olan bu sanatları birbirleri hakkında verdikleri bilgiler açısından değerlendirmeleri yapmaya çalıştık.

Diğer taraftan bestelenmiş divan şiiirlerinin güncelleştirilmesi ve klasik Türk musikine katkısı ve bu birlikteliği sağlayan unsurlar hakkında yazılan görüşleri her konu için birçok farklı kaynaktan faydalanarak metinlerimizi meydana getirdik.

Konumuz olan bestelenmiş divan şiiirlerinin güncelleştirilmesini yaparken taradığımız divanlardan en çok şarkı, gazel ve ilahi türünden şiiirlerin bestelendiğini tespit ettik. Bunların sayısını ilgili bölümlerde yeterince ve faydalı olacak şekilde açıkladık.

Tezimizin kapsamı itibariyle bestelenmiş divan şiiirlerinin sayısı ve şiiirleri bestelenmiş divan şiiirlerinin tespitinde tez hocalarımızın verdiği bilgiler doğrultusunda hareket ederek çalışmamızı sürdürdük. Dolayısıyla şiiiri bestelenmiş ne kadar divan şiiiri varsa tarayıp bunlar içinde şarkı, gazel ve ilahî türlerinin en önemlilerini seçmemize rağmen ortaya koyduğumuz şiiir metni 200 sayfayı aşmıştır. Şüphesiz bu çalışmayı geniş tutmaktan gayemiz, gerek tez hocalarımızın bizleri teşvik etmesinin bir ürünü olarak, gerekse üniversitemizin arşivlerinde yer alacak tezler içinde kültürümüze katkılarının olmasını asla gözden kaçırmadık.

1.3. Sorular

Konumuz olan bestelenmiş divan şiiirlerinin tespitinde şu özellikte kaynakları seçerek çalışma yaptık:

1. Divanları olan şiiirlerin bizzat kendi eserleri veya hakkında yapılan çalışmalar.
2. Şuara tezkirelerinde yer alan ve musikişinas olan divan şiiirlerinin bestelenen şiiirlerini tarayıp tesbit ettik.
3. Divan şiiiri tarzında şiiirler yazan ve divan sahibi olan şiiirlerin bestelenmiş şiiirlerinden kıstaslarımıza göre yaptığımız seçmeler.
4. 19. yüzyılın ikinci yarısında vefat etmesine rağmen klasik anlayışla şiiirler yazan musikişinaş şiiirlerden kıstaslarımıza göre yaptığımız seçmeler.
5. 20. yüzyılda aruzla yazan ve şiiirleri bestelenmiş ve şarkı olarak söylenen şiiirlerden (Yahya Kemal vb.) yaptığımız seçmeler.

1.4. Önem

Bilindiği üzere 16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme dönemidir. Siyasî ve ekonomik alanda görülen yükselme ve gelişme bir Osmanlı Türk Medeniyeti vücuda getirmiştir. Bütün dünya ülkelerinin de belgelerle sabit olarak kabul ettiği bu medeniyetin güzel sanatlar alanında mimarî, hat, ebru, minyatür yanında en önemli unsuru divan şiiiridir. Divan şiiirinin sanat yönünden ne olduğuna dair ayrıntılı izahlarımızı ilgili bölümlerde hayli ilmî eser, makale ve kaynaklardan alıntı yaparak derinlemesine yaptığımız kanaatindeyiz. Buna göre, tez konumuz olan bestelenmiş divan şiiirlerinin özellikleri yanında, şiiirleri bestelenen şiiirlerin güftelerini sırasıyla seçme yaparak günümüz Türkçe'sine çevirdik. Bestelenmiş divan şiiirleri içinde çevirdiğimiz şiiirlerin daha çok ilahî, gazel ve şarkı ağırlıklı olduğunun ortaya çıktığını

belirttik. Ayrıca bestelenen ilahî, gazel ve şarkıların usul, makam, güfte ve beste künyelerini titizlikle şiirlerin başına kurallarına göre yerleştirdik. Şiirleri bestelenmiş divan şairlerini sırasıyla şu isimlerden seçerek, gelecek çalışmalara örnek ve kaynaklık olacak tarzda bir bestelenmiş divan şiirleri antolojisi meydana getirmeye çalıştık. Güncelleştirmesini yaptığımız bestelenmiş divan şiirlerinin şairinin adı, makam (usûl), güftesi ve sayısının dökümü konumuz gereğince açıklaması şöyledir:

1.4.1. Şarkılar:

Seçtiğimiz bestelenmiş 104 şiirden oluşmaktadır. Bu eserlerin usûl adları ve usûl sayıları şöyle sıralanmaktadır:

Aksak: 22
Ağır Aksak: 22
Türk Aksağı: 4
Curcuna : 10
Evfer : 1
Fer: 1
Türk Aksağı: 4
Çenber : 1
Yürük Semâi: 11
Semâi : 2
Müsemmen : 2
Lenk Fahte : 1
Devr-i Hindi : 5
Devr-i Revan: 1
Sengin Semâi: 3
Düyek: 4
Sofyan: 1
Ağır Düyek: 1
Remel: 2
Ağır Aksak Semâi: 1
Hafif: 2

1.4.2. Şarkı Güftelerinin Şairleri ve Güfte Sayısı:

Yavuz Sultan Selim Han: 1
Şeyh Gâlib: 4
Yahyâ Kemal Beyatlı: 2
Leylâ Hanım: 4
Sermed Efendi: 1
Hammamizâde İsmâil Dede Efendi: 1
Yahyâ Nazî Efendi: 1
Recâizâde Mahmut Ekrem: 4
Sultan III. Selim: 1
Sultan V. Murâd: 1
Cenâb Şahabeddin: 1
Ahmet Refik Altınay: 2
Yaşar Nezihe Hanım: 1

Nahîfi: 1
Fitnat Hanım: 1
Âşık Ömer: 2
Süleyman Nazif: 1
İzzet Ali Paşa: 1
Adlî (II. Mahmud): 1
Nafıza: 1
Nef'î: 1
Nâbîzâde Nâzım Bey: 1
Mahmud Celâleddin Paşa: 1
Fâik Ali Ozansoy: 1
Nevres-i Cedid (Osman Nevres): 3
Nedim: 1
Nigar Hanım: 1
Mehmet Âkif Ersoy: 1
Niğdeli Hikmet Bey: 1
Tanbûrî Mustafa Çavuş: 1
Fuzûlî: 2
Abdûlbâki Baykara: 1
Tevfik Fikret: 1
Ahmet Râsim Bey: 2
Alâeddin Yavaşca: 1
Nahit Hilmi Özeren: 1
Şeyhülislâm Es'âd Efendi: 1
Niğdeli Hikmet Bey: 1
Bâkî: 3
Rahmi Bey: 1
Enderûnî Vasıf: 3
Sâmi Paşa: 1
Sultan Abdülaziz Han: 1
Hüseyin Avni Bey: 1
Râbia Hâtun: 1
Ahmet Paşa: 2
Mehmet Sait Bey: 1
Şeyhülislam Yahya Efendi: 1
Dede Efendi: 1
Süleyman Nahîfî Efendi: 1
Nev'î: 1
Nâmık Kemâl: 2
Âkif Paşa: 1
İzzet Molla: 2
Zeki Müren: 1
Enderûni Hüseyin Fazıl: 1
Tâhir-ül Mevlevî: 1
Faruk Nafiz Çamlıbel: 1
Galip Paşazade Reşit: 1
Mehmet Sâdi Bey: 1
Ethem Pertev Paşa: 1
Mevlâna Celâleddin Rûmî: 1

Şairi Belli Olmayanlar: 12

1.4.3. İlahîler:

Seçtiğimiz bestelenmiş 91 şiirden oluşmaktadır. Bu şiirlerin usûl adları ve usûl sayıları şöyle sıralanmaktadır:

Sofyan: 37
Düyek: 26
Devr-i Hindi:9
Nimesav: 1
Aksak Semâi: 1
Aksak : 1
Evsat : 4
Devr-i Revan: 1
Yürük Semâi: 1
Müsemmen: 2
Nim Sofyan: 2
Raks Aksağı: 1
Sengin Semai: 2
Yürük Semâi: 1

1.4.4. İlahî Güftelerinin Şairleri ve Güfte Sayısı:

Yunus Emre: 13
Hz. Pîr Niyaz-ı Mısrî: 3
Alvarlı Efe (Muhammet Lütfi): 1
Yavuz Sultan Selim Han: 1
Hacı bayram Veli: 1
Osman Hulûsi Daredevî: 1
Kenan Rıfâî: 2
Îsâ Mahvî Efendi: 1
Nâmî : 2
Sâbit: 1
Zeki Altun: 2
Nizamoğlu Seyyid Seyfullah: 3
Nutmî : 1
İbrahim Hakkı Erzumumî: 1
Aziz Mahmut Hüdayi: 3
İsmail Hakkı Bursevî: 1
Hz. Sezaî: 2
Abdulmecit Şeyhî: 1
Kenzî : 1
İsmail Hakkı Hazretleri: 1
Gazâlî: 2
Hz. Nasûhî: 2
Hakkı: 1
Mustafa Fenâî: 1
Seyyid NesîmiB 1
Muallim Hakkı Bey: 1

Dede Efendi: 1
Yaman Dede: 1
Eşrefoğlu Rûmi: 2
Şeref: 1
Ali Ulvu Kurucu: 2
Molla Câmî Hz.: 1
Şeyh Vefâ Hz : 2
Şeyh Sami Efendi: 1
Merkez Efendi: 1
Hatayî: 1
Şeyh Hazmi Efendi: 2
Muzaffer Ozak: 2
Hz. İbrahim Ümmî Sinan: 1
Kul Yusuf: 1
Hz. Nureddin Cerrahî: 1
Şeyh Kamil Efendi: 2
Kuddusî: 1
Safer Dal: 2
Mehmet Akif Ersoy: 1
Şeyh Abdülaziz Zihni Efendi: 1
Hakkı Efendi: 1
Abdülehad Nûri: 2
Hz. Üftade : 1
Tâci: 1
Tevfik Çıpacıoğlu: 1
Azmi Dede: 1
Ziver Paşa: 1
Fuzûlî: 1
Ruşenî: 1
Şemseddin Sivasî: 1
Şem'i: 1
Muhyî: 1
Hayâlî: 1
Şairi Belli Olmayanlar: 4

1.5. Varsayımlar

Bilindiği üzere, 14. yüzyılda klasik şiir teşekkül etmeye başlamış; Ahmedî, Kadı Burhanettin, Seyyid Nesîmi gibi şairler yetişmiştir. Başta Kadı Burhanettin'in şiirleri olmak üzere klasik şiirde, bestelenmeye uygun unsurlarla musiki terimleri ve mazmunları yerini almaya başlamıştır.

15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul ve Saray, cazibe merkezi olarak sanatkarların toplandığı merkez olmaya başlamıştır. Padişahlar, sanatı ve sanatçıyı himaye etmelerinin yanında, kendileri de şiirle uğraşmışlardır. Neticede klasik Türk şiiri 15. Yüzyılda Ahmed-i Dâî, Şeyhî Ahmet Paşa, Necatî gibi şairler yetiştirmiştir. Ayrıca bu devirde, başta devrin padişahlarından II. Murad (ö. 1451) olmak üzere; Nahîfî (ö. 1494), Dâî (ö. ?), Eşrefoğlu Rûmî (ö. 1469), Hacı Bayram Veli (ö. 1429), Nizârî (ö. ?), Rûşenî (ö. 1487), Zeynep Hatun (ö. 1474) gibi şiirleri bestelenen ve aynı musikişinas önemli şairler yetişmiştir. Bu yüzyılda dikkati çeken önemli bir husus, şairlerin çoğunun

mutasavvıf şairlerden olmasıdır.

16. yüzyılın sonları, Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme dönemidir. Siyasî ve ekonomik alanda görülen yükselme ve gelişme şiir ve musikiye de yansımış; şiirde Fuzûlî, Bâkî, Zâtî, Hayâlî, Nev'î, Rûhî, Taşlıcalı Yahya Bey gibi şiirleri bestelenen önemli şairler yetişmiştir.

17. yüzyıl sonlarından itibaren, Osmanlı İmparatorluğu için gerilemenin başladığı dönemdir. Ancak siyasî ve ekonomik alandaki gerileme sanata henüz yansımamış olup, bilakis şiir ve musikide bir önceki yüzyıla göre gelişme ve yükselme devam etmiştir. Şiirde Nef'î, Şeyhülislâm Yahya, Nâilî, Nev'izâde Atâî gibi şairler yetişmiştir. Bu yüzyılın Türk şiirinin en bariz özelliği, üslûptaki değişim ve yenileşmedir. Sebki Hindî adı verilen bu yeni tarz, Türk şiirine hayâl zenginliği ve derinlik kazandırmıştır. Bu şiirde anlam derin, geniş ve iç içe olup, anlam sözden üstündür. Uzun terkiplerin ve anlaşılması güç hayallerin kullanıldığı bu şiir anlayışı, klasik şiirimizi olduğu kadar, mûsikimizi de etkilemiştir.

Bu döneme kadar güftelerini klasik şiirimizden seçen musikişinaslar, şiir dilindeki bu değişim karşısında yeni çareler aramak zorunda kalmışlardır. Çünkü musikişinaslar, kendilerini şairler kadar serbest hissedemiyorlardı. Kısaca; mûsikîyle de uğraşan klasik şairler, bestelenmek amacıyla şarkı ve murabba adı verilen yeni şiirler yazmaya başladılar.

18. yüzyılın ilk yıllarında Nâbî, Sâbit, Kâmi, Osmanzâde Tâib, Nazîm Yahya gibi şairlerin varlığıyla divan şiiri hâlâ zirvededir. Bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren divan şiiri eski gücünü yitirmeye başlamış, hatta yüzyılın sonuna doğru çökmüştür. Klasik şiirimiz Nedim ve Şeyh Gâlib'le yeni bir nefes almış, ancak onların ölümünden sonra yapılan çabalar klasik şiiri ayağa kaldırmaya yetmemiştir.

19. yüzyıl, divan şiirinin yerini, yeni Türk şiirine bıraktığı dönemdir. 1839 Tanzimat Fermanı ile başlatılan siyasî alanda Batı'ya yönelik, edebiyatımıza da yansımış; klasik şiirimiz, Enderunlu Vâsıf ve Keçecizâde İzzet Molla gibi birkaç şair istisna tutulursa güçlü şairler yetiştirememiştir. Bu dönemin şiirleri bir önceki yüzyıla göre daha sade olup, şairler taklitten öte geçememiştir. Böylece Anadolu'da Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla müesseseseleşen ve onun yükselmesiyle gelişen divan şiiri önce kendi çöküşünü, sonra da Osmanlı'nın çöküşünü haber verircesine yerini yeni şiire bırakmıştır.

19. yüzyılın şiirleri bestelenmiş şairlerden birkaçının isimlerini vermek icap ederse şu şairleri belirtebiliriz: Adlî (II. Mahmud, ö. 1839), Adile (ö. 1898), Aşkî (ö. 1882), Ata'ullah Mehmed (ö. 1826), Azmi Dede, (ö. 1893), Mahmud Celaleddin (ö. 1899), Derdli (ö. 1845), 3. Selim (ö. 1808), İsmail Hammamizâde (ö.1845), İzzet (Mustafa, ö. 1876), Na'tî (ö. 1900), Nevres (Osman, ö. 1876), Nutkî (Ali, ö. 1804), Rûşen (Mehmet, ö. 1891), Şinâsi (İbrahim, ö. 1871), Vasfî (Mehmed Salih, ö. 1862), Vasıf (Enderunlu, ö. 1824), Zekâyî (Mustafa, ö. 1812), Zihnî (Bayburtlu, ö. 1859), Zîver (Ahmed Sadık, ö. 1862).

Yukarıda bestelenmiş şiirlerini çevirerek güncelleştirdiğimiz şairlerin şiirinin hem gelişim seyrini devam ettirememesi, hem de 1839 Tanzimat hareketiyle başlatılan Batıya yönelik siyasî tercihlerle ömrünü tamamladığını söylemiştik. Buna karşılık çoğunluğunu tekke şairlerinin oluşturduğu bir kısım şairler divan şiir geleneğini 20. yüzyıla taşımışlar; divanlar ve divançeler oluşturmuşlardır.

Genel hatlarıyla özetlediğimiz bu çalışmamız sonucunda tezimize seçip aldığımız kadarıyla; 15. ve 19. yüzyıllar arasında 62 divan şairinden 100 şarkı türünde bestelenmiş şiiri; yine 15. ve 19. yüzyıllar arasında 59 divan şairinden ilahî türünde 92 bestelenmiş şiiri tezimize aldık.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

Kaynaklarımda vermiş olduğum kitap, makale ve tezler konu ile ilgili önceki araştırmaların birer örneğidir. Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde de birçok yazma eser karşımıza çıkmıştır. Bunlardan bazıları:

- Beyân-ı Edvâr ve Makamat A. 3459.
- Kitab-ı Edvâr R. 1728.
- Beste Mecmuası R. 1724
- Beste ve Semâi Mecmuası R. 1722.
- Tefhimi'l-Makamât fi Tevlidi'n-Nagamât H. 1793.
- Musiki Mecmuası E. H. 2069.
- Şarkı Defteri M. R. 544.

3.BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİNİN KLASİK TÜRK MUSİKİNE ETKİSİ

Klasik Türk musikisi kavramını, divan şiirinin kalıbı aruz vezninin dışında düşünmek zordur. Böylelikle klasik Türk musikisinde güftenin vezni ile bestenin usûlü arasındaki kaçınılmaz ilişki ortaya çıkmış olur. Divan kelimesi sözlük bakımından iki anlamı vardır. Belli bir kalıpla yazılan ve besteye okunan şiirin türüne divan denir. Kalıbı: “Failatün failatün failatün failün” şeklindedir. İkinci anlam olarak da divan tarzında şiir yazan şairlerin eserlerini topladıkları kitap anlamına gelir. Divan, klasik Türk musikisinde en az üçer kıtalık şiirlerden bestelen şarkıları da ifade eder. Bu kıtalar birbirlerinden ara nağmelerle ayrılır. Her kıtanın başında genellikle “ah” ve “yâr” gibi terennüm kelimeleri eklenir.

Divan şiirimiz, Osmanlı Devleti'nin altı yüz yılı aşkın hükümrânlığının ve her alandaki ihtişamının yazılı belgeleri arasındadır. Divan şiirinin içinde Osmanlı'nın zaferlerini, adaletini, mûsiki, mimarî, hat, tezhip, kitapçılık, tezyinat vb. gibi bütün sanatlarını, örf ve âdetlerini, günlük hayatını ve günlük hayatta kullandığı her türlü eşyasını, tabîi çevresini bulmak mümkündür. Çünkü divan şairleri dile hâkim, iyi biri gözlemci, aynı zamanda âlim ve sanatkârdır. Döneminin ilimlerinden ve sanatlarından en azından haberdardır. Divan Şairleri bu özelliklerini ince zevki, hayal gücü ve benimsedikleri sanat anlayışları ile yoğurarak şiirlerine yansıtırlar.

Bu konuda yapılan geniş kapsamlı bir çalışma da 203 divan şairinin aynı zamanda musikişinas olduğu tespit edilmiştir. Şiirle musikinin iç içe olduğu bir atmosferin havasını teneffüs eden şairlerin eserlerinde, bestelenmek üzere yazdıkları şiirlerin meclislerde okunduğunu, en azından okunulmasını istediklerini gösteren ipuçları yer alır. Klasik Türk Edebiyatında şiir, musiki yanında ya da onunla beraber varlığını devam ettirmiştir. Nitekim bu edebiyatta, şiirde musiki terimlerini ve âletlerini kullanmak âdeti bir kültür ve gelenektir (Macit, 1996: 165).

Musiki, divan şiirinin beslediği en önemli unsurlardan biridir. Divan şiiri genellikle musiki ile iç içe gelişir. Öte yandan divan şairlerinin çoğu devran gelenekleri icabı aynı zamanda birer musiki üstadıdır (Aslan, 1988: 36)

Musiki, bir duyguyu, düşünceyi, fikri veya tabii bir olayı anlatmak amacıyla, ölçülü ve ahenkli sesleri, belli bir sanat anlayışı içerisinde ritimli veya ritimsiz olarak estetik bir şekilde bir araya getirmek sanatıdır (Hakkı, 1998: 29).

Musikinin tarihçesi çalışmamızın esas konusu olmadığı için Osmanlı döneminde başlayan musiki konusundaki çeşitli ve zengin tarifleri iktibas etmeyi gerekli görmedik.

Musiki, malzemesi ses olan, duygu ve düşüncelerin belirli kurallar dâhilinde ve uyumlu seslerle anlatıldığı bir sanattır. Klasik Türk musikisi altı asırlık bir dönemi kapsar. Bu bağlamda divan şiirinin en önemli kaynaklarından biri de musikidir. Osmanlı döneminde hem klasik musiki divan şiirinden bütünüyle faydalanmış, hem de divan şiiri musiki ölçüleri, terimleri ve özellikle ses bilgilerinden faydalanmıştır.

Klasik Türk musikisinde divan şiirlerinin türlerine baktığımızda karşımıza en çok Şarkı, Gazel ve İlahi türü manzumeler çıkmaktadır. Tez çalışmamızda ele aldığımız bestelenmiş divan şiirleri ağırlıklı olarak şarkı ve ilahi olduğu için, bu mûsiki tanımlarına kısaca temas etmek istiyoruz:

Şarkı, yalnızca Türk Edebiyatı divan şiirinde görülür. Bir musiki şekli olan şarkı, halk edebiyatında türkünün karşılığıdır. Bestelenmek için söylenen şarkının konusu aşk ve sevgilin güzelliğidir. Daha çok dört mısralık, bazen de beş mısralık bendlerden oluşur. Şarkının üçüncü mısraına miyân, bend sonlarında tekrarlanan mısralara ise nakarat denir. Miyân'ın en güzel mısra olmasına dikkat edilir. Şarkıların kafiye düzeni oldukça değişiktir. Aruzun yanında hece ya da serbest vezinle de yazılabilir.

Doğrudan mûsiki ilmi, âletleri, makam ve usulleriyle ilgili manzum eserler yazıldığı gibi, münazara türünden bir kısım eserlerin ve sâkinâmelerin bir ya da birkaç bölümü musikiye ayrılmıştır. Bazı kasidelerin nesib ve teşbiblerinde musiki terimlerinin fazlaca kullanılması da söz konusudur. Musikiden faydalanarak bestelenmek üzere bütünüyle yazılmış veya başka türden şiirler de vardır. Bunun yanında Şemseddin'in "Deh Mürg", Nabî'nin "Hayriye", Vehbî'nin "Lütfiye" adlı mesnevileri gibi eserlerde yer yer musiki âlet ve terimlerinden bahsedilmektedir. Sami'nin musiki makam ve terimleriyle kaleme aldığı 63 beyitlik eserinde olduğu gibi, özel manzumeler de musikiye konu olmuştur (Pala, 1998: 297)

Bununla beraber divanlarında öne çıkan mûsiki konulu bağımsız manzumelerle, redifleri mûsiki tercüme olan manzumelerin sayısı hayli çoktur.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden "Bestelenmiş Divan Şiirlerinin Güncelleştirilmesi" nde en önemli unsur, altı yüzyıla yayılmış mâzisi olan zengin mûsiki kültürümüzün özellikle 16. yüzyıldan 19. yüzyıl sonuna kadar tesiri sürdüren divan şairlerinin, cumhuriyetle birlikte bestelenen birbirinden değerli gâzel ve şarkılarının zamanımız musiki kültürüne katacağı zenginliği tartışılmaz katkısıdır. Günümüz musiki kültürüne önemli aktarımı olacak olan bestelenmiş divan şiirlerinin ağırlıklı olarak gazel ve şarkı türünü seçerek günümüz Türkçe'sine çevirerek bu faydayı bir tez hâlinde sunmayı gaye edindik.

Çalışmamızın konusunu tesbit ederken bu kadar son derece zengin bir malzemeyle karşılaşacağımızı tahmin edememiştik. Fakat zengin divan şiirimizden seçilerek bestelenen eserlerin hem çokluğu, hem de musiki olarak daha da anlam kazanmış divan şiirlerinin cumhuriyet sonrasında hayatîyet kazanmasına Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri mensupları olarak sevindirici olmuştur. Bugün hem şair, hem de eser sayısının çokluğu karşısında kültürümüz adına sevindirici olan divan şiirlerinin içinden bestelenmiş eserleri tezimiz sınırları kadar seçip ve birbirinden değerli olanları tercüme ederek tezimin ana görev ve maksadını ortaya koymaya çalıştık. Ardından titizlikle araştırarak seçtiğimiz bestelenmiş bu divan şiirleri hakkındaki hem akademik çevrede, hem de seçkin edebiyat yazar ve ilim erbabının kitap, inceleme ve makalelerini tarayarak görüşlerinden istifade ettik ve bu gerçekten değerli düşünceleri seminer çalışmamızla birlikte tezimizin muhtevasını da zenginleştirdik.

Çalışmamızın konusu olan "Bestelenmiş Divan Şiirlerinin Güncelleştirilmesi" konusunda hayli çalışmalar inceleyip konunun ana fikri hakkındaki bilgileri yorumlayarak bu alandaki çalışma ve düşüncelere yeni bilgiler katmaya çalıştık.

Yukarıda belirttiğimiz üzere, bu alanda yapılmış birçok araştırma ve incelemeleri okuyup yorumladığımızda, “Klasik Türk Musikisinde Divan Şiirleri”nin ağırlığının şüphesiz ve tartışılmaz olduğunu öğrenmiş olduk.

Yalnızca, Nedîm dîvanında 23 musiki makamı, 11 musiki âleti ve 35 musiki ıstılahının, Kadı Burhaneddin dîvanında ise 23 musiki makamı, 8 musiki âleti ve 22 musiki ıstılahının edebî ifadeler içerisinde ustaca kullanıldığını öğrendiğimizde bile dîvan şiirinin klâsik musikimizdeki zengin yerini öğrenmiş olduk. Musiki kültürümüz adına son derece sevindirici olan kaynak eserleri inceleyip tespit ederek günümüz Türkçe’sine çevirdik (Sefercioğlu, 1999: 649).

Gözlemlediğimiz kadarıyla bestelenen divan şiiri ağırlıklı Türk musikisi, Türkçe’den sonra milletimizin âdeta ikinci bir dili olmuştur. Klasik Türk musikisi dünya coğrafyasında Asya’dan Avrupa’ya, Kuzey Afrika’dan Hindistan’a kadar geniş bir kültür coğrafyasına yayılmıştır. Bizim bu tezimizde öncelikli olarak konumuz olan Klasik Türk Musikisinde Divan şiirleri başlığındaki seminer ödevimizi hazırlarken araştırdığımız ve incelediğimiz kaynak ve eserlerde Klasik Türk musikisinin Osmanlı Devrindeki kültür ve medeniyet açısından da önemine dair bazı tesbitleri aktarmayı lüzumlu bulduk. Konuya daha iyi açıklık getirmek üzere ve bir çerçeve içinde düşünmek bakımından Klasik Türk musikisi tarihine kısa bir temas etmeyi de gerekli gördük.

1-Hazırlık Dönemi: Başlangıçtan Merâgalı Abdülkadir’e kadar olan dönem (1360-1435),

2-Klâsik Öncesi Dönemi: Merâgalı Abdülkadir’den İtri’ye kadar olana dönem (1640-1712),

3-Klâsik Dönemi: İtri’den İsmail Dede’ye kadar olan dönem (1778-1846),

4-Neo-Klâsik Dönemi: İsmail Dede’den Hacı Arif Bey’e kadar olan dönem (1831-1884),

5-Romantik Dönemi: Hacı Arif Bey’den Hüseyin Sadettin Arel’e kadar olan dönem (1880-1955),

6-Reform Dönemi: Hüseyin Sadettin Arel’den günümüze kadar (Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2007: 574).

Bu ayırımıda görüldüğü üzere Osmanlı Devleti’nin sürdüğü 624 yıl içinde Klasik Türk musikisi beş dönem geçirerek büyük oranda divan şiirlerinden bestelenmiş ve birbiri ardınca olgunlaşarak tekamül etmiş ve altıncı dönem olarak da günümüze kadar tesirinin sürdüğü ortadadır.

Bu vesileyle şu söylenebilir: Hazırlık dönemi nasıl kendisinden sonraki dönemleri hazırlamışsa, Osmanlı devrindeki dönemlerin ardından Reform Döneminin daha çok ilk zamanlarını hazırlamıştır (Atasoy, 1999: 775).

Klasik Türk musikisinde divan şiirlerinin ağırlığını anlamak bakımından Osmanlı dönemindeki bazı eser, âlim ve bestekârların bu alandaki çalışmalarından kısaca bahsetmek gerek. Hazırlık döneminden Klasik Türk musikisine ilmi olarak katkısı olan “Büyük Musiki” adlı kitabı ile Fârâbi ve onun öğrencisi İbni Sina Cevamiü’l-Elhan adlı eserinde “Şerefîye” ve “Kitabül Edvar” gibi eserleri ile de Safiyüddin’in çalışmalarını gördük. Bilhassa bu en son âlimimiz Klasik Türk musikisi ses sistemine ilk başlangıç yapan değerli musikîşinasımızdır ki, Hazırlık döneminden sonraki dönemlerde Safiyüddin’in Klasik Türk musikisindeki ses sistemi usulüne divan şiirlerinin zengin ses dünyası hızla bestelenerek faydalanılmış ve böylece Klasik Türk musikisinin temellerinin gazel ve şarkı gibi ağırlıklı olarak divan şiirleriyle atılmıştır (Atasoy, 1999: 778).

Klasik Dönem’den “Kenzü’l-Elhan”, “Makasidü’l-Elhan”, “Camiü’l-Elhan” ilmi

kitaplarıyla ve elimizde notası olan otuz bestesiyle Abdülkadir Merâî'yi görüyoruz ki, bu değerli musiki âlimi klasik Türk musikisinin özellikle kendinden sonraki dönemlerde Herat'ta başlattığı geleneği, Osmanlı musikisinde divan şiiirlerinden beste yapılmaya kadar muharrik bir güç olarak etkilemiştir. Bu büyük insanın bir konservatuar niteliği taşıyan Herat Musiki Mektebi kurucusu olduğu da konumuz haricinde bir bilgi olarak sunuyoruz (Atasoy, 1999: 778).

Klasik dönemden II. Murad Devri'ndeki makamlardan bahseden, yazmış olduğu edvarıyla Hıdır bin Abdullah ve "Türk Ses Sistemi"ni gerçek anlamıyla izah eden "Muradname" adlı eseriyle Bedri Dilşad gibi musikişinasların çalışmaları kendinden sonraki dönemlerde divan şiiiri beste yapılmasının yolunu açmıştır.

Klasik dönemin ardından Klasik Türk musikişi âlimi Safiyüddin'in "Şerefiye" adlı eserini "Berceme-i Kitabü'l Edvar" adıyla tercüme eden Ahmet Şükrullah ile "Fethiyye ve Zeynü'l Elhan" adlı eseriyle Lâdikli Mehmet Çelebi bu dönemdeki musiki kitabı yazarlardandır.

Klasik Dönem'den Abdalbaki Nasır Dede'nin ebced notasına şekil verdiği bilinmektedir. "Kantemiroğlu Edvarı" adını taşıyan eseriyle Kantemiroğlu Klasik Türk musikisine büyük katkılara bulunan musikişinaslardandır.

Neo Klasik Dönem'den Ataullah, Celalettin ve Hüseyin Fahreddin Dede'ler de Klasik musiki sisteminin bugün elimizde bulunan şeklinin sağlayıcılardandır. Son olarak Klasik Türk musikisinin en büyük âlimlerinden Dr. Suphi Ezgi, Rauf Yekta Bey ve Hüseyin Sadettin Arel gözde musiki alimlerimizdir.

Bunlar arasında Dr. Suphi Ezgi "Nazari ve Ameli Türk Musikisi" adı altında 1930'lu yıllarda yazdığı beş ciltlik büyük eseriyle klasik musikimizi ilmî mânada kitap ve nazariyesizlikten kurtarmıştır. Bu arada Onun "Tanbur Metodu", "Tanburi Mustafa Çavuş'un Otuzaltı Şarkısı" ve "Usul Geçkisi" gibi eserlerini de anmak gerek (Atasoy, 1999: 779).

Yukarıda kısa kısa vermeye çalıştığımız Osmanlı çağlarındaki klasik musikimizin temellerini atan eser ve şahsiyetlerden bahsetmemizin sebebi şüphesiz ki ortaya klasik musiki bestelerinin divan şiiirlerinden seçilmesi, ayrıca divan şiiirlerinden beste yapılmasının birbiri ardınca yolunu açmış olmalarındandır. Sonraki dönemlerde de bu meyanda musikişinasların çalışmalarındaki beste ağırlığının divan şiiirlerinden yapıldığını görmek mümkün.

3.1. Bestelenmiş Divan Şiiiri ve Klasik Türk Musikisi İlişkisinde Beste Unsuru

Beste, Klasik Türk musikisinde bir terim ve bir formun adıdır. Farsça "bağlanmış, bağlı" anlamlarına gelen beste kelimesi Klasik Türk musikisinde şu mânalarda kullanılmıştır: a) Kompozisyon. Küçük ve büyük formdaki her türlü saz eseri yahut sözlü eser. Yani her musiki parçası bir bestedir. b) Beste kelimesi, bestenigâr, beste-hisar ve beste-isfahan makamları gibi bazı birleşik makamların adlandırılmasında makam ismi olarak kullanılmıştır. c) Klasik Türk musikisinde bir form adı olarak beste, din-dışı sözlü eserlerin büyük formdaki en önemli tertiplerinden birinin özel adıdır. Güfte olarak divan şiiirinin gazel tarzındaki manzumelerinden seçilen iki beytin usulüne uygun olarak bestelenmesiyle meydana gelir. 1.2.4. mısralara "zemin", 3. Mısraa da "meyan" adı verilir. Her mısraın melodisinin sonunda bir terennüm yer alır. Bestelerin mısra ve onu takip eden terennümden ibaret her bölümüne "hâne" adı verilir. Bir bestede ekseriya dört hâne bulunur. Bestelerde daha çok bu usuller kullanılır. Usulleri nisbeten ağır olanlara "birinci beste", daha yürük olarak ise "ikinci beste" denir.

Besteler ayrıca yapı bakımından “murabba beste” ve “nakış beste” olmak üzere ikiye ayrılır (Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1994: 126).

Konumuz itibariyle klasik Türk şiirinin yapısına bütünüyle benzeyen ve uyum sağlayan beste şekil ve formları da musikinın ahenk unsurları içinde olduğu içindir ki, “Beste”nin anlamına da burada temas etmiş olduk.

Bu şiirleri, başka çalışmalara vesile ve kaynak olması ve önemine istinaden, kısaca dinî konulu olanlar ve klasik musiki olarak iki ana madde de göstermeye çalışacağız.

Divan şiirinin klasik musikiye ağırlıklı katkısına birer örnek olarak verdiğimiz yukarıdaki iki dinî musikinın örneğinin haricinde divan şiirinden bestelenmiş dinî ve klasik musiki türlerinin adlarını vermek icap ederse şöyle sıralayabiliriz: Hüseyinî Aşiran Cumhur İlahî, Miraciye, Segâh Miraciye, Na’t-i Peygamberî, Mahur Na’t-i Şerif, Rast-1 Na’t’i Şerif, Na’t’i Mevlâna, Bestenigar İlahî, Eviş Tevşih İlahisi, Bestenigar Cumhur İlahi, Rastkâr-1 nâtık, Rast Şarkı, Evicâre Beste, Mâye Yürük Semaî, Gerdaniye Beste, Uzzâl Kısım, Şahnâz Beste, Zengûle Beste, Ferahfezâ Beste, Dilkeşide Beste, Nühüft Ağır Semaî, Canfezâ, Rahâtül-Ervah Beste, Sûzidilâra Beste, Zâvil Beste, Sipihir Beste, Şevk-1 Cedîd, Nevâ Kürdî Beste, Vech-i Şahnâz, Sultânî Arak Beste, Arazbâr Buselik Beste (Karadeniz, 1998: 44).

Bestelenmiş divan şiirlerinin ağırlıklı unsurlarından şekil ve ruh olarak müzikalite unsurunu açıklamadan yapılan çalışmaların saklı kalacağı kanaatindeyiz. Bu bakımdan divan şiiri klasik musikimizin has bahçesidir. Bu iklim içinde her his ve her fikir divan şiirinden yapılmış bestelerle mâna ile dolar.

“Her divan şairi yazdığı şiirin kalıbı, kafiyesi, vezni, şekli, üslubu ve edasına ruhunun sesini ney’e üfler gibi işlemiştir. Divan şairleri her zaman insan gönül ve ruhunun her tabii duyularını belli bir sistem içinde terennüm etmişlerdir. Divan şairlerinin hemen hepsi aynı medeniyetin insanı olmasına rağmen değişik ruh halleri içinde oldukları anlaşılmaktadır. Çoğu medreseden yetişmiş aydın insanlardır. Çağın ilimlerini de şiirlerine konu edinmişlerdir. Bu tür ilimlerin başında başta tasavvuf olmak üzere felsefe, mantık, hikmet gibi hayli ilim konusu şiirlerin konusu olmuştur. Fakat bunların içinde ruha ve gönle hitap eden en önemli alan olan musiki gelmektedir.

Divan şairleri ruha hitap eden yüksek duygu ve heyecanlarıyla ifadelerindeki güzellik ve sağlam şiir dilleriyle ön plana çıkan beyit yapısıyla, sanat gücü ve söyleyişle altı asırlık Osmanlı toplumundaki musiki zevkini seçkin hâle getirmişlerdir” (Pala, 1992: 20).

Bu seçkin ve anlamlı şiirlerden bestelenmek üzere yazılmış olan Gazel, İlahi ve Şarkı nazım şekillerinin bulunması rastgele değildir. Derin musiki kültürünün uzun asırlar içinde süzülerek oluşturulmuş sanat zevkidir. Nedim’in şu gazeli buna örnektir:

“Gidelim serv-i revanum yüri Sa’d-âbede” nakaratlı şarkısı has örneklerdendir:

“Bir safâ bahşidelüm gel şu dil-i nâşâde
Gülelüm oynayalum kâm alalüm dünyadan
Geh şarkı okuyup geh gazel –hân olalum
Bir sen ü bir ben ü bir mutrib-i pakiz-edâ”

(Gel şu kederli gönüle bir eğlence bağışlayalım / Gülelim oynayalım, dünyadan tat alalım / Bazı şarkı söyleyip bazı gazel okuyalım / Bir sen, bir ben ve temiz edalı şarkıcı...)

Divan şiirinin şarkılarının içinden seçtiğimiz bu mısralar şairin neşeli ruh halini başarıyla yansıtmaktadır. Divan şiirinde “Şiir=Musiki” anlayışı ile eser vermiş, mısralarında derin bir şekilde bu musiki sesini işlemiş bir şair de Bâki’dir. Bir taraftan mizmâr üfleyen Davudî sesiyle mezâmîr söyleyen Dâvud Peygamberin şiir anlayışını ses yönünü yürekten inanmış ve bunu şahane bir beyitle edebîleştirmiştir:

“Âvâzeyi bu âleme Dâvud gibi Sal
Bâkî kalan bu kubbede hoş bir seda imiş”

(Şöhretini, yüksek sesini bu dünyada Dâvud Peygamber gibi bırak; bu dünyada ölümsüz kalan güzel bir sesmiş)

Divan şiirinde buna benzer sayısız bestelerin içinden seçtiğimiz şu mısralar sevgiliye olan sitemini dile getirirken bir yandan da ruh halini, üzüntüsünü anlatmaktadır. Anlatırken musiki âletlerinin isimlerinden yararlanmaktadır. Beyitte “d” sesinin sık tekrarlanması ile yapılan aliterasyon ise bir musiki sağlamaktadır (Pala, 1992: 21).

3.2. Bestelenmiş Divan Şiirlerinde Şarkı, Gazel, İlahî ve Beste Unsurları

Çalışmamızın başında da belirttiğimiz gibi, çalışmamız sonucu bestelenmiş divan şiirlerinin ağırlığını ilahî, gazel ve şarkıların teşkil ettiğini ortaya koymaya çalıştık. Divan şiirinde özellikle dinî ve tasavvufî şiirlerde mânânın yanında, aruz, kafiye v.b. dış unsurlarla musikiyi sağladıktan sonra klasik musikimiz en üst noktasına ulaşmıştır. İster bestelenmiş olsun, ister güfte olarak kalsın, Divan şiirinde müzikalitenin en yüksek noktada yakalandığı ilmî bir disiplin olarak ortaya konmuş ve asırlardır bu divan şiirinde elde edilen bu verim olgunlaştırılarak sürdürülmüştür. Tabii ki bestelenmek üzere yazılmış yahut yazıldıktan sonra bestelenmiş şiirler konumuzu ilgilendirdiğinden bestelenmiş şiirlerden en çok şarkı ve gazel türünün olduğu dikkate alınarak divan şiirindeki şarkı ve gazelin hem divan şiirindeki, hem de niçin en çok bu iki şiir türünden beste yapıldığının önemine dair kısa bilgi vermenin gereğini duyduk.

3.2.1. Divan Şiirinde Şarkı

Divan şiirinde ve Türk musikisinde bir şekil (form). Şarkı, Arap ve Acem edebiyatında görülmeyen sadece Türk Edebiyatına ait bir divan şiiri ve musiki türüdür. Klasik Türk şiirinde murabbâ şeklinin daha basit, halka yakın dille, bestelenmeye müsait tarzda yazılmış türüdür. Bestelenmek gayesiyle meydana getirilmeleri şarkıların vezin, kompozisyon, dil, üslûp ve muhtevasına kuvvetle tesir etmiştir. Aruzun her kalıbında yazılabilmekle beraber musikide usul vuruşuna kolayca uyum sağlayabilecek vezinler, öncelikle “mef’ulü mef’ailü mef’ailü fe’lün” kalıbı tercih edilir. Şarkılardaki nisbî sadelik yalnız ifadede kalmaz, divan şiirinin yüklü mazmunlarından, edebî süslerinden oldukça uzak kalmış bir tavır da görülür. Şarkıların esas konusu en başta aşk ve sevgili olduğu için, gazellerdeki aşka oranla daha gerçek duygulara dayanır. Gazellerin tasavvufî yöne çekilebilecek sevgilisi yerine şarkıda gerçeğin içinden gelen bir sevgili vardır. Sevgilinin kadın hüviyeti burada daha açık hissedilir. Şarkılar divan şiirinin çevreye açılan, yerliliğe en fazla yaklaşan bir tarafını verir.

Nedim’den Enderunlu Vasıf’a uzanan bir silsile içinde İstanbul ve Boğaziçi’ini bunlarda gönül maceralarının gezinti ve eğlence durakları olarak bulmak mümkündür.

Öyle ki, Nedim'in bestelenmiş şarkıları Lâle Devri'nin İstanbul hayatının manzum bir haberi gibi gözüktür. Nedim'deki erişilmezlik bir tarafa, Enderunlu Vasıf'ın neredeyse başlı başına bir divan dolduracak 211 şarkısı İstanbul hayatı ile insanının aşkları ve zevkleriyle bir aynası olmuştur. Divan şiirinin geçmiş asırlarda Ahmet Paşa'da görüldüğü üzere murabbalarla musikiye bağlanması, 17. Asırdan başlayarak şarkıda daha çok gelişmiş bir halde devam eder. Nâilî, Nazîm, Nedim, Şeyh Gâlib, Enderunlu Fazıl ve Vasıf'ta şarkı başlıca temsilcilerini bulmuştur. Şarkı, divan şiirini kendi içinde halka açan ve tattıran bir rol oynamıştır (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1994: 410).

Şarkı, dört mısralık kıt'alar hâindedir. İlk kıt'ada mısralar birbiriyle, diğer kıt'alarda ilk üç mısra kendi aralarında ve son mısra ilk kıt'a ile kafiyelidir. Son mısra ekseriya aynıdır ve buna nakarat denir. Esas çatı da budur. İlk kıt'ada kafiye düzeni a b a b veya a a a a şeklinde değişiklik gösterebilir.

Divan şiirinin önemli şarkı türünde bestelenmiş şiirleri olan Nedim'den sonra bu şekilde şarkı türünde şiir yazımı önemli sayılmağa başlamıştır. Klasik Türk musikisinde en çok kullanılmış formdur. Batı musikisinde "lied" karşılığıdır. Halk musikisi ürünü ve halk musikisini takliden bestelenmiş türkü formdur. Şarkı bestesinde küçük usuller kullanılır. Önceki asırlarda büyük usullerle bestelenmişse de gittikçe terk edilmiştir. En çok Aksak usulü ve mertebeleri, sonra Curcuna ve mertebeleri, sonra Düyek ve mertebeleri, sonra Sengîn Semâî, Türk Aksağı gibi usuller kullanılmıştır. Bunlar hepsi küçük usullerdir. Dört mısralı bir kıt'a olan güfthenin, şarkı Yürük makamındaysa eğer bazen 2. ve 3. kıt'aları da okunur. Güfthenin her kıt'ası beş mısra ise muhammes şarkı, altı mısra ise müseddes şarkı, sekiz mısra ise müsemmen şarkı denir. Ancak şarkıların beşte dördünden fazlası dört mısralıdır. İlk kıt'a (a a a b) okunursa 2. Kıt'a (b b b a) kafiyelidir. Başka kafiye şekillerine nadiren rastlanır. İlk mısraa "zemîn", 3. mısraa "miyân", 2. ve 4. mısralara "nakarat" denir. Güfteler ayrı olsa da 2. ve 4. mısraların bestesi aynıdır. Miyân'da esas makam geçkisi yapılır. Her makam kullanılabilir. Her konu işlenebilir. Ama Klasik Türk musikisinde şarkı formunun rakipsiz konusu aşk, sevgili ve kadındır. Terennüm çok nadirdir ve büyük güfteli eserlerdeki uzun, sanatlı, çok işlenmiş şekilde değildir. Zaten istisnaidir. Her şarkının bir saz parçası vardır. Buna "ara nağmesi" denir. Genellikle iki şarkıyı birbirine bağlar veya iki kıt'a okunursa aynı şarkının iki kıt'asını bir diğerine bağlar. Forma bu istikrarı veren ünlü bestekâr Hacı Arif Bey'dir. Ondan önceki şarkı kompozisyonunda çok değişik ve çok serbest kullanılmış şekiller görülür. Klasik kompozisyon şekli yerine serbest bir besteleme kullanılmışsa "fantezi şarkı" adını alır. 20. yüzyılda tecrübe edilmiştir. Yalnız Hacı Arif Bey ekolünde son bir buçuk asırda yüz binden fazla şarkı bestelenmiştir. Konunun bu tarafı "klasik Türk musikisinde divan şiiri" bahsini kapsamadığı için geniş izahına girmek gereği hissetmedik. Girişte belirttiğimiz gibi, şarkı aslında bir musiki formu ve terimidir. 16. Yüzyıldan itibaren bestelenmeye daha müsait murabbâ ve diğer kıt'alar olan klasik şiirlere şarkı denmeye başlanmıştır (Yeni Türk Ansiklopedisi, c. 9, 1985:256).

3.2.2. Divan Şiirinde İlâhî

Türk edebiyatında nazım türleri belirginleşmeden önce dinî muhtevada taşıyan her türlü şiire ilâhî denirken, daha sonra tasavvufî temaları işleyen ve klasik Türk musikinin makam ve usulleriyle bestelenerek dinî toplantılarda okunan şiirlere ilâhî adı verilmiştir. Özellikle şiirde tür ve şekillerin müstakil isim ve vasıflar kazanmasından

önce ilahi kelimesiyle hemen her türlü dinî şiir kastedilmiş; tevhid, na't, münacat, devriye gibi türlerde kaside, gazel, tuyuğ, rubai, kıta vb. nazım şekilleri divan şiirinin aslî unsurları haline gelince kelimenin anlamı daralıp, besteli dinî şiir formu olarak daha özel bir tür halinde musikiyle özdeşleşmiştir. Sözlük anlamı itibarıyla “Allah'a ait” anlamına gelen ilahi, edebiyatımızda ise Allah ve peygamber sevgisi başta olma üzere dinî ve tasavvufî konuları işleyen manzum örneklerine verilen isimdir. Türk edebiyatında nazım türleri belirginleşmeden önce dinî muhteva taşıyan her türlü şiire ilahi denilirken daha sonra tasavvufî temaları işleyen ve Türk din musikisinin makam ve usulleri ile bestelenerek dinî toplantılarda okunan şiirlere ilahi adı verilmiştir. Bu manzum eserlerin Türk musikisi çerçevesinde besteli hallerine de “ilahi” adı verilmektedir. Bu anlamda ilahi kelimesi, “bestelenmiş-dinî-tasavvufî şiir” anlamıyla ilk Evliya Çelebi'nin eserinde geçmektedir. İlahiler din dışı Türk musikisindeki şarkı formuna çok benzerler. İlahileri şarkılardan ayıran en önemli fark, sözleri ve melodi yapısıdır. İlahilerin şarkılardan ayrıldığı önemli noktalarda birisi, ilahilerin şarkılardan farklı olarak büyük usullerle de bestelenmiş olmalarıdır (Turabi, 2005: 24).

İlahiyi halk edebiyatına bağlı bir nazım şekli olarak inceleyenler olduğu gibi tekke ve tasavvuf şiirine ait bir nazım biçimi kabul edenler de vardır. İlahilerde 7, 8, 11, 14 ve 16'lı kalıpların kullanıldığı ve genellikle 7(4 +3), 8(4+4) hecelilerin dördlük; 11 (6+5, 4+4+3), 14 (7+7) ve 16 (8+8) hecelilerin de beyitler halinde yazıldığı görülmektedir. Dördlüklerin kafiyelenişi ise gazel tarzındadır. Hece vezniyle yahut halk ve âşık edebiyatı nazım şekillerinde ilâhiler de kaleme alınmıştır. 15. yüzyıldan itibaren ilâhi içerikli şiirlerin aruz vezniyle de yazıldığı ve bunun ileriki asırlarda gittikçe rağbet bulduğu anlaşılmaktadır. Bunda, bestekârların manzumeleri çoğunlukla divan şiirinden seçmelerinin tesiri kesindir. İlerleyen asırlarda mutasavvıf şairlerin daha çok aruzu kullanmaya ve kalsik şiirin nazım türleriyle eser vermeye başlamasının da etkisi vardır. İlahilerin çoğunluğu yalın anlatımı olan basit şiirlerdir. Zaman içerisinde divan şiirinin önemli şairlerinin yazdığı ilahiler ön plana çıkmaya başlamıştır. İlahi konularında da farklılıklar görülmeye ve edebî sanatlarında daha fazla kullanılmaya başladığı ve tasavvuf düşüncesi yer almaya başlamıştır.

İlahiler cami ve tekke ilahileri olarak ikiye ayrılırlar. Cami ilahileri, camilerde yapılan ibadetler arasında veya dinî cemiyetlerde okunan eserlerdir ve daha ağır icra edilirler. Tekke ilahileri ise genelde daha canlı ve hareketli eserlerdir. İlahiler aynı zamanda tarikatlara göre de farklılık gösterirler. Tarikatların kendi büyüklerini öven ve bu tarikata mahsus ilahileri vardır.

3.2.3. Divan Şiirinde Gazel

Gazel, gerek divan şiirinde, gerekse klasik Türk musikisinde bir şekildir. Klasik musikide ses ile yapılan taksime verilen isimdir. Böyle denmesine sebep, güftenin hemen daima gazel formundaki şiirlerden seçilmiş olmasıdır. Taksim gibi irticâle dayanır. Yani önceden bestelenmez; o anda icra edilir. Usulsüzdür, kalıpsız ve serbesttir. Sazla karşılıklı olarak saz-söz taksimi olabilir. En az gazelin matlâ beyti okunur, en çok bütün bir gazel, musiki makamlarına taksim edilerek okunup bitirilebilir. Gazel okuyan ses sanatkârına gazel-hân denir. Gazel yazan şair hakkında kullanılan gazel-serâ ile karıştırılmamalıdır. Çok ünlü gazel-hânlar yetişmiştir. Asıl konumuz olmadığı için bir-iki örnek ile yetinmek istiyoruz: Hâfız Osman Efendi, Sadettin Arel gibi ünlü gazel-hânlar ve besteciler Nedim ve Fuzûlî'den 51 gazeli bütünüyle besteleyerek, formu bir kompozisyon formu gibi kullanmışlardır. Klasik Türk Musikisinde beste ve semâî gibi “büyük sözlü eser” denen dindışı güfteli parçaların en

büyük kısmının güftesi, bir gazelin matlâ beyti ile diğer bir beytinden alınır. Musikinin şarkı formunda ise, şiirin gazel formunun kullanıldığı nadirdir (Yeni Türk Ansiklopedisi, c. 4, 1985: 67).

Konumuz itibariyle şu söylenebilir: Divan şairleri arasında klasik Türk musikisinde bestelenerek yerini almış gazel şairi olarak hayli divan şairinin isim ve tarzları hakkında çalışmamamızın ileri bölümlerinde kısaca temas edilmiştir.

Konumuz itibariyle bestelenmiş divan şiirlerinin içinde en çok şarkı ve gazelden sonra önemli bir unsur da “Beste” kavramıdır. Osmanlı musikisinin hem temel anlayışını, hem de divan şiirlerinden bestelenen şiirlerden yapılan besteden maksadın ne olduğunu anlamak için konumuz açısından anahtar bir kelime olan “beste” nin kısa bir anlamına temas etmek istiyoruz:

3.2.4.Beste:

Beste, Klasik Türk musikisinde bir terim ve bir formun adıdır. Farsça “bağlanmış, bağlı” anlamlarına gelen beste kelimesi Klasik Türk musikisinde şu mânalarda kullanılmıştır: a) Kompozisyon. Küçük ve büyük formdaki her türlü saz eseri yahut sözlü eser. Yani her musiki parçası bir bestedir. b) Beste kelimesi, bestenigâr, beste-hisar ve beste-isfahan makamları gibi bazı birleşik makamların adlandırılmasında makam ismi olarak kullanılmıştır. c) Klasik Türk musikisinde bir form adı olarak beste, din dışı sözlü eserlerin büyük formdaki en önemli tertiplerinden birinin özel adıdır. Güfte olarak divan şiirinin gazel tarzındaki manzumelerinden seçilen iki beytin usulüne uygun olarak bestelenmesiyle meydana gelir. 1.2.4. mısralara “zemin”, 3. Mısraa da “meyan” adı verilir. Her mısraın melodisinin sonunda bir terennüm yer alır. Bestelerin mısra ve onu takip eden terennümden ibaret her bölümüne “hâne” adı verilir. Bir bestede ekseriya dört hâne bulunur. Bestelerde daha çok bu usuller kullanılır. Usulleri nisbeten ağır olanlara “birinci beste”, daha yürük olarak ise “ikinci beste” denir. Besteler ayrıca yapı bakımından “murabba beste” ve “nakış beste” olmak üzere ikiye ayrılır (Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 2, 1994: 126).

Konumuz itibariyle klasik Türk şiirinin yapısına bütünüyle benzeyen ve uyum sağlayan beste şekil ve formları da musikinin ahenk unsurları içinde olduğu içindir ki, “Beste”nin anlamına da burada temas etmiş olduk.

3.3. Terennüm

Bestelenmiş divan şiirinin şekil ve yapı olarak incelediğimiz, yukarıda değindiğimiz unsurların yanında terennüm’ün de önemli bir saik olduğunu ve klasik Türk musikisiyle ilişkisinde etkileyen faktörlerden biri olarak terennümün konu bakımından kısa bir tarifini yapmak ihtiyacı hissettik.

Terennüm, mırıldanılan ve açıkça söylenen şekliyle musiki nağmesi, eseri veya icrası anlamı ile tanınmaktadır. Ancak terennümün klasik Türk musikisinde başka bir anlamı daha vardır. Buna göre, klasik formlu eserlerde görülen ve bir kısmı dilde belli bir anlamı olan, bir bir kısım ise temenni gibi herhangi bir anlamı olmayan söz gruplarının tekrarı manasına gelmektedir. Bestelenmiş divan şiirlerini incelediğimizde terennümün yer yer şiire kattığı ahengi tespit ettik. Güzelliği musikiyle ifade etmek amacını taşıyan terennüm, bestekârın ruhi durumunu, anlatmak istediği duyguyu oldukça açık bir şekilde vermektedir.

Bestelenmiş divan şiirleri içinde, başka çalışmalara vesile ve kaynak olması ve önemine istinaden kısaca dinî konulu olan klasik musikinin birkaç örneğine temas

etmek istiyoruz.

3.4. Dinî Mûsiki

3.4.1. Temcid Mûnacâtı: Ramazan aylarında teravîh namazından sonra, müezzinler tarafından minarede çoğunlukla Arapça yazılmış Allah'tan niyaz ifade eden ve edebiyatta mûnecat adını alan eserler okunur. Bununu sonunda Cumhur İlahiler okunur.

Örnek: Segâh Mûnecat

Yâ Hazret-i Mevlâ, mevl-el Mevâlî
Entel-Kerimî-ül Bâki ve Enter-Rahim ü yâ Allah
Entellezi tefferrede bil-fadlı vel keremi ve ulâ yâ Rahman
İlahün vahidün Rabbi teala huvallahül Bediül Hakk-ul ula ya mennan

(Hatip Zâhirî Hasan Efendi)

Örnek: Segâh Na'tı Peygamberî

Allahümme salli alâ seyyidül vera ve sened-il fukara
Fâtih-il bâb, bişefâat-il-yevm-il kıyam
Maid-il enam elmukarreb-i illâ Cenab-ır Rabb-ır Rahim

(Hatip Zakirî Hasan Efendi)

4. BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİNDE GÜFTE-BESTE DOKUSU VE ETKİLEŞİMİ

Divan şiirinin klasik musikiye ağırlıklı katkısına birer örnek olarak verdiğimiz yukarıdaki iki dinî musikinin örneğinin haricinde divan şiirinden bestelenmiş dinî ve klasik musiki türlerinin adlarını vermek icap ederse şöyle sıralayabiliriz: Hüseyinî Aşiran Cumhur İlahî, Miraciye, Segâh Miraciye, Na't-i Peygamberî, Mahur Na't-i Şerif, Rast-ı Na't'ı Şerif, Na't'ı Mevlâna, Bestenigar İlahî, Eviş Tevşih İlahisi, Bestenigar Cumhur İlahi, Rastkâr-ı nâtık, Rast Şarkı, Evicâre Beste, Mâye Yürük Semaî, Gerdaniye Beste, Uzzâl Kısım, Şahnâz Beste, Zengûle Beste, Ferahfezâ Beste, Dilkeşide Beste, Nühüft Ağır Semaî, Canfezâ, Rahâtül-Ervah Beste, Sûzidilara Beste, Zâvil Beste, Sipihir Beste, Şevk-ı Cedîd, Nevâ Kürdî Beste, Vech-i Şahnâz, Sultânî Arak Beste, Arazbâr Buselik Beste (Karadeniz, 1998: 44).

Bestelenmiş divan şiirlerinin ağırlıklı unsurlarından şekil ve ruh olarak müzikalite unsurunu açıklamadan yapılan çalışmaların eksik kalacağı kanaatindeyiz. Bu bakımdan divan şiiri klasik musikimizin has bahçesidir. Bu iklim içinde her his ve her fikir divan şiirinden yapılmış bestelerle mâna ile dolar.

“Her divan şairi yazdığı şiirin kalıbı, kafiyesi, vezni, şekli, üslubu ve edasına ruhunun sesini ney'e üfler gibi işlemiştir. Divan şairleri her zaman insan gönül ve ruhunun her tabii duyularını belli bir sistem içinde terennüm etmişlerdir. Divan şairlerinin hemen hepsi aynı medeniyetin insanı olmasına rağmen değişik ruh halleri

içinde oldukları anlaşılmaktadır. Çoğu medreseden yetişmiş aydın insanlardır. Çağın ilimlerini de şiirlerine konu edinmişlerdir. Bu tür ilimlerin başında başta tasavvuf olmak üzere felsefe, mantık, hikmet gibi hayli ilim konusu şiirlerin konusu olmuştur. Fakat bunların içinde ruha ve gönle hitap eden en önemli alan olan musiki gelmektedir.

Divan şairleri ruha hitap eden yüksek duygu ve heyecanlarıyla ifadelerindeki güzellik ve sağlam şiir dilleriyle ön plana çıkan beyit yapısıyla, sanat gücü ve söyleyişiyle altı asırlık Osmanlı toplumundaki musiki zevkini seçkin hâle getirmişlerdir” (Pala, 1992: 20).

Bu seçkin ve anlamlı şiirlerden bestelenmek üzere yazılmış olan Gazel, ilahi ve şarkı nazım şekillerinin bulunması rastgele değildir. Derin musiki kültürünün uzun asırlar içinde süzülerek oluşturulmuş sanat zevkidir. Nedim’in

“Gidelim serv-i revanum yüri Sa’d-âbede” nakaratlı şarkısı has örneklerdendir:

“Bir safâ bahşidelüm gel şu dil-i nâşâde
Gülelüm oynayalum kâm alalüm dünyadan
Geh şarkı okuyup geh gazel –hân olalum
Bir sen ü bir ben ü bir mutrib-i pakiz-edâ”

(Gel şu kederli gönüle bir eğlence bağışlayalım / Gülelim oynayalım, dünyadan tat alalım / Bazı şarkı söyleyip bazı gazel okuyalım / Bir sen, bir ben ve temiz edalı şarkıcı...)

Divan şiirinin şarkılarının içinden seçtiğimiz bu mısralar şairin neşeli ruh halini başarıyla yansıtmaktadır. Divan şiirinde “Şiir=Musiki” anlayışı ile eser vermiş, mısralarında derin bir şekilde bu musiki sesini işlemiş bir şair de Bâki’dir. Bir taraftan mizmâr üfleyen Davudî sesiyle mezâmîr söyleyen Dâvud Peygamberin şiir anlayışını ses yönünü yürekten inanmış ve bunu şahane bir beyitle edebîleştirmiştir:

“Âvâzeyi bu âleme Dâvud gibi Sal
Bâkî kalan bu kubbede hoş bir seda imiş”

(Şöhretini, yüksek sesini bu dünyada Dâvud Peygamber gibi bırak; bu dünyada ölümsüz kalan güzel bir sesmiş)

Divan şiirinde buna benzer sayısız bestelerin içinden seçtiğimiz şu mısralar sevgiliye olan sitemini dile getirirken bir yandan da ruh halini, üzüntüsünü anlatmaktadır. Anlatırken musiki âletlerinin isimlerinden yararlanmaktadır. Beyitte “d” sesinin sık tekrarlanması ile yapılan aliterasyon ise bir musiki sağlamaktadır (Pala, 1992: 21).

4.1. Bestelenmiş Divan Şiirleriyle Klasik Türk Mûsikisi Etkileşiminde Güftenin Etkisi

Çalışmamızda ortaya çıkan bir unsur da güftenin rolünün ağırlığıdır. Güftenin esas kullanım amacı ve başlangıç döneminden bu yana ihtiyaç duyulmasının sebebini araştırdık. Bilindiği üzere dünyadaki bütün mûsikiler din kaynaklıdır. Ve ilk icra yerleri câmi, kilise, sinagog gibi mekanlar olmuşlardır. İslam dünyasının kutsal kabul ettiği mabedi olan câmilerde ise hançereden başka herhangi bir enstrüman kullanımı yasaktır

(Tanrıkorur, 2003: 352).

Bestelenmiş divan şiiri ve klasik Türk etkileşiminde güftenin tartışılmaz olarak yeri vardır. Saz eseri meşkinin, usulünün yanı sıra sözlü eserlerde kullanılan güfte gibi bir yardımcı aracı da yoktu. Bu da onların meşk sürecinde büyük bir ölçüde kaybolmalarının en büyük sebebi olarak açıklanabilir. Sözlü eserlerin günümüze daha fazla ulaşmasının en büyük sebebi hafızaya almayı kolaylaştırıcı fonksiyonu itibariyle kullanılan güftelerdir ki, asıl konumuz bakımından musiki ve divan şiiri etkileşimin unsurlarını ararken burada aramak gerektiğini gördük. Hangi güftelerin daha çok beste yapıldığı? Temel soruyu ve araştırmamızı bu soru üzerine yoğunlaştırdık (Tanrıkorur, 1998: 107).

Yukarıda bahsettiğimiz özelliklerden dolayı, divan şiirinin özellikle şarkı ve gazel güftelerinin, insan sesine verilen önem göz önünde bulundurularak, Klasik Türk musikisinin söz ağırlıklı bir musiki haline gelmesinde ciddî bir unsur olduğu söylenebilir.

Divan şiiri, yapı itibariyle vezin, kafiye, redif gibi ritim, ahenk unsurlarına dayandığı için gücünü güfte ve beste kabiliyetinden de göstermiştir. Ahenk ve yapı unsurları bakımından bünyesinde zengin söz sanatları bulunan divan şiirinin özellikle şarkı ve gazel türünün güfteleri klasik mûsikinin zenginleşmesine katkıda bulunmuştur (Osmanlı Ansiklopedisi, c. 9, 1999: 276).

Klasik öncesi, klasik ve neo klasik dönemlerde kullanılan güfteler ve sesle icra, yerini günümüzde saz musikisine bırakmıştır. Klasik dönemde ilahî kaynaklı olan ve beşerin bir icadı olmayan insan sesine verilen önemden dolayı, eserlerin hançere ile icrası esas alınmıştır. Bunun sonucu olarak da güfteler zaruri olarak kullanılmaya başlanmıştır. Güfteler, bestelenen eserler için hem insan sesi tarafından icra edilebilir hale getirilmesinden dolayı, hem de hafızaya nakşedilmesini kolaylaştırılması bakımından önemli birer araç konumunda olmuşlardır. 19. yüzyıl sonlarına doğru saz musikisinin önem kazanmaya başlaması ise, Klasik Türk musikisinin yapı olarak değişmeye başladığının gösterir. Nitekim günümüzde bestelenen eserler, insan sesinin öncelikli kullanımının azalmasıyla artık ses değil, saz icrasına yöneliktir (Ergun, c. 2, 1943: 45).

Klasik musikinin oluşmasında büyük payı olan divan şiirinin şarkı ve gazellerin güftesinden beste yapılmasının da böylece kapandığı anlaşılmaktadır.

4.2. Divan Şiirinde Beste-Güfte İlişkisi:

Divan şiirinin söyleyiş açısından taşıdığı nitelikler rahat, has ve içten anlatım, dilin musiki yönünü oluşturan kafiye, vezin, ahenk, ses tekrarları gibi unsurların başarılı bir şekilde kullanılmış olması; kalıcılığı sağlama bakımından ağır basmaktadır. Günümüz dünya şiirinde kafiye, vezin, ahenk gibi unsurlar büyük ölçüde terk edildiği için bunların hafızada kalması klasik Türk şiiri kadar güçlü değildir. Musiki unsurlarının bilhassa vezin ve kafiyenin eksikliği hafızada kalma bakımından olduğu kadar dinleyiciyi sesle etkileme bakımından da tesirli olmaktadır. Bu sebeple ahenk unsurları olan kafiye, vezin ve tekrarlar şiirde olduğu gibi musikide de hem ses, hem anlam bakımından güçlendirici ve pekiştirici bir görev gördüğü için klasik Türk musikisinin temel kaynağı divan şiiriyle her bakımdan etkileşim içinde olduğu kesindir. Çalışmamızın başında da belirttiğimiz üzere, Klasik Türk musikisine büyük katkıda bulunan ve bestelenmiş şiirleriyle şiir-musiki ilişkisini zirveye yükselten, divan şiirinde ses ve anlam bütünlüğünü bir arada buluyoruz. Fuzûlî’de, Nedim’de, Bakî’de anlam, ses uyumu doruğa çıkmıştır (Arslan, 2003: 65).

Klasik Türk musikisi geleneğinde güftelerin hemen tamamını divan şiirleri oluşturmaktadır. Aruz vezniyle olan bu güfteler kendi içinde bir ahenk ve musiki barındırması dolayısıyla bestekârlar tarafından hem tercih sebebi olmuş, hem de bestelere en üst seviyede bir güzellik katmıştır. Sürekli tekrarlanan uzun ve kısa hece kalıplarına dayanan aruz vezni bu anlamda klasik Türk musikisi usul darplarının kısa ve uzun zamanları ile benzerlik göstermektedir (Çıpan, 1999: 36).

Klasik Türk musiki besteleme tekniklerinin bu benzerlikten yola çıkılarak oluşturulduğu araştırmamıza göre kesindir. Güftesi aruz vezninde yazılmış olan besteler incelendiğinde vezin yapısı (uzun-kısa hece sırası) ile kullanılan usuldeki darpların (uzun-kısa zaman) sırasının birbiriyle çok uyumlu olduğu gözlenmektedir. Yani klasik Türk musikisi besteleri, güftenin yazıldığı vezne uygun düşen usullerle oluşturulmuşlardır. Güfteye uzun hecelere karşılık gelen melodiler uzun, kısa hecelere karşılık gelenler ise kısa tutulmuştur. Böylelikle şiirdeki ahenk musikiye de anlam ve ritim açısından yansıtılmıştır. Örneğin vezni “mef’ülü / mefâ’îlü / fe’âlün” olan bir güftenin bestelenebileceği klasik Türk musikisi usullerinden biri olan Aksak usulünün bu vezinle olan ilişkisi incelendiğinde Aksak usulü dokuz zamanlı bir usul olup, güftenin her mısraı dört ölçü, yani 36 zaman boyunca devam ettiğini kaynaklardan öğrenmiş bulunmaktayız. Bir mısraın hece sayısının da burada (vezin sayısına bakılarak) 14 olduğu görülmektedir. Böylelikle 14 hecenin 36 zamana bölünmesi gerekliliği söz konusu olmaktadır. Bu bölme işlemi rastgele değil, kurallara göre yapılmıştır. Bunun sebebi bestede üst seviyede bir prozodi kusursuzluğu oluşturmaktadır. Böylece 36 zaman vezne göre; 2 / 2 / 1 / 1 / 3-2 / 1 / 1 / 2 / 3-2 / 1 / 1 / 2 / 3-4 / 5 şeklinde dağılmaktadır (Çıpan, 1999: 36-37).

Bir başka örnekte; vezni yine “me’ülü / mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ülün” olan başka bir güftenin ağır aksak semaî usulü ile bestelendiği görülmektedir. Yapılan araştırma sonucunda klasik Türk musikisinde divan şiirlerinden bestelenen eserlerin beste ve güfte ilişkisinin saiklerinin doğru anlaşılması ve faydaya dönüşmesi için şu hususların önerilmesini uygun görüyoruz (Çıpan, 1999: 37) :

1. Klasik Türk musikisi sözlü eserlerde kullanılmış güftelerin büyük çoğunluğu aruz vezni ile yazılmıştır. Böyle eserlerde usul-aruz vezni ilişkisi incelenmeli ve besteleme sistemi ortaya çıkarılmalıdır.

2. Bu sistemin ortaya çıkarılması, besteleme tekniği açısından çok önemlidir.

3. Bu teknikleri bilmek ve uygulamak, Klasik Türk musikisi bestelerinin doğru araştırılmasına ve günümüz bestecilerinin doğru besteleme tekniklerine ulaşmasına yol açacaktır.

Bu bölümle ilgili yaptığımız araştırmada divan şiirinin eşsiz bir ahenk ve kalitesi ile klasik Türk musikisine bütün Doğu ve Batı kültürlerinin de kabullendiği bir musiki kültürü meydana getirdiğini görmekteyiz ki, divan şairi Bakî’nin “Bâkî kalan bu kubbede hoş seda imiş” mısraında bu mâna ve fikri veren klasik şiir ve musiki birlikteliği sonsuza kadar yaşayacaktır (Çıpan, 1999: 122).

Çalışmamızın bu bölümü itibariyle divan şiiri ve musiki ilişkisindeki güfte-beste unsuruna, konumuzun açıklamasını zenginleştirmek için divan şiirinin son dönem önemli temsilcilerinden Şeyh Gâlib’in bestelenen şiirlerindeki usûl-vezin yapısına temas ederek, bestelenmiş divan şiirlerinin medeniyetimizdeki gücünü göstermeyi düşündük.

Divan şiiri genel karakteri itibariyle ağırlıklı olarak söz musiki olup, kullandığı güftelerin divan şiirinden seçilmesinin sebeplerinin bazılarını temas etmiştik. Notanın kullanılmadığı dönemlerde klasik Türk musikisinin eğitimi “meşk” dediğimiz bir sisteme dayanmaktaydı. Belirttiğimiz üzere bu sistem eserlerin hafızaya kolayca

alınmasını amaçlamıştır. Bu amacın, bestekârları yeni arayışlar içine sokarak usul-vezin ilişkisinin doğmasına sebep olmuştur. Nota kullanılmaya başlandığında ise bu geleneğe bağlı kalınmış ve uzun süre aruz vezniyle beste yapılmaya devam edilmiştir. Konumuz itibariyle divan şiirlerinin güncelleştirilmesinin arka plânın, yani güncelleştirdiğimiz divan şiirlerinin klasik Türk musikisinde en önemli güfte kaynağı olduğu hususlarına çalışmamızın bu bölümünün başında temas etmiştik. Bu bölümde divan şiiri ve niçin bu şiirin temel yapısı olan usul-vezin ilişkisinin klasik Türk musikisinde ses ve melodisine uygun düştüğüne Şeyh Gâlib'in bestelenmiş eserlerinden kısaca örneklemeler yaparak ileriki çalışmalara kaynaklık etmeyi düşündük.

Usul-vezin münasebeti, bu sahanın erbabınca araştırılmış ve seçkin makale ve kitaplar yazılmıştır. Bunların içinde Sadettin Arel, Enis Behiç Koryürek, Cinuçen Tanrıkorur gibi isimleri yad etmek gerek. Usul ve vezin, klasik Türk musikisinde bestelenen şarkı ve gazellerin bütününe bir örnek olması bakımından Şeyh Gâlib'in din-dışı olarak adlandırılan sözlü musiki formlarıyla bestelenmiş bazı şiirlerini inceledik. Şiirlerin her birinin usul-vezin münasebeti ve bestelendikleri formlara olan uyumuna dair bilgiler edindik. Bilindiği üzere Şeyh Gâlib, 18. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan divan şiirinin son dönem önemli şairlerindedir. Bu özelliğiyle klasik Türk musikisine önemli tesirleri olmuştur. Neşati, Naili ve Nedim'in başlattığı bestelenmiş klasik Türk şiirinde şarkı ve gazel musikisine güfte ve besteleriyle katkısı olan bu alanda zirveye ulaşan bir ekoldür (Kalkışım, 1994: 15).

Şeyh Gâlib'in bestelenmiş şiirlerine birkaç örnek vererek çalışmamızın çerçevesini geniş tutmaya çalıştık.

1. Açıldı bağçe-i reng ü bûda bâr-ı bahâr
(Tahirbûselik-Zencîr-Hacı Arif Bey)
2. Açıl ey gonca-leb nûr eylesin bezmi tekellümler
(Sipîhr-Aksaksemâi-Tanbûrî Ali Efendi)
3. Al gönlümü âyîne-i ma'nâdır bu
(Arazbûselik-Yürüksemâi-Hacı Sadullah Ağa)
4. Ârzû-yı vuslatın her dem dil-i pâkindedir
(Evciniye-Ağıraksak-Zeki Arif Alaergin)
5. Bâdenin te'sîrini mecliste yâr olsunda gör
(Dilgûşa-Çenber-Arif Mehmet Ağa)
6. Bezm-i taraba şu'le verip berk-ı muhabbet
(Dilgûşa-Remel-Ârif Mehmet Ağa)
7. Biraz mecliste ol rakkâs-ı fettân oynasın
(Dilgûşa-Aksaksemâi-Arif Mehmet Ağa)
8. Bir rütbede aldı beni aşk-ı dîdar
(Dilgûşa-Yürüksemâi-Arif Mehmet Ağa)
9. Derd-i aşkın ben senin bî-hûde izhar eylemen
(Hicaz-Ağıraksak-Şeref Çakallı)

10. Efendisin cihânda i'tibârın varsa sendedir (Acem-Aksaksemâi—Hacı Fâik Bey)

Bu bağlamda Şeyh Gâlib'in değişik nazım şekillerinden seçilmiş ve din-dışı diye adlandırılan musikinin farklı formlarıyla bestelenmiş şiirlerini incelediğimizde şu sonuca vardık:

Uzun yıllar klasik Türk musikisinin usulleri ve aruz vezninin birbirinden doğduğu bu sahanın seçkin akademik araştırmacılarınca kabul edildiğini gördük. Yaptığımız dar bir alandaki incelemede klasik Türk musikisinin divan şiirindeki usul-vezin bakımından arasında son derece güçlü bağlar bulunduğunun gördük. Öyle ki, usul-vezin yanında aruz vezninin klasik Türk musikisini şüphesiz baştan başata etkilemiş ve sayısız şiirlerden besteler yapılmıştır. Netice olarak klasik Türk musikiyi söze, yani şiire dayalı ve oldukça meşk sistemi ile öğrenilen, notaya bakılarak değil, usul vurarak öğrenilen musiki'dir. Tezimizin çerçevesine önemli bir örnek düşmek ve ileriki çalışmalara açılım yapmak bakımından seçtiğimiz ŞeyhGâlib'i bilinen bestelenmiş şiirlerinden bulabildiklerimizin sayısı 27'dir. Bunlardan bazıları tezimin bestelenmiş şiirler bölümünde yer verdik.

4.3. Söz-Beste İlişkisinde Biçim:

Bütün divan şiiri muhteva ve biçimin meydana getirdiği bir sanat ürünüdür. Divan şiiri nazım biçimlerinden şarkı, geleneksel Türk musikiyi şarkı formunu belirlemiştir. Şarkıda en anlamlı bölüm miyandır. Musikideki miyan da bu bilgiden hareketle bestekârın farklı makamlara geçkileri yaptığı, bütün hünerini sergilediği bölümdür. Kâr, beste ve semai gibi büyük formlar da sözdeki terennümlerle biçimlenir. Sözel unsurdan kaynaklanan bu özellikler onların biçimsel özellikleridir. Bazen güfte başlarında görülen âh, yâr ve ey gibi kelimeler, vezin-usul ilişkisinin bir sonucu olarak güftenin ilk kelimesinden önce yer almaktadır. Bazen de güfte sonunda “vay efendim, aman efendim, gel efendim, meded ey, gel cânım, hey cânım” gibi kelimelerin usulü tamamlamak ve terennüme bağlanmak için kullanıldığı görülmektedir. Örneğin: T. Ali Efendi'nin Sûz-i dil beste, Zekai Dede'nin Ferahnâk Yürük Semai, Dede Efendi'nin Ferahfezâ Ağır Semai...

4.4. Söz-Beste İlişkisinde Makam:

Klasik Türk musikisinin temel kaynağının divan şiiri olduğu şüphesizdir. Bestelenmiş divan şiirlerini incelediğimizde bu temel saik tartışmasız olarak karşımıza çıkmaktadır. Bestelenmiş divan şiirlerinin şekil ve yapı özelliklerini ve musikiyle ilişkisini incelerken ahenk unsurlarından bahsetmiştik. Burada önemli bir ayrıntı göze çarpmaktadır. Tezimiz itibariyle bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirilmesini tamamladıktan sonra, bu şiirlerin musikiye dönüştürülmesindeki sebep ve saikleri tam olarak vermeye çalıştık. Bu özelliklerden “Söz-Beste İlişkisinde Makam” temasına değinmek mecburiyeti doğdu. Musikimizde seslerin girişi, gelişme ve bitişi belirli bir düzen içindedir. Ezginin dolaşımını sağlayan bu kurallara “seyir” adı verilmektedir. Makamlara kişilik, lezzet ve kokusunu veren işte bu çok önemli, bestekârların değiştiremeyeceği seyir kurallarıdır. Bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirmesini yaparken, fark ettiğimiz unsurları incelerken söz-beste ilişkisinde makamın açıklamasını yapmak gereğini hissettik. Klasik Türk musikisinde makam kavramını bir durakla bir

güçlü mısra etrafında toplanmış seslerin genel durumu biçiminde olduğunu tespit ettik.

5. BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİNDE SES VE AHENKLE İLGİLİ SANATLARA GENEL BİR BAKIŞ

Dilimize Arapça'dan giren ve “anlama, fehim, idrâk, sezme ve sezmeyle bilmek” anlamlarına gelen şiiri (Çetin, 1999: 67) sözlükler şöyle târif eder: “Edebî değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz” (Devellioğlu, 1993: 423).

Şiir hakkında düşüncelerini ifade eden şairlerin hemen hepsi, şiirin musiki ve ahenkle ilgisine değinmişlerdir. Şiirin temel unsurları arasında ses ve ahenk de sayılır. Şiir dilinde ses elemanlarından yararlanma, insanoglunun ses, musikiye olan eğilimi ve onun gücünden yararlanma isteğiyle açıklanabilir (Çetişli, 2002: 76).

Şiir veya şiir dili söz konusu olduğunda gündeme gelen ve sıkça tartışılan ahenge çeşitli seslerin kulağa hoş gelen uyumu, kulakta hoş sesler bırakan kelimelerin birbiri ardına gelmesi, böyle kelimeler dizisi, aynı anda duyulan seslerin bağdaştırılması ve uyumu demek olan musiki sistemi, bir bütünün parçaları arasındaki uyumdur (Çetişli, 2002: 155).

Üslûbun bir niteliği olarak şiir, kelime ve cümlelerin âdeta bir musiki tesiri yapacak şekilde arda arda getirilmesi ile sağlanan uyumdur. Ahenk, muhteva, yapı ve dilden oluşan üç unsurla yakından alâkalıdır. İyi şiirlerin, dilin ses ve anlam yapısıyla sıkı bir ilişkisinin olduğu belirtilir (Macit, 1996: 71).

Bu bakımdan, şiirin derinlemesine işlendiği yapı ve anlamın kuvvetli bir biçimde imtizaç ettiği divan şiirinde ahenk ve musiki önemli bir yere sahiptir (Macit, 1996: 71).

Divan şiirinde kelime seçimi, ünlü ünsüz ilişkileri (aliterasyon ve asonans) söz tekrarları, mısra tekrarları, vezin, kafiye, redif, paralellikler divan şiirinde ahenği sağlayan en önemli unsurlardandır. Bunların yanında ses ve söz tekrarlarına dayalı edebî sanatlar da ahenk temin etmektedir. Müzikaliteyi sağladığı görülür.

Divan şiirinin zengin kelime dünyası, ses ve anlam boyutuyla uygun biçimde istif etmesine imkân vermiştir. Bu istifler beyit içerisinde güçlü bir ses orkestrasyonu, anlam derinliği ve yoğunluğu sağlamıştır (Macit, 1996: 71- 72).

Divan şiirinde, bugün adına armoni denilen aliterasyon ve asonansın zengin örnekleri vardır. Sultan Murad'ın “Sâbâ” adlı atını tasvir eden Nef'î, beytinde sıkça yinelenen “Ne sâbâ sa'iki derser yaraşur şeriata / Ki segirdirken ona sâyesi olmaz hem...” (Macit, 1996: 73).

Divan Şairi Necati'nin beyitlerinde de aynı şekilde zengin aliterasyon ve asonans denilen armoniyi, yani musikiyi görmek mümkün: “Yüri yıllarla yilersen yetemezsin ey dil / Şol cihetden ki peri şivelâ ahudur bu” (Macit, 1996: 75).

Fuzûlî'nin aşağıdaki beytinde “de, e, an” sesleri kuvvetli bir ahenk oluşturmaktadır. Beyitler bu tekrarların aynı zamanda dertli bir insanın iniltilerini yansıttığı da söylenebilir: “Beni candan usandırdı, cefâdan yâr usanmaz mı / Felekler yandı âhımdan muradım şemî yanmaz mı”.

Divan şiirinde ses, kelime ve ibare tekrarlarına dayalı oldukça zengin bir ahenk sistemi mevcuttur. Edebî sanatlarda cinas, kalp, istikak, şibh-i iştikak, akis, iade, tarsi, nidâ sanatları mânaya derinlik ve söze güzellik katmanın yanında ahenk de temin etmektedir. Böylece kelime ve ibare tekrarları beytin mânâ ve ses tabakasını zenginleştirmektedir. Beytin ses değerleri ile uyuşması bu tekrarların etkisini güçlendirmektedir (Macit, 1996: 75).

Divan şiiri, dilin en üst noktada kullandığı bir ifade etme metodudur. Malzemesi dil olan divan şairi, muhayyilesinin süzgecinden geçirdiği duygu ve düşüncelerini en

güzel şekilde anlatabilmek için dilin bütün imkânlarını sonuna kadar kullanabilmeyi denemiştir. Divan şiirinde dilin kullanımını büyük oranda kafiye, redif ve vezin gibi ahenk imkânlarını sağlayan şekli unsurlarla söz sanatları ve mazmunlar tayin etmiştir. Böyle bir sanat anlayışı içinde etkili olan ve temel olarak söylenen değil, söyleyiş tarzıdır. Bir anlamda sanatkâr bu imkân unsurlarıyla hazır bir malzeme üstünde yoğunlaşır ve şiirine bu ahenk unsurları imkânlarıyla son şeklini vererek eserini meydana getirir. “Çünkü bir yazarın özelliğini, ele aldığı konudan çok, onu ele alış, işleyiş ve ifade ediş tarzı tayin eder. Her devrin bir ortak dili olduğu gibi, ortak bir üslubu da vardır. Divan şairlerinin dil ve üslubu birbirine benzer. Buna ‘devir üslubu’ diyoruz” (Kaplan, 1987: 433).

Divan şiirinin bu hususiyetlerini göremeyenler, bütün divan şairlerinin birbirlerini tekrar ettikleri zannına kapılırlar. Divan şiirinin dayandığı ortak zemine yönelik pek çok tenkit edilen tavır olmasına ve hatta divan şiirinin sözlüğünü gayrı ilmi şekilde tenkit edenler ortaya çıkmasına rağmen bu sahanın seçkin akademik mensuplarının titiz çalışmalarından öğrendiğimize göre bu yargının doğru olmadığı kesindir.

Divan şairleri ses tertibinde ünlü-ünsüz ilişkilerinden değişik seviyelerdeki tekrar edilen kafiye, redif ve vezin gibi ahenk unsurlarından ve edebi söz sanatlarından faydalandıkları gibi, dilde meydana gelmiş ses değerlerinden de yararlanmışlardır. Bu tekrarın neticesinde kelimeyi ve mısraı her şair yeniden farklı üslupla şekillendirirler. Bu bağlamda tezimiz açısından divan şiirine baktığımızda ahenk unsurlarının her dönemde kullanıldığı, fakat bu kullanma ölçüsünün dönemden döneme, hatta çevreden çevreye farklılıklar arz ettiği görülmektedir.

Bestelenmiş divan şiirleri üzerinde yaptığımız incelemede, kelimelerin ahengi, hecelerinin ritmi, bu ahenk ve ritmin uyandırdığı hayaller, bu hayallere takılan belirsiz hasret ve ümitler; bütün bunlar hiçbir kaidenin tayin edemediği nispetler içinde birleşerek, şeklen ve şeklin mana ile münasebetinden gelen musikinin yardımıyla derin bir telkin kudreti kazanıyorlar. Âdeta insanın insana ifşa ederek, yıllarca özlediğimiz bir aşınaya kavuşmaktan doğan zevki bize tattırıyorlar (Yetkin, 1969: 13- 4).

Divan şiirinde ahengi sağlayan unsurları devirlerini temsil kabiliyetine sahip şairlerin bestelenmiş eserlerinden elde ettiğimiz verilerden hareketle ortaya koymaya çalıştık. Fakat öncelikle ahenk kavramından ne anlaşıldığını tespit etmeye çalıştık. Çalışmamızın sınırları içinde kalarak bestelenmiş divan şiirlerindeki klasik Türk musikisini etkilemiş unsurların üzerinde durmaya çalıştık. Tezkirelerde ve divan dibacelerinde ahengi sağlayan unsurları ifade etmek için elfâz, eda, mevzun, selis, selaset gibi kavramlar kullanıldığını gördük. Divan şairleri kasidelerinin fahriye bölümlerinde yazdıkları manzumelerde de şiirle ilgili bazı şairler meseleleri gündeme getirmişlerdir. Ayrıca gazellerinin bilhassa makta beyitlerinde kendi şiir görüşleriyle ilgili bazı düşüncelerini ifade etmişlerdir. Bu çerçevede kullandıkları mevzun, selis ve selaset gibi kavramlarla şiirin ritmini sağlayan ölçüye, sözün ahenk ve akıcılığını işaret etmişlerdir (Macit, 2005: 5).

Bütün bu tavsifler, şiirin akıcılığıyla ilgili genel tariflerdir. Şiirde akıcılığı, anlamla bütünleşen ahenk sağlar. Buna belagat kitaplarında selaset, ifadenin ahenksiz olmasına ise rekaket denildiğini biliyoruz. Şiirdeki bütün bu özellikler, bestelenmiş klasik Türk musikisinde yerini almaya elverişli olma sebebidir. Örneğin Fuzuli'nin şu beyitlerinde selis, selaset ve abdâr unsurları mevcuttur (Macit, 2005:7) :

Gûyiyâ bu çeşme bir sakkâ durur
Râh-ı Hakda teşne eyler cüst ü cû

Lülesi onun dehendin su dili
Dil döker her kimse olsa rû-be-rû

Bu beyitlerde çeşmenin susayanlara su dağıtan sakaya benzetilmesi, cüst ü cû, rû-berû, sûbe-sû kafiyeleleriyle suyun çeşmeden âdeta şırıl şırıl akışının hissettirilmesi yani mana ile lafzın uyumu, dil dökmek, su gibi ezberlemek deyimlerinin ifadeyi zenginleştirmesi şiiri akıcı kılmıştır ki, klasik Türk musiki ile divan şiirinin ilişkisini bu unsurlarda aramak gerektiği hususunu incelediğimiz bütün ilmî eserlerde gördük.

Bu tespitlerden sonra ahengin ne olduğunu yahut nasıl tarif edildiğini inceledik. Ahenk, bir bütünü teşkil eden parçaların ve unsurların estetik ölçüler içinde birbiriyle uyuşması anlamına gelen, çeşitli ilim ve sanat dallarında kullanılan terimdir. Divan edebiyatı terminolojisinde ahenk, üslubun bir niteliği olarak özellikle şiirde kelime ve mısraların âdeta musiki tesiri yapacak şekilde art arda getirilmesiyle sağlanan uyumdur. Edebiyat nazariyesinde buna armoni karşılığında üsluba ait bir özellik olarak kullanılan aheng-i selaset terimi adı verilir. Bu kavramla ibare içindeki kelimelerin kulağa hoş gelecek şekilde düzenlenmesini kasteder ve aheng-i selaseti ikiye ayırır (Yetiş, 1989: 516):

1. Umumi ahenk: Kelime ve ibarelerin ses bakımından uyumundan doğan ahenk.
2. Taklidî ahenk: Söz ile delalet ettiği anlam arasındaki uyumun yarattığı ahenk

Görüldüğü üzere incelememizde ahengin selaset kavramıyla tarif edildiği bir gerçek. Bu kavramla şiirde varılan nokta şu ki, şiirle musiki arasındaki ilişkinin, çalışmamızın diğer bölümlerinde de açıklama getirdiğimiz gibi, ahenk unsurlarını temel kabul etmek gerek. Divan edebiyatında şiir, musikinin yanında yahut onunla beraber varlığını sürdürür. Klasik Türk musikisinin büyük ölçüde sese dayandığı bu sahanın uzmanlarınca kesin bir paradigmaya bağlanmış olduğunu araştırmamız sırasında gördük. Divanlarda bulunan musiki terimleriyle örülmüş beyitler ve şiirlerin yanı sıra müstakil manzum metinlerin ihtiva ettiği malzeme, klasik Türk musikisinin teorik zeminin değerlendiren araştırmacıların çalışmalarında baştanbaşa musiki terimleriyle örülmüş, hatta değişik özelliklerini işleyen gazellerin olduğunu tespit ettik. Mesela Şeyh Gâlib'in;

Ne hevâ vü ne kemân u ne kemân-keş ancak
Erdiren menziline târi nidâ-yı yâ Hak

Matlalı gazelinde telli sazlardan kemanın çeşitli özelliklerini ve kelime kadrosunu belirleyen de musikidir. Murabbaların bestelenmek üzere yazılan şiirler olduğunu, tezkirelerde murabba bağlamak gibi musiki terimlerinin kullanıldığını tespit ettik. Şarkılar ve bestelenmek üzere yazılan gazeller ancak musikiyle iç içe olan ve gelişen edebî gelenekte var olabileceği kanaatine vardık. Ayrıca divan şiirinde kullanılan nazım şekillerinde beyit ve mısraların tekrarı söz konusudur. Redd-i mısra ve tecdid-i matlaları, mütekerir musammatlardaki nakaratları ve terkib-i bentlerdeki vasıta beyitlerini bu çerçevede değerlendirmek gerektiğini tespit ettik (Cengiz, 1986: 291).

Klasik Türk musikisinde bestelenmiş divan şiirlerinin bir diğer özelliği de ahengi sağlayan rahat ve doğal söyleyiştir. Bu da ancak konuşulan dilden, günlük konuşma dilinde yerleşmiş anlatım biçimlerinden, kalıplaşmış unsurlardan yararlanarak gerçekleştirilir.

Akis, cinas, iştikak, kalp, nida sanatlarında ses tekrarlarının sağlandığı ahenk

divan şiirinin musikiyle ilişkisinin temelidir. İade, tarsi ve tekrar sanatlarında da ses tekrarı vardır. Dolayısıyla kuvvetli ahenk unsurlarının arasındadır. Divan şiirinin bu edebî sanatlarında ancak ses ve mânanın birbirini tamamlaması sonucu etkileyici bir söyleyiş ortaya çıkmaktadır. Biz tezimizin konusu gereğince bu ahenk unsurlarının detaylı açıklamalarına gerek görmeden, bu ahenk unsurlarının açıklamasını da içine alan ses tekrarlarının divan şiiri ve musiki ilişkisindeki önemine temas etmek istiyoruz (Macit, 2005: 51-52).

Bu sahanın erbabınca yazılan son derece ciddi kaynaklar üzerinde yaptığımız araştırmamızda şiirde ahengi sağlayan unsurların başında ses tekrarları gelmektedir. Her dilin kendine göre bir fonemler (ses sistemi) sistemi olduğu ve ses figürlerinin bir dilden diğerine değiştiği bilinmektedir. Şiir, yazıldığı dilin ses sisteminden alınma sesler üzerine kurulmakta ve onların yardımı ile iletilmektedir. Bir şiirin ses organizasyonunu ritmik birimlerle ahenkli unsurlarla meydana gelmektedir. Şiirde ritmi sağlayan unsurlar vezin ve kafiyedir. Bu iki unsur şiirdeki ses düzenlemelerini de tayin etmektedir. Seslerin belirli aralıklarla tekrarı şiiri musikiye yakınlaştırır ve ahengin çekiciliğine dayalı bir atmosfer yaratmaktadır (Macit, 2005: 51).

Divan şiirine baktığımızda ünlü ünsüzlerle alakalı düzenlemelerin, belirli seslerin bir sistem dâhilinde tekrarlanmasıyla meydana gelen ahengin oluşturduğu iç musiki yahut Yahya Kemal'in ifadesiyle "derûnî âhenk" dikkati çekmektedir. Divan şiirindeki ses-anlam ilişkisinin şekillendirmesine yönelik bu vurgudan sonra, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "eski şairlerin büyük tarafları bilerek veya bilmeyerek kelimelerini sese emanet etmeleridir" sözündeki bilmeyerek kelimesi muhtemelen fazladır. Çünkü kuralcılığı üzerinde ısrarla durulan divan şiirinde bütün şairlerin uymak mecburiyetinde oldukları bir sistem vardır. Ayrıca bütün şairlerin uymak mecburiyetinde olduğu bu sistemin araştırılması önem kazanmaktadır (Okay,1990: 36).

Yalnızca divan şiirini incelerken gördüğümüz şiirin musikiyle yakınlığı bu noktalar üzerinde farklı düşüncelerin olduğunu gördük. Hatta sembolist şairlerin bütünüyle şiirin musikiden ibaret olduğunu iddia etmişlerdir (Macit, 2005: 52).

İncelememizde bu konuda kesin yargıya varan araştırmacıların olduğunu tespit ettik. "Herhangi bir şiirde yer alan yinelemeler, vurgu ve ezgi açısından koşutluklar, eşlikler doğurduğu için şiirin ses bakımından etkisini ve müzikalitesini artırmaktadır" (Çetin, 1999: 49).

İncelememiz sırasında bu konuda farklı kanaatlerin olduğunu da tespit ettik. Seslerin düzenliliği ve zenginliği bakımından şiirle musiki arasında önemli farklılıklar vardır. Genelde şiirde sesin fonksiyonu kabul edilmektedir. Edebiyatımızda Servet-i Fünun şairlerinin musikiye düşkünlükleri yeniden ve bundan dolayı yeni bir dil yaratma gayretleri, aruzu tekrar yorumlamaları divan şiirindeki sestem bağımsız orijinal bir ses bulma gayretlerinin bir sonucudur (Kaplan, 1992: 408).

Divan şiirindeki ses ve söz düzenlemelerini incelerken Türkçe'nin yapısı ile Arapça ve Farsça'dan gelen kelimeleri göz ardı etmeden tekrarları, vezin ve kafiyeyi ve değişik paralellikleri gösterge kabul ederek doğrudan metinleri değerlendirmek şekilde incelemede sağlıklı tespitlere varmamızı kolaylaştırır (Macit, 1996: 53).

Divan şiiri ve musiki ilişkisini açıklayabilmenin temel yolunun ahenk unsurlarını anlamaktan geçtiğini bölümün içinde sıkça vurgulamıştık. Şimdi ise, bu ahenk unsurları içinde "paralelizm" mi açıklamaya çalışacağız.

Paralelizm, şiir dilinde beyti oluşturan mısralar arasındaki benzer dil birliklerinin ve mütevacı kelimelerin anlamla bütünleşen sesin eşliğinde paralel sıralanışını ifade eden bir terimdir. Dörtlü, beşli söz tekrarlarında görülen aynı kelimelerin beytin her iki mısrasında belli bir düzenle tekrarlanmasına karşılık paralelizmde sadece aynı

kelimelerin değil, ses, anlam ve vezin itibariyle benzer kelimelerin tekrarı söz konusudur.

5.1. Beyitte veya Gazelde Paralelizm:

Bu tür kullanışlarda beyti oluşturan iki mısra arasında yahut gazeldeki bütün beyitler arasında paralelizm söz konusudur. Beyitteki paralelizm divan edebiyatında kullanılan söz sanatlarından Tarsi'ye benzemektedir. Gazelin tamamında görülen paralelizme en iyi örnek ise, tedric ve tensik sanatının yapıldığı şiirlerdir. Divan şiiri çerçevesinde konuya yaklaşırken tek tek şairlerin şahsî kullanımlarından çok geleneğin oluşturduğu anlayışı ve yapıyı öne çıkarmak mecburiyeti vardır. Divan şiirlerinin teşekkül dönemlerinde ve hatta 15. ve 16. yüzyılda eser veren şairlerin büyük bir kısmının divanlarında, birbirini izah eder nitelikte mısralardan kurulmuş beyitlerin sayısı oldukça fazladır. Şair, söylemek istediğini bazı benzetme unsurlarının çağrışımına, divan şiirinin imaj dünyasında yer alan kabullere dayanarak söyler. Bilhassa matlalarda hem sentask, hem de anlam açısından paralellikler dikkati çekecek boyutlardadır.

Örnekler:

Hoş menzil idi dehr değilmişse fenâsı
Hoş mahrem idi ömr olurmuşsa bekâsı

Serv-i bâlân ile başıma belâlar nice bir
Hışm-ı çeşmin ile cânıma cefâlar nice bir

Paralelizm'i ahenk unsurlarından ve dolayısıyla klasik Türk musikisinin divan şiiriyle ilişkisindeki önemine dair kısa bir açıklamayı burada bitirmek istiyor, musiki-şiir ilişkisinde diğer bir unsur olan armoni unsurunu konumuz bakımından kısaca tarif etmek istiyoruz.

5.2. Armoni:

Divan şiirinde bir veya birkaç mısradaki seslerin birbirine uymasına, birbirleriyle veya manaya göre düzenlenmesine armoni (aheng-i selâset) denir. Aheng-i selâset diye nitelendirilen sesle anlamın örtüşmesine Nef'î'nin şu beytini örnek verebiliriz (Macit, 2005: 66):

Evc-i hevâda sıyt-ı çekâçâk-ı tîğdan
Avâz-ı ra'd u sâ'ika reh-gümkünân olur

Şiirde armoniyi sağlayan unsurlar, aliterasyon ve asonans olmak üzere iki alt başlık altında incelenebilir. Aliterasyon, bir mısra içinde veya devam eden mısralar arasında aynı ünsüzlerin tekrarlanması anlamına gelmektedir. Ancak, ses tekrarlarının her zaman anlamla örtüştüğünü söylemek imkansızdır. İncelememizde gördük ki, divan şairleri ve şiirleri elenmiş divan şairlerinin bazen "s" tekrarlarını şiirde musikiyi artırmak için kullandıkları görülmektedir. Şairlerin tercih ettikleri seslerle mizaçları arasında bir ilişkinin olup olmadığı kesinlik kazanmamakla birlikte, belli seslerin yoğun olarak kullanılmasının ahengi sağlama kaygısını aşan bir tarafı olmalıdır. İncelememiz

sırasında gördük ki, aslında divan şairleri her zaman ahenk sağlamak için benzer yahut aynı sesleri tekrar etmemişlerdir. Bazen belagat kurallarına aykırı olmasına rağmen beyitte bazı harf veya kelimeleri yan yana bilerek ve isteyerek kullanmışlardır. Buna tenâfür denmektedir (Sefercioğlu, 1999: 650).

Tezimizde işlemeye çalıştığımız bestelenmiş divan şiiriyle musiki ilişkisindeki beraberliği, yani ahengin en önemli unsuru aşağıdaki beyitlerde görüleceği üzere, ilkinde Necati'nin beytinde “ş”, ikincisi Şeyh Gâlib'in ise “d” harfinin ses açısından odak nokta oluşturduğu görülmektedir.

Ah kim rahm etmedin her dem cefadır işlerin
Bilmezem neyler beni âhir senin cünbişlerin (Necati Divanı)

Zevk-i derdin de diriğ eyledi şimdi dilden
Hasret-i dâğ acep dâğ-ı derûn oldu bana (Şeyh Gâlib Divanı)

Divan şiirinde teşekkül bakımından benzeşen ünlülerin bir mısradaki kelimelerin bünyesinde veya önceki yahut sonraki mısraların hecelerinde ahenk oluşturacak şekilde arka arkaya tekrarlandığı da görülmektedir. Buna asonans denilmektedir. Nedim'in aşağıdaki gazeline ünlü ve ünsüzlerin tekrarı, şiirde bir musiki atmosferi oluşturmakla kalmadığı gibi, ayrıca raks eden bir çengî güzeli'nin bütün hareketlerinin sözün ritmi ve seslerin iştirakiyle gözümüzün önünde canlandırmaktadır:

Dil raks-âver eder sabr edemem mâhasali
Yüreğim oynadı gördükde çengî güzeli

Yine Nedim'in, baştan başa armoni örneği olan bir şarkısından alınan aşağıdaki bentlerde ses ve anlamın nasıl bütünleştiğini görmek mümkün. Şairin mükemmel bir şekilde ortaya koyduğu ses ahengine paralel unsurların kullanımı birbiriyle tam uyuşmaktadır:

Sinemi deldi bugün bir âfet-i çâr-pâreli
Gül yanaklı gülgülî kerrâkeli mor hâreli

5.3. Ritim:

Divan şiiri ve klasik Türk musiki ilişkisinde önemli bir unsur da ritimdir. Hecelerin belli sayıda kümeleşmesiyle vurgulu ve vurgusuz, uzun veya kısa heceler düzenli sıralanışıyla şiirde ritim sağlanır. Şiir, ritim üzerine kurulmuş bir ifadeler bütünü ve söze dayalı bir düzendir. Ritim bütün güzel sanatların temelini ve özünü oluşturmaktadır. Çünkü ritmin olmadığı yerde, beraberlikten yoksunluk, düzensizlik ve hareketsizlik mevcuttur. Bir divan şiiri önce ritmik bir yapı olarak meydana gelmektedir. Sonra bu ritmik yapı, kelimelerde ifade bularak fikir ve imajları doğurmaktadır. Divan şiirinde aruz ölçüsü, Arapça'nın ses dizgesine uygun olan ve esasta heceler uzun ve kısa oluşuna dayanan bir ritim oluşturmaktadır. Böylece, musikideki gibi düzenli ses oluşumları elde edilerek söze musiki unsuru eklenmiş olmaktadır. Bilindiği üzere, ritme hâkim olan bir üst yapı vardır. Bir divan şiirinde önce mısraları meydana getiren kelimeleri hece sayıları, hece süreleri ve vurguları açısından inceleyerek mısraların ses yapısının oluşmasına çalışılmaktadır (Macit, 2005: 73).

Dolayısıyla aruzun musikiyle ilişkisini buralarda aramak gerektiği ortaya

çıkmaktadır. Bu konuyla ilgili araştırma yapan Cinuçen Tanrıkorur, Klasik Türk musikisinde usul-vezin ve ritim ilişkisinin olduğunu örneklerden hareketle ortaya koymuştur (Tanrıkorur, 2003: 354).

Aruz vezni, ritim ve musiki arasındaki bir başka ilişki, öğretim ve intikal sistemlerindeki ortak noktalarla ilgilidir. Bilindiği gibi, aruz, musikideki nağmeler gibi duyuldukça, tabii olarak zihne yerleşen ritimlerden meydana gelir ve zihinde geçen, ağızdan çıkan sözleri bu ritimlere uydurarak söyleme esasına dayanmaktadır. Klasik Türk musikisinin öğretiminde ve halk intikalinde meşk sisteminin ne kadar etkili olduğunu bu alanda çalışma yapan araştırmacıların eserlerinde görmek mümkün. Ritmi artırmak için divan şairlerinin bilhassa kısa kalıpları tercih ettiklerini burada belirtelim. Manzum metinlerde vezin, kelime savurganlığını dizginleyerek dilin musikisini öne çıkarmaya yarayan bir unsurdur. Musikide usul ne ise, şiirde de vezin odur. Şiirde seslerin yerini ve fonksiyonunu büyük ölçüde vezin belirlemektedir. Öyle ki, bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirilmesini yaparken en çok gözümüze çarpan ve belirgin unsurlardan olan kafiye, redif, vezin, ses tekrarları, ritim gibi ahenk unsurlarının fonksiyonunu ve musikiye kattığı tartışılmaz etkisini beyitlerde görmek mümkün. Örneğin bu unsurları taşıyan ve ses tekrarının beyti bir musiki cümlesine dönüştürdüğünü Nef'î'nin şu beytinden belirgin olarak görülmektedir (Tanrıkorur, 2003: 355):

Dönsün yine peymâneler olsun tehî hum-hâneler
Raks eylesin mestâneler mutrıblar etdikçe nagam

Divan şiirinde ahenk unsurları başlığında incelediğimiz metinlerde yukarıda sıkça belirttiğimiz ahenk unsurlarının önemini şöyle târif ederek açıklık kazandırmak istiyoruz: Kafiye, vezin, redif, ritim gibi unsurlar divan şiirinde aynı zamanda musikedir. Duygu ve düşüncenin algılama melekesine sahip olduğu bir musikedir bu. Kulağı olduğu kadar zihni de tatmin edecek kadar biri ses olarak kalıcı bir yapıya sahiptir.

İncelemelerimizde gördük ki, bu unsurları taşıyan bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirilmesi sırasında tespit edebildiğimiz kadarıyla gazellerin sayısının çok olduğu kanaatine vardık. Bunlar sırasıyla Şeyhi Divanı, Ahmet Paşa Divanı, Necati Bey Divanı, Bâkî Divanı, , Fuzûli Divanı, Nedim Divanıdaki gazeller başta gelmektedir.

Güzel sanatlar içerisinde hemen her insanın ilgisini çeken musiki, divan şiiri içinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle divanlarda musiki terimleri, beste ve çalgılar tevriye ve tenasüp yapmak amacıyla kullanılmıştır. Geçmişin dünyasında musikinin kapsadığı alan, bugünlerden dar değildir. Çünkü, Osmanlı musikisi, tezhip, mimari, ebru ve minyatürüyle, Batılıların “sublime art” dedikleri ulvi bir güzellik olan Osmanlı sanatının – mimaride taş yerine- seste (musikide) billurlaşmış şeklidir (Tanrıkorur, 1999: 494).

Divanları incelediğimiz zaman musikinin dinî boyutunun pek fazla söz konusu edilmediği görülür. Divan şairleri, musikinin helâl mi, haram mı olduğu hususunda fikir açıklamak gereğini pek fazla duymamışlardır. Daha çok mesnevilerde musiki ile ilgili görüş ve eleştiriler yer verilmiştir. Musiki konusunda başlangıçtan beri çeşitli tartışmalar yapılagelmiştir. Fakat musiki bir olgu olarak varlığını sürdürmüş; maddiyat ve maneviyat arasında erişilmiş bir sanat olarak varlığı kabul edilmiştir (Farmer, 1996: 244).

Divan şairleri, musikiyi ulûm-ı riyaziye'den saymaktadır (Levend, 1984: 241).

Kabus-nâme'nin manzum çevirisi olan ve 15. Yüzyılın başlarında yazılan Murad-name'de musikinin doğuşu ile ilgili şu bilgiler verilmektedir. Musiki, İdris

Peygamber'e verilmiş bir ilimdir. Hz. İdris, musiki ilmini astronomi, felsefe, hekimlik, astroloji ve tıptan elde etmiştir. Yine aynı eserde şu rivayet de nakledilir: On iki burç, yedi yıldız ve dört unsura (hava, ateş, toprak, su) mukabil gelecek şekilde on iki makamı asıl saymış ve dört şubeye ayırmıştır. Diğer makamlar bunların değişik biçimlerdeki terkiplerinden meydana gelmiştir (Ceyhan, 1997: 149- 150).

Bir başka rivayet de ise musiki ilmi (ilm-i edvâr), Hz. Nuh'un oğluna nispet edilir. Mûsikâr adlı çalgıyı ve birçok makamı o icat etmiştir (Levend, 1984: 242).

İlm-i edvâr kitaplarında hem makamlarla ilgili bilgi verilir, hem de hangi makamın hangi hastalığa iyi geldiği belirtilir (Levend, 1984: 243).

Osmanlı toplum hayatında musikinin önemli bir yere sahip olduğu, hükümdarların musikişinasları koruyup kolladığı bilinmektedir (Kaplan, 2009).

Bazı padişahların hem kendi divanlarından, hem de diğer divan şiiirlerinden beste yaptıkları malûmdur. Çünkü padişahların eğitiminde musikinin önemli bir yeri vardır. Bu sebeptendir ki Osmanlı döneminde din, dil ve ırk ayırmadan bütün musikişinaslar korunmuştur (Tanrıkorur, 1999: 496).

Bunun yanında Mehterhane, Mevlevihane, Enderun ve özel meşkhanelerde musiki ilmi eğitim verilmiştir (Tanrıkorur, 1999: 498- 503).

Osmanlı dönemi musikisinin gelişmesinde bu kurumların dışında başta saray olmak üzere câmi, medrese ve tekkelerin de önemli rol oynadığı kaynaklarda zikredilmektedir (Erdemir, 1999: XXXI).

Bu alanda çalışması olan Avni Erdemir'in tespitine göre 203 musikişinas divan şairi vardır. Bunların tasnifi şöyledir: 43 tarikat şeyhi, 22 kadı, 3 şeyhülislâm, 34 câmi görevlisi, 21 müderris. (Erdemir, 1999: XXXI).

Tarikatlara göre musikişinas şairlerin dağılımı ise şöyledir: 38 Mevlevî, 17 Halvetî, 9 Celvetî, 6 Nakşibendî, 4 Bektaşî, 3 Bayramî, 3 Eşrefî, 3 Gülşenî, 3 Sünbülî, 2 Kadirî, 1 Zeynî olmak üzere 90 divan şairi vardır (Erdemir, 1999: 12).

Dikkat edilirse Mevleviliğe mensup şair sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Bunda mevleviliğin geleneğinde ve tarikata mensup müellifler tarafından yazılan şuara tezkirelerinin payı vardır. Diğere tarikatlarda tezkire yazma geleneğinin bulunmaması, bu tarikatlara mensup şairlerin bilinmesini engellemiştir.

Bu girişten anlaşılacağı üzere Osmanlı toplumunda musikinin çok önemli ve itibarlı bir yeri olduğu kesindir. Ancak musiki ile ilgili aleyhte ve lehte görüşler, tartışmalar günümüze kadar gelmiştir. Durum ne olursa olsun, musiki, divan şiiiriyle birlikte varlığını sürdürmüştür. İleride görüleceği gibi tartışma, musiki olgusundan çok, icra tarzına yönelik olmuş; bu yüzden de genellikle olumsuz bir bakış açısı kendini göstermiştir. Yani salt musiki değil, musiki ile meşgul olma aleyhinde bazı görüşler ortaya çıkmıştır (Levend, 1984: 245).

Musiki hakkında sâki-nâme, sûr-nâme ve nasihat-nâme (gend-nâme) gibi türlerde bilgi ve görüşlere ulaşmak mümkündür. Saki-name geleneğinin Anadolu'da öncü eserlerinden biri olan Revâni'nin işret-name adlı mesnevisinde musikiye duyulan ihtiyaç şu beyitle dile getirilmektedir:

Gelür âvazeden çün câna râhat
Yaraşmaz sâzsız bir lahza sohbet (Canım, 1988: 219).

Musiki sesinden cana rahat gelir; bu yüzden sohbet sazsız olmaz. İnsanoğlu buna yatkın olduğu gibi hayvanlar bile musikiye eğilimlidir. Çünkü güzel ses ruhun gıdasıdır:

Niçün sohbetlerinde olmaya sâz

Gıdâ-yı rûhdur çün kim hoş-âvaz (Canım, 1998: 221).

Musikiden bahseden bir diğer sûr-nâmelerin hemen hepsinde musiki ile ilgili bilgilere ulaşmak mümkündür (Arslan, 1999: 263).

Bu tür eserlerde özellikle saray tarafından düzenlenen şenlik ve düğünlerde çalınmış söylenen musiki eserleri tasvir edilmektedir (Arslan, 1999: 263).

Bu alanda çalışma yapan Mehmet Arslan'ın eserinde, bu eğlencelerde hanendelerin, dûgah, âşiran, şehnâz, acem, segâh, kürdî, mâhûr, hicâz, nişâbur, nevâ, sabâ, muhayyer, şevk-i tarâb, irak, râst, nâz, niyâz, çârgâh, bûselik, uşşâk, cân-fezâ gibi makamlarda eserler okunduğunu öğreniyoruz (Arslan, 2000: 64).

Aşağıdaki beyitle divan şairi Âli'nin Sûr-nâmesi'nden düğündeki musiki faslının tasviri yapılmıştır:

Ol gice cümle sâzendegâna
Himmettir itdi hakân-ı mesrur (Arslan, 1999: 572)

Kendisi de bir musikişinas olan Nâbî, Sûr-name'sinden alınan aşağıdaki beyitte ney, tanbur, def ve musikârın insanın sükununu sağladığı dile getirilerek insan üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir:

Nay u tanbûr u def u musikâr
Garet eyler komaz insanda karâr (Arslan, 1999: 646)

Rıfat isimli divan şairinin hicrî 1250'de kaleme aldığı Sûr-nâme'sinde yine bir şenlikte düzenlenen musiki meclisi tasvir edilmiştir:

Sâzende takım düzen getürdi
Şevk-i dili bî-mihen getürdi (Arslan, 1999: 701-702).

14. Yüzyılın sonlarında şair Ahmedî de İskender-nâme adlı mesnevisinde ney'in, yani musikâr insan üzerindeki etkilerini şu beyitle dile getirmiştir:

Nay göynüklü virür haber
Nâlesi âşıklara kılur eser (Ünver, 1983: 25a)

Mevlâna'nın mesnevisinde ney'den çıkan musikin insan üzerindeki etkisi şu beyitle anlatılmıştır:

Sâz-zen çün çenge itdi râst çeng
Dürlü dürlü sözler âğâz itdi çeng (Ünver, 1983: 25a)

Musikin mum gibi yaktığını nurlandırıp canları aydınlattığını yine Mevlâna'nın şu beytinde hissedebiliyoruz:

Şem gibi yakduğunu nûr ider
Cânları rûşen kılup ma'mûr ider (Ünver, İsmail, 1983, s. 25a)

Yavuz Sultan Selim'e sunulan nasihat-nâme türündeki "Deh Mug" adlı

mesnevîde musikiye oldukça geniş yer verilmiştir. Bu eserde işin dinî boyutundan çok icrası ve sosyal boyutu üzerinde durulmuştur. Bu eserden nakledeceğimiz bir beyitte musikinin sosyal-psikolojik etkisini asırlar sonra bile bize hissettirmektedir:

Gül-sitân şevkine feryâd eylerem
Âdemün gönlün ferâh şâd eylerem (Kaplan, 1995: 56).

Hikemî şiirin divan şiirindeki büyük temsilcisi Nabî, oğluna hitaben yazdığı nasihat-nâme türündeki eseri “Hayriyye” de (telifi H. 1113- 1701), musikinin olumlu etkilerini, insana taze bir hayat verdiğini dile getirerek kuşların güzel sesleri ile gerekirse insan sesini dinlemeyi tavsiye ederek çeng ile ney ve musikanın insanda keder bırakmayıp giderdiğini söylemektedir. Divan şiirinin anlamı bakımından musikiye çevrilebilir yapısı ereğince nağmeleşip ruhani bir sese dönüşme kabiliyeti yüksek derecededir. Divan şiirinden bestelenen musiki parçaları, kültürümüzde büyük tesir bırakmıştır. Özellikle şarkı ve gazel türündeki divan şiirlerinden bestelenen şu beyitlerle bu gücü anlamak mümkündür:

Virür insâna hayât-ı taze
Nağme-i bülbül ü hoş âvaze

Gûş kıl nağmesi insânun
İktizâ eyler ise insanun

Komaz âyîne-i hâtırda gubar
Nağme-i çeng ü ney ü musikâr (Kaplan, 1995: 255)

Musiki hakkında bu olumlu görüşleri dile getiren Nabî, oğluna musikinın bu güzelliklerine rağmen musikiyi dışarıda dinlemesini eve getirmemesini tavsiye etmektedir. Devrin din ve musiki ilişkisinin zaman zaman din erbabı arasında gerilime sebep olması, divan şairlerinin buna yavaş yavaş alışmaları, daha sonra divan şiirinin dinî şiir ve musiki haricinde “lâ-dinî” eserlerinden bestelenen parçaların saray ve toplum tarafından benimsenmeye başlamasıyla bu taassubun azaldığı görülmektedir. Divan şairleri ve musiki arasındaki o devrin hâlet-i ruhiyesini anlatan Nabî’nin şu beyitlerinde görmek mümkündür:

Zevkin it gayr da oldukça duçâr
Hânene lîk getürme zinhâr

Dahası, Nabî, oğluna musikiyi ibretle dinlemesini vurgular:

Anda da ibret ile gûş eyle
Lezzet-i lehvi ferânuş eyle (Kaplan, 1995: 256)

Bu beyitlerden anladığımız kadarıyla divan şiirinin önemli isimlerinden Nabî’nin musiki ile ilgili görüşleri açıkça görülmektedir. Ona göre, musiki hikmete dair bir sanattır. Bilen bilmeyen herkes için açıktır. Musikide idrâk edilmesi gereken çok sırlar vardır. Öyle sırlar ki, an gelir gönülleri parçalar. Musikinın makamlarının her birinin ayrı ayrı hasiyetleri vardır. Her birinin ayrı ayrı hikmetleri vardır. Aslında söylenecek çok sır vardır ama avam için bunları açıklamak doğru değildir. İşte Nabî’nin

görüşlerini anlatan beyitlerden birer örnek:

Niçe esrâr sîneleri idrâk idecek
Yir gelür sîneleri çâk idecek

İ'tibârât-ı takâsîm u fusûl
İmtiyâzât-ı makâmât u usûl (Kaplan, 1995: 527)

Nabî'nin, oğluna yazdığı nasihat-nâmesini örnek alan Sünbül-zâde Vehbi de "Lûtfiyye" adlı nasihat-nâmesi'nde musikiyi bir hikmet kabul ederek oğluna tavsiyelerini şöyle dile getirmektedir: Toplum, musiki ile uğraşan, saz ve benzeri çalgılar çalanları hoş karşılamaz. Eğer ilgi duyarsan, musiki ilmini öğrenmesini, icracısı olmamasını söyler. Buna tavsiyelerine şu iki beytini örnek vermek istiyoruz:

Musiki fenni de hikmetdendir
İlm-i ashâb-ı tabî'atdandır

Bilürüm râhat-ı ervâh ammâ
Maye-i kuvvet-i eşbâh ammâ (Süreyya, 1994: 63-64)

Bu düşüncelerine rağmen Sünbülzâde Vehbî, musikide bir çok hikmet gizli olduğunu da kabul etmektedir. İnsan fıtratının musikiden zevk aldığını ve musikinin değerli ve yüce bir sanat olduğunu kabul ettiğini şu iki beytinden anlıyoruz:

Olıcak sem'-i hakikat âgâh
İşidur nice sadâ-yı cângâh

Şevkiyle velvele-i âvâza
Bülbülün konduğı çokdur sâza (Süreyya, 1994: 64)

Sünbülzâde de, Nabi gibi, oğluna musikiyi sevmesini fakat evde musiki ile uğraşmamasını tembih etmektedir. Çünkü, yukarıda belirttiğimiz gibi, dinî yönden devrin şartları henüz din-dışı musiki hakkında tam bir kanaat oturmamıştır. Hikmetli bir sanat olarak kabul edilen divan şiirinin yazılıp beğenilmesine rağmen, bu şiirlerden bestelenen musiki parçalarının dinî açıdan nereye oturtulacağı hususunda fikhî olarak tam bir görüş yoktur. Sünbülzâde'nin şu iki beytinden bunu anlıyoruz:

Lîk sen eyler isen meyl ü heves
Dâ'irende işidince herkes

Çelebi ehl-i hevâdur dirlere
Mâ'il-i zevk u safâdur derler (Süreyya, 1994: 65)

Çalışmamızın başından itibaren mesnevi ve nazım biçimiyle yazılmış saki-nâme, sûr-nâme ve nasihat-nâme türü eserlerden örneklerle divan şairlerinin musiki ile ilgili görüşlerini vermeye çalıştık. Elbette örnekler bunlardan ibaret değildir. Ancak bu görüşlerin genel olarak paylaşıldığını söylemek mümkündür.

Divan şairleri musikişinas olsun olmasın yeni mazmunlar bulmaya çalışırken musikinin zengin terim ve deyimlerinden yararlanmayı ihmal etmemişlerdir. Divan

şairleri bu musiki terim ve makamlarından yararlanarak bestelenebilecek şiirler yazmaktan geri durmamışlardır. Musikiye olan sevgi ve alâkalarını yazdıkları divan şiiri türü olan şarkı, gazel gibi manzum eserlerle göstermişlerdir (Levend, 1984: 245).

Bizzat musiki ile uğraşan şairler dinî eserler verirken, din dışı konularda da besteler yapmışlardır. Bu alanda daha çok gazel, murabba gibi örnekler çok tercih edilmiştir (Erdemir, 1999: XXXIII)

Divanları incelediğimizde divan şairlerinin musiki ile ne kadar yakından ilgilendikleri açıkça görülmektedir. Meselâ, Fuzûlî Divanı'nda 40, Kadı Burhaneddin Divanı'nda 90, Yahya Bey Divanı'nda 70, Helâkî Divanı'nda 15, Nev'î Divanı'nda 55, Nailî Divanı'nda 25, Karamanlı Nizâmî Divanı'nda 10 ve nedim Divanı'nda 50 beyit musiki ıstılahları ile zenginleştirilmiş şiirler mevcuttur (Arslan, 2000: 61).

Şüphesiz birçok divanda musiki ıstılahlarından yararlanılarak yazılmış beyitler vardır. El altında bulunan bazı divanları tarayıp bulduğumuz örneklerden bir kısmını vermek istiyoruz. 15. Yüzyıl divan şairi Şeyhî'nin aşağıdaki beyitleri bu örnekler cümlesindedir:

Söz ile perdeler düzüben sâz eder tuyûr
Kim zariyle zîr u kimi nâleyile bem

Bu nağmeler deminde k'ağaçlar semâ urur
Kim keş çalar başını kim saçar direm

Gel bir teferruç eyle nice raks urur çenar
Kuşlar terrennum ile düzelttiler nagam (Küçük, 1990: 42)

Yukarıdaki beyitlerde geçen “perde, düzmek, sâz, zîr, bem, nağme, terrennum musiki ıstılahlarıdır. Aşağıdaki beyitte divan şair-i Şeyhî, muhayyer, kûçek, büzürk, uşşak ve hicâz makamlarını kullanarak güzel bir tenasüp yapmıştır:

Muhayyer oldu âhımdan cihanda kûçek ü büzürk
Kaçan uşşak içinden ben ser-âgâz-ı hicaz (Küçük, 1990: 219)

16. asrın büyük divan şairi Bâkî, her ne kadar ağlayıp inlemesi devrin dinî anlayışından dolayı uygulanan şeriatın öğretilerine uymasa da “musikârın zemzemesi kanuna uyar diyerek” kanun kelimesiyle tevriye yapmıştır:

Şer'a uymaz n'idelûm nâle vü zâr eyler ise
Gerçi kanuna uyar zemzeme-i musikâr (Küçük, 1995: 42)

Aşağıdaki beyitte Bâkî, kemeñçe, mutrîb, rebâb kelimeleri ile tenasüb ve teşbih sanatları yapmıştır:

Kemeñçe şekline girdüm elinde mutrîb-i aşkûn
Keş'-â keşden halas olmaz dahı sînem rebâb (Küçük, 1995: 103)

Şu beyitler de Bâkî'nin musiki ıstılahlarını kullanmasına örnek olarak verilebilir: (Küçük, 1994: 44).

Perde-i nâleleri çıksa Hüseyîne n'ola

Dili zâr itmeye ol vech-i hasendur nicelüm (Küçük, 1995:118)

Ten-i zânımda pehlüm üstühânı sayılır bir bir
Beni seyr itmeyen ahab mûsikârı görsünler (Küçük, 1995: 134)

17. yüzyılın önemli divan şairlerinden Neşâtî'nin aşağıdaki beyitlerini de musiki istilahlarının kullanılmasına örnek olarak gösterebiliriz: (Kaplan, 1996: 117)

Aheng-i nevî eylese uşşâk ile mutrıb
Bir yerde o meh-pâre de ehl-i nağam olsa (Kaplan, 1996: 39)

Mezakî Divanı'nda musiki istilahlarının kullanıldığına dair bir örnek beyit:
(Mermer, 1994: 62).

O perdeler ki nağme-nevâz-ı niyâzdur
Kânûn-ı nâz-ı dil-ber –i dem-sâza bestedur (Mermer, 1994: 370)

Nedim Divanı'ndan seçtiğimiz iki örnek beyit:

Rebâb u ûd u mûsikâr u tanbur
Girift u sûrnây u tabl u santur

Ney u kânûn ile sîne kemarı
Kudûm ü deff ü düblek dinle anı (Arslan, 2000: 44-45)

Şu beyitlerde son büyük divan şairi Şeyh Gâlib Divanı'ndan musiki istilahlarının kullanılmasına örnek bir beyit:

Râh-ı nefesde nây gibi müstakim olan
Elbetde berg vermez ise bir nevâ verir (Kalkışım, 1994: 36)

Ola yâhud riyaziyâta dâna
Ki bülbül mûsikiyi eyler icra (Kalkışım, 1994: 93)

Yukarıda iki beyitte Şeyh Gâlib, ney'in yolunun "tevhid-i sırfa" çıktığını söyleyerek önemini vurgulamıştır. Şu Rubaîde ise Şeyh Gâlib ney'i, hem fidan, hem ateş olduğunu "innî ene'llâh" sözünün ona (ney) söylemektedir:

Ey nây aceb sırr-ı hûdâsın neysin
Hem nahl u hem âteş-i hûdâsın neysin

Yahşı yaraşır innî ene'llâh sana
Musasın asâsın ejderhâsın neysin (Kalkışım, 1994: 449)

Sonuç olarak divan şairleri içinde önemli sayıda musikişinas vardır. Diğer divan şairleri de zaman zaman musiki istilahlarını kullanmışlardır. Musiki, Osmanlı sarayında ve padişahlar tarafından önemsenmiş, musiki üstadları ve şairleri bestelenmiş divan şairleri korunmuştur. Şairler musiki dinlemenin önemini yazdıkları divanlarda vurgulamışlardır. Kişinin bunu evinde icra etmesinin doğru olmadığı yönünde görüşler

ileri sürmüşlerdir. Musikinin haram olduğu hususunda açık ifadelere pek rastlanmaz. Ancak bizzat musiki ile ilgilenmek, herhangi bir çalgı çalmak hoş görülmemiştir. Hattâ bu tür meşguliyetlerin devrin dinî öğretilerinin musiki alanındaki görüşlerinin henüz netleşmemesinden dolayı daha çok Müslüman olmayanlara uygun olacağı düşünülmüştür. Ancak dinî musiki bunun dışında mütalaa edilmiştir.

Şairler özellikle yeni mazmunlar yapmak için musiki istilahlarından çokça yararlanmışlardır. Bundan hareketle divan şiirinde musikinin önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Şairlerin olumsuz karşıladıkları husus, musikinin salt insanı olumsuz anlamda tahrik eden, günaha sevk eden biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Hâsıl-ı kelâm; divan şairleri şiirlerine yeni mazmunlar bulmak için her türlü imkân yanında musikiye de kesinlikle isteyerek başvurmuşlar ve güzel beyitler söylemişlerdir.

5. BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRLERİ BAĞLAMINDA KLASİK TÜRK MUSİKİSİNE BAKIŞ

Çalışmamızın konusu itibariyle bestelenmiş divan şiirlerinin altı asırlık bir şiir-musiki kültürünün meydana geliş sebeplerini ilgili bölümlerde izah ederken, en çok karşımıza Osmanlı'nın 16. yüzyıldan itibaren musikinin yeri sorunu geniş kapsamlı incelemeler gerektiren bir konu olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan bestelenmiş divan şiirlerinin içinden doğduğu toplumun musiki anlayışına hangi saiklerle etki etmiş ve varlığını nasıl ortaya koymuş? Bu sorular altında bazı hususlara temas etmek ihtiyacı hissettik.

İslam dininde musikinin yerini bir iki makaleyle özetlemek mümkün değil. Klasik kaynaklardaki görüşler çelişiktir. Geleneklerde, musiki icra etme ve dinlemenin dince caiz olup olmadığı konusunda tereddütler vardır. Osmanlı musikisinin üç kurumu vardır: saray, tekkeler, musiki meclisleri. Saray, resmî kurumdur. Musiki meclisleri Osmanlı dünyasının seçkinlerine özgü bir ortamdı. Tekkeler ise, halkın çok geniş bir kesimi üzerinde etkili olan çok büyük bir kurumdu.

Nasıl kazanmışlardı tekke çevreleri bu gücü? Tekkeler sadece şehre, yani payitaht İstanbul'a değil, imparatorluğun üç kıtasına yayılmıştı. İmparatorluk sınırları şehirlerin pek çoğunda tekkeler vardı. Belli başlı şehirlerin, hatta kasabaların her birinde en az beş-altı tekke bulunabiliyordu. Prof. Süheyl Ünver, onaltıncı yüzyıldan tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar 100 şehir ve kasabada Mevlevihane kurulmuş olduğunu tespit etmiştir (Ünver,1964). Ünver'in listesinde bulunmayan Atina, Limni, Sofya ve daha başka şehirlerdeki Mevlevihanelerle bu sayı daha da artar. Mevlevihanelere, ayin ve zikirleri musiki eşliğinde düzenleyen öteki tarikatleri ekleyelim, sayıları başlı başına bir araştırma konusu olabilecek bir sayı ortaya çıkar. Sonuç olarak, Osmanlı musikisinin yayılması ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında tarihî bir rol oynamışlardır.

Hemen hemen bütün tekkeler ayin ve zikirlerinde musiki kullanmışlardır. Dinî musikiyi yaratanlar doğrudan doğruya tekkelerin çevresindeki musikişinaslardır. Zamanla dinî musikinin dağarcığı genişlemiş, tekke ve cami üslupları ortaya çıkmıştır. Bugün "cami musikisi" diye anılan musiki de tekkelerin eseridir. Osmanlı musikisinin ayırt edici yönlerinden biri de geniş bir dinî musiki dağarcığı olmasıdır. Şunu da söylemekte tereddüt etmem: İslam dünyasındaki hiçbir ülkede Osmanlı dinî musikisiyle kıyaslanabilecek zenginlikte bir dinî dağarcık yoktur. Tekkeler, musikişinasların buluşma yerleriydi. Şehrin musiki adamları musiki dinlemek için tekkelere gelir, görüş alışverişinde bulunurlardı. Tekkelere bir şeyler öğrenmek isteyen genç musikiciler de uğrarlar, kendilerini üstatlara tanıtmaya imkânı bulurlardı. Gayrimüslim cemaatlerin musikicileri bile tekkelere gidip ayinleri dinlerlerdi. Tekkelere hiç uğramamış bir

Osmanlı musikicisi olduğu tasavvur bile edilemez. Osmanlı musikicilerinin büyük bir çoğunluğunun saraydan değil, tekkelerden yetiştiğini belirtmek gerekir. Onsekizinci yüzyılın sonları ile ondokuzuncu yüzyılın başlarında İstanbul ve İzmir’de yaşayan, vatandaşımız Antoine Murat’ın şu satırları tekkelerin rolü konusunda birinci elden bir gözlem niteliğindedir:

“Demek ki, Osmanlı geleneğinde dinî musiki ile din dışı musiki birbirinden kesin biçimde ayrılmazdı. Hemen hemen bütün İstanbul tekkelerinin ayin ve zikirleri musiki eşliğinde yürütülürdü. Basit anlamda zikri aşır musikiyi bir zikir olarak işleyen Mevlevilerde ise, musiki bir bütün olarak görülürdü. Şöyle söylenmeli: Mevleviler musikinin kendisini ibadet saydıkları için, musikiyi dinî-din dışı diye ikiye ayırmazlardı. İşte bu Mevlevi görüşünün Osmanlı musiki dünyasına hâkim olduğunu söylemeliyiz. Bazı olguların altını çizelim burada... Musiki bilgileri öğrenmeye başlayan gençler her iki musikiyi birlikte öğrenirlerdi. Osmanlı musikisinin ilk döneminin örneklerini veren Ali Ufkî’nin hazırladığı Mecmua-i Saz ü Söz derlemesinde dinî musiki ile din dışı musikisinin örnekleri bir arada toplanmıştır. Bestekârların ürünlerine bakalım; her iki musikin de bestecileri ile icracılarının çoğu aynı kimselerdi. Sadece dinî eserler verenler çok çok azdır; bunu da bugünkü bilgilerimize göre söylüyorum, onlar da muhtemelen, zamanımıza ulaşmamış bile olsa din dışı eserler bestelemiş olabilirler. Birkaç örnek verelim. Osmanlı musiki geleneğinin kurucularından biri olan, onyedinci yüzyıl bestekârı Hafız Post, hem dinî, hem din dışı eserler bestelemiştir. Dinî musikide en çok eser veren, gene aynı yüzyılın bestekârlarından Ali Şirü Gani de din dışı eserler vermiştir. Dinî musikinin kurucularından İtrî ile büyük bestekâr Dede Efendi musikiye dinî musiki ile başlamışlardı; her ikisi de Mevleviydi. Ondokuzuncu yüzyılın değerli bestekârlarından Haşim Bey hem Mevlevi, hem Bektâşiydi. Musiki konularında kitap yazmış hemen hemen bütün musikicilerin tekke mensubuydu.” (Osmanlı Ansiklopedisi, 1999: 774).

1925’te tekkelerin kapatılmasıyla, musikinin bu iki kolu arasındaki yakın bağ koptu. Dinî musiki ile din dışı musiki ilk kez birbirinden ayrıldı. Bu yüzden, yeni yetişen musikiciler ister istemez bu yeni musiki dünyasının içine doğdular. Dinî eserleri doğrudan doğruya kendi gayreti ile öğrenen birkaç müstesna icracı bir kenara bırakılırsa, her iki musikiyi de bilenleri göremeyiz. Bu dönemde; dinî musikiyi bilen ve öğretmeye çalışanlar ise yetişme çağlarını daha önce tamamlamış kimselerdi. 1961’de ölen Sadettin Kaynak ile 1980’de ölen Sadettin Heper bu geleneğin son temsilcileridir. Onlardan sonra, 2004’te ölen, bir tek Kani Karaca vardır eski geleneği yaşatan (Tanrıkorur, 2003: 352).

Geçmişte bir Mevlevi ayini yahut bir naat, durak, tevşih besteleyen musikişinasların amacı belliydi. Bestelenen yeni ayin-i şerif için Mevlevihane’de mukabele düzenlenecek, tevşihler, ilahiler dinî törenlerdeki işlevlerine uygun olarak okunacaktı. Oysa bugün bu tür eserlerin hedef kitlesi yok. Buna karşılık, bu beste şekillerinde eser besteleyen pek çok bestekâr var. Yirminci yüzyılda, tekkelerin kapatılmasından sonra bestelenen (dolayısıyla “mukabelesiz” kalan) Mevlevi ayinlerinin sayısı Osmanlı döneminde bestelenen ayinlerinin toplamını geçmiştir. Bu tür eserlerin niçin bestelendiği, incelenmesi gereken önemli bir konudur bugün. Sadece musiki yönünden değil, sosyoloji yönünden de önemlidir bu. Mevlevi sema törenlerinin bir sahne gösterisine dönüştürülmesinin (gösteri bitince de alkışlanmasının) bugünün dünyasında ne ifade ettiği, apayrı bir incelemeyi hak eden bir konu ama günümüzde dinî musiki ile uğraşanlara düşen bir görev var. Bana kalırsa, dinî musiki ile uğraşanların asıl gayreti, Osmanlı dönemi dinî musiki dağarcığının tamamını ortaya çıkarmak ve icra

etmek yönünde olmalıdır. Hiç okunmamış Mevlevî ayinleri, naatler, duraklar, tevşihler, nefesler vardır. Musiki araştırmacılarına da düşen bir görev olmalı: dinî musikinin şimdiye kadar incelenmemiş yahut iyi incelenmemiş yönlerine eğilmek...

Bedii zevke yani güzelden hoşlanma zevkine ve selim noksanlardan uzak bir yaradılışa sahip olan her insan, musikiden ve etrafında duyduğu güzel, ahenkli seslerden haz duyar. Hatta musikiden sadece insanlar değil, hayvanlar dahi haz ve lezzet duyar. Musikiden ve ahenkli güzel seslerden hoşlanmayan, manevi bir haz ve lezzet duymayan insan, bedii zevki körelmiş ve selim yaratılışı bozulmuş bir kimse demektir. Bedevi, çöllerde nağmeli ve ahenkli sözlerle musiki söylerken, deve, sahibinin bu ahenkli sözlerine ayak uydurarak tempolu şekilde yürümeye başlamış.

Hatta devenin bu ahenkli yürüyüşünden "Aruz vezni"nin doğduğu söylenir. Güzel bir sesle kurallarına uyularak okunan Kur'an'dan veya sabahın şafağını takip eden alaca karanlıkta okunan ezandan haz duymamak mümkün mü? İnsan, yapısı itibariyle sık sık huzursuzluk halini yaşar. Her insan bu huzursuzluktan kurtulmak, huzura erişmek için çaba sarfeder. Bu nedenle "Her gönül durmaz arar ruhsar-ı hüsn-ü mutlakı" denilmiştir. İnsanlar huzursuzluktan kurtulmak için zevk-u safaya, eğlence ve sefahatlere yönelmekte; ancak huzursuzlukları ve mutsuzlukları bir türlü sona ermemekte, çabaladıkça batmaktadırlar (Ergun, 1943: 4303).

Musiki, "düşünme" özelliğinden ayrı olarak insanı diğer varlıklardan ayıran "hissiyât-ı âliyye" dediğimiz yüce hislerin başında gelir. Zira "güzel olan ve güzeli seven" Cenab-ı Allah, estetik bir duygu olan musikiyi de insanoğlunun fitratına nakşetmiştir. İslam, fitrî bir dindir ve insanın maddi-manevi hiçbir özelliğini reddetmez. Bu bağlamda dinimiz, istismar etmeksizin ve Cenabı Allah'ın sınırları dâhilinde olmak şartıyla insanın bu ihtiyaçlarının serbest bir şekilde tatmin edilmesine izin vermektedir. Hatta bu konuda dinimiz Yüce Yaradan'ın lütfettiği bu kabiliyet ve istidatların geliştirilip olgunlaştırılmasını tavsiye etmektedir. İslam dini ne kadar fitri ve tabii ise musiki de o kadar fitri ve tabiidir (Öztuna, 2000: 151).

İbn Sina müziği şu şekilde tarif etmektedir: "Müzik birbirleriyle uyumlu olup olmadıkları yönünden sesleri ve bu sesler arasına giren zaman sürelerini, bir melodinin nasıl kompoze edildiğinin bilinmesi amacıyla araştıran matematiksel bir ilimdir." Tariften de anlaşılacağı üzere musikinin iki ana unsuru olan "ses" ve "ritim"i de yaratan yine Cenab-ı Hak'tır ve bu musiki ancak O'nu hatırlattığı oranda güzelleşir. Hz. Mevlana da bu meyanda "musiki, Allah âşıkları için ruhun gıdasıdır; zira onda sevgiliye yani Allah'a kavuşma ümidi mevcuttur" buyurmaktadır. Ünlü Batılı müzisyen Beethoven "musiki, insanı Allah'a en ziyade yaklaştıran şeydir ve bütün bilgilerin ve felsefelerin üstündedir" demektedir. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'inde yerine göre çirkin sesten bahsetmiş (Lokman, 19), Hz. Davud'a bir mucize olarak verdiği çok güzel sesi ifade etmiş (Sebe, 10), kendisinin haram kılmadığı zinetleri kimin haram kılabileceğini sormuş (Araf, 32) ve en önemlisi de "elest bezmi"nde "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" (Araf, 172) diye sorarak insanoğluna ahenkli, lahuti ve tatlı sesle hitap etmiştir. Hakikatte müzisyenlerin ürettikleri besteler ve ortaya koydukları yeni sesler, ancak Rabbimizin bu hitabında işittikleri güzelliği arama ve yakalama çabasından ibarettir. Müminler için "üsve-i hasene"(en güzel örnek) olan Hz. Muhammed (s.a.s.) ise "Kur'an'ı güzel seslerinizle süsleyiniz; Cenab-ı Hak güzel sesle cehren ve teganni ile Kur'an okuyan bir peygambere kulak verdiği gibi hiçbir şeye kulak vermemiştir." buyurmaktadır (Öztuna, 2000: 152).

Türkler'in İslamiyeti kabulü ve özellikle dinî ritüellere olan hürmet ve sevgileri,

musikilerine de yansiyacak ve Türk Din Musikisi adıyla asırlar sonra incelenmeye başlanacak olan büyük bir ilmi sahaya dönüşecektir. Günümüzde hicri aylar, dinî günler ve geceler çerçevesinde ortaya konulan birçok form vardır. Bilhassa Türkler'in Hz. Peygamber (s.a.s.)'e olan muhabbetleri, bu musiki içerisinde onunla ilgili birçok formun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Şimdi bu formları özetle değerlendirmek istiyoruz:

6.1. Mevlit

Sözlük anlamı olarak “doğum yeri ve zamanı” anlamına gelen “mevlit”, İslam dünyasında Hz. Peygamber (s.a.s.)'in dünyayı teşriflerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Türk Edebiyatı'nda ise yazılan 200 kadar mevlit arasında şüphesiz en çok kabul gören ve günümüzde de okunmaya devam eden mevlit, Sultan Yıldırım Bayezid Han'ın imamı Süleyman Çelebi'nin nazmettiği Vesiletü'n-necat (kurtuluş yolu) isimli manzum eserdir. Süleyman Çelebi hazretleri, bu mevlidi 1409 senesinde yazmıştır. Aslen Emir Sultan'ın müritlerinden olan Süleyman Çelebi'nin mevlidinde tasavvufi işaretler de yer almaktadır ve kaynaklara göre bu mevlidde Aşık Paşa'nın Garibname'si ve Mustafa Darir'in Siyer-i Nebi'sinin etkileri hissedilmektedir (Osmanlı Ansiklopedisi, 1999: 645).

Mevcut bilgiler çerçevesinde mevlidin ilk defa bizzat Süleyman Çelebi ve Sinaneddin Yusuf tarafından bestelenmiş olabileceği söylenmekle birlikte, bir diğer bilgiye göre XVII. yüzyıl bestekârlarından Bursalı Sekban tarafından bestelendiği de ifade edilmektedir. Maalesef günümüze ulaşmayan bu besteler yerine mevlithanlar asırlardır kulaktan kulağa yayılan şekliyle mevlidi okumaya çalışmaktadırlar. Bir mevlit merasiminde “Âşirhanlar, mevlithanlar, tevşihhanlar ve duahanlar” olmak üzere dört grup yer almaktadır. Mevlit bahirleri ve genelde uygulanan makamlar: Münacaat veya Tevhid Bahri (saba, çargâh,dügâh veya şevkutarab), Nur Bahri (hicaz), Velâdet Bahri (saba, uşşak, hicaz, isfahan, suznak, mâhur, nişâburek, segâh, nihâvend), Merhaba Bahri (uşşak, pençgah, segâh), Mîrâc Bahri (hüzzam, suzidil, kürdilihicazkâr, eviç, saba, segâh, hicaz), Münacat Bahri (uşşak) gibi makamların güfteleri divan şiirin ilahîlerinden seçilmiştir (Osmanlı Ansiklopedisi, 1999: 648).

Geleneksel mevlit merasimlerinde kasidehanların bahirler arasında kaside okuduğu bilinmekle birlikte, son zamanlarda bahirlerin ortasında da kaside okunduğu gözlemlenmektedir. Bu anlamda dikkat edilmesi gereken husus; kasidelerin güftelerinin, içinde okunduğu bahrin konusuyla alakalı olması gerektiğidir.

6.2. Salat

Arapça'da dua manasına gelen sala (salat) dinî musikide Hz. Muhammed'e Allah'tan rahmet ve selam temenni eden, belli bestesiyle okunan çeşitli güftelere verilen genel addır. Cami musikisi formları arasında yer alan ve sözleri Arapça olan salalar okundukları yer ve zamana göre sabah salası, cenaze salası, bayram salası, salat-ı ümmiye gibi adlarla anılırlar (Turabi, 2009: 23).

6.3. Tevşih

Tevşih, bir Türk Din Musiki formu olarak “Hz. Peygamber (s.a.s.)’in doğumuna dair methiyeleri terennüm eden, bilhassa mevlit ve miraciye bahirleri arasında okunmak üzere bestelenen eserlerdir.” Sözlükte “süslemek” anlamına gelen tevşih kelimesi dinî musikimizin en sanatlı formlarından birisi olmuştur. Çoğunlukla devr-i kebir, çenber, zincir gibi büyük usullerle ölçülmekle beraber sofyan, düyek vb. usullerle ölçülen tevşihler de bestelenmiştir. Tevşih güfteleri genellikle divan sahibi mutasavvıf şairlerin manzum eserlerinden seçilir. Bilhassa Türkçe olanlar tercih edilmekle beraber Arapça ve Farsça kaleme alınan şiirlerden de bestelenmiş tevşihler bulunmaktadır. Miraciye ve mevlit bahirleri arasında okunmak üzere bestelenen tevşihlerde, okunan bahirle tevşihin konu ve makam itibarıyla da uyum göstermesi gerekmektedir (Turabi, 2009: 23).

Peygamber Efendimiz’i methetmek için veya miracını anlatmak için yazılan güfteleri bestekârlar âdeta yarışircasına bestelemişlerdir. Bu sebeple tevşihler dinî musiki repertuarımızda büyük bir yekun tutarlar. Ayrıca bundan dolayı ilahilerden daha sanatlı eserlerdir. Mesela güftesi Ömer Ruşenî’ye ait olan “Çün doğup tuttu cihan yüzünü hüsnün güneşi” mısraı ile başlayan na’t otuza yakın bestekâr tarafından bestelenmiştir.

6.4. Naat

“Naat”, kelime anlamıyla bir kişiyi övmek, methetmek anlamına gelmekle beraber Türk Din Musikisinde Hz. Peygamber’i övmek, ondan şefaât dilemek ve onun her hâlükârda güzel olan vasıflarını ifade etmek amacıyla yazılmış manzum eserlerin bestelendiği musiki formuna isim olmuştur. Naatlar Türkçe başta olmak üzere Arapça ve Farsça olarak Hz. Peygamber’le ilgili şiirlerin çeşitli makamlardan bestelenmiş halleridir. Naatlar, herhangi bir usulle ölçülmeyen serbest ve genellikle irticali bir şekilde okunmaktadır (Turabi, 2009: 24).

Naatların camilerde cuma ve bayram namazlarından önce okunan Kur’an-ı Kerim’in ardından, tekkelerde ise kelime-i tevhit ile ism-i celal arasında okunma âdeti vardı. Herhangi bir ritim ölçüğüne tabi olmayan naatlar, serbest bir şekilde, ağırbaşlı ve sanatlı bir üslup içerisinde icra edilirler. Naat okuyan kişiye “naathan” denilir. En meşhur na’t bestelerinden birisi, edebiyatımızda en çok na’t yazan şair Nazîm’in “Âftâb-ı subh-i mâ evhâ Habîb-i Kibriyâ/ Mâhtâb-ı şâm-ı ev ednâ Habîb-i Kibriyâ” beytiyle başlayan güfteye Niznâm Yusuf Çelebinin yapmış olduğu bestedir. Bu güftede Yusuf Çelebi’den başka birçok bestekâr tarafından bestelenmiştir.

Türk Din Musikisinde Hz. Peygamber’den başka din büyükleri adına bestelenen naatlar da vardır. Bunların en meşhuru ise Hz. Mevlana için yazılan ve Buhurizade Mustafa İtri Efendi tarafından bestelenen “Naat-ı Mevlana”dır.

6.5. İlahî

Sözlük anlamı itibarıyla “Allah’a ait” anlamına gelen ilahi, edebiyatımızda ise Allah ve peygamber sevgisi başta olma üzere dinî ve tasavvufi konuları işleyen manzum örneklerine verilen isimdir. Türk edebiyatında nazım türleri belirginleşmeden önce dinî muhteva taşıyan her türlü şiire ilahi denilirken daha sonra tasavvufi temaları işleyen ve Türk din musikisinin makam ve usulleri ile bestelenerek dinî toplantılarda okunan şiirlere ilahi adı verilmiştir. Bu manzum eserlerin Türk musikisi çerçevesinde besteli

hallerine de “ilahi” adı verilmektedir. Bu anlamda ilahi kelimesi, “bestelenmiş dinî tasavvufi şiir” anlamıyla ilk Evliya Çelebi'nin eserinde geçmektedir. İlahiler din dışı Türk musikisindeki şarkı formuna çok benzerler. İlahileri şarkılardan ayıran en önemli fark, sözleri ve melodi yapısıdır. İlahilerin şarkılardan ayrıldığı önemli noktalarda birisi, ilahilerin şarkılardan farklı olarak büyük usullerle de bestelenmiş olmalarıdır (Turabi, 2009: 24).

İlahiler cami ve tekke ilahileri olarak ikiye ayrılırlar. Cami ilahileri, camilerde yapılan ibadetler arasında veya dinî cemiyetlerde okunan eserlerdir ve daha ağır icra edilirler. Tekke ilahileri ise genelde daha canlı ve hareketli eserlerdir. İlahiler aynı zamanda tarikatlara göre de farklılık gösterirler. Tarikatların kendi büyüklerini öven ve bu tarikata mahsus ilahileri vardır.

Türk Din Musikisini ve formlarını belirleyen ana unsur hicri takvim, dolayısıyla hicri aylardır. Bilhassa bu aylar içerisinde vuku bulan dinî olaylar, önemli tarihler, bayramlar ve mübarek geceler dinî musikimizi şekillendirmiştir. Aynı şekilde ilahiler de konusu itibarıyla herhangi bir hicri aya nispet edilmiştir. Mesela Hz. Peygamber'in doğumu, özellikleri ve vasıflarını öven ilahiler “Rebiülevvel İlahileri” olarak bilinmiş ve bu aylarda bu ilahilerin okunması âdet haline gelmiştir. Muharrem ayında Kerbela olayıyla ilgili eserler okunurken, recep ayında -içerisinde Miraç Gecesi olması sebebiyle- miraç ile ilgili ilahiler okunurdu. Ramazan ayının ilk on beş gününde “hoş geldin, merhaba ya şehir-i ramazan” ilahileri okunurken on beşinden sonra ise “elvedaya şehir-i sultan” ilahileri okunması gelenek haline gelmiştir. Cemaziyelevvel ve cemaziyelahir ayları tövbe ve istiğfar zamanı olarak kabul edildiğinden dolayı, güftelerinde bu konuların işlendiği ilahileri okumak tercih edilmiştir. Şevval, zilkade ve zilhicce aylarında ise hac farızasının kudsiyeti ve mukaddes yerlerin özlemine terennüm eden ilahiler okunur.

Bununla birlikte ilahiler bir Müslümanın doğumundan ölümüne kadar yaşadığı her türlü olay ve ortamda kendine yer bulmuştur. Doğum, ölüm, sünnet, düğün, asker uğurlama, anma vb cemiyetlerde ilahiler icra edilmektedir.

6.6. Kaside

Kasideler, genellikle birini övmek ve yermek amacıyla yazılan şiirler, daha çok din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla yazılan divan edebiyatı şiirlerdir. Allah'ın varlığını ve birliğini anlatan kasidelere “Tevhid”, Allah'a yalvarmak için yazılan kasidelere “Münacaat”, Hz. Muhammed (s.a.s.)'i ve din büyüklerini anlatmak için yazılan kasidelere ise “Naat” adı verilmektedir. Aruz vezniyle ölçülen kaside formunda en meşhur şair Nef'i'dir (Turabi, 2009: 25).

Türk Din Musikisinde ise Cenab-ı Allah'a, Hz. Peygamber'e ve din büyüklerine yapılan medhiyeler, onlara gösterilmesi gereken saygıdan ve tasavvufi konulardan bahseden şiirlerin bir kişi tarafından bir makam veya makamlar çerçevesinde serbest bir şekilde irticalen okunan şeklidir. Gerek cami gerekse tekkelerde en çok tercih edilen kasideler, Hz. Peygamber'i konu alan kasidelerdir.

6.7. Şuğl

“Şuğl” sözlükte “işler, uğraşlar” manalarına gelmekle birlikte Türk Din Musikisinde Türk musikisi makam ve usulleriyle bestelenmiş Arapça güfteli ilahilere verilen isim olmuştur. Tevşihler kadar sanatlı olmaktan uzak, Arapça güfteli ve aynı zamanda güfteleri kolaylıkla anlaşılabilen canlı (hareketli ve kıvrak) eserlerdir. Tekkelerde genellikle zikir esnasında Türkçe ilahiler okunurken oluşan monoton havayı değiştirmek için arada bir şuğul söylenirdi. Şuğullerin sözlerinin Arapça olması, dervişlerin Hz. Peygamber iklimine daha fazla yaklaşmalarına vesile oluyordu. Şunu önemle belirtmek gerekir ki birçok şuğlün sözleri Hz. Peygamber'le ilgilidir (Turabi, 2009: 25).

6.BESTELENMİŞ DİVAN ŞİİRİ VE MUSİKİ İLİŞKİSİNDE BİR ÖRNEK OLARAK MEVLEVÎ BESTELERİ

Tez çalışmamızın konusu olan bestelenmiş divan şiirlerinin klasik Türk musikisine beste olması ve katkılarını inceledik, peki daha çok hangi sosyal gruplar veya devrin şartlarıyla hangi dinî gruplar arasında kendini göstermiştir?

Bu bağlamda bestelenmiş divan şiirlerinin musiki olarak en çok beste yapılan söylenen bir sosyal grup olarak asırlardır sürüp gelen Mevlevîliğe ait bestelerin divan şiirinden seçme yapılırken hangi makam ve şiirler dikkate alınmış olduğuna değinmek ihtiyacı hissettik.

Sûfiler, mûsikîyi haram sayanlara bununla karşı koyuyorlardı. Sûfilerdeki yaygın inanca göre de, mûsikîyi icad eden kimse, Hz. Süleyman'ın talebesi olan Pythagoras'tır. Feleklerin dönerken çıkardıkları sesleri işittikten sonra mûsikî ilminin öncülüğünü yapan Pythagoras, tasavvuf literatüründe de sıkça anılmaktadır. Bu teori, zaman zaman mûsikî ile astroloji arasında ilişkiler kurulmasına da sebep olmuştur. Risâle-i Mimâriyye'de mûsikî-astroloji ilişkisine ışık tutacak nitelikte, şu bilgiler mevcuttur:

Mevlevi Musikisinde makamlar da onikidir. Sekizinci göğün oniki burcu olduğundan, makamları oniki kısım üzere koymuşlardı. Oniki burç dedikleri; kuzu, boğa, ikizler, yengeç, arslan, başak, terazi, akrep, yay, oğlak, kova, balık. Oniki makam dedikleri; Rast, Isfahan, Irak, Zirifkend, Büzürk, Zengüje, Rûhavî, Hüseyinî, Hicaz, Buselik, Neva ve Uşşak'tır. Bundan başka dört unsur vardır ki "anâsir" dedikleri ateş, hava, su, toprak. Şube de dördtür. Şubeyi dört unsura göre koymuşlardır. Yegâh, Dügâh, Segah, Çargâh. En aşağı mertebe Yegâh'tır, yukarı mertebe ise Çargâh. Dügâh ve Segâh, bu ikisinin arasındadır. Ve gezegenler de yedidir. Zuhâl, Müşteri, Merih, Şems, Zühre, Utarit, Kamer. Âvâze de yedidir. Zira âvâzeyi yedi gezegene göre koymuşlardır. Yedi âvâze dedikleri ise; nevruz, selmek, şehnaz, mâye, gerdaniye, hicaz ve geveşti (Can, 2010).

Bundan başka, gece ve gündüz yirmidört saattir. Terkîbât da yirmidörttür. Zira terkîbâtı yirmidört saate göre koymuşlardır. Bir makamı ağız edip, yani başlayıp başkasında karar edince, onda bir terkiib elde edilir ve bu ilme de "Edvar İlmi" ve "Mûsikî İlmi" derler. Bu ilmi yazıp düzenleyen, Hz. Süleyman'ın talebelerinden, hakim Pythagoras'tır. Söz birliği ile yedi hakîmin en seçkinidir. Deniz dalgalarının vuruşundan, yani sığ yerlerde denizin talazından, birbirinin ardından gelip taşra kıyıya vurmasından usûller bulup, yazıp dizmiştir (Can, 2010).

Mehmet Ali Ayni de feleklerin dönüşünden bir nağmenin hasıl olduğunu şu şekilde beyan etmektedir:

Eski astronomiye göre sayılan yedi olan felekler, şeffaf kubbeler halinde birbirinin mihrini etrafında dönerler. Dönerlerken de, nehirden su çekip bağ ve bahçelere akıtan dolaplar gibi sesler çıkarırlar. Göklerin ve feleklerin dönüşünden hâsıl olan lâtif ve ruhnuvâznağmeleri, lâhûtî mûsikîyi herkes işitemez. Bu nağmeleri, uzun bir çalışmadan ve gayretten sonra filozof Pythagoras işitmiş ve onun sayesinde mûsikî kaidelerini koymuştur (Can, 2010).

Görüldüğü gibi bazı kaynaklarda Pythagoras'ın görülen ve görülmeyen âlemleri saydığı, feleklerin yörüngelerinde dönerken çıkardıkları sesleri işittiği ve feleklerin ahengini dinlediği ileri sürülmektedir. Hâşim Bey de İlm-i Edvar Risâlesi'nde Pythagoras'ı ve onun mûsikîşinas kişiliğini şöyle anlatır: "Fisagor hekimin ilm-i mûsikîde mahareti berkemâl olduğu, kuvve-i riyâziyye sebebi ile hâsıl olup, bu cihetle Sedâ-i Evdâ Ecrâm-ı Semâviyye'yi ve harekât-ı kevâkibi istimâ eyleyip derûnunda hıfz ve ittikân ve bu terkiib üzere oniki makam, dört şube ve yirmidört terkiib icâd eylediği kütüb-i muteberde mestur ise de, Hoca Nasuriddin ve Ebu Ali Sînâ yirmi terkiib, terkiibatı mezkûrun üzerine zam ve ilave ederek kırkdörtte iblâğ etmişlerdir. Hekîm-i mezbûrun ihtirât olan makâmât ki, seyr-i edvâr-ı kadîm üzere bunlardır: Rast, Irak, Isfahan, Zirekefend, Köçek, Büzürk, Zirgüle, Rehâvî, Hüseyinî, Hicazpuselik, Neva, Uşşak. Oniki burca nisbetle onikiye hasredildi. Ve bu yedi âgâze ki Heft Âgâze tâbir eylemişler, bunlardır: Geveşt, Şehnaz, Selmek, Mâye, Nevruz, Gerdaniye, Hisar, Seb'a-i Seyyâre'ye nisbet edip, Yegâh, Dügâh, Segah, Çargâh yani çar şube tesmiye eylemişler (Can, 2010).

Nicholson'a göre Pythagoras'ın en iyi bilinen teorileri, müslüman felsefesi ve şiiri için neredeyse sıradandı. Basralı İhvân-ı Safâ'ya göre; gök kubbe döndüğünde gezegenler ve yıldızlar hareket ettiğine göre Allah'ın (c.c.) övüldüğü, meleklerin ruhlarına zevk veren, aynen bizim ruhlarımızın bedeni dünyasında melodileri zevkle dinleyip, keder ve üzüntülerimizden sıyrılmamız gibi, müziksel notaları olmalı. Bu melodiler olduğu kadar, cennet melodilerinin ekolarıdır ve bize cennet bahçelerini ve orada ikâmet eden ruhların zevklerini hatırlatır; ve ruhlarımız oraya uzanır (Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1994: 122).

Klasik Türk mûsikisinde bestelenmiş divan şiirlerinden bestelerin tasavvufî ağırlıklı olması ve dinî musikimiz içerisinde önemli yer tutması sebebiyle Mevlevî Mûsikisine ileride çalışmalara kaynak olabilmek bakımından kısaca temas etmek istiyoruz. Câmî musikisi ve tasavvuf musikisi olmak üzere iki kısımda mütâla ediyoruz. Tasavvuf musikisini de «Mevlevî Musikisi», «Bektaşî Musikisi», «Mevlevî ve Bektaşîlerden gayri tarikatların musikisi» olarak üç guruba ayırıyoruz. Mevzuumuz Mevlevî musikisi olduğundan diğer kısımların tarif ve teferruatından bu yazıda bahsetmeyeceğiz. Dinî musikimizi tarih bakımından:

1. Başlangıcından İtrî'ye kadar gelen devir,
2. İtrî'den İsmail Dede'ye kadar olan devir,
3. İsmail Dede'den zamanımıza kadar gelen devir olmak üzere üçe ayırırız.

İtrî ile başlayan bu ikinci devrede sırasıyla İtrî'nin Segâh'ı Kutbünnayi Osman Dede'nin Rast, Çargâh, Uşşak ve Hicazdan dört ayini, bundan sonra Hafız Abdürrahim Şeyda Dede'nin biri Hicazeyn diğeri Irak makamından iki âyini (Hicazeyn bize kadar intikal etmemiştir) daha sonra Musahib Seyid Ahmed Ağa' nın Hicaz, Nihavent ve Saba makamlarından üç âyini (Saba da unutulmuştur.) bilâhare Sultan Selim-i Salis Hz. nin Suzidilararası ve Yenikapı mevlevihanesi şeyhi Nasır Abdülbâki Dede'nin Acempuselik'i ve yine aynı dergâhın şeyhlerinden Künhî Abdürrahim Dede'nin Hicaz'ı ile bu ikinci devre tamamlanmış oluyor. Üçüncü devre İsmail Dede'nin Saba âyini ile

başlar, İsmail Dede Sabadan başka Bestenigâr, Nevâ, Sabâpûselik, Hüzam, Ferahfeza âyinlerini bestelemiştir. Bu meyanda Ali Nukî Dede'nin Şevkutarab'dan bestelediği âyini şerif de beste sahibi tarafından İsmail Dede'ye ithaf edildiğinden âyin mecmualarında İsmail Dede namına kayıtlı görülmektedir. Dede'nin yedi adet âyinden sonra Nakşî Dede'nin Şetarabanı Bursalı Sadık Efendinin Bestenigâr'ı, Eyyubî Hüseyin Dede'nin Nühüft'ü ile zenginleşen Mevlevî musikisi, Dede mektebinin en sadık muakkiplerinden Zekâî Dede Efendinin mesaisiyle tam kemâlini bulmuştur. Zekâî Dede; Mâye, İsfahan, Suzinak, Sabazemzeme, Suzidil makamlarından beş adet âyini şerif besteleyerek Mevlevî musikisinde en çok eser verenlerin ikincisidir (Volkan, 2010).

Bunlardan başka Neveser ve Ferahnak makamlarından iki âyin besteleyen Rifat Bey, Haşim Bey'in Sûzinâk'i, Dügâh ve Yegâh'tan iki âyin besteleyen Hacı Faik Bey, Yegâh ve Sûzinâk'tan iki âyin yapan Derviş Abdülkerim, Karcığâr ve Pûselik'ten iki âyin yapan Bolahenk Nuri Bey, Dilkeşide, Pûselikaşiran ve Rûyi Irak'tan üç âyin vücuda getiren mesnevi sarihi Ahmet Avni Bey, Şetaraban'dan bir âyini elimizde bulunan Dede Salih Efendi Hicazkâr âyini şerifinin sahibi Mustafa Cazim Efendi, Dügâh âyini yapan Yenikapı şeyhi Celâl Efendi, Rahatülervah bestekârı Ahmet Hüsameddin Dede, Hüseyin Fahreddin Dede'ni Acemaşiran'ı, Selânikli Derviş Necib Efendinin Sûzinâk'i, Musullu Hafız Osman Efendinin Hüseyini'si, Zekâî zade Ahmed Efendinin Mustear ve Beyatipûselik'i, Rauf Yekta Bey'in Yegâh'ı, Muallim Kâzına Bey'in Sultanıyegâh'ı, Neyzen Arap Ali Dede'nin Kürdilihicazkâr'ı, İzmirli Rakım Hoca'nın Karcığâr'ı, Refik Fersan Bey'in Selmek'i, Hafız Kemal Efendinin Nikriz'i ve Kudümzenbaşî Sadettin Heper Bey'in Hisarpûselik'i, koleksiyonumuzda notaları mevcut olanlardır. Bunların haricinde muhtelif mecmualarda metinleri ve sahipleri kayıtlı olup besteleri unutulmuş âyinleri zikre lüzum görmedim. Bunlar hakkında Sadettin Nüzhet merhumun telif ettiği «Türk Musikisi Antolojisi» nin 724 ve 725 sayfalarında izahat vardır (Volkan, 2010).

Sadettin Arel Bey'in de bir hayli âyin-i şerif bestelediğini işiterek bu vadide yapmakta olduğum mesaiden bahsile eserlerini kendisinden rica etmiştim. Merhumdan aldığım cevapta âyinlerinin neşre lâyık olmadığını beyan ve bu sebeple gönderemeyeceğini bildirdiğinden bunları dâhil etmiyorum. Sadet tin Arel Bey'in bu hususta fakire hitaben yazdığı mektubun fotokopisi «Türk Yurdu» dergisinin 1967 Haziran nüshasında yayınlanmıştır. Abdülbâki Gölpınarlı Bey «Mevlânadan Sonra Mevlevilik» isimli kitabının 458. sayfasında Hacı Faik Bey'in bestelediği âyinin Yegâh makamında olduğunu ve Sadettin Nüzhet Bey'in bu âyini Dügâh olarak kaydettiğinin yanlışlığını yazmakta ise de bu mütâlâa hakikate tevafuk etmeyip Hacı Faik Bey'in hem Yegâh'tan ve hem de Dügâh'tan birer âyini şerif bestelediğini ve hocamın hocası merhum Neyzen Aziz Dede'nin hattı desti ile yazılmış notalarının nezd-i acizide olduğunu beyan ile keyfiyeti tavzih ederek Mevlevilikte musiki bahsimi şimdilik bu kadarla iktifa edip burada kesiyorum (Öney, 2010).

8. YÖNTEM

Bestelenmiş divan şiirlerini incelerken, divan şiirinin kalıbı aruz vezninin dışında düşünmek zordur. Böylelikle divan şiiriyle klasik Türk musikisinde güftenin vezni ile bestenin usûlü arasındaki kaçınılmaz ilişki ortaya çıkmış olur. Divan kelimesi sözlük bakımından iki anlamı vardır. Belli bir kalıpla yazılan ve besteye okunan şiirin türüne divan denir. Kalıbı: “Failatün failatün failatün failün” şeklindedir. İkinci anlam

olarak da divan tarzında şiir yazan şairlerin eserlerini topladıkları kitap anlamına gelir. Divan, klasik Türk musikisinde en az üçer kıtalık şiirlerden bestelenen şarkıları da ifade eder. Bu kıtalar birbirlerinden ara nağmelerle ayrılır.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden “Bestelenmiş Divan Şiirlerinin Güncelleştirilmesi” nde en önemli unsurun, birbirinden değerli şarkı, gazel ve ilahîlerin klasik Türk musikisine beste olan şekil ve anlam yanında ahenk unsurları olduğunu gözlemledik. Günümüz musiki kültürüne önemli aktarımı olacak olan bestelenmiş divan şiirlerinin ağırlıklı olarak gazel ve şarkı türünü seçerek ve günümüz Türkçe’sine çevirerek bu faydayı bir tez hâlinde sunmayı gaye edindik.

Çalışmamızın konusunu tespit ederken bu kadar son derece zengin bir malzemeyle karşılaşacağımızı tahmin edememiştik. Hem şair, hem de eser sayısının çokluğu karşısında kültürümüz adına sevindirici olan divan şiirlerinin içinden bestelenmiş eserleri tezimiz sınırları kadar seçip ve birbirinden değerli olanları tercüme ederek tezimin ana görev ve maksadını ortaya koymaya çalıştık. Titizlikle araştırarak seçtiğimiz bestelenmiş divan şiirleri hakkındaki seçkin yazar ve ilim erbabının kitap, inceleme ve makalelerini tarayarak görüşlerinden istifade ettik ve bu gerçekten değerli düşünceleriyle tezimizin muhtevasını da zenginleştirdik.

Bestelenmiş divan şiiriyle klasik Türk musiki ilişkisinde beste unsurlarının mevcut olduğunu tespit ettik. Beste, Klasik Türk musikisinde bir terim ve bir formun adıdır. Farsça “bağlanmış, bağlı” anlamlarına gelen beste kelimesi Klasik Türk musikisinde şu mânalarda kullanılmıştır: a) Kompozisyon. Küçük ve büyük formdaki her türlü saz eseri yahut sözlü eser. Yani her musiki parçası bir bestedir. b) Beste kelimesi, bestenigâr, beste-hisar ve beste-ısfahan makamları gibi bazı birleşik makamların adlandırılmasında makam ismi olarak kullanılmıştır. c) Klasik Türk musikisinde bir form adı olarak beste, din dışı sözlü eserlerin büyük formdaki en önemli tertiplerinden birinin özel adıdır. Güfte olarak divan şiirinin gazel tarzındaki manzumelerinden seçilen iki beytin usulüne uygun olarak bestelenmesiyle meydana gelir. 1.2.4. mısralara “zemin”, 3. Mısraa da “meyan” adı verilir. Her mısraın melodisinin sonunda bir terennüm yer alır. Bestelerin mısra ve onu takip eden terennümden ibaret her bölümüne “hâne” adı verilir. Bir bestede ekseriya dört hâne bulunur. Bestelerde daha çok bu usuller kullanılır. Usulleri nisbeten ağır olanlara “birinci beste”, daha yürük olarak ise “ikinci beste” denir. Besteler ayrıca yapı bakımından “murabba beste” ve “nakış beste” olmak üzere ikiye ayrılır (Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1994: 126).

Çalışmamızın konusu olan “Bestelenmiş Dîvan Şiirlerinin Güncelleştirilmesi” konusunda hayli çalışmalar inceleyip konunun ana fikri hakkındaki bilgileri yorumlayarak bu alandaki çalışma ve düşüncelere yeni bilgiler katmaya çalıştık. Bestelenmiş divan şiirinde ses ve ahenkle ilgili sanatların değerlendirmesini yaptık. Dilimize Arapça’dan giren ve “anlama, fehim, idrâk, sezmek ve sezikle bilmek” anlamlarına gelen şiiri (Çetin, 1999: 67) sözlükler şöyle târif eder: “Edebî değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz” (Devellioğlu, 1993).

Şiir hakkında düşüncelerini ifade eden şairlerin hemen hepsi, şiirin musiki ve ahenkle ilgisine değinmişlerdir. Şiirin temel unsurları arasında ses ve ahenk de sayılır. Şiir dilinde ses elemanlarından yararlanma, insanoğlunun ses, musikiye olan eğilimi ve onun gücünden yararlanma isteğiyle açıklanabilir (Çetişli, 2002: 76).

Şiir veya şiir dili söz konusu olduğunda gündeme gelen ve sıkça tartışılan ahenge çeşitli seslerin kulağa hoş gelen uyumu, kulakta hoş sesler bırakan kelimelerin birbiri ardına gelmesi, böyle kelimeler dizisi, aynı anda duyulan seslerin bağdaştırılması ve uyumu demek olan musiki sistemi, bir bütünün parçaları arasındaki uyumdur

(Çetişli, 2002: 155).

Üslûbun bir niteliği olarak şiir, kelime ve cümlelerin âdeta bir musiki tesiri yapacak şekilde arda arda getirilmesi ile sağlanan uyumdur. Ahenk, muhteva, yapı ve dilden oluşan üç unsurla yakından alâkalıdır. İyi şiirlerin, dilin ses ve anlam yapısıyla sıkı bir ilişkisinin olduğu belirtilir (Macit, 1996: 71).

Bu bakımdan, şiirin derinlemesine işlendiği yapı ve anlamın kuvvetli bir biçimde imtizaç ettiği divan şiirinde ahenk ve musiki önemli bir yere sahiptir (Macit, 1996: 71).

Divan şiirinde kelime seçimi, ünlü ünsüz ilişkileri (aliterasyon ve asonans) söz tekrarları, mısra tekrarları, vezin, kafiye, redif, paralellikler divan şiirinde ahengi sağlayan en önemli unsurlardandır. Bunların yanında ses ve söz tekrarlarına dayalı edebî sanatlarda ahenk temin etmektedir. Müzikaliteyi sağladığı görülür.

Divan şiirinin zengin kelime dünyası, ses ve anlam boyutuyla uygun biçimde istif etmesine imkân vermiştir. Bu istifler beyit içerisinde güçlü bir ses orkestrasyonu, anlam derinliği ve yoğunluğu sağlamıştır (Macit, 1996: 71-72).

Divan şiirinde, bugün adına armoni denilen aliterasyon ve asonansın zengin örnekleri vardır. Sultan Murad'ın "Sâbâ" adlı atını tasvir eden Nef'î, beytinde sıkça yinelenen "Ne sâbâ sa'iki derser yaraşur şeriata / Ki segirdirken ona sâyesi olmaz hem..." (Macit, 1996: 73).

Divan Şairi Necati'nin beyitlerinde de aynı şekilde zengin aliterasyon ve asonans denilen armoniyi, yani musiki görmek mümkün: " Yürü yıllarla yilersen yetemezsin ey dil / Şol cihetden ki peri şivelâ ahudur bu" (Macit, 1996: 75).

Bu alanda yapılmış birçok araştırma ve incelemeleri okuyup yorumladığımızda, bestelenmiş divan şiirleriyle klasik Türk musiki ilişkisinde ahenk unsurlarının ağırlığının şüphesiz ve tartışılmaz olduğunu tespit ettik.

Yalnızca, Nedîm dîvanında 23 musiki makamı, 11 musiki âleti ve 35 musiki ıstılahının, Kadı Burhaneddin dîvanında ise 23 musiki makamı, 8 musiki âleti ve 22 musiki ıstılahının edebî ifadeler içerisinde ustaca kullanıldığını öğrendiğimizde bile dîvan şiirinin klâsik musikimizdeki zengin yerini öğrenmiş olduk. Musiki kültürümüz adına son derece sevindirici olan kaynak eserleri inceleyip tespit ederek günümüz Türkçe'sine çevirdik (Sefercioğlu, 1999: 649).

Bestelenen divan şiirlerinin klasik Türk musikisine katkıları yanında Türkçe'den sonra milletimizin âdeta ikinci bir dili olmuştur.

Genel hatlarıyla özetlediğimiz bu çalışmamız sonucunda tezimize aldığımız kadarıyla; 15. ve 20. yüzyıllar arasında 62 divan şairinden 104 şarkı türünde şiir bestelenmiştir. Yine 15. ve 20. yüzyıllar arasında 59 divan şairinden ilahî türünde 91 şiir bestelenmiştir.

9. BULGULAR

Bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirilmesi sırasında gözlemlediğimiz bazı bulguları şu şekilde izah etmek mümkün. İşaret etmek istediğimiz bu bulgular bestelenmiş divan şiirlerinin şekil ve anlam yapısı hakkında taradığımız eser ve kaynakların değindiği fakat özel olarak çalışma konusu edilmeyen divan şiirinin unsurları ve klasik Türk musikisiyle ilişkisindeki orijinal bilgilerdir.

Divan şiirinin söyleyiş açısından taşıdığı nitelikler rahat, has ve içten anlatım, dilin musiki yönünü oluşturan kafiye, vezin, ahenk, ses tekrarları gibi unsurların başarılı bir şekilde kullanılmış olması; kalıcılığı sağlama bakımından ağır başmaktadır. Günümüz dünya şiirinde kafiye, vezin, ahenk gibi unsurlar büyük ölçüde terk edildiği için bunların hafızada kalması klasik Türk şiiri kadar güçlü değildir.

Bestelenmiş divan şiiri unsurlarının bilhassa vezin ve kafiyenin hafızada kalma bakımından gücü bu sahanın araştırmacıları tarafından kesin olarak kabul edilmiştir. Bu özelliği açısından hem okuyanı, hem de dinleyiciyi sesle etkileme bakımından da tesirli olmaktadır. Bu sebeple ahenk unsurları olan kafiye, vezin ve tekrarlar bestelendikten sonra musikide de hem ses, hem anlam bakımından güçlendirici ve pekiştirici bir görev gördüğü için klasik Türk musikisinin temel kaynağı divan şiiriyle her bakımdan etkileşim içinde olduğu kesindir. Çalışmamızın başında da belirttiğimiz üzere, Klasik Türk musikisine büyük katkıda bulunan ve bestelenmiş şiirleriyle şiir-musiki ilişkisini zirveye yükselten, divan şiirinde ses ve anlam bütünlüğünü bir arada buluyoruz. Fuzûlî’de, Nedim’de, Bakî’de anlam, ses uyumu doruğa çıkmaktadır (Arslan, 2003: 65).

Klasik Türk musiki geleneğinde güftelerin hemen tamamını divan şiirleri oluşturmaktadır. Aruz vezniyle olan bu güfteler kendi içinde bir ahenk ve musiki barındırması dolayısıyla bestekârlar tarafından hem tercih sebebi olmuş, hem de bestelere en üst seviyede bir güzellik katmıştır. Sürekli tekrarlanan uzun ve kısa hece kalıplarına dayanan aruz vezni bu anlamda klasik Türk musiki usul darplarının kısa ve uzun zamanları ile benzerlik göstermektedir (Çıpan, 1999: 36).

Klasik Türk musiki bestelenmiş divan şiirlerinden bu teknik ve anlam birlikteliği ve benzerlikten yola çıkılarak oluşturulduğu araştırmamıza göre kesindir. Güftesi aruz vezninde yazılmış olan besteler incelendiğinde vezin yapısı (uzun-kısa hece sırası) ile kullanılan usuldeki darpların (uzun-kısa zaman) sırasının birbiriyle çok uyumlu olduğu gözlenmektedir. Yani klasik Türk musiki besteleri, güftenin yazıldığı vezne uygun düşen usullerle oluşturulmuşlardır. Güftelede uzun hecelere karşılık gelen melodiler uzun, kısa hecelere karşılık gelenler ise kısa tutulmuştur. Böylelikle şiirdeki ahenk musikiye de anlam ve ritim açısından yansıtılmıştır.

Örneğin vezni “mef’ûlü / mefâ’îlü / fe’âlün” olan bir güftenin bestelenebileceği klasik Türk musiki usullerinden biri olan Aksak usulünün bu vezinle olan ilişkisi incelendiğinde, Aksak usulü dokuz zamanlı bir usul olup, güftenin her mısraı dört ölçü, yani 36 zaman boyunca devam ettiğini kaynaklardan öğrenmiş bulunmaktayız. Bir mısraın hece sayısının da burada (vezin sayısına bakılarak) 14 olduğu görülmektedir. Böylelikle 14 hecenin 36 zamana bölünmesi gerekliliği söz konusu olmaktadır. Bu bölme işlemi rastgele değil, kurallara göre yapılmıştır. Bunun sebebi bestede üst seviyede bir prozodi kusursuzluğu oluşturmaktadır. Böylece 36 zaman vezne göre; 2 / 2 / 1 / 1 / 3-2 / 1 / 1 / 2 / 3-2 / 1 / 1 / 2 / 3-4 / 5 şeklinde dağılmaktadır (Çıpan, 1999: 36-37).

Bir başka örnekte; vezni yine “me’ûlü / mefâ’îlü / mefâ’îlü / fe’ûlün” olan başka bir güftenin ağır aksak semaî usulü ile bestelendiği görülmektedir. Yapılan araştırma sonucunda klasik Türk musikisinde divan şiirlerinden bestelenen eserlerin beste ve güfte ilişkisinin saiklerinin doğru anlaşılması ve faydaya dönüşmesi için şu hususların önerilmesi uygun görüyoruz (Çıpan, 1999: 37):

1. Bestelenmiş divan şiirlerinden alınan klasik Türk musiki sözlü eserlerde kullanılmış güftelerin büyük çoğunluğu aruz vezni ile yazılmıştır. Böyle eserlerde usul-aruz vezni ilişkisi incelenmeli ve besteleme sistemi ortaya çıkarılmalıdır.

2. Bu sistemin ortaya çıkarılması, besteleme tekniği açısından çok önemlidir.

3. Bu teknikleri bilmek ve uygulamak, bestelenmiş divan şiirlerinin klasik Türk musikisine beste oluş sebep ve saiklerini doğru anlamının yolu, bu teknikleri bilmek ve uygulamaktan geçmektedir (Çıpan, 1999: 166).

10. BESTELENMİŞ ŞARKILAR:

ACEMAŞİRAN ŞARKI¹

Usûl: Düyek
Güfte: Yavuz Sultan Selim Han
Beste: Sadettin Kaynak

Sanma şahım âlemi sen, sâdikane yâr olur
Âlemi sen dost mu sandın bil ki ağyâr olur
Sâdikane bil ki ol âlemde bir serdâr olur
Yâr olur, ağyâr olur, serdâr olur, dildâr olur²

ARAZBÂR BUSELİK ŞARKI³

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Necmi
Beste: Hacı Sadullah Ağa

Düştüm düşeli aşk oduna rûz-i ezelden
Fârîğ olamam mey ile Mahbûb-i güzelden
Bilmem ne bulur vasf-ı dilârâ ile (Necmi)
Daim kalemi âciz eder beyt-i gazelden⁴

¹ Trtnotaarsivi.com

2

Sanma şahım âlemi sen, sadakatle yâr olur yâr olur
Âlemi sen dost mu sandın bil ki düşman olur
Sadakatli bil ki o âlemde bir komutan olur
Yâr olur, düşman olur, komutan olur, sevgili olur

³ Trtnotaarsivi.com

4

Düştüm düşeli aşk ateşine ezelden
Vazgeçmem şarap ile güzel sevgiliden
Bilmem ne bulur gönül süsleyen sıfatı ile (Necmi)
Her zaman kalemi güçsüz eder gazelin beytinden

ACEM ŞARKI⁵

Usûl: Aksaksemâi
Güfte: Şeyh Gâlib
Beste: Hacı Fâik Bey

Âh Efendimsin cihânda i'tibârım varsa sendendir
Benim cânım â civânım i'tibârım varsa sendendir

Âh Meyân-ı âşıkânda iştihârım varsa sendendir
Benim cânım â civânım iştihârım varsa sendendir⁶

ACEMAŞÎRAN ŞARKI⁷

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: ?
Beste: Bimen Şen

Bir haber ve ey sâbâ n'oldu gülistânım benim
Kimler ile salınır serv-i hırâmanım benim
Bülbül-i müştakınım ağladığım yâr için
Harlar ile mi açılır verd-i handanım benim⁸

⁵ TÜRKEL, S., 2005, “Şeyh Gâlib’in Bestelenmiş Şiirlerinde Usul - Vezin İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

⁶ Âh Efendimsin âlemde itibarım varsa sendendir
Benim canım ve civanım itibarım varsa sendendir

Âh âşıklar arasında ünüm varsa sendendir
Benim canım ve civanım ünüm varsa sendendir

⁷ Neyzen.com

⁸ Bir haber ve ey sabah rüzgarı n'oldu gülbahçem benim
Kimler ile salınır nazla salınan selvi boylum benim
Arzu dolu bülbülünüm ağladım yâr içindir
Dikenler ile mi açılır gülümseyen gül yüzlüm benim

ACEMAŞÎRAN ŞARKI⁹

Usûl: Curcuna
Güfte: ?
Beste: Nuri Halil Poyraz

Dilde derd-i iştiyakı çekmeye takat mı var
Ateş-i aşkınla cana sinede rahat mı var
Naba-gir olmaksın kastın aşk-ı bimarına
Ben zebun-u derd-i aşkım sormaya hacet mi var¹⁰

BAYATÎ ŞARKI¹¹

Usûl: Curcuna
Güfte: Yahyâ Kemal Beyatlı
Beste: Selâhattin Pınar

Kalbim yine üzgün seni andım da derinden
Geçtim yine dün eski hazân bahçelerinden
Üzgün ve kırılmış gibi en ince yerinden
Geçtim yine dün eski hazân bahçelerinden¹²

⁹ Neyzen.com

¹⁰

Gönülde hasret derdi çekmeye güç mü var
Aşkının ateşiyle cana gönülde rahat mı var
Gönlüme göre davranmaksın niyetin yaralı aşığına
Ben aşk derdiyle âcizim sormaya gerek mi var

¹¹ Notaarsivi.com

¹²

Kalbim yine üzgün seni andım da derinden
Geçtim yine dün o sonbahar bahçelerinden
Üzgün ve kırılmış gibi en ince yerinden
Geçtim yine o eski sonbahar bahçelerinden

BAYATÎ ŞARKI¹³

Usûl: Ağıraksak
Güfte: Leylâ Hanım
Beste: Sultan II. Mahmud

Ey şâh-ı cihân eyleye Hak ömrünü efzûn
Hem düşman-i bed-hâhın ide reşk ile mahzûn

Etmektesin erbâb-ı dili lûtf ile memnûn
Mes'ûd ola şâhım sana bu sûr-ı hümâyûn¹⁴

¹³ ÇELİK H. E., 2007, “Güftesi Divan Şairlerinden Leyla Hanım’a Ait Bestelerin Usûl – Aruz Vezni İlişkisi Yönünden incelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Konya Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

¹⁴ Ey âlem padişahı etsin Hak ömrünü uzun
Hem fenalık düşünen düşmanı da seni kıskandığı için etsin hüznü

Gönül erbabını lütuf ve ihsanıyla etmektesin memnun
Sana bu mevkiin kutlu olsun, saadet getirsin

BAYATÎ ARABAN ŞARKI¹⁵

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Sermed Efendi
Beste: Numan Ağa

Başladın ağyar ile ünsiyyete
Sabrolunmaz göz göre bu nisbete
İnanıp bihude her bir sohbeta
Sabrolunmaz göz göre bu nisbete

Gayrıdan çektin sanırdım demeni
Söylemişlerken inanmazdım seni
Bu hususda sen de pek üzdün beni
Sabrolunmaz göz göre bu nisbete¹⁶

¹⁵ Neyzen.com

¹⁶ Başladın düşman ile dostluğa
Sabır iyileştirmez gözün gördüğü bu kıskandırmaya
İnanıp boşuna her bir sohbeta
Sabır iyileştirmez gözün gördüğü bu kıskandırmaya

Başkasından çektin sanırdım eteğini
Söylemişlerken inanmadım seni
Bu hususda sen de pek üzdün beni
Sabır iyileştirmez gözün gördüğü bu kıskandırmayı

BAYATÎ ŞARKI¹⁷

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Hammamizâde İsmâil Dede Efendi
Beste: Hammamizâde İsmâil Dede Efendi

Bir gonca femin yâresi vardır ciğerimde
Âteş dökülürse yeridir âh-ı serimde
Her lâhza hayâli duruyor dîdelerimde
Takdire ne çâre bu da varmış kaderimde¹⁸

BESTENİGÂR ŞARKI¹⁹

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Yahyâ Nazî Efendi
Beste: Kasasker Mustafa İzzet Efendi

Gayrıdan bulmaz teselli sevdiğim
Sendedir divâne gönlüm sendedir
Âşıkım eyle tecellî sevdiğim
Sendedir divâne gönlüm sendedir²⁰

¹⁷ Bakirkoymusiki.com

¹⁸ Bir gonca ağızlımın yarası vardır ciğerimde
Âteş dökülürse yeridir başımın âhından
Her an hayâli duruyor gözlerimde
Takdire ne çare bu da varmış kaderimde

¹⁹ Trtnotaarsivi.com

²⁰ Başkasından bulmaz teselli sevdiğim
Sendedir deli gönlüm sendedir
Aşğım görün bana sevdiğim
Sendedir deli gönlüm sendedir

BAYATÎ ŞARKI²¹

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Recâizâde Mahmut Ekrem
Beste: Rahmi Bey

Gül hazin sünbül perşîşan bâğ-ı zârın şevki yok
Derd-nâk olmuş hezâr-ı nağmekârın şevki yok
Başka bir hâletle çağlar cûy_1 bârın şevki yok
Ah eder inlar nesîm-i bî-kararın şevki yok
Geldi amma neyleyim sensiz baharın şevki yok²²

²¹ Notaarsivi.com

²² Gül hüznü sünbül perişan ağlar bahçe keyfi yok
Dertli olmuş şarkı söyleyen bülbülün keyfi yok
Başka bir hâl ile çağlar dökülen nehrin keyfi yok
Geldi ama neyleyim sensiz baharın keyfi yok

BÛSELİK ŞARKI²³

Usûl: Evfer
Güfte: Sultan III. Selim
Beste: Sultan III. Selim

Bir pür cefâ hoş dilberdir
Müptelâyım hayli demdir
Elbet gönül arzu eyler
Gül yanağı her şeb terdir
Görebilsem sevebilsem
(Yâr yâr aman aman)
Gül yanağı her şeb terdir

Yalvardıkça inad eder
İnsâf eyle gayrı yeter
Üzerine pek varamam
Korkarım ki kaçır gider
Görebilsem sevebilsem
(Yâr yâr aman aman)
Gül yanağı her şeb terdir²⁴

²³ Notaarsivi.com

²⁴ Bir cefa dolu hoş dilberdir
Bağımlıyım hayli zamandır
Elbet gönül arzu eyler
Gül yanağı her gece terdir
Görebilsem sevebilsem
(Yâr yâr aman aman)
Gül yanağı her gece terdir

Yalvardıkça inat eder
Acı bana artık yeter
Üzerine pek varamam
Korkarım ki kaçır gider
Görebilsem sevebilsem
(Yâr yâr aman aman)
Gül yanağı her gece terdir)

BÛSELİK ŞARKI²⁵

Usûl: Aksak
Güfte: ?
Beste: Şâkir Ağa

Ey dilber-i hüsnü âfet
Gel meclise ver letâfet
Sevdi canım seni gâyet
Hoş şiveli pek cezbeli
Âşub-ı can buldu şöhret

Böyle şûh-i nâz-perver
Bulunmaz hiç ona benzer
Hâsılı her tavrı dilber
Hoş şiveli pek cezbeli
Âşub-ı can buldu şöhret²⁶

²⁵ Trtnotaarsivi.com

²⁶ Ey gönül alan güzel sevgili
Gel meclise ver hoşluk
Sevdi canım seni gayet
Hoş şiveli pek cezbeli
Can karıştıracı buldu şöhret

Böyle nazlı sevgili
Bulunmaz hiç ona benzer
Kısacası her tavrı gönül alan
Hoş şiveli pek cezbeli
Can karıştıracı buldu şöhret

EVC-ÂRÂ ŞARKI²⁷

Usûl: Aksak
Güfte: Sultan V. Murâd
Beste: Hacı Fâik Bey

Aldı elden gülşeni bâd-ı hazân
Etme bülbül boş yere ah ü figan
Terk-i bezm etdi dağıldı âşıkân
Etme bülbül boş yere ah ü figan

Kış gelip gitdi baharın handesi
Neş'esiz kaldı çemen hengâmesi
Âşıkın eşk ile doldu dîdesi
Etme bülbül boş yere ah ü figan²⁸

²⁷ AKSÛT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

²⁸ Aldı elden gül bahçesini sonbahar rüzgarı
Etme bülbül boş yere âh ve ağlama
Meclisi terk etti dağıldı aşıklar
Etme bülbül boş yere âh ve ağlama

Kış gelip gitti baharın gülüşü
Neşesiz kaldı yeşillik şamatası
Aşığın gözyaşı ile doldu gözleri
Etme bülbül boş yere âh ve ağlama

EVC-ÂRÂ ŞARKI²⁹

Usûl: Aksak
Güfte: Cenâb Şahabeddin
Beste: Sadun Aksüt

Saçların âh pür-vefâ saçlar
Şeb-i mihnetde okşuyor başımı
Sen uyurken yanında ben ağlar
Gizlerim saçlarında gözyaşımı³⁰

EVC ŞARKI³¹

Usûl: Aksak
Güfte: ?
Beste: Suyolcuzâde Sâlih Efendi

Ey şûh-ı cihan, sevdi seni can
Lûtfeyle aman, gel bezme heman
Etrâfa bakın, ağıyardan sakın
Akşama yakın gel bezme heman³²

²⁹ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

³⁰ Saçların ah o sevgi dolu saçlar
Eziyet gecesinde okşuyor başımı
Sen uyurken yanında ben ağlar
Gizlerim saçlarında göz yaşımı

³¹Trtnotaarsivi.com

³²

Ey âlemin nazlısı, sevdi seni can
İyilik et aman, gel meclise hemen
Etrafa bakın, düşmandan uzak dur
Akşama yakın gel meclise hemen

EVC ŞARKI³³

Usûl: Remel
Güfte: ?
Beste: Dilhayat Kalfa Hanım

Çok mu figanım o gül-i zîbâ-hırâm için
Elbette sây eder kişi âlemde kâm için
Maksûd cevri ise bana besdir tegafülün
Ey şûh verme kendine zahmet cefâm için³⁴

EVC ŞARKI³⁵

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Ahmet Refik Altınay
Beste: Ali İçinger

Bir gören bir dem unutmaz sen gibi bir mehveşi
Gönlümün yıllar da geçse sönmez asla âteşi
Can yakan ruhsârının hiçbir güzelde yok eşi
Gönlümün yıllar da geçse sönmez asla âteşi³⁶

³³ Notaarsivi.com

³⁴ Çok mu ağlarım o süslü ve nazlı yürüyen gül için
Elbette çalışır kişi âlemde istek için
İstenilen şey eziyet ise bana yeridir bilmezliğin
Eş işveli verme kendine zahmet eziyetim için

³⁵ Notaarsivi.com

³⁶ Bir gören bir an unutmaz sen gibi bir ay yüzlüyü
Gönlümün yıllar da geçse sönmez asla ateşi
Can yakan yanağının hiçbir güzelde yok ateşi
Gönlümün yıllar da geçse sönmez asla ateşi

FERAHFEZÂ ŞARKI³⁷

Usûl: Curcuna
Güfte: Yaşar Nezihe Hanım
Beste: Tanbûrî Hâfız Kemal Batanay

Dem-be-dem artmakta âlâmım benim
Geçti hep mihnetle eyyâmım benim
N'olacak bilmem ki encâmım benim
İnledikçe kalb-i nâ-kâmım benim
Şâd olur ol nahl-i gül-fâmım benim³⁸

FERAHNÂK ŞARKI³⁹

Usûl: Yürük Semâi
Güfte: Nahîfî
Beste: Zekâi Dede

Sensiz cihânda âşîka işret revâ mıdır
Sensiz sefâ-yı ehl-i muhabbet sefâ mıdır
Ölsün mü neylesin olan aşüfte hüsnüne
Kurbânın olduğum seni sevmek hatâ mıdır⁴⁰

³⁷ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

³⁸ Vakit vakit artmakta elemelerim benim
Geçti hep eziyetle günlerim benim
N'olacak bilmem ki sonum benim
İnledikçe talihsiz kalbim benim
Mutlu olur o gül renkli iftira atanım benim

³⁹ Trtnotaarsivi.com

⁴⁰ Sensiz alemde aşîğa içki layık mıdır
Sensiz muhabbet ehlinin mutluluğu mutluluk mudur
Ölsün mü ne etsin olan kendinden geçiren güzelliğine
Kurbânın olduğum seni sevmek hata mıdır

HİCAZ ŞARKI⁴¹

Usûl: Yürük Semâi
Güfte: ?
Beste: Zaharya

Terk eyledi gerçi beni ol mâh-cemâlim
Şâyeste-i vasl etdi gönül mâl ü menalim
Firkatle ciğer-hûn idim amma kerem etdin
Gel Goncacığım serv-kadim taze nihâlim⁴²

HİCAZ ŞARKI⁴³

Usûl: Hafif
Güfte: Fitnat Hanım
Beste: Abdülhalim Ağa

Olmada diller rübûde gamze-i ağdûsuna
Kim bakar gülzâr-ı dehrin sünbül ü şebbûsuna
Çille-i sahtın çeker her dem keman ebrûların
Aferin erbâb-ı aşkın kuvvet-i bâzûsuna⁴⁴

⁴¹ Notaarsivi.com

⁴² Terk etti gerçi beni o ay yüzlüm
Kavuşmaya layık etti gönül sahib olduğum kıymetlim
Ayrılıkla ciğeri kanlı idim ama iyilik ettin
Gel Goncacığım servi boylum taze fidanım

⁴³ Trtnotaarsivi.com

⁴⁴ Olmada gönüller kapılmada büyüleyen bakışına
Kim bakar zamanın gül bahçesinin sünbül ve şebbusuna
Zor çilenin çeker her an keman kaşların
Aferin aşk ehlinin gücünün kuvvetine

HİCAZ ŞARKI⁴⁵

Usûl: Türk Aksağı
Güfte: Âşık Ömer
Beste: Medeni Aziz Efendi

Ey çerh-i sitemger dil-i nâlâna dokunma
Hicr âlemidir ettiğim efgâne dokunma
Ey tiğ_i elem yâreledin cismimi bâri
Cânânıma nezreylediğim Câna dokunma⁴⁶

HİCAZ ŞARKI⁴⁷

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Şeyh Gâlib
Beste: Şeref Çakar

Derd-i aşkın ben senin bîhûde izhâr eylemem
Lâf edip âh u enîni kendime kâr eylemem
Hâsılı âlem bilir bu sırrı inkâr eylemem
Gizlesem de âşikâr etsem de cânımsın benim⁴⁸

⁴⁵ Trtnotaarsivi.com

⁴⁶ Ey zalim talih ağlayan gönüle dokunma
Ayrılık alemidir ettiğim yarama dokunma
Ey acı oku yaraladın cismimi bâri
Sevgilime adadığım cana dokunma

⁴⁷ TÜRKEK, S., 2005, “Şeyh Gâlib’in Bestelenmiş Şiirlerinde Usul - Vezin İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

⁴⁸ Aşkının derdini ben senin boşuna âşikâr etmem
Konuşup ah ve sızlayışımı kendime kâr etmem
Bütün âlem bilir bu sırrı inkâr etmem
Gizlesem de âşikâr etsem de canımsın benim

HİCAZ ŞARKI⁴⁹

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Süleyman Nazif
Beste: Şerif İçli

Derdimi ummâna döktüm âsûmana inledim
Yâre de âğyâre de hâl-i derûnum söyledim
Aşına yok derdime ben söyledim ben dinledim
Gözlerim yatlarda kaldı gelmedin çok bekledim⁵⁰

HİCAZ ŞARKI⁵¹

Usûl: Türk Aksağı
Güfte: Âşık Ömer
Beste: Medenî Aziz Efendi

Ey çerh-i sitemger dil-i nâlâna dokunma
Hicr âlemidir ettiğim efgâna dokunma
Ey tig-i elem yâreledin cismimi bâri
Cânânıma nezreylediğim câna dokunma⁵²

⁴⁹ Notaarsivi.com

⁵⁰ Derdimi engin denizlere döktüm gökyüzüne inledim
Sevgiliye de düşmana da gönül hâllerimi söyledim
Anlayan yok derdimi ben söyledim ben dinledim
Gözlerim yollarda kaldı gelmedin çok bekledim

⁵¹ Notaarsivi.com

⁵² Ey zalim felek ağlayan gönlüme dokunma
Ayrılık âlemidir ettiğim feryada dokunma
Ey elem kılıcı yaraladın cismimi bâri
Sevgilime adadığım câna dokunma

HİCAZ ŞARKI⁵³

Usûl: Aksak
Güfte: İzzet Ali Paşa
Beste: Erdinç Çelikkol

Hoşdur bize meyhâne ki işret var içinde
Ol gözleri mahmûr ile sohbet var içinde
Düşnâm ile İzzet, lebin öpmek ve nigârın
Bir bâdeye benzer ki hararet var içinde⁵⁴

HİCAZ ŞARKI⁵⁵

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Recaizâde Mahmut Ekrem
Beste: Şekerci Cemil Bey

Bir nigâh et ne olur hâlime ey gonca dehen
Göz göz oldu yüreğim gözlerinin derdinden
Niye baktım niye gördüm niye sevdim seni ben
Göz göz oldu yüreğim gözlerinin derdinden⁵⁶

⁵³ AKSÛT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

⁵⁴ Hoşdur biz meyhane ki eğlence var içinde
O gözleri baygın ile sohbet var içinde
Sövme ile İzzet, dudağını öpmek o güzelin
Bir şaraba benzer ki hararet var içinde

⁵⁵Notaarsivi.com

⁵⁶

Bir bak ne olur hâlime ey gonca ağızlı
Göz göz oldu yüreğim gözlerinin derdinden
Niye baktım niye gördüm niye sevdim ben
Göz göz oldu yüreğim gözlerinin derdinden

HİCAZ ŞARKI⁵⁷

Usûl: Aksak
Güfte: Adlî (II. Mahmud)
Beste: ?

Ebrûlarının zahmı nihandır ciğerimde
Gül-ruhlarının handeleri çeşm-i terimde
Eşkim yerine kan dökülür dîdelerimde
Sevdâ-yı mahabbet esiyor şimdi serimde
Takdire ne çâre bu da varmış kaderimde⁵⁸

⁵⁷ ERDEMİR, A., 1999, Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı Yayınları:1, Ankara.

⁵⁸ Kaşlarının yarası gizlidir ciğerimde
Gül yanaklarının gülüşleri ıslak gözlerimde
Aşkım yerine kan dökülür gözlerimde
Muhabbet sevdası esiyor şimdi başımda
Takdire ne çâre bu da varmış kaderimde

HÜSEYİNİ ŞARKI⁵⁹

Usûl: ?

Güfte: Nafıza

Beste: Zaharya

Tal'atın devr-i kamerde mihr-i âlemi tab eder
Seyret on dördünde ol meh-i âlem mehtab eder
Mihr-i dırahşanım şah-ı hûbanım gel a ömrüm
Gel gel gel gel benim canım gel
Ta dir ten ni dost ten dost ten dost ten nen tennî
Ah nenni tani dost tenni tani tani ten

Sim beden ince miyan Hakka dehan hayranım ona ben
Seyret on dördünde ol meh-i âlem-i mehtab eder
Nafıza ben böyle bir mest-i tegafül görmedim
Her nigâh-ı çeşm-i bir remz-i nihan ısrab eder⁶⁰

⁵⁹ Neyzen.com

⁶⁰ Güzelliğin ayın dönüşünde âlemin güneşini aydınlatır
Seyret on dördünde o âlemin ayı ışığını saçar
Parlak güneşim güzel kadehim gel a ömrüm
Ta dir ten ni dost ten dost ten dost ten nen tennî
Ah nenni tani dost tenni tani tani ten

Gümüş beden ince ortada Hakka dehan hayranım ona ben
Seyret on dördünde o âlemin ayın ışığını saçar
Nafıza ben böyle bir anlamazdan gelen sarhoş görmedim
Gözlerinin her bir bakışı gizli bir işaret anlatır

HÜZZAM ŞARKI ⁶¹

Usûl: Aksak
Güfte: Yahya Kemal Beyatlı
Beste: Münir Nurettin Selçuk

Dil uyur mest olarak yar-ı dilara söyler
Gül susar (solar) şermederek bülbül-ü şeyda söyler

Şeb-i yelda da uzar fecre kadar kıssa-i aşk
Tâ ki Mecnun bitirir nutkunu Leyla aşk söyler

Ehl-i akl anlamaz efsus lisan-ı dilden
Zanneder aşık-ı divâne muamma söyler

Görmüş ayine-i safında o serv-i endamı
Cuy-ı gülşende bu rüyasını hâlâ söyler

Böyle beş beyti bu guyende redif üzre kemâl
Naili söylese bir âlem-i mâna söyler⁶²

⁶¹ Neyzen.com

⁶² Gönül uyur sarhoş olarak gönül süsleyen sevgili söyler
Gül susar utanarak âşık bülbül söyler

Uzun gece de uzar şafağa kadar aşk macerası
Tâ ki Mecnun bitirir sözlerini Leyla aşk söyler

Akıl ehli anlamaz yazık gönül dilinden
Zanneder çılgın âşık bilinmeyen söyler

Görmüş saf aynasında o endamı serviyi
Gül bahçesinin ırmağında bu rüyasını hâlâ söyler

Böyle beş beyti bu söyleyişte redif üzerine kemâl
Naili söylese bir mâna âlemi söyler

HÜZZAM ŞARKI⁶³

Usûl: Çenber
Güfte: Nef'î
Beste: Azîz

Âşıkâ t'an etmek olmaz mübtelâdır neylesin
Âdeme mihr-i mahabbet bir belâdır neylesin
Zülfüne kalsa Perîşân eylemezdi dilberi
Anı da tahrîh eden hâd-ı sabâdır neylesin
Cânım efendim aman mübtelâdır neylesin⁶⁴

HİCAZ ŞARKI⁶⁵

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Nâbîzâde Nâzım Bey
Beste: Şevki Bey

Ey hevâî-meşreb oldun bâisi berbâdımın
Yok mu mute'sîri sana feryâd-ı hüzn-âbâdımın
Kalmadı ârâmı hiçrinle dil-i gam-ı zâdımın
Yok mu te'sîri sana feryâd-ı hüzn-âbâdımın⁶⁶

⁶³ ERDEMİR, A., 1999, Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı Yayınları:1, Ankara.

64

Aşığı ayıplamak olmaz tutulmuştur neylesin
İnsanoğluna muhabbet güneşi bir belâdır neylesin
Yârin saçına kalsa perişan eylemezdi güzeli
Onu da tahrik eden sabah rüzgarıdır neylesin
Canım efendim aman tutulmuştur neylesin

⁶⁵ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

66

Ey havaî huylu oldun eziyeti perişanlığımın
Yok mu etkisi sana hüzn dolu feryadımın
Kalmadı eğlenmesi ayrılığınla gamlı gönlümün
Yok mu etkisi sana hüzn dolu feryadımın

HİCAZ ŞARKI⁶⁷

Usûl: Ağır Düyek
Güfte: Mahmud Celâleddin Paşa
Beste: Hacı Arif Bey

Var mı cânâ derd-i aşkın çâresi
Tîg-ı hicrânın onulmaz yâresi
Bak ne hâle girdi dil bî-çâresi
Tîg-ı hicrânın onulmaz yâresi

Sadme-i mihnetden ey âşûb-ı cân
Dilde var bin dürlü feryâd u figân
Şimdi olmuşken müheyyâ vasla cân
Tîg-ı hicrânın onulmaz yâresi

Başladıkça cûy-ı eşkim dîdeden
Münteşir oldukda nâle sîneden
İmtidâd-ı firkatinden mi neden
Tîg-ı hicranın onulmaz yâresi⁶⁸

⁶⁷ ERDEMİR, A., 1999, Anadolu Sahası Musikişinası Divan Şairleri, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı Yayınları:1, Ankara.

Var mı cânâ aşk derdinin çâresi
Ayrılık oklarının iyileştirilemez yâresi
Bak ne hâle geldi gönül çaresizi
Ayrılık oklarının iyileştirilemez yâresi

Zahmet belasından ey cân kargaşalığı
Gönülde var bin türlü feryat ve ağlama
Şimdi olmuşken hazır kavuşmaya cân
Ayrılık oklarının iyileştirilmez yâresi

Başladıkça akmaya aşk ırmağım gözden
Yayılp durdukça feryat göğsümden
Ayrılığın uzun sürdüğünden mi neden
Ayrılık oklarının iyileştirilmez yâresi

HÜSEYİNİ ŞARKI⁶⁹

Usûl: Düyek
Güfte: Fâik Ali Ozansoy
Beste: Lem'i Atlı

Zaman olur ki anın hacle-i visâlinde
Bir inzivâ ve o cânâmı bîvefâ bulurum
Zaman olur ki gözümde kaçan hayâlinde
Hayata-ı rûhuma müşfik bir âşina bulurum⁷⁰

HÜSEYİNİ ŞARKI⁷¹

Usûl: Yürük Semâî
Güfte: Nevres-i Cedid (Osman Nevres)
Beste: Tanbûri Ali Efendi

Senden bilirim yok bana fâide ey gül
Gül yağımı eller sürünür çatlarsa bülbül
Etsem de abestir sitem-i hâre tehammül
Gül yağımı eller sürünür çatlarsa bülbül

Ellerle o zevk etti ben âteşlere yandım
Çektim o kadar cevr ü cefasın kim usandım
Derlerdi kabûl etmez idim şimdi inandım
Gül yağımı eller sürünür çatlarsa bülbül⁷²

⁶⁹ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

⁷⁰ Zaman olur ki onun kavuşma odasında
Bir inziva ve o sevgiliyi vefasız bulurum
Zaman olur ki gözümde kaçan hayalinde
Ruh hayatıma şefkatli bir tanıdık bulurum

⁷¹ Notaarsivi.com

⁷² Senden bilirim yok bana fayda ey gül
Gül yağımı eller sürünür çatlarsa bülbül
Etsem de boştur sitem dikenlerine tahammül
Gül yağımı eller sürünür çatlarsa bülbül

Ellerle o zevk etti ben âteşlere yandım
Çektim o kadar acı ve eziyetini ki usandım
Derlerdi kabul etmezdim şimdi inandım
Gül yağımı eller sürünür çatlarsa bülbül

HÜSEYİNİ ŞARKI⁷³

Usûl: Aksak
Güfte: Nedim
Beste: Mahmud Celâleddin Paşa

Sevdiğim cemâlin çünkü göremem
Çıkmasın hayâlin dil-i şeydâdan
Bastığın yerlere yüzüm süremem
Alayım peryâmın bâd-ı sabâdan⁷⁴

HÜSEYİNİ ŞARKI⁷⁵

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Nigar Hanım
Beste: Lem'i Atlı

Güldürürse bahtımın encâmı güldürsün beni
Öldürürse aşkımın hicrânı öldürsün beni
Ben ecelden korkmam artık el verir çektiklerim
Öldürürse aşkımın hicrânı öldürsün beni⁷⁶

⁷³ Notaarsivi.com

⁷⁴ Sevdiğin yüzünün güzelliğini çünkü göremem
Çıkmasın hayâlin divane gönlümden
Bastığın yerlere yüzümü süremem
Alayım haberini sabah rüzgarından

⁷⁵ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

⁷⁶ Güldürürse bahtımın sonu güldürsün beni
Öldürürse aşkımın ayrılığı öldürsün beni
Ben ölümden korkmam artık el verir çektiklerim
Öldürürse aşkımın ayrılığı öldürsün beni

HÜSEYİNİ ŞARKI⁷⁷

Usûl: Aksak
Güfte: Mehmet Âkif Ersoy
Beste: Şerif İçli

Ezelden âşinânım ben ezelden hem zebânımsın
Beraber ahde bağlandık ne olsan yâr-i cânımsın
Ne olsam zerrenim kalbimde hâlâ çarpar esrârın
Gel ey cânan gel ey cân kalmasın ferdâya dîdârın⁷⁸

HÜSEYİNİ ŞARKI⁷⁹

Usûl: Curcuna
Güfte: Niğdeli Hikmet Bey
Beste: Şevki Bey

Nedir bu hâletin ey meh cemâlim
Aman söyle perişân oldu hâlîm
Tükendi akl ü endişem hayâlîm
Nasıl kıydı sana ol kanlı zâlim

Sana mesken iken gönlüm kucağım
Mezara döndü derdinle yatağım
Harab oldu evim söndü ocağım
Nasıl kıydı sana ol kanlı zâlim⁸⁰

⁷⁷ Notaarsivi.com

78

Ezelden aşınanım ben hem dilimsin
Beraber söz verdik ne olsan cânım yârimsin
Ne olsan parçanım kalbimde hâlâ çarpar sırrın
Gel ey sevgili gel ey cân kalmasın yarına görüşmemiz

⁷⁹ Notaarsivi.com

80

Nedir bu hâlin ey ay yüzlü güzel sevgilim
Aman söyle perişân oldu hâlîm
Tükendi akıl ve düşüncem hayâlîm
Nasıl kıydı sana o kanlı zâlim

Sana mesken iken gönlüm kucağım
Mezara döndü derdinle yatağım
Harap oldu evim söndü ocağım
Nasıl kıydı sana o kanlı zâlim

ISFAHÂN ŞARKI⁸¹

Usûl: Aksak
Güfte: Tanbûrî Mustafa Çavuş
Beste: Tanbûrî Mustafa Çavuş

Ne safâdır eyyâm-ı gül
Zevk artırır bir kâse mül
O safâlar serden geçdi
Biz olalım güle bülbül

Canım ömrüm aman
Seni sevmek gayet müşkül

Tâlib olup fenni aşka
Bî vefâlar dursun başka
Aşka lâyük efendim var
Biz olalım güle bülbül

Canım ömrüm aman
Seni sevmek gayet müşkül⁸²

⁸¹ Notaarsivleri.com

⁸² Ne eğlencedir gül devri
Zevk artırır bir kâse şarap
O eğlenceler baştan geçti
Biz olalım güle bülbül

Canım ömrüm aman
Seni sevmek gayet zor iş

Talip olup aşkın ilmine
Vefasızlar dursun başka
Aşka layık efendim var
Biz olalım güle bülbül

Canım ömrüm aman
Seni sevmek gayet zor iş

ISFAHAN ŞARKI⁸³

Usûl: Düyek / Devr-i Revan
Güfte: Şeyh Gâlib
Beste: Sadettin Kaynak

Fârîğ olman eylesen yüzbin cefa sevdim seni
Böyle yazmış alınma kıl-k-i kazâ sevdim seni
Ben bu sözden dönmezem devreyledikçe nüh-felek
Şahid olsun aşkıma arz u semâ sevdim seni

Gâlib-i dîvâneyim Ferhâd ü Mecnûn'a salâ
yâr yâr amân amân
Yüz çevirmem olsa dünya bir yana ben bir yana
yâr yâr amân amân
Şem'ine pervâneyim pervâne lazımsa sana
yâr yâr amân amân
Anlasın bîgâne bilsin âşına sevdim seni⁸⁴

⁸³ TÜRKEL, S., 2005, “Şeyh Gâlib’in Bestelenmiş Şiirlerinde Usul - Vezin İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

⁸⁴ Vazgeçmem etsen yüzbin cefa sevdim seni
Böyle yazmış alınma kaza kalemi sevdim seni
Ben bu sözden dönmem döndükçe dokuz gök
Şahit olsun aşkıma yeryüzü ve gökyüzü sevdim seni

Divane Gâlib'im Ferhad ve Mecnun'a salâ
yâr yâr aman aman
Yüz çevirmem olsa dünya bir yana, ben bir yana
yâr yâr aman aman
Işığına pervâneyim pervâne lazımsa sana
Yâr yâr aman aman
Anlasın ilgisiz bilsin âşına sevdim seni

ISFAHAN ŞARKI⁸⁵

Usûl: Yürük Semâi
Güfte: Fuzûlî
Beste: Dede Efendi

Âh eylediğim serv-i hırâmânım içindir
Kan ağladığım gonca-i handânın içindir

Ser-geşteliğim kâkül-i müşkının ucundan
Âşüfteliğim zülf-i perîşânın içindir⁸⁶

KARCIĞAR ŞARKI⁸⁷

Usûl: Düyek
Güfte: Leylâ Hanım
Beste: Hacı Arif Bey

Aşkı pinhân edemem nâle vü efgândır bu
Nice âh etmeyeyim firKât-ı cânândır bu
Ağlarım şâm ü seher dîde-i giryândır bu
Gerçi sabret diyemem âteş-i suzandır bu
Var ise sabrın eğer vasıldan âsândır bu⁸⁸

⁸⁵ Trtnotaarsivi.com

⁸⁶ Âh ettiğim nazlı yürüyen sevgilim içindir
Kan ağladığım gülen gonca ağz içindir

Avareliğim mis kokulu kakülünün ucundan
Kendimden geçmem dağınık saçların içindir

⁸⁷ ÇELİK H. E., 2007, “Güftesi Divan Şairlerinden Leyla Hanım’a Ait Bestelerin Usûl – Aruz Vezni İlişkisi Yönünden incelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Konya Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

⁸⁸ Aşkı gizli tutamam ah edip inlemektir bu
Nasıl âh etmem sevgilinin ayrılığıdır bu
Ağlarım akşam sabah gözlerim yaşlı
Gerçi sabret diyemem ayrılık ateşidir bu
Var ise sabrın eğer sevgiliye kavuşmaktan kolaydır bu

KARCIĞAR ŞARKI⁸⁹

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: ?
Beste: Hâfız Yusuf Efendi

Âh efendim dinle gel şu nâle vü feryadımı
Koyd-ı firkatten halâs etme dil-i nâlânımı
Ben esir-i aşkın oldum istemem âzâdımı
Koyd-ı firkatten halâs etme dil-i nâlânımı⁹⁰

KARCIĞAR ŞARKI⁹¹

Usûl: Semâi
Güfte: Abdûlbâki Baykara
Beste: Lem'i Atlı

Çeşmân-ı o mehveşin elâdır
Pek bakma elâ değil belâdır
Âlem bu belâyâ müptelâdır
Pek bakma elâ değil belâdır

Ben vecdime iptilâ demişsem
Çeşmânın için elâ demişsem
En sonra dönüp belâ demişsem
Yok şüphe ki ettiğim hatâdır⁹²

⁸⁹ Trtnotaarsivi.com

⁹⁰ Ah efendim dinle gel şu inleme ve feryadımı
Ayrılış bağından kurtarma ağlayan gönlümü
Ben aşkının esiri oldum istemem serbestliğimi
Ayrılış bağından kurtarma ağlayan gönlümü

⁹¹ Notaarsivi.com

⁹² Gözleri o güzelin elâdır
Pek bakma elâ değil belâdır
Âlem bu belâyâ tutulmuştur
Pek bakma elâ değil belâdır

Ben kederime düşkünlük demişsem
Gözlerin için elâ demişsem
En sonra dönüp belâ demişsem
Yok şüphe ki ettiğim hatâdır

KARCIĞAR ŐARKI⁹³

Usûl: Aksak
Güfte: Tefvik Fikret
Beste: Hacı Arif Bey

Bir yâreli kuş çırpınıyor sanki telinde
Çıkmak da bu avâz o garîbin ciğerinden
Udun mu hüner yoksa o cânânın elinde
Bir feyz mi var kim daha mu'ciz hünerinden
Çal sevdiceğim çal güzelim çal meleşim çal⁹⁴

KARCIĞAR ŐARKI⁹⁵

Usûl: Türk Aksağı
Güfte: Ahmet Râsim Bey
Beste: Leon Hancıyan

Bilmem ki safâ ne'şe bu ömrün neresinde
Şâd olsa gönül bâri biraz son nefesinde
Hâlâ elem-i yâra tahammül hevesinde
Şâd olsa gönül bâri biraz son nefesinde

Hayret bu ki eyyâm-ı mihen geçmedi gitti
Lakin bu ten-i gam-zedenin tâkati bitti
Hep girye ile ömr-i azizi güzer etti
Şâd olsa gönül bâri biraz son nefesinde⁹⁶

⁹³ Notaarsivi.com
⁹⁴

Bir yaralı kuş çırpınıyor sanki telinde
Çıkmak ta bu ses o garibin ciğerinden
Udun mu hüner yoksa o sevgilinin elinde
Bir ihsan(bereket) var kim daha aciz bırakan(acze düşüren) hüneriyle
Çal sevdiğim çal güzelim çal meleşim çal

⁹⁵ Trtnotaarsivi.com
⁹⁶

Bilmem ki mutluluk neşe bu ömrün neresinde
Mutlu olsa gönül bâri biraz son nefesinde
Hâlâ yârin acısına tahammül hevesinde
Mutlu olsa gönül bâri biraz son nefesinde

Hayret bu ki eziyetler zamanı geçmedi gitti
Lakin bu gamlı cânın gücü bitti
Hep ağlama ile muhterem ömrü geçti
Mutlu olsa gönül bâri biraz son nefesinde

KÜRDÎLİHİCAZKÂR ŞARKI⁹⁷

Usûl: Curcuna
Güfte: Alâeddin Yavaşça
Beste: Alâeddin Yavaşça

Senden öğrendi gönül, sevgi nedir, aşk nedir
Neşeyle hüznü bile, sende başka haldedir
Benliğim senin olsun, gönlüm aşkınla dolsun
Perişan olmuşum ben, aklım, fikrim sendedir⁹⁸

KÜRDÎLİHİCAZKÂR ŞARKI⁹⁹

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Şeyh Gâlib
Beste: Hacı Arif Bey

Geçti zahm-ı tîr-i hicrin tâ dil-i nâşâdımâ
Merhamet ey gamze-i câdû yetiş imdâdımâ

Öyle bî-hûş eyledin âzâr ile kim tab'ımı
Gelmez oldu bir dahı lütf-ı kelâmın yâdımâ

Meclis'i ehl-i sühandâ yok kalemdir bu gazel
Es'adâ söz var mı hüsn-i tab-ı isti'dadına¹⁰⁰

⁹⁷ Trtnotaarsivi.com
⁹⁸

Senden öğrendi gönül, sevgi nedir, aşk nedir
Neşeyle hüznü bile, sende başka haldedir
Benliğim senin olsun, gönlüm aşkınla dolsun
Perişan olmuşum ben, aklım, fikrim sendedir

⁹⁹ TÜRKEL, S., 2005, “Şeyh Gâlib’in Bestelenmiş Şiirlerinde Usul - Vezin İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

¹⁰⁰

Geçti ayrılık okunun yarası tâ mutsuz gönlüme
Merhamet ey büyüleyen bakış yetiş yardımımâ

Öyle sersem ettin bahaneler ki tabiatımı
Gelmez oldu bir dahı söz lütfun hatırıma

Söz ehlinin meclisinde bir kalemdir bu gazel
Es'ad'a söz var mı kabiliyetinin tabiatının güzelliğine

KÜRDİLİHİCAZKÂR ŞARKI¹⁰¹

Usûl: Ağır aksak
Güfte: ?
Beste: Tatyos Efendi

Ehl-i aşkın neşvegâhı kûşe-i meyhanedir
Sâkıya uşşakkı dilşad eyleyen peymanedir
Güft-i gûy-i âleme aldanma hep efsanedir
Sâkıya uşşakı dilşad eyleyen peymanedir¹⁰²

KÜRDİLİHİCAZKÂR ŞARKI¹⁰³

Usûl: Müsemmen
Güfte: Nahit Hlmi Özeren
Beste: Sadi Hoşses

Geçti ömrün nevbaharı bülbül olmuş neyleyim
Bahçeler hep lâle sümbül gülle dolmuş neyleyim
Zevk-i canan olmayınca bâde bolmuş neyleyim
Vuslat-ı yar olmayınca ben hayatı neyleyim¹⁰⁴

¹⁰¹ Neyzen.com

¹⁰² Aşk ehlinin keyif yeri meyhâne köşesidir
Ey şarap sunan âşıkları sevindiren şarap kâdehidir
Âleme söylenen sözlere aldanma hep efsanedir
Ey şarap sunan âşıkları sevindiren şarap kâdehidir

¹⁰³ Neyzen.com

¹⁰⁴ Geçti ömrün ilkbaharı bülbül olmuş neyleyim
Bahçeler hep lâle sümbül, gülle dolmuş neyleyim
Sevgilinin zevki olmayınca şarap bolmuş neyleyim
Yâre kavuşma olmayınca ben hayatı neyleyim

KÜRDİLİHİCAZKÂR ŞARKI¹⁰⁵

Usûl: Ağır aksak
Güfte: Şeyhülislâm Es'âd Efendi
Beste: Hacı Arif Bey

Geçti zahm-ı tîr-i hicrin tâ dil-i nâ-şadıma
Merhamet et gamze-i câdû yetiş imdâdına
Öyle bî-hûş eyledir âzâr ile kim tab'mı
Gelmez oldu bir dahî lûtfu kelâmın yâdıma
Meclîs-i ehl-i sühande yek kalemdir bu gazel
Es'âd'a söz var mı hüsn-i tab'ı istîdâdına¹⁰⁶

KÜRDİLİHİCAZKÂR¹⁰⁷

Usûl: Curcuna
Güfte: Niğdeli Hikmet Bey
Beste: Hacı Arif Bey

Gurûb etti güneş dünyâ kararı
Gül-i bağ-ı emel soldu, sarardı
Felek de böyle mâtemler arardı
Gül-i bağ-ı emel soldu, sarardı
Felek de böyle mâtemler arardı
Gül-i bağ-ı emel soldu, sarardı¹⁰⁸

¹⁰⁵ Neyzen.com

¹⁰⁶ Geçti ayrılık okunun yarası tâ kederli gönlüme
Merhamet et büyüleyen gamze yetiş yardımına
Öyle sarhoş ettin zulüm ile ki tabiatımı
Gelmez oldu bir daha lütuf ve sözlerin hatırıma
Söz ehlinin meclisinde bir kalemdir bu gazel
Es'âd'a söz var mı kabiliyetli tabiatımın güzelliğine

¹⁰⁷ Notaarsivi.com

¹⁰⁸ Battı güneş dünyâ kararı
Emel bağımın gülü soldu, sarardı
Kader de böyle mâtemler arardı
Emel bağımın gülü soldu, sarardı
Kader de böyle mâtemler arardı
Emel bağımın gülü soldu, sarardı

MÂHUR ŞARKI¹⁰⁹

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Bâkî
Beste: Faize Ergin

Nâr-ı hecrinle hârab-ender-hârab etdin beni
Aşk yazdın sîneme gûyâ kitâb etdin beni

Mihr-i vecdinden ki rûhum hisseyâb etdin beni
Tâb verdin zerreye âftâb etdin beni¹¹⁰

MÂHUR ŞARKI¹¹¹

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Ahmet Refik Altınay
Beste: Selânikli Ahmet Efendi

Bâdeler döndükçe artar bezi ıyşın neş'esi
Çınlatırken bağları mânurdan nâzik sesi
Sîneler tanbûr ile feryâd eder sûbha dek
Çınlatırken bağları mâhûrdan nâzik sesi¹¹²

¹⁰⁹ ERDEMİR, A., 1999, Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı Yayınları:1, Ankara.

¹¹⁰ Ayrılığının ateşiyle büsbütün sarhoş etdin beni
Aşk yazdın göğsüme gûya kitab etdin beni

Heyecanının güneşinden ki ruhum hisselenen etdin beni
Yaradılış verdin zerreye güneş etdin beni

¹¹¹ Notaarsivi.com

¹¹² Kadehler döndükçe artar yaşam meclisinin neşesi
Çınlatırken bağları mâhûrdan nâzik sesi
Göğüsler tanbûr feryat eder sabaha dek
Çınlatırken bağları mâhûrdan nâzik sesi

MAHÛR ŞARKI¹¹³

Usûl: Curcuna
Güfte: Rahmi Bey
Beste: Rahmi Bey

Esir ettin beni ey dil-pesendim
Senin zencîr-i zülfündür kemendim
Eşin yoktur güzelsin bî-menendim
Sana bin cân ile vallâhi bend'im¹¹⁴

MUHAYYER ŞARKI¹¹⁵

Usûl: Yürük Semâi
Güfte: Enderûnî Vasıf
Beste: Hacı Sadullah Ağa

Bir elif çekdi yine sîneme cânân bu gece
Pek sarıldı bana ol seri hırâmân bu gece
Ayın on dördü gibi dün gece meclisde idi
Kande akşamlayacak ol mehd-i tâbân bu gece¹¹⁶

¹¹³ Trtnotaarsivi.com

¹¹⁴ Esir ettin beni ey gönlün beğendiği
Senin saçlarından zincirdir bağlayanım
Eşin yoktur güzelsin eşsiz sevgilim
Sana bin cân ile vallâhi köleyim

¹¹⁵ Trtnotaarsivi.com

¹¹⁶

Bir elif çekti yine göğsüme sevgili bu gece
Pek sarıldı bana salınan selvi boylu bu gece
Ayın on dördü gibi dün gece mecliste idi
Kimde akşamlayacak o parlak ay bu gece

MUHAYYER ŞARKI¹¹⁷

Usûl: Aksak
Güfte: Sâmî Paşa
Beste: Hacı Arif Bey

Humâr-ı yok bozulmaz meclis-i meyhane-i aşkın
Ayılmaz haşre dek mestânesi peymâne-aşkın
Harîm-i kâbe-i aşkı tavaf eyler dil-i cibril
Per-i kerrubiyân miknâsıdır kâşâne-i aşkın¹¹⁸

MÂHÛR ŞARKI¹¹⁹

Usûl: Curcuna
Güfte: Enderûnî Vasıf Osman Efendi
Beste: Hacı Arif Bey

Zâhirî hâle bakıp etme dâhil bir ferdi
Çekilir çile değil çille-i germ ü serdi
Kendi halince olur her kişinin bir derdi
Tükenir mi feleğin sille-i nerm ü serdi
Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner
Gam u şadi-i felek böyle gelip böyle gider¹²⁰

¹¹⁷Notaarsivi.com

Kerrûbiyyûn: Allah’a derece itibariyle yakın olan meleklerle “kerrûbiyyûn” denir.

¹¹⁸ Sersemliği yok bozulmaz aşk meyhanesinin meclisi
Ayılmaz kıyamete kadar sarhoşu aşk kadehinin
Aşk Kâbe’sinin mukaddes yerini tavaf eyler Cebrail’in gönlü
“Kerrûbiyyûn” kanatı örtüsüdür aşk sarayının

¹¹⁹Trtnotaarsivi.com

¹²⁰ Görünen hâle bakıp etme dâhil bir ferdi
Çekilir eziyet değil acı tatlı eziyeti
Kendi hâlince olur her kişinin bir derdi
Tükenir mi dünyanın acı tatlı eziyeti
Sıkıntıyı kendine zevk etmedir âlemde hüner
Dünyanın gamı ve mutluluğu böyle gelir böyle gider

MÜSEMME ŞARKI¹²¹

Usûl: Nişâburek
Güfte: I. Ahmed
Beste: Cevdet Çağla

İftirâkınla efendim bende tâkat kalmadı
Pâre pâre oldu dil aşk da mahabbet kalmadı
Ol kadar ağlattı ben bî-Çâreyi hükm-i kazâ
Pâre pâre oldu dil aşkda muhabbet kalmadı¹²²

MUHAYYER ŞARKI¹²³

Usûl: Curcuna
Güfte: Nedim
Beste: Rahmi Bey

Yetmez mi sana bister ü balın ile kucağım
Serd oldu hava çıkma koyundan kuzucağım
Ateşlik eder sana bu sinemdeki dağım
Serd oldu hava çıkma koyundan kuzucağım¹²⁴

¹²¹ ERDEMİR, A., 1999, Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı Yayınları:1, Ankara.

¹²² Ayrılığınla efendim bende güç kalmadı
Parça parça oldu gönül aşkda muhabbet kalmadı
O kadar ağlattı ben çaresizi Allah'ın evvelce vermiş olduğu hüküm
Parça parça oldu gönül aşk da muhabbet kalmadı

¹²³ Neyzen.com

¹²⁴ Yetmez mi sana yatak ve endam ile kucağım
Soğuk oldu hava çıkma koyundan kuzucağım
Ateşlik eder sana bu kalbimdeki yara
Soğuk oldu hava çıkma koyundan kuzucağım

MUHAYYER ŞARKI¹²⁵

Usûl: Aksak
Güfte: Sami Paşazâde Sezaî
Beste: Hacı Arif Bey

Humârı yok bozulmaz meclis-i meyhâne-i aşkın
Ayrılmaz haşre dek mestânesi peymâne-i aşkın
Harîm-i kâbe-i aşkı tavaf eyler dil-i cibril
Per-i kerrûbiyan mebnâsıdır kâşane-i aşkın¹²⁶

MUHAYYER ŞARKI¹²⁷

Usûl: Devr-i Hindi
Güfte: Sultan Abdülaziz Han
Beste: Sultan Abdülaziz Han

Bîhuzûrum nâle-i mûrg-i dil-i divânededen
Fark olunmaz cism-i bîmârım bozulmaz lânededen
Bunca derd ü mihnete katlandığım âyâ neden
Terk-i cân etsem de kurtulsam şu mihnethânededen
Mübtelâ-yı derd-i hicrân olduğum cânân için
Mihnet-i dünya çekilmez doğrusu bir cân için¹²⁸

¹²⁵ Trtnotaarsivi.com

¹²⁶ Sersemliği yok bozulmaz aşk meyhanesinin meclisi
Ayılmaz kıyamete dek sarhoşluğu aşk kadehinin
Aşk kabesinin haremi tavaf eder Cebrail gönlü
Büyük meleklerin kanatıdır aşkın sarayı

¹²⁷ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

¹²⁸ Huzursuzum divane gönül kuşunun ağlamasından
Fark olunmaz hasta cismim bozulmaz yuvadan
Bunca dert ve zahmete katlandığım acaba neden
Cânı terk etsem de kurtulsam zahmet yerinden
Ayrılık derdinin düşkünü olduğum sevgili için
Dünya zahmeti çekilmez doğrusu bir can için

MÜSTEAR ŞARKI¹²⁹

Usûl: Semâi
Güfte: Hüseyin Avni Bey
Beste: Şerif Muhittin Targan

Yâre fâş'et razını amma dehanın duymasın
Güft-i gûyi vuslatı ruh-i revanın duymasın
Öyle bîhuş ol şerab-ı mest-i vuslatla kim
Yâr aguşunda yatsın cism-i canın duymasın¹³⁰

NEVÂ ŞARKI¹³¹

Usûl: Yürük Semâi
Güfte: Râbia Hâtun
Beste: Tanbûrî Dürrü Turan

Bir kâsedir gönlüm alev dolu yana yana
Men tâ yanında dai hasretem sana
Yaşlar dökende söndüremez hasretimi su
Döksen elinle kanımı içsem kana kana

Olsandı sen havâ olsamdı ben semâ
Alsamdı ben seni dem dem nefes nefes
Olsandı sen zaman olsamdı ben mekân
Afâkı dolduran bir aşk olurdu bes¹³²

¹²⁹ Neyzen.com

¹³⁰ Yâre duyur sırrını ama ağzın duymasın
Vuslatı söyleyen sözü yüzünün güzelliği duymasın
Öyle sersem ol kavuşma sarhoşluğunun şarabıyla ki
Yâr kucağında yatsın canın varlığı duymasın

¹³¹ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

¹³² Bir kâsedir gönlüm alev dolu yana yana
Ben tâ senin yanında dahi hasretim sana
Yaşlar dökerek söndüremez hasretimi su
Döksen elinle kanımı içsem kana kana

Olsaydın sen hava olsamdı ben sema
Alsaydım ben seni an an nefes nefes
Olsaydın sen zaman olsaydım ben mekan
Ufukları dolduran bir aşk olurdu yetişir

NİHÂVEND ŞARKI¹³³

Usûl: Curcuna
Güfte: ?
Beste: Kemânî Serkis Efendi

Kimseye etmem şikâyet ağlarım ben hâlîme
Titrerim mücrim gibi baktıkça istikbâlîme
Perde-i zulmet çekilmiş korkarım ikbalîme
Titrerim mücrim gibi baktıkça istikbâlîme¹³⁴

NİHÂVEND ŞARKI¹³⁵

Usûl: Aksak
Güfte: Ahmet Paşa
Beste: Sümer Sâmi Güney

Ey fitnesi çok, kavli yalan, yandım elinden
Yüz naz ile bin gönlüm alan, yandım elinden
Her dem âh ü figan yerin elinden
Yüz naz ile bin gönlüm alan, yandım elinden¹³⁶

¹³³ Trtnotaarsivi.com

¹³⁴ Kimseye etmem şikâyet ağlarım ben halîme
Titrerim suçlu gibi baktıkça istikbalîme
Sıkıntı perdesi çekilmiş korkarım ikbalîme
Titrerim suçlu gibi baktıkça istikbalîme

¹³⁵ Trtnotaarsivi.com

¹³⁶ Ey fitnesi çok, sözü yalan, yandım elinden
Yüz naz ile bin gönlüm alan, yandım elinden
Her an âh ve feryat yarın elinden
Yüz naz ile bin gönlüm alan, yandım elinden

NİŞABÛREK ŞARKI¹³⁷

Usûl: Yürük Semâi
Güfte: Fuzûlî
Beste: Ziya Paşa

Ey gül ne acep silsile-i müşk-i terinler
Ey şûh ne hoş cân alıcı işvelerin var
Azürde dili şerhaledi tünd nigâhın
Ey gözleri âhû ne yaman gamzelerin var

Terennüm: Gel çâre sâzım, dil-nüvâzım
Serv-i bülendim, sensin efendim
Canım yele lel li lel li li
Yâr işvelerin var¹³⁸

NİHAVEND ŞARKI¹³⁹

Usûl: Yürük Semâi
Güfte: Nevres-i Cedid
Beste: Tanbûri Ali Efendi

Bilmezdim özüm, gamzene meftûn imişim ben
Âfetzede dil-hasta ciğer hûn imişim ben
Sevdazedesin sen dediler zülfüne söyle
Çeksin beni zencire ki Mecnûn imişim ben¹⁴⁰

¹³⁷ AKSÛT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

138

Ey gül ne acaba taze mis kokun var
Ey cilveli ne hoş can alıcı nazların var
İncinmiş gönlü parçaladı sert bakışın
Ey gözleri âhû ne yaman bakışların var

Gel çare bulanım gönül okşayanım
Yüksek servim, sensin efendim
Yar nazların var

¹³⁹ Neyzen.com

140

Bilmezdim özüm, bakışına âşık imişim ben
Belâya uğramış gönlü hasta ciğeri kanlı imişim ben
Aşka düşmüşsün sen dediler saçlarına sor
Çeksin beni zencire ki Mecnûn imişim ben

NİHÂVEND ŞARKI¹⁴¹

Usûl: Aksak
Güfte: Mehmet Sait Bey
Beste: Şeyh Ethem Efendi

Gönlüm yine bir âteş-i hicrane dolaştı
Sevdâ-yı muhabbet başıma gör neler açtı
Bu hâl-i perişânıma düşman bile şaştı
Sevdâ-yı muhabbet başıma gör neler açtı¹⁴²

NİHÂVEND ŞARKI¹⁴³

Usûl: Lenk fahte
Güfte: Nevres-i Cedid
Beste: Ali Rifat Çağatay

Ah zülfün görenlerin hep bahtı siyah olurmuş
Tek zülfünü göreydim bahtım siyah olaydı
Güçmüş vefâ yolunda, Nevres murâda ermek
Ey koş kûy-ı yâre bir başka rah olaydı¹⁴⁴

¹⁴¹ Neyzen.com

¹⁴²

Gönlüm yine ayrılık ateşine yandı
Muhabbet sevdâsı başıma göre neler açtı
Bu perişân hâlime düşman bile şaştı
Muhabbet sevdâsı başıma göre neler açtı

¹⁴³ Neyzen.com

¹⁴⁴

Ah zülfün görenlerin hep bahtı siyah olurmuş
Tek zülfünü göreydim bahtım siyah olaydı
Güçmüş vefâ yolunda, Nevres murada ermek
Ey koş yârin olduğu yere bir başka yol olaydı

NİHÂVEND ŞARKI¹⁴⁵

Usûl: Yürük Semâi
Güfte: Recâizâde Mahmut Ekrem
Beste: Rahmi Bey

Süzüp süzüp de ey melek o çeşm-i nim-hâbını
Neden ya rağbet etmemek dağıtmağa sehâbını
Gönül beğendi sevdi pek hitâbını cevabını
İç imdi iç şarâbını ko bir yana hicâbını
Aç imdi nikâbını ayân et âfitâbını¹⁴⁶

NİHÂVEND ŞARKI¹⁴⁷

Usûl: Curcuna
Güfte: Enderûnî Vasıf
Beste: Hacı Arif Bey

Çözülme zülfüne ey dil-rûbâ dil bağlayanlardan
Kaçınma âteş-i aşkınla bağım dağlayanlardan
Düşer mi ictinâb etmek senin çün ağlayanlardan
Sirişk-i çeşmimin bak farkı var mı çağlayanlardan¹⁴⁸

¹⁴⁵ Notaarsivi.com

146

Süzüp süzüp de ey melek o yarı uykulu gözlerini
Neden ya rağbet etmiyorsun dağıtmaya mahmurluk bulutlarını
Gönül beğendi sevdi pek söz söylemesi cevabını
İç şimdi şarabını koy bir yana utancını
Aç şimdi yüzünün örtüsünü açık et güneş gibi güzelliğini

¹⁴⁷ Trtnotaarsivi.com

148

Çözülme saçlarına ey gönül çalan gönül bağlayanlardan
Kaçınla aşk âteşine bağrını dağlayanlardan
Düşer mi uzak durmak senin için ağlayanlardan
Gözümün yaşının bak farkı var mı çağlayanlardan

PESENDÎDE ŞARKI¹⁴⁹

Usûl: Çenber (Ağır)
Güfte: ?
Beste: Sultan III. Selim (İlhâmî)

Her ne dem sâkî elinde sâgar-ı işret gelir
Gelmemek mümkün mü vuslat hâtıra elbet gelir
Âşıkam bir şûha ben kim kesret-i uşşâktan
Büs-i dâmen-ı niyâze yılda bir nevbet gelir

Ömrüm cânım aman bî-bedeldir ince beldir âşıkâ
Tul-i emeldir aman aman aman sâğar-ı işret gelir¹⁵⁰

PENÇGÂH ŞARKI¹⁵¹

Usûl: Fer
Güfte: Şeyhülislam Yahya Efendi
Beste: İtrî

Hem sohbet-i dildâr ile mesrûr idik evvel
Bir baht-ı müsâit deyû meşhur idik evvel
İştekte sifâl ile mey içsek n'ola şimdi
Gayret fügen kâse-i fağfür idik evvel¹⁵²

¹⁴⁹ Trtnotaarsivi.com

¹⁵⁰ Her ne vakit kadeh sunan elinde içki kadehi gelir
Gelmemek mümkün mü kavuşma hâtıra elbet gelir
Âşığım bir işveliye ben ki âşıklar çokluğundan
Yalvarma vaktinin zorluğu yılda bir nöbet gelir

Ömrüm canım aman bedelsizdir ince beldir âşıkâ
İstek çoktur aman aman aman içki kadehi gelir

¹⁵¹ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

¹⁵² Hem sevgili sohbeti ile mutlu idik önce
Bir şanslı kader diye meşhur idik önce
Kırılmış testi ile şarap içsek n olur şimdi
Gayret yıkıcı çin kasesi idik önce

RAST ŞARKI¹⁵³

Usûl: Türk Aksağı
Güfte: Nef'i
Beste: Hacı Arif Bey

Esti nesimî nevbahar açıldı güler subh u dem
Açsın bizim de gönlümüz sakî medet sun cam-ı cem

Erdi yine ürdi behişt, oldu heva anber sirişt
Âlem behişt, ender behişt her kûşe bir bâğ-ı irem

Gül devri ıyş eyyamıdır zevk u safa hengamıdır
Âşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde dem

Dönsün yine peymâneler, olsun tehi humhaneler
Raks eylesin mestaneler mutriplar ettikçe negam¹⁵⁴

¹⁵³ Neyzen.com

¹⁵⁴ Esti rüzgar geldi ilkbahar açıldı güller sabah vakti
Açsın bizim de gönlümüz içki sunan yardım et sun cem kadehi

Erdi yine döndü cennete, oldu hava anber kokulu
Alem cennet, cennet içinde her köşe bir irem bağı

Gül devri haz zamanıdır zevk ve mutluluk vaktidir
Aşıkların bayramıdır bu mutlu zaman mevsimi

Dönsün yine kadehler, olsun boş şarap küpleri
Dans etsin sarhoşlar, çalgıcılar söyledikçe nağmeler

RAST ŞARKI¹⁵⁵

Usûl: Semaî
Güfte: Dede Efendi
Beste: ?

Yine bir gülnihal aldı bu gönlümü
Sim ü ten, gonca fem, bîbedel ol güzel
Âteş-i ruhleri yaktı bu gönlümü
Pür eda, pür cefa, pek küçük, pek güzel

Görmedim kimsede böyle bir dilrübâ
Böyle kaş, böyle göz, böyle el, böyle yüz
Âşıkın bağrını üzmeğe göz süzer
El'aman, pek yaman, her zaman ol güzel¹⁵⁶

RAST ŞARKI¹⁵⁷

Usûl: Aksak
Güfte: Süleyman Nahîfî Efendi
Beste: Sâdi Hoşses

Göz gördü gönül sevdi ey yüzü mahım
Kurbanın olam var mı benim bunda günahım
Tetkik eyle ayinede endamı cemalin
Kurbanın olam var mı benim bunda günahım¹⁵⁸

¹⁵⁵ Neyzen.com

156

Yine bir gül fidanı gibi sevgili aldı bu gönlümü
Gümüştten ten, gonca ağız, bedelsiz o güzel
Yüzünüz ateşi yaktı bu gönlümü
Ede dolu, cefa dolu, pek küçük, pek güzel

Görmedim kimsede böyle bir gönül alan
Böyle kaş, böyle göz, böyle el, böyle yüz
Aşığın bağrını üzmeğe göz süzer
Yardım et, pek yaman, her zaman o güzel

¹⁵⁷ Neyzen.com

158

Göz gördü gönül sevdi ey ay yüzlüm
Kurbanın olayım var mı benim bunda günahım
Gözden geçir aynada güzelliğini
Kurbanın olayım var mı benim günahım

RAST ŞARKI¹⁵⁹

Usûl: Sofyan
Güfte: Ahmed Râsim Bey
Beste: Ahmed Râsim Bey

Leb-i rengînine bir gül konsun (aman)
O gülün üstüne bülbül konsun (aman)
Zülfünün gerçi menendi olmaz (aman)
Adı ammâ yine sünbül olsun (aman)¹⁶⁰

RAST ŞARKI¹⁶¹

Usûl: Sengin Semâi
Güfte: ?
Beste: Lem'i Atlı

Bu zevk u safâ sahn-ı semen-zâre de kalmaz
Güller dökülür, bülbül ölür, hâre de kalmaz
Bu nâz u edâ, şûh-i sitemkâre de kalmaz
Sabreyle gönül vuslatı ağyere de kalmaz
Güller dökülür, bülbül ölür, hâre de kalmaz¹⁶²

¹⁵⁹ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

¹⁶⁰ Süslü dudağına bir gül konsun (aman)
O gülün üstüne bülbül konsun (aman)
Saçlarının gerçi eşi olmaz (aman)
Adı ama yine sünbül olsun (aman)

¹⁶¹Neyzen.com

¹⁶² Bu zevk ve eğlence yeşillik yere de kalmaz
Güller dökülür, bülbül ölür, dikene de kalmaz
Bu naz ve eda, zalim sevgiliye de kalmaz
Sabret gönül kavuşma düşmana da kalmaz
Güller dökülür, bülbül ölür, dikene de kalmaz

RAST ŞARKI¹⁶³

Usûl: Devr-i Hindî
Güfte: Ahmet Paşa
Beste: Münir Nurettin

Gülyüzünde görelî zülf-i semen sây gönül
Kara sevdâya yerler(yenen) bî-ser- ü bî-pây gönül
Dimedim mi sana dolan mânâ hây gönül

Vây gönül, vây bu gönül, vây gönül vây vây gönül
Yar yeleeleli, dost yeleeleli, yeleeleli ya lâ yaleli dost

Bizi hâketti hevâ yoluna sevdâ nidelim
Pâyimâl eyledi ol zülf ü semen-sây nidelim
Kul edinmez ki güzeller bizi illâ nidelim¹⁶⁴

¹⁶³ Neyzen.com

¹⁶⁴ Gül yüzünde görelî yasemin kokulu saçları gönül
Kara sevdâya başsız ve ayaksız düşen
Demedim mi sana dolan mânâ hây gönül

Vây gönül, vây bu gönül, vây gönül ey vây gönül
Yar yeleeleli, dost yeleeleli, yeleeleli yâ lâ yeleeleli dost

Bizi yolladı arzu yoluna sevda ne yapalım
Ayakaltına aldı o yasemin kokulu saçları ne yapalım
Kul edinmez ki güzeller bizi ne olursa olsun ne yapalım

REHAVİ ŞARKI¹⁶⁵

Usûl: Remel
Güfte: Nev'î
Beste: Hâfız Abdürrahim Şeydâ Dede

Zannetme benim gibi sana bende bulursun
Amma ki hakikat ararsan bende bulursun
Bülbül kadar üftâdelerin hâline rahm et
Ey şûh-perî-zâde sakın, sen de bulursun¹⁶⁶

SÂZKÂR ŞARKI¹⁶⁷

Usûl: Müsemmen
Güfte: Nâmık Kemâl
Beste: Kemeñevî Halûk Recâî

Sensiz geçen günlerim cennet de olsa gönlüm
Eğlendi zannedersen billâhi aldanırsın
Dîdemde aşk-ı hasret, sînemde âteş-i aşk
Bir gün bu hâli görseñ kan ağlıyor sanırsın¹⁶⁸

¹⁶⁵ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

¹⁶⁶ Zannetme benim gibi sana köle bulursun
Amma ki gerçek ararsan bende bulursun
Bülbül kadar aşıkların hâline gel
Ey nazlı peri tabiatlı sakın, sen de bulursun

¹⁶⁷ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

¹⁶⁸ Sensiz geçen günlerim cennet de olsa gönlüm
Eğlendi zannedersen billâhi aldanırsın
Gözümde hasret aşkı, göğsümde aşk ateşi
Bir gün bu hâli görseñ kan ağlıyor sanırsın

SEGÂH ŞARKI¹⁶⁹

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Âkif Paşa
Beste: Kazasker Mustafa İzzet Efendi

Şeb midir bu ya sevâd-ı âh-ı pinhânım mıdır
Şem-i meclis şûle-i dağ-ı nümâyânım mıdır
Bilmez oldum sâkiyâ derd-i firâk-ı yâr ile
Ney midir bu ya sirişk-i çeşm-i giryânım mıdır¹⁷⁰

SEGÂH ŞARKI¹⁷¹

Usûl: Aksak
Güfte: İzzet Molla
Beste: Hacı Arif Bey

Bülbül yetişir bağrımı hûn etdi figânın zapt eyle dehânın
Hançer gibi deldi ciğerim tiğ-i zebânın te sir-i lisânın
Ben uğramışım zannım odur illet-i aşka hiç eyleme şüphe
Bir fâidesi olmadı zîrâ hukemânın tedbîr-i devânın¹⁷²

¹⁶⁹ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

¹⁷⁰ Karanlık mıdır bu ya gizli âhımın karartısı mıdır
Meclis ışığı parlayan yaramın ışığı mıdır
Bilmez oldum kadeh sunan yârin ayrılığının derdi ile
Şarap mıdır bu ya ağlayan gözümün yaşı mıdır

¹⁷¹ AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul.

¹⁷² Bülbül yeter bağrımı kana buladı feryadın zaptet ağzını
Hançer gibi deldi ciğeri dil kılıcın dil deliğine kadar
Ben uğramışım sanmam odur aşk hastalığına hiç etme şüphe
Bir faydası olmadı zina âlimlerin ilaç tedbirinin

ŞEHNAZ ŞARKI¹⁷³

Usûl: Aksak Semâi
Güfte: Bâkî
Beste: Cinuçen Tanrıkorur

Ezelden şâh-ı aşkın bende-i fermânıyız
Muhabbet mülkünün sultân-ı âlîşânıyız
Şarâb-ı nâb-ı lütfun teşne dillerden dirîg etme
Bu deştin bağı yanmış lâle-i nûmânıyız cânâ¹⁷⁴

SEGÂH ŞARKI¹⁷⁵

Usûl: Yürük Semâi
Güfte: Nef'î Ömer Efendi
Beste: Itrî

Tûtî-i mucize-güyem ne desem lâf değil
Çarh ile söyleşemem âyînesi sâf değil

Ehl-i dildir diyemem sînesi sâf olmayana
Ehl-i dil birbirini bilmemek insâf değil¹⁷⁶

¹⁷³ Trtnotaarsivi.com

¹⁷⁴ Ezelden aşk şahının fermanının kölesiyiz cana
Sevgi mülkünün şanlı sultanıyız cana
İyiliğin saf şarabını susamış gönüllerden esirgeme
Bu çölün bağı yanmış lâlesiyle cana

¹⁷⁵ Trtnotaarsivi.com

¹⁷⁶ Mucize söyleyen tütüyim ne desem laf değil
Talihimle konuşamam aynası saf değil

Gönül ehlidir diyemem kalbi saf olmayana
Gönül ehli birbirini bilmemek insaf değil

SEGÂH ŞARKI¹⁷⁷

Usûl: Devr-i Hindi
Güfte: Enderûni Vasıf
Beste: Tanbûrî Ali Efendi

Dil-harâbat aşkının sensin sebep berbâdına
Bir teselli ver gelip bârı dil-i nâ-şâdına
Taş mıdır bağrın ki gelmezsin benim imdâdına
Dini ayrı kâfir olsa rahmeder feryâdına¹⁷⁸

SEGÂH ŞARKI¹⁷⁹

Usûl: Aksak
Güfte: İzzet Molla
Beste: Hacı Arif Bey

Bülbül yetişir bağrımı hûn etti figânın zapteyle dehânın
Hançer gibi deldi yüreğim tîr-i zebânın tesir-i lisânın
Ben uğramışım zannım odur illet-i aşka hiç eyleme şüphe
Bir fâidesi olmadı zirâ hükemanın tedbir-i devânın¹⁸⁰

¹⁷⁷ Notaarsivi.com

¹⁷⁸ Aşkından harap gönlüm sensin sebep berbatıma
Bir teselli ver gelip bârı mutsuz gönlüme
Taş mıdır bağrın ki gelmezsin benim yardımına
Dini ayrı kâfir olsa acır benim feryadına

¹⁷⁹ Notaarsivi.com

¹⁸⁰ Bülbül yetişir bağrımı kana boyadı feryadın zapt eyle ağzını
Hançer gibi deldi yüreğim dilinin oku konuşmanın etkisi
Ben uğramışım zannım odur aşk illetine hiç eyleme şüphe
Bir faydası olmadı çünkü âlimlerin çâre tedbirinin

SEGÂH ŞARKI¹⁸¹

Usûl: Curcuna
Güfte: Namık Kemal
Beste: Hacı Arif Bey

Olmaz ilâç sîne-i sad pâreme
Çâre bulunmaz bilirim yâreme
Baksa tabîbân-ı cihân çâreme
Çâre bulunmaz bilirim yâreme

Kast ediyor tîr-i müjen cânıma
Gözleri en son girecek kanıma
Şerh edemem hâlîmi cânânıma
Çâre bulunmaz bilirim yâreme¹⁸²

SÛZİNÂK ŞARKI¹⁸³

Usûl: Sengin Semai
Güfte: Zeki Müren
Beste: Şekerci Cemil Bey

Hâl-i dilimi şerh edemem kimseye eyvah
Bir ben bilirim çektiğimi bir dahi Allah
Vuslat sözünü yad ederim dem be dem eyvah
Bir ben bilirim çektiğimi bir dahi Allah¹⁸⁴

¹⁸¹ Notaarsivi.com

¹⁸²

Olmaz ilâç parça parça olmuş gönlüme
Çâre bulunmaz bilirim yâreme
Baksa dünyanın tüm hekimleri çâreme
Çâre bulunmaz bilirim yâreme

Kast ediyor kirpik okları cânıma
Gözleri en son girecek kanıma
Açık edemem hâlîmi sevgilime
Çâre bulunmaz bilirim yâreme

¹⁸³ Neyzen.com

¹⁸⁴

Gönül hâlîmi anlatamam kimseye eyvah
Bir ben bilirim çektiğimi bir de Allah
Kavuşma sözünü hatırlarım zaman zaman eyvah
Bir ben bilirim çektiğimi bir de Allah

SÛZİNÂK ŞARKI¹⁸⁵

Usûl: Yürük Semâi
Güfte: Enderûni Hüseyin Fazıl
Beste: Enderûni Hüseyin Fazıl

Ey dil heves-i vuslat-ı cânân sana düşmez
Üftâdesin ol sâye-i hûbân sana düşmez
Gerçi o güzel cevri ü cefa-pişedir ammâ
Fâzıl bu kadar nâliş ü efgân sana düşmez¹⁸⁶

SÛZİNÂK ŞARKI¹⁸⁷

Usûl: Devr-i Hindi
Güfte: Tâhir-ül Mevlevî
Beste: Kâni Karaca

Zahme-i sevdâ-nisârım vur ki ey feyyâz-ı aşk
Kalb-i hassâsın gibi destinde ûdun inlesin
Şevk-i mızrâbın ile oldukça her tel nevhager
Nâle-i pürsûzunu rûh-i râkikim dinlesin¹⁸⁸

¹⁸⁵ Notaarsivi.com

¹⁸⁶ Ey gönül sevgiliye kavuşma hevesi sona düşmez
Biçare aşksın o güzeller gölgesine sana düşmez
Gerçi o güzel eziyet ve acı verendir ammâ
Fâzıl bu kadar inleme ve feryat sana düşmez

¹⁸⁷ Trtnotaarsivi.com

¹⁸⁸ Sevda saçan yaram vur ki ey aşk dağıtan
Hassas kalbin gibi elinde ûdun inlesin
Mızrabının şevki le oldukça her tel ağlar
Çok yakıcı inlemini narin rûhum dinlesin

SÛZİNÂK ŞARKI¹⁸⁹

Usûl: Aksak
Güfte: Recâizade Mahmud Ekrem
Beste: Üdî İzzet Bey

Saklayıp kalb-i mükedderde seni
Anarım âh ile her yerde seni
Bulurum neşve-i sâğarda seni
Anarım âh ile her yerde seni

Her fidanda görürüm heyetini
Her çiçekte duyarım nükhetini
Söyleyip cûlara keyfiyetini
Anarım âh ile her yerde seni¹⁹⁰

SÛZİDİL ŞARKI¹⁹¹

Usûl: Ağır Aksak
Güfte: Leylâ Hanım
Beste: Hâşim Bey

Ey şehin-şâh-ı cihân dâd eyledin
Lûtf ile ehl-i dili yâd eyledin
Kayd-ı gamdan bende âzâd eyledin
Nev-nihâlim âlemi şâd eyledin¹⁹²

¹⁸⁹ Trtnotaarsivi.com

¹⁹⁰

Saklayıp kederli kalpte seni
Anarım âh ile her yerde seni
Bulurum keyif kadehinde seni
Anarım âh ile her yerde seni

Her fidanda görürüm suretini
Her çiçekte duyarım kokunu
Söyleyip ırmaklara esasını
Anarım âh ile her yerde seni

¹⁹¹ Trtnotaarsivi.com

¹⁹²

Ey alemin padişahı adaletli davrandın
İyilik ile gönül ehlini zikrettin
Üzüntü bağından beni hür ettin
Taze fidanım âlemi mutlu ettin

ŞEVKEFZA ŞARKI¹⁹³

Usûl: Hafif
Güfte: ?
Beste: Hâfız Efendi

Hüs n ü zâtın gibi bir dilber-i sîmin endâm
Görmemiş devredeli âlemi çeşm-i eyyâm
Hâl-i müşkin şikenin şîvezeni şehir-i hutun
Çin-izülfü siyehin neş'ede hitta-i Şam

Gel a cânım nev civânım
Rûy-i mâhım mümiyânım yâr amân
Beli şâh-ı men vey¹⁹⁴

ŞEVKEFZA ŞARKI¹⁹⁵

Usûl: Aksak
Güfte: Faruk Nafiz Çamlıbel
Beste: Hayri Yenigün

Şimdi ay bir servi simindir suda
Sustu bülbüller hıyaben uykuda
Ah eden kimdir bu saat kuytuda
Esme ey bâd esme cânan uykuda¹⁹⁶

¹⁹³ Neyzen.com

¹⁹⁴ Güzelliğin ve kendin gibi bir gümüş endamlı güzel
Görmemiş döneli âlemi zamanın en güzel gözünü
Mis kokulu kıvrımlı suretin Hutun şehrinin nazlı kadını
Saçının büklümünün siyahı neşede Şam diyarı

Gel â canım genç sevgilim
Ay yüzlüm ince bellim yâr aman
Evet benim şahım vay

¹⁹⁵ Neyzen.com

¹⁹⁶ Şimdi ay bir gümüştten servidir suda
Sustu bülbüller güzel bahçede uykuda
Ah eden kimdir bu saat kuytuda
Esme ey rüzgar esme sevgili uykuda

TÂHİR BÛSELİK ŞARKI¹⁹⁷

Usûl: Devr-i Hindi

Güfte: Bâkî

Beste: Abdûlbâkî Baykara

Parladıkça pîş-i çeşmimde münevver gözlerin
Mâcerâ-yı aşkımı her lahzâ söyler gözlerin
Sanki esrârımla meşhurdur ser-â-ser gözlerin
Mâcerâ-yı aşkımı her lâhzâ söyler gözlerin¹⁹⁸

¹⁹⁷ Notaarsivi.com

¹⁹⁸ Parladıkça gözümün önünde ışıklı gözlerin
Aşkımın macerasını her an söyler gözlerin
Sanki sırrımla meşhurdur baştan başa gözlerin
Aşkımın macerasını her an söyler gözlerin

UŞŞAK ŞARKI¹⁹⁹

Usûl: Ağır Aksak Semâi
Güfte: Leylâ Hanım
Beste: Dede Efendi

Pür âteşim açtırma ağzımı zinhâr
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var
Bilmez miyim ettiklerini eyleme inkâr
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var

Aşkınla yürek yâreleri işler unutmaz
Meydân-ı muhabbetde bu hicrân unutulmaz
Âşık Sana çoksa bana dilber mi bulunmaz
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var

Her derdine ben sabredeyim şûh-i cihânım
Leylâ'ya cefâ âdetin olsun yine cânım
Te'sir eder elbet sana bu âh ü figânım
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var²⁰⁰

¹⁹⁹ ÇELİK H. E., 2007, "Güftesi Divan Şairlerinden Leyla Hanım'a Ait Bestelerin Usûl – Aruz Vezni İlişkisi Yönünden incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Konya Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

²⁰⁰ Ateşle doluyum, ağzımı açtırma bakın
Zâlim beni söyletme gönlümde neler var
Bilmez miyim ettiklerini etme inkâr
Zâlim beni söyletme gönlümde neler var

Aşkınla yüreğimdeki yaralar kanar, iyileşmez
Muhabbet meydanında bu ayrılık unutulmaz
Senin aşğın çoksa bana başka sevgilimi bulunmaz
Zâlim beni söyletme gönlümde neler var

Her derdine sabredeyim cihanın şunun sevgilim
Leyla'ya cefa âdetin olsun yine cânım
Tesir eder elbet sana bu inlemelerim ve feryatlarım
Zâlim beni söyletme gönlümde neler var

UŞŞAK ŞARKI²⁰¹

Usûl: Aksak
Güfte: Galip Paşazade Reşit
Beste: Şevki Bey

Duçar-ı hicr-i yar olalı didem ağlıyor
Didemle müşterek dil-i gamdidem ağlıyor
Bu hle hem de mehveşi nadidem ağlıyor
Didemle müşterek dil-i galdidem ağlıyor²⁰²

UŞŞAK ŞARKI²⁰³

Usûl: Sengin Semâi
Güfte: Mehmet Sâdi Bey
Beste: Hacı Arif Bey

Ey şûh-ı cefâ-pîşe bırak vâz-ı cefâyı
Vazgeç bu sitemden takın etvarı vefâyı
Güldü güzelim bizleri ağlat hüsemayı
Sâyende senin tâ sürelim zevk û sefâyı

Sen git gide bir âfet-i devrân olacaksın
Canlar yakacak âteş-i sûzân olacaksın
Bilmem ne zaman derdime derman olacaksın
Çağın geçecek sonra peşimân olacaksın²⁰⁴

²⁰¹ Neyzen.com
202

Yârin ayrılığına yakalandığından beri gözlerim ağlıyor
Gözlerinle birlikte gamlı gönlüm ağlıyor
Bu hâle hem de güzel sevgilim ağlıyor
Gözlerimle birlikte gamlı gönlüm ağlıyor

²⁰³ Notaarsivi.com
204

Ey acı veren nazlı sevgili bırak cefa vermeyi
Vazgeç bu sitemden dağıt var olan vefânı
Güldür güzelim bizleri ağlat düşmanları
Sayende senin yâ sürelim zevk ve safayı

Sen git gide zamanın afeti bir güzel olacaksın
Canlar yakacak yakıcı ateş olacaksın
Bilmem ne zaman derdime dermân olacaksın
Zamanın geçecek sonra pişman olacaksın

UŞŞAK ŞARKI²⁰⁵

Usûl: Aksak
Güfte: Ethem Pertev Paşa
Beste: Nevres Paşa

Hasretle bu şeb gâh uyudum gâhi uyandım
Hep ol mehi andım
Eğlence edip hAb-ı hayâli oyalandım
Tâ subha dayandım

(Âh)

Kan ağladım içtikçe meyi sem-i firâkı
Bî-i mihnet-i sâki
Peymâne gibi gâhi dolup gâhi boşaldım
Her renge boyandım²⁰⁶

²⁰⁵ Notaarsivi.com

²⁰⁶ Hasretle bu gece bazen uyudum bazen uyandım
Hep o ay yüzlü sevgiliyi andım
Eğlence edip hayalinin uykusuyla oyalandım
Tâ sabaha vardım

(Âh)

Kan ağladım içtikçe şarabı ayrılık meclisinde
İçki sunan eziyetsiz idi
Her renge boyandım

UŞŞAK ŞARKI²⁰⁷

Usûl: Düyek
Güfte: Mevlâna Celâleddin Rûmî
Beste: Münir Nûrettin Selçuk

Neyle konuştum dedim bana derdini söyle
Kimler ağlatır seni bu feryâd nedir böyle
Dedi o sevgiliden ayrı düştüm üzgünüm
Gayrı geçmez âlemde benim feryâdsız günüm²⁰⁸

²⁰⁷Neyzen.com

²⁰⁸ Neyle konuştum dedim bana derdini söyle
Kimler ağlatır seni bu feryat nedir böyle
Dedi o sevgiliden ayrı düştüm üzgünüm
Gayrı geçmez alemde benim feryatsız günüm

11. BESTELENMİŞ İLÂHİLER

ACEM İLÂHÎ²⁰⁹

Usûl: Sofyan
Güfte: Yûnus Emre
Beste: Zekâi Dede

Yine aşkın sırrı düştü serime
Ben hû demeyince eylenemez
Hakkın muhabbeti doldu gönlüme
Ben hû demeyince eylenemez
(Allah demeyince dinlenemez)

Âşık Yûnus mâsivayı kosunlar
Kalpleri hem arıtsınlar, yusunlar
Kimi deli kimi uslu desinler
Ben hû demeyince eylenemez
(Allah deyenice eylenemez)²¹⁰

²⁰⁹ HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Yine aşkın sırrı düştü başıma
Ben hû demeyince eğlenemem
Hakkın muhabbeti doldu gönlüme
Ben hû demeyince eğlenemem
(Allah demeyince eğlenemem)

Âşık Yûnus dünyalığı koysunlar
Kalpleri hem arıtsınlar yıkasınlar
Kimi deli kimi uslu desinler
Ben hû demeyince eğlenemem
(Allah demeyince eğlenemem)

ACEMBÛSELİK İLÂHÎ²¹¹

Usûl: Sofyan
Güfte: Yûnus Emre
Beste: Balat şeyhi Kemal Efendi

Ben yürürüm yane yane
Aşk boyadı beni kane
Ne akilem ne divane
Gel gör beni aşk neyledi

Gâh eserim yeller gibi
Gâh tozarım yollar gibi
Gâh çağlarım sular gibi
Gel gör beni aşk neyledi

Ben Yûnus u biçareyim
Aşk elinden âvareyim
Başdan ayağa yareyim
Gel gör beni aşk neyledi

Ben yürürüm ilden ile
Dost sorarım dilden dile
Gurbette hâlim kim bile
Gel gör beni aşk neyledi²¹²

²¹¹ HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

²¹² Ben yürürüm yana yana
Aşk boyadı beni kana
Ne akıllıyım, ne divane
Gel gör aşk beni neyledi

Kâh eserim yeller gibi
Kâh tozarım yollar gibi
Kâh çağlarım sular gibi
Gel gör beni aşk neyledi

Ben çâresiz Yunus'um
Aşk yüzünden başıboşum
Baştan ayağa yarayım
Gel gör beni aşk neyledi

Ben yürürüm ilden ile
Dost sorarım dilden dile
Gurbette hâlimi kim bile
Gel gör beni aşk neyledi

ACEMAŞİRAN İLÂHÎ²¹³

Usûl : Düyek
Güfte: Nâmî
Beste: H. Aslan Hepgür

Aç basiret perdesin âyine-i rahmâne bak
Taht-ı gâh-ı kibriyâ-yı Hazret-i Sultâne bak

Çekme zahmet anlaşılmaz sırr-ı tevhîd kâlile
Tûr-ı dilde berk u rân ol Pertev-i sübhanâne bak

Sûret-i mevhûmeden geç kâmilin gir gönlüne
İşlenir her bir fiil ol Fâil- zî şâne bak

Nüşhâ-yı kübrâ iken ettin ferâmuş aslını
Nâimiyâ gel taht-ı dilde oturan cânâne bak²¹⁴

²¹³ Kahramanmaraş Hz. Mevlâna Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²¹⁴ Aç hakikat perdesini rahmet sahibinin aynasına bak
Yüceler yücesi Hazret-i Sultan'ın olduğu yere bak

Çekme zahmet anlaşılmaz birlik sırrı az olarak
Gönül dağında sağlam ve katı ol Hakk'ın ışığına bak

Hayâlin sûretinden geç fazilet sahibinin gir gönlüne
İşlenir her bir iş, o işi yapan şanlıya bak

Büyük âlem iken ettin unuttun aslını
Nâimiyâ gel gönül tahtına oturan sevgiliye bak

ACEMKÜRDÎ İLÂHÎ²¹⁵

Usûl: Devr-i Hindî
Güfte: Hz. Pîr Niyaz-i Mısırî
Beste: Yalçın Tura

İster isen bulasın canânı sen
Gayre bakma sen de iste sen de bul
Kendi miratında gözle anı sen
Gayre bakma sen de iste sen de bul

Hep sıfat kim sende var izle anı
Gör ne sırdan feyz alır gözle anı
İrişince zârına özle anı
Gayre bakma sen de iste sende bul

Zat-ı Hakkı anla zatındır senin
Hem sıfatı hep sıfatındır senin
Sen seni bilmek necatındır senin
Gayre bakma sen de iste sen de bul

Sûreti terk eyle mâna bula gör
Ko sıfatı bahr-i zata dala gör
Ey Niyazi Şark ve Garbe dola göre
Gayre bakma sen de iste sen de bul²¹⁶

²¹⁵ Kahramanmaraş Hz. Mevlâna Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²¹⁶ İster isen bulasın sevgiliyi sen
Başkaya bakma sen de iste sen de bul
Kendi aynanda gözle onu sen
Başkaya bakma sen de iste sen de bul

Her sıfat ki sende var izle onu
Gör ne sırdan ihsan alır gözle onu
Erişince zâtına özle onu
Başkaya bakma sen de iste sen de bul

Hakk'ın zatını anla zatındır senin
Hem sıfatı hep sıfatındır senin
Sen seni bilmek kurtuluşundur senin
Başkaya bakma sen de iste sen de bul

Sûreti terk et mânayı bul
Koy sıfatı zatın denizine dal
Ey Niyazi Doğu ve Batıya dal
Başkaya bakma sen de iste sen de bul

ACEM İLÂHÎ²¹⁷

Usûl: Nimesav

Güfte: Hacı Bayram Veli

Beste: Hacı Bayram Veli, Müstakimzâde Çalâk Ahmet Efendi

Çalabım bir şar yaratma
İki cihan aresinde
Bakıcak dîdar görünür
Ol şarın kenâresinde

Ol şardan oklar atılır
Gelir ciğere batılır
Ârifler sözü satılır
Ol şarın bazâresinde

Nâgehan ol şara vardım
Ol şarı yapılır gördüm
Ben dahi bile yapıldım
Taş ü toprak arasında

O şar dediğim gönüldür
Ne delidir ne usludur
Âşıklar kanı mezbaha sebildir
Ol şarın kenâresinde

Şâgirtleri taş yanarlar
Yonup üstâda sunarlar
Çalabın ismin anarlar
Ol taşın her pâresinde

Bu sözüm ârifler anlar
Câhiller bilmeyip ta'nlar
Hacı Bayram kendi banlar
O şarın menâresinde²¹⁸

²¹⁷ Kahramanmaraş Hz. Mevlâna Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²¹⁸ Rabbim bir şehir yaratmış
İki cihan arasında
Bakınca güzel yüzü görünür
Ol şehrin kenarında

Ol şehirden oklar atılır
Gelir ciğere batılır
Ârifler sözü satılır
O şehrin pazarında

Birdenbire o şehre vardım
O şehri yapılır gördüm
Ben dahi bile yapıldım
Taş ve toprak vererek

O şehir dediğin gönüldür
Ne delidir ne usludur
Âşıklar kanı su gibi akar
Ol şehrin kenarında

Talebeleri taş yanarlar
Yontup üstâda sunarlar
Rabbini ismini anarlar
O taşın her parçasında

Bu sözü mü ârifler anlar
Cahiller bilmeyip ayıplar
Hacı Bayram kendi söyler
O şehrin minaresinde

ACEMAŞÎRAN İLÂHÎ²¹⁹

Usûl: Aksak Semâi
Güfte: Osman Hulûsî Daredevî
Beste: Barış Demir

Ey sevgili Allah'ım
Rûhum seni soracak
Âriyetden kafesi
Toprak olup kalacak

Senin lutf u keremin
Anı yıkar tertemiz
Senden geldiği gibi
Yine sana varacak

Dergâhın kapısında
Bir nâtüvân hastayım
Bu onulmaz yâremi
Yârim kimler soracak

“Lâ taknatû” sırrından
Kesmez ümit HULÛSÎ
Âsîler gürûhunu
Rahmetin kurtaracak²²⁰

²¹⁹ Kahramanmaraş Hz. Mevlâna Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²²⁰ Ey sevgili Allah'ım
Rûhum seni saracak
Emanetten kafesi
Toprak olup kalacak

Senin lûtf ve iyiliğın
Onu yıkar tertemiz
Senden geldiği gibi
Yine sana varacak

Dergâhın kapısında
Bir çâresiz hastayım
Bu onulmaz yaramı
Yarım kimler soracak

“Ümidinizi kesmeyiniz” sırrından
Kesmez ümit Hulûsî
Âsiler takımını
Rahmetin kurtaracak

ACEMAŞİRAN İLÂHÎ²²¹

Usûl: Sofyan
Güfte: Kenan Rıfâî
Beste: İzzeddin Hümeyî

Ben ben isem canda değil
Ben sen isem tende değil
Sen ben isen ten can olur
Can ten olur ben de değil

Hâsılı benden çıkıver
Benliği viran ediver
Canda beni ister isen
Benliği at can oluver²²²

²²¹ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Foklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²²² Ben ben isem ruhta gönülde değil
Ben sen isem bedende değil
Sen ben isen beden ruh ve gönül olur
Ruh beden olur ben de değil

Sözün kısası benden çıkıver
Benliği at bir kenara bırakıver
Maşûku da beni ister isen
Benliği at ruh ve gönül oluver

ACEM İLÂHÎ²²³

Usûl: Düyek
Güfte: Âsâ Mahvî Efendi
Beste: Ali Şîrûganî Dede

Derd-mendim mücrimim dermâne geldim yâ Resûl
Sâilim muhtâcınım ihsâne geldim yâ Resûl

Kâbe-i vaslın yolunda sa'y edip düştüm garîb
Gayri nem var cânımı kurbâne geldim yâ Resûl

Nâr-ı hasret cânâ geçti cân atıp cânım sana
Aşk ile dîdârımı seyrâne geldim yâ Resûl

İntisâb-ı zât-ı pâkin afv-ı cürme çün sebep
Âsitân-ı rahmet-i rahmâne geldim yâ Resûl

Akl-ı küllüm aldı elden râh-ı Hak düşmanları
Baş açık yalın ayak dîvâne geldim yâ Resûl

Varlığım zenbin bıraktım kenz-i rahmet bulmağa
Ben mücerred sen şefâat-kâne geldim yâ Resûl

Etme Mahvî bendeni red ey şefâat menba'ı
Sen gibi ihsânı çok sultâne geldim yâ Resûl²²⁴

²²³ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Foklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²²⁴ Dertliyim günahkârım derman için geldim yâ Resûl
İsteyenim muhtacınım lûtuftan için geldim yâ Resûl

Kâbe'ye kavuşma yolunda yürüyüp düştüm garip
Başka neyim var cânımı kurban etmeye geldim yâ Resûl

Hasret ateşi cânâ geçti cân atıp cânım sana
Aşk ile sevgiliyi izlemeye geldim yâ Resûl

Temiz zâtına bağlılığım günahımın affına çünkü sebep
Rahmetli ve merhametli dergâhına geldim yâ Resûl

Bütün aklımı aldı elden Hak yolunun düşmanları
Baş açık yalın ayak divane geldim yâ Resûl

Varlığımın günahını bıraktım rahmet hazinesini bulmak için
Ben yalnız sen şefâat dağıtana geldim yâ Resûl

Etme Mahvî köleni red ey şefâat kaynağı
Sen gibi lûtfu çok sultâna geldim yâ Resûl

ACEM İLÂHÎ²²⁵

Usûl: Düyek
Güfte: Sâbit
Beste: Zekâi Dede

Aldanma dünya varına
Koma sen işin yarına
Döndür yüzün dîdârına
Hakk'ı zikret tevhîd ile

Sâbit nedir bu gafletin
Gelir bir gün de nevbetin
Elde var iken fırsatın
Hakk'ı zikret tevhîd ile²²⁶

ACEMAŞÎRÂN İLÂHÎ²²⁷

Usûl: Düyek
Güfte: Zeki Altun
Beste: Zeki Altun

Aşkınla hep bu fakîrin n'ylesin ah n'ylesin
Dilde sevdâyı muhabbet hep seni medheylesin
Sây-e lûtfunda buldu cümle âşıklar necât
Bilmezem ki bu garibin başkaca ne söylesin²²⁸

²²⁵ TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÛTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlâhîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

²²⁶ Aldanma dünya varına
Koyma işini sen yarına
Döndür yüzünü Allah'a
Hakk'ı zikret tevhîd ile

Sabit nedir bu ihmalliğin
Gelir bir gün de sıran
Elde var iken fırsatın
Hakk'ı zikret tevhîd ile

²²⁷ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

²²⁸ Aşkınla hep bu fakîrin n'ylesin ah n'ylesin
Gönülde sevdâyı muhabbet hep seni medheylesin
Güzelliğinin gölgesinde buldu bütün âşıklar kurtuluşu
Bilmiyorum ki bu garibin başkaca ne söylesin

ACEMKÜRDÎ İLÂHÎ²²⁹

Usûl: Sofyan
Güfte: Seyyid Seyfullah
Beste: Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)

Mevla'm gözüm yaşı akar sel olur
İner engin deryâsına göl olur
Âhım dûdu çıkar arşa yol olur
Hakk'ı isteyenler tevhîd eylesin
 Tevhîd eder üçler kırklar yediler
 Hakk'ı kabûl edip dünyâ kodular
 Ânın-çün onlara derviş dediler
 Hakk'ı isteyenler tevhîd eylesin
Derviş olanların bağı baş olur
Dili tevhîd eder gözü yaş olur
Münkîr olanların bağı taş olur
Hakk'ı isteyenler tevhîd eylesin
 Gülünden ayrılmış bülbül gibiyim
 Efendisi koğmuş bir kul gibiyim
 Bâği asker basmış bir yol gibiyim
 Hakk'ı isteyenler tevhîd eylesin
Bakın Seyyid Seyfullâh'ın hâline
Cân ü başı verdi Allah yoluna
Sakın aldanmayın dünyâ mâline
Hakk'ı isteyenler tevhîd eylesin²³⁰

²²⁹TEZEREN, S., 2007, Cüneyt Kosal Sanatı ve Hayatı, Keşkül Yayınları, İstanbul.

²³⁰ Mevla'm gözüm yaşı akar sel olur
İner engin denizlere göl olur
Feryadımın sesi çıkar gökler üstüne yol olur
Hakk'ı isteyenler Allah'ın varlığını bilsin
 Allah'ın birliğini söyler üçler kırklar yediler
 Hakk'ı kabul edip dünyâdan vazgeçtiler
 Onun için onlara derviş dediler
 Hakk'ı isteyenler Allah'ın varlığını bilsin
Derviş olanların bağı baş olur
Dili Hakk'ın birliğini söyler gözü yaş olur
İnkâr edenlerin bağı taş olur
Hakk'ı isteyenler Allah'ın varlığını bilsin
 Gülünden ayrılmış bülbül gibiyim
 Efendisi koğmuş bir kul gibiyim
 Bağı asker basmış bir yol gibiyim
 Hakk'ı isteyenler Allah'ın varlığını bilsin
Bakın Seyyid Seyfullâh'ın hâline
Canı ve başı verdi Allah yoluna
Sakın aldanmayın dünya malına
Hakk'ı isteyenler Allah'ın varlığını bilsin

ACEM İLÂHÎ ²³¹

Usûl: Aksak
Güfte: Nutkî
Beste: ?

Zâhidler eyler ta'nımız
Sofular bilmez hâlimiz
Dil-küşadır ahvâlimiz
Biz bende-i Bektaşî'yiz

Kur'an okuruz ezberi
Muhammed Ali'den beri
Pîrimiz Horasan eri
Biz bende-i Bektaşî'yiz

Yokdur bizim bir şânımız
Hak saklasın îmânımız
Bektaşî'lerdir nâmımız
Biz bende-i Bektaşî'yiz

Taş atan bizden dediler
Attıranı sevmediler
Şahittir Üçler Yediler
Biz bende-i Bektaşî'yiz²³²

²³¹ TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÛTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlahîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

²³² Sofular yerer bizi
Sofular bilmez halimizi
Gönül acıdır durumumuz
Biz Bektaşî kölesiyiz

Kur'an okuruz ezberden
Muhammed Ali'den beri
Pîrimiz Horasan eri
Biz Bektaşî kölesiyiz

Yoktur bizim bir şânımız
Hak saklasın imanımızı
Bektaşî'lerdir nâmımız
Biz Bektaşî kölesiyiz

Taş atan bizden dediler
Attıranı sevmediler
Şahittir Üçler Yediler
Biz Bektaşî kölesiyiz

Rehberi kimdir biliriz
Mürşide ikrar veririz
Zannınız gibi değiliz
Biz bende-i Bektaşî'yiz

Bize ihsân etdi celî
Bu mezhebi tâ ezeli
Tutduk edep erkân yolu
Biz bende-i Bektaşî'yiz

Otuziki salât ile
Hace ü Savm ü zekât ile
Nice yüzbin kerrât ile
Biz bende-i Bektaşî'yiz²³³

Kâr ü zarar kendimize
Hükmedemez kimse bize
Seven gelsin yanımıza
Biz bende-i Bektaşî'yiz

Yeter Nuktî fâş eyledin
Ariflere taş eyledin
Zâhid ne telâş eyledin
Biz bende-i Bektaşî'yiz

233

Rehberi kimdir biliriz
Mürşidimize söz veririz
Sandığınız gibi değiliz
Biz Bektaşî kölesiyiz

Bize lütufta bulundu belli
Bu mezhep tâ ezelden beri
Tuttuk edep ve kâideler yolu
Biz Bektaşî kölesiyiz

Otuziki rekat namaz ile
Hacc, Oruç ve zekât ile
Nice yüzbin kerreler ile
Biz Bektaşî kölesiyiz

Kâr ve zarar kendimize
Hükmedemez kimse bize
Seven gelsin yanımıza
Biz Bektaşî kölesiyiz

Yeter Nutkî açığa vurdun
Bilenlere taş attın
Sofu ne diye telâş ettin
Biz Bektaşî kölesiyiz

ACEM İLÂHÎ²³⁴

Usûl: Evsat
Güfte: Aziz Mahmud Hüdâyî
Beste: Hafız Post

Kudûmun rahmet-i şevk u safâdır yâ Resûlâllah
Zuhûrun derd-i uşşâka devâdır yâ Resûlâllah

Nebî idin dahî Âdem dururken mâ' ütin içre
İmâm-ı enbiyâ olsan revâdır yâ Resûlâllah

Kemâl-i zümre-i kümmel senin nûrunla olmuşdur
Vücûdun mazhar-ı tamm-ı Hudâ'dır yâ Resûlâllah

Seninle erdiler zâta, dahî envâ-ı lezzâta
İşin erbâb-ı hâcâta otâdır yâ Resûlâllah

Hüdâ'ye şefaât kıl eğer zâhir eğer bâtın
Kapına intisâb etmiş gedâdır yâ Resûlâllah²³⁵

²³⁴ TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÛTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlahîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

²³⁵ Uzaklardan gelmen zevk ve mutluluk rahmetidir yâ Resûlâllah
Görünmen âşıkların derdine ilaçtır yâ Resûlâllah

Peygamber idin Âdem daha su ve çamur içinde iken
Peygamberlerin imâm-ı olsan layığıdır yâ Resûlâllah

Kâmiller topluluğunun olgunluğu senin nûrunla olmuşdur
Vücûdun Allah'ın eksiksiz görüldüğü yerdir yâ Resûlâllah

Seninle erdiler öze, çeşitli hikmetli lezzetlere
İşin istek sahiplerine ihsândır yâ Resûlâllah

Hüdâ'yi bağışla eğer açık eğer gizli
Kapına bel bağlamış bir dilencidir yâ Resûlâllah

ACEM İLÂHÎ²³⁶

Usûl: Düyek
Güfte: Hakkı (İsmail Hakkı Bursevî)
Beste: Salâhî Dede

Menba'-i ilm-i Hudâ'sın yâ Muhammed Mustafa
Dem-be-dem vahy-âşinasın yâ Muhammed Mustafa

Her kelâmın mû'cize her kârın ihsândır bize
Cânib-i Hak'dan atâsın yâ Muhammed Mustafa

Tâc-ı İskender sana taht-ı Süleyman n'ylesin
Sen şeh-i milk-i bekâsın yâ Muhammed Mustafa

Şerbet-i vaslınla derman eyle Hakkı hasteye
Sen kabul eyle recâsın yâ Muhammed Mustafa²³⁷

²³⁶ TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÜTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlahîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

²³⁷ Allah'ın ilminin kaynağısın yâ Muhammed Mustafa
Her zaman vahy olansın yâ Muhammed Mustafa

Her sözün mûcize her işin lütûftur bize
Hâk tarafından ihsânsın yâ Muhammed Mustafa

İskender'in tâcı, Süleymân'ın tahtı sana neylesin
Sen sonsuzluk mülkünün padişahısın yâ Muhammed Mustafa

Vuslat şerbetinle derman et Hakkı hastaya
Sen kabul et isteğini yâ Muhammed Mustafa

ACEMAŞİRAN İLÂHÎ²³⁸

Usûl : Düyek
Güfte: Hz. Sezaî
Beste: ?

Hazret-i Hakkın Habîbi sevgili bir dânesi
Olduğun'çün oldu âlem hüsnünün divânesi

Zatı pâkindir sebep bu âlemin icâdına
Olmasa teşrifin olmazdı cihan kâşânesi

Yâ Resûlallah visâlin bezmine şâyeste kıl
Tâ gönül olsun şarâb-ı aşkının mestânesi

Âşkın ancak murâdı Hazretinden kim ala
Aşinâ-yı bezm-i hassın âlemîn bîgânesi

Gene-i aşkın mahzeni olmuş Sezaî gâliba
Kim imâret istemez bu gönlümün virânesi²³⁹

²³⁸ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği

Hak Hazretlerinin dostu sevgili bir tanesi
Olduğun için oldu âlem güzelliğinin delisi

Temiz özündür sebep bu âlemin yaratılmasına
Olmasa gelişin olmazdı dünya malikânesi

Ya Resûlallah kavuşma meclisine beni layık gör
Tâ gönül olsun aşk şarabının sarhoşu

Aşığın ancak isteği Hazretinden kim ala
Güzellik meclisinin tanıdığı dünya ile ilgisi olmayan

Aşk hazinesinin mahzeni olmuş Sezaî galiba
Kim mutluluk istemez bu gönlümün harap evi

BAYATÎ İLÂHÎ²⁴⁰

Usûl:Sofyan
Güfte: Yûnus Emre
Beste: ?

Mecnûna sordular Leylâ nicoldu
Leylâ gitti adı dillerde kaldı
Benim gönlüm şimdi bir Leylâ buldu
Yürü Leylâ ki ben Mevlâyı buldum
Leylâ Leylâ derken Mevlâyı buldum

Gel ey Yûnus bu sırlardan açılma
Hakkın lûtfun görüp gayre saçılma
Înâyet Hak olan yerden kaçınma
Yürü Leylâ ki ben Mevlâyı buldum
Leylâ Leylâ derken Mevlâyı buldum²⁴¹

²⁴⁰ HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

²⁴¹ Mecnuna sordular Leyla ne oldu
Leyla gitti adı dillerde kaldı
Benim gönlüm şimdi bir Leyla buldu
Yürü Leyla ki ben Mevlayı buldum
Leyla Leyla derken Mevlayı buldum

Gel ey Yunus bu sırlardan açılma
Hakkın lutfun görüp O'nun dışına açılma
Yardım Hak olan yerden kaçınma
Yürü Leyla ki ben Mevlayı buldum
Leyla leyla derken Mevlayı buldum

BAYATÎ İLÂHÎ²⁴²

Usûl: Devr-i Revan
Güfte: Abdülmecid Şeyhî
Beste: Derviş Kânûni (Cüneyd Kosal)

Hadden aştı iştîyâkım
Yâ Resûl göster cemâlin
Yakdı beni iftirâkin
Yâ Resûl göster cemâlin

Çün beni saldın bu derde
Kıl nazar hâlîme zerre
Nice bir hicâb ü perde
Yâ Resûl göster cemâlin

Beni bu derd ü bu hicrân
Âhir öldürür ne dermân
Sana kurbân eyleyim cân
Yâ Resûl göster cemâlin²⁴³

²⁴² KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlâhîler, Marifet Yayınları, İstanbul.

²⁴³ Sınırdan aştı özlemin
Yâ Resûl göster güzelliğini
Yaktı beni ayrılığın
Yâ Resûl göster güzelliğini

Çünkü beni saldın bu derde
Bir parça bak şu hâlîme
Nasıl bir utanma ve giz
Yâ Resûl göster güzelliğini

Beni bu dert ve ayrılık
Sonunda öldürür ne dermân
Sana kurban edeyim cân
Yâ Resûl göster güzelliğini

Çıkdı eflâke figânım
Yâş ile bir oldu kânım
İşti yâkdan yandı cânım
Yâ Resûl göster cemâlin

Çün hayâlin erdi câna
Nice bakayım cihana
Yeter eyledin bahâne
Yâ Resûl göster cemâlin

Tut elini şeyhî cânın
Dest-igîri ol sen ânın
İhsân eylemek di şâhın
Yâ Resûl göster cemâlin²⁴⁴

244 Çıktı göklere feryadım
Gözyaşım bir oldu kan ile
Özleminden yandı canım
Yâ Resûl göster güzelliğini

Çünkü hayâlin erdi câna
Nasıl bakayım dünyaya
Yeter ettiğin bahane
Yâ Resûl göster güzelliğini

Tut elini Şeyhî cânın
Yardımcısı ol sen onun
Lütûf etmektir onun şanı
Yâ resûl göster güzelliğin

BAYATÎ İLÂHÎ²⁴⁵

Usûl: Nimevsat
Güfte: Kenzî
Beste: Manisalı Haşim Efendi

Düşel'den derdine yokdur karârım yâ Resulallah
Değişdim aşkına dûr ü diyârım yâ Resulallah

Geçirdim ömrümü sevda-yı hüsnün nâr-ı firkatle
Benim âh ü enîndir bergüzârım yâ Resulallah

Sevelden zâr ü sergerdân olub aşkınla ey Leylâ
Seni cism içre cânımda ararım yâ Resulallah

Sana meftûn olan uşşak ile ham-râh olur kenzî
Fedâ olsun yolunda cümle vârim yâ Resulallah ²⁴⁶

²⁴⁵ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁴⁶ Düştüğümden beri derdine yoktur karârım yâ Resulallah
Değiştim aşkına uzak düşen bir yerdeyim yâ Resulallah

Geçirdim ömrümü güzelliğinin sevdası ayrılığının ateşiyle
Benim âh edip inlememdir hediyem yâ Resulallah

Seni sevdiğimden beri aşkımdan ağlar ve başı döner oldum ey Leylâ
Seni cismin içinde canımda ararım yâ Resulallah

Sana açık olan âşıklar ile yol arkadaşı olur Kenzî
Fedâ olsun yolunda bütün vârim yâ Resulallah

BAYATÎ İLÂHÎ²⁴⁷

Usûl: Sofyan
Güfte: İsmail Hakkı Hazretleri
Beste: M. Hakan Elvan

Bâde-i lebinden nûş eden âşık
Ne gezer mescitte meyhaneler var
Ânın çün kimseye olmaz ilişik
Nasibini almış divaneler var

Hakkı gel sırrını eyleme zâhir
Olayım der isen bu yolda mahir
Harabat ehline hor bakma şakir
Defineye mâlik viraneler var²⁴⁸

²⁴⁷ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği

²⁴⁸ Dudağının değdiği kadehten içen âşık
Ne gezer mescitte meyhaneler var
Onun için kimseye olmaz bağlılık
Nasibini almış divaneler var

Hakkı gel sırrını etme âşikar
Olayım der isen bu yolda sanatkâr
Meyhane ehline hor bakma şükreden
Defineye sahip viraneler var

BAYATÎARABAN İLÂHÎ²⁴⁹

Usûl: Düyek
Güfte: Nasûhî
Beste: Hafız Hüsnü

Gönül mazhardır envâr-ı cemâle
Gönül güldür gönül güldür cemâle
Hüdâ yakmaz anı nâr-ı celâle
Gönül güldür gönül güldür cemâle

Fena resm ü ibadettir Nasûhi
Tecelli-i cemâlidir Sabûhî
Gönül akdes-likâ ana fütûhî
Gönül güldür gönül güldür cemâle²⁵⁰

²⁴⁹ KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlâhîler, Marifet Yayınları, İstanbul..

²⁵⁰ Gönül sahiptir güzelliğinin nuruna
Gönül güldür gönül güldür güzelliğine
Yaratan yakmaz onu azametinin ateşiyle
Gönül güldür gönül güldür güzelliğine

Geçici dünya resim ve ibadettir Nâsuhi
Güzelliğinin görünmesidir sabah sunulan şarap
Gönül mübarek kavuşma ister ey lütfeden
Gönül güldür gönül güldür güzelliğine

ÇARGÂH İLÂHÎ²⁵¹

Usûl: Düyek
Güfte: ?
Beste: Metin Alkan

Eyle Yârab sen tecellî nûr-i Kur'an sönmesin
Halka dâim sen zahîr ol ehl-i îman sönmesin
Bâr-gâh-ı kudretinden biz necât ummaktayız
Sûre-i "İnnâ fetahnâ" sırrı bir an sönmesin

Âsuman kan ağlıyor bikeslerin feryadına
Gel yetiş Yâ Muhammed ümmetlerin imdâdına
Kalb-i islâm yandı artık ey Hüdâ-ı zül celâl
İsmi âzâm hürmetine verme islâma zevâl²⁵²

²⁵¹Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

Eyle Yârab sen lütûf Kur'an'ın nûru sönmesin
Halka her zaman sen görün o "iman ehli sönmesin
Alemlerin Rabbinin huzurunda olmaktan biz kurtuluş
"İnna fetahnâ" suresinin sırrı bir an sönmesin

Gökler kar ağlıyor kimsesizlerin feryadına
Gel yetiş yâ Muhammed ümmetlerin yardımına
İslâm'ın kalbi yandı artık ey azametli Hüdâ
Büyük isminin hürmetine son verme İslâm'a

DÜĞÂH İLÂHÎ²⁵³

Usûl: Evsat
Güfte: Hakkı
Beste: Belâhenk Nûri Bey

Âşık olan ciğerin ateşe dağlar ağlar
Akıtıp gözyaşın su gibi çağlar ağlar
Mübtelâdır bu cihân-ı halk belâ-yı aşka
Hastalar inler o acı ile sağlar ağlar

Yüzü üzre sürünür sular akar deryâya
Gözün eflâke dikip derd ile çağlar ağlar
Hakkı kul bülbül olup her seher inler inler
Binbir ismiyle Hakk'ı zikredip ağlar ağlar²⁵⁴

DÜĞÂH İLÂHÎ²⁵⁵

Usûl: Evsat
Güfte: Mustafa Fenâi
Beste: 3. Gazi Ali Dede

Ya ilâhi asitanın hastaya dar-i şifa
Şerbet-i vaslın içenler buldu her derde deva
Zerre görünmez fenâyi iş bu âlem ârife
Bir âlemine vuslatın iki cihan olmaz behâ²⁵⁶

²⁵³ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁵⁴

Âşık olan ciğerin ateşe dağlar ağlar
Akıtıp gözyaşın su gibi çağlar ağlar
Bağımlıdır bu yaratılan âlem aşk belâsına
Hastalar inler o acı ile sağlar ağlar

Yüzü üzerine sürünür sular akar denize
Gözünü göklere dikip dert ile çağlar ağlar
Hakkı kul bülbül olup her seher inler inler
Binbir ismiyle Hakk'ı söyleyip ağlar ağlar

²⁵⁵ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁵⁶

Ya İlâhi dergâhın hastaya şifa kapısıdır
Kavuşma şerbetin içenler buldu her derde deva
Zerre görünmez Fenâyi iş bu âlem bilene
İki cihan değmez kavuşmanın bir anına

EVC İLÂHÎ²⁵⁷

Usûl: Sofyan
Güfte: Seyyid Nesîmî
Beste: ?

Gel yanalım âteşi aşka
Şule verelim âteşi aşka
Evvel inandım pek kolay sandım
Yandıkça yandım âteşi aşka

Varın verenler duşe erenler
Yandım erenlere âteşi aşka
Aşk ehli ölmez sırdır söylenmez
Yanmayan bilmez âteşi aşka

Ey pâdişahım affet günahım
Yanmaktır kârım âteşi aşka
Seyyid Nesîmi terk eyle resmi
Yandır bu cismi âteşi aşka²⁵⁸

²⁵⁷ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁵⁸ Gel yanalım aşk ateşine
Alev verelim aşk ateşine
Evvel inandım pek kolay sandım
Yandıkça yandım aşk ateşine

Varın verenler düşe erenler
Yandım erenlere aşk ateşine
Aşk enli ölmez sırdır söylenmez
Yanmayan bilmez aşk ateşine

Ey padişahım affet günahımı
Yanmaktır Kârım aşk ateşine
Seyyid Nesîmi terk et resmi
Yandır bu cismi aşk ateşine

EVC İLÂHÎ²⁵⁹

Usûl: Devrihindî
Güfte: Muallim İsmail Hakkı Bey
Beste: ?

Merhabâ yâ merhabâ yâ remezân
Şehrini bekler ibâdan an be ân
İşleri dâim hatâ, cürm ü isyan
Bekliyorlar yâ Kerîm aff ü gufrân²⁶⁰

EVC İLÂHÎ²⁶¹

Usûl: Yürük Semâî
Güfte: Dede Efendi
Beste: Dede İsmail Efendi

Ey, maksadı-ı âşıkın olan Mevlâna
Vey, neş'e-i mü'minîn olan Mevlâna
Bîçarelerimiz hâlimize rahmeyle
Bîçarelere muîn olan Mevlâna²⁶²

²⁵⁹ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁶⁰ Merhaba yâ merhaba ya Ramazan
Şehrini bekler hazırlık an be an
İşleri her zaman hatâ, günah ve isyan
Bekliyorlar yâ Kerîm yâ ve rahmet

²⁶¹ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁶² Ey, aşığın amacı olan Mevlana
Ey, mü'münin neşesi olan Mevlana
Çaresizlerimiz halimize rahmet et
Çaresizlere yardımcı olan Mevlana

EVC İLÂHÎ²⁶³

Usûl: Düyek
Güfte: Yaman Dede
Beste: Zeki Altun

Her zaman bir Vâmık u Azrâ olur, âlem bu ya
Nev be nev efsâneler peydâ olur, âlem bu ya

Kabz u bast kılssa tefekkür âleminde o gönül
Vakf-ı sermânın sonu gemâ olur, âlem bu ya

Gez geç elden eyle me'mûl sanma rûya u hayâl
Bak neler olmuş neler hâlâ olur, âlem bu ya

Görme ahkâr kimseyi cânâ kader meçhûldür
Hakk'ın ednâ bir kulu âlâ olur, âlem bu ya²⁶⁴

²⁶³ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

²⁶⁴ Her zaman bir Vâmık ve Azrâ olur, âlem bu ya
Yeni yeni efsâneler ortaya çıkar, âlem bu ya

Uzun uzun anlatsa düşünce âleminde o gönül
Soğuk vaktin sonu sıcak olur, âlem bu ya

Gez geç elden ümit et sanma rüye ve hayâl
Bak neler olmuş neler hâlâ olur, âlem bu ya

Görme hakir kimseyi cânâ kader bilinmezdir
Hakk'ın aşağı bir kulu üstün olur, âlem bu ya

FERAHFEZÂ İLÂHÎ²⁶⁵

Usûl: Müsemmen
Güfte: Kenan Rıfai
Beste: Doğan Engin

Firkatin nâriyle yandım yâ Habîbâllah meded
Kalmadı sabr ü tehammül bî-karâr oldum meded

Âşka dermân da cân da dâimâ aşkın yeter
Dilde gözde yâ Resûlâllah hayalindir meded

Çok günâhım gerçi affetmek de şânındır meded
Maksadım âh ü figandan bir cemâlindir meded

Dil-fikârım, der-mendim, kıl mürüvvet sen şaha
Ken'an-i ihya eder ancak visâlindir meded²⁶⁶

²⁶⁵ KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlahîler, Marifet Yayınları, İstanbul.

²⁶⁶ Ayrılığın ateşiyle yandım Yâ Habîballah yardım et
Kalmadı sabır ve tahammülüm kararsız oldum yardım et

Aşığa derman da can da her zaman aşkın yeter
Gönülde gözde yâ Resûlâllah hayalindin yardım et

Çok günâhıma gerçi affetmek de şanındandır yardım et
Maksadım ah etmek ve ağlamadan güzelliğindir yardım et

Gönlü yaralı aşığım, der sahibiyim, et iyilik sen şaha
Kenan'ı diriltten ancak kavuşma ümitidir yardım et

FERAHNÂK ÂŞÎRAN İLÂHÎ²⁶⁷

Usûl: Düyek
Güfte : Eşrefoğlu Rûmi
Beste: Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)

Cem'-i enbiyâlardan Muhammed cümlenin şâhı
Yüzi nûrundan almışlar felekler şems ile mâhı

Yedi kat gökleri geçdi kadem arş üstüne basdı
İrişdi Kâbe-Kavseyn'e tavâf eyledi dergâhı

Anın seyr ü sülûkûndan melekler âciz oldular
Ki bin yıl varabilmezler o bir dem vardığı râhı

Tecellî-i cemâlini şular kim gördüler bir kez
Anın çün aşk ile dâim ederler derd ile âhı

Kılarım canımı kurban senin yoluna ey Ahmed
N'ola bir kez yüzün görsem seher vakti sehergâhı

Bu Eşrefoğlu Rûmî'nin günahı çok dürür gâyet
Şefâat kıl Yâ Muhammed yüzün şems ü kamer mâhı²⁶⁸

²⁶⁷ KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlâhîler, Marifet Yayınları, İstanbul.

²⁶⁸ Peygamberlerin bütününden Muhammed'dir hepsinin şâhı
Yüzünün nurundan almışlar gökler güneş ile ayı

Yedi kat gökleri geçti adım dokuzuncu gök üstüne
Ulaştı Kabe-Kavseyn'e etrafında dördü bastı dergahın

Onun Hakk'a yürüyüşünden melekler güçsüz kaldılar
Ki bin yıl varamazlar O'nun bir an vardığı yolu

Güzelliğinin görünmesini şunlar kim gördüler bir kez
Onun için aşk ile sürekli dert ile âh ederler

Kılarım canımı kurban senin yoluna ey Ahmed
Nolur bir kez yüzünü görsem sabah erken vakit

Bu Eşrefoğlu Rûmî'nin günahı çok durur gâyet
Şefâat kıl Yâ Muhammed yüzün güneş ve ay yüzlü sevgili

FERAHNÂK İLÂHÎ²⁶⁹

Usûl : Devrihindi
Güfte: Şeref
Beste: Zekâi Dede

Ol kadar mukbîl ü mahbûb-i hüdâsın ki senî
Kıldı tevkîr, ziyaret ile vecdin göreni
Yok nazîrin aramam hıttâ-i hind ü Yemen
Bahr-i isyânı gezindirme yeter fülk-i teni
Dost-gîr ol bana yâ hazret-i Veysel Karani²⁷⁰

FERAHNÂK İLÂHÎ²⁷¹

Usûl: Sofyan
Güfte: Molla Câmi
Beste: Selânikli Şevket Bey
Çeviren: Köşeç Ahmed Dede

Ben bilmez idim gizli ayân sen imişsin
Tenlerde vü canlarda nihân hep sen imişsin
Senden bu cihân içre nişân ister idim ben
Âhir bunu bildim ki cihân hep sen imişsin²⁷²

²⁶⁹ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁷⁰ O kadar mübarek ve hüdânın sevilenisin ki seni
Hürmetle andı, ziyaret ile yüzünü göreni
Yok benzerin aramam Hint ve yemen memleketlerinde
İsyân denizinde gezindirme yeter ten gemisini
Yardımcı ol bana yâr Veysel Karani Hazretleri

²⁷¹ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁷² Ben bilmez idim gizli aşikâr sen imişsin
Tenlerde ve canlarda saklı hep sen imişsin
Senden bu dünya içinde işaret ister idim ben
Sonunda bunu bildim ki dünya hep sen imişsin

FERAHNÂK İLÂHÎ²⁷³

Usûl: Nim Sofyan
Güfte: Ali Ulvi Kurucu
Beste: Bekir Sıdkı Sezgin

Aşık-ı Yezdân
Zikreder dâim
Tâlib-i irfân
Zikreder dâim

Ağlayan gözler
Mevlayı özler
Hikmetli sözler
Zikreder dâim

Tevhid nidâsı
Kur'ân sadâsı
Ulvî sadâsı
Zikreder dâim²⁷⁴

²⁷³ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

274

Allah aşığı
Zikreder dâim
Bilmeğe istekli olan
Zikreder dâim

Ağlayan gözler
Mevlayı özler
Hikmetli sözler
Zikreder daim

Allah diye bağırmak
Kur'ân'ın sesi
Yüce sesi
Zikreder daim

FERAHNÂK ÂŞÎRAN İLÂHÎ²⁷⁵

Usûl: Düyek
Güfte: Eşrefoğlu Rumi
Beste: Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)

Cemî-î enbiyâlardan
Muhammed cümleinin şâhı
Yüzü nûrundan almışlar
Felekler şems ile mâhı

Yedi kat gökleri geçdi
Kadem arş üstüne basdı
Erişti Kâbe Kavseyn'e
Tavaf eyledi dergâhı

Ânın seyr ü sülûkundan
Melekler âciz olmuşlar
Ki bin yılda varamazlar
O bir demde varıp râhı²⁷⁶

²⁷⁵ TEZEREN, S., 2007, Cüneyt Kosal Sanatı ve Hayatı, Keşkül Yayınları, İstanbul.

²⁷⁶ Peygamberlerin hepsinden
Muhammed cümleinin şâhı
Yüzü nûrundan almışlar
Gökler güneş ve ayı

Yedi kat gökleri geçti
Ayağını göklerin üstüne bastı
Erişti Kâbe kavseyn'e
Tavaf eyledi dergâhı

Onun takip ettiği yolundan
Melekler âciz olmuşlar
Ki bin yılda varamazlar
O'nun bir anda vardığı yolu

Vereydim cânımı kurban
Senin yoluna ey Ahmed
N'olur bir kez yüzün görsem
Seher vakti sehergâhı

Bu Eşrefoğlu Rûmî'nin
Günahı çok dürür gâyet
Şefâat kıl yâ Muhammed
Yüzün şems ü kamer mâhı²⁷⁷

²⁷⁷ Vereydim cânımı kurban
Senin yoluna ey Ahmed
N'olur bir kez yüzün görsem
Seher vakti sabah zamanı

Bu Eşrefoğlu Rûmî'nin
Günahı çok durur gâyet
Şefaât kıl ya Muhammed
Yüzün ay ve güneşlere benzer

FERAHNÂK İLÂHÎ²⁷⁸

Usûl: Düyek
Güfte: Şeyh Vefâ Hz.
Beste: H. Kemal / Tezergil Özmütlu

Mefhar-i cümle cihansın ey şefaâ madeni
Mekkede doğdun Medine içre kıldın meskeni
Vuslatınla biz fakîri eyle mesrur ya Gani
Düştü gönlüm ya Muhammed canım arzular seni²⁷⁹

GERDÂNIYE İLÂHÎ²⁸⁰

Usûl: Sofyan
Güfte: Yûnus Emre
Beste: ?

Severim ben seni candan içeru
Yolum vardır bu erkândan içeru
Beni bende demen bende değılem
Biri ben vardır bende benden içeru

Süleyman kuş dilin bilir dediler
Süleyman var Süleyman'dan içeru
Miskin Yûnus gözü tuş oldu sana
Kapında kul var sultandan içeru²⁸¹

²⁷⁸ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁷⁹

Bütün cihanın iftiharısın ey şefaâ madeni
Mekke'de doğdun Medin'e içre kıldın meskeni
Kavuşmanla biz fakiri et mutlu ya varlıklar hazinesi
Düştü gönlüm ya Muhammed canım arzular seni

²⁸⁰ HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

²⁸¹

Severim ben seni candan içeri
Yolum vardır bu esastan içeri
Beni bende demen bende değılim
Bir ben vardır bende benden içeri

Süleyman kuş dilini bilir dediler
Süleyman var Süleyman'dan içeri
Miskin Yunus gözü erişti sana
Kapında kul var sultan içeri

GÜL'İZAR İLÂHÎ²⁸²

Usûl: Sofyan

Güfte: Yûnus Emre

Beste: Zâkirbaşî Eyyûbi Mehmed Efendi

Çıktım erik dalına anda yedim üzümü
Bostan ıssı kakıyyup der ne yersin üzümü

Kerpiç koydum kazana poyraz ile kaynattım
Nedir deyu sorana bandım verdim özümü

Bir sinek biri kartalı salladı urdu yere
Yalan değil gerçektir ben de gördüm tozunu

Yûnus bir söz söylemiş hiçbir söze benzemez
Münafıklar elinden örter mâna yüzünü²⁸³

²⁸² HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

²⁸³ Çıktım erik dalına onda yedim üzümü
Bostan hararetle kızıp der ne yersin üzümü

Kerpiç koydum kazana poyraz ile kaynattım
Nedir diye sorana bandım verdim özümü

Bir sinek bir kartalı salladı vurdu yere
Yalan değil gerçektir ben de gördüm tozunu

Yunus bir söz söylemiş hiçbir söze benzemez
Münafıklar elinden örter mâna yüzünü

HİCAZ İLÂHÎ²⁸⁴

Usûl: Sofyan
Güfte: Şeyh Sami Efendi
Beste: ?

Derdine derman isteyen gelsin
Cânına cânân isteyen gelsin
Mektebimizdir mekteb-i esmâ
İlm ile irfan isteyen gelsin
Pâzâr-ı vahdet sermayesinden
Hisse-i ihsan isteyen gelsin
Geçtik yedi kat arz u semâyı
Sidre-i seyrân isteyen gelsin
“Allame’l esmâ” keşf-i müsemmâ
Seyr ile (tayerân) tayrân isteyen gelsin
Geçerek “lâ” yı bulmağa “illa”yı
Vuslat-ı Râhman isteyen gelsin
Halktır yüzümüz Haktır özümüz
Vahdete mihmân isteyen gelsin
Dünyâ, ukbâyı terk-i sivâyı
Kurbet-i sübhân isteyen gelsin
Cânını kurbân etmeğe Sâmi
Emr ile ferman isteyen gelsin ²⁸⁵

²⁸⁴ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği

²⁸⁵
Derdine derman isteyen gelsin
Canına sevgili isteyen gelsin
Mektebimizdir isimler okulu
İlim ile irfan isteyen gelsin
Birlik pazarının sermayesinden
İyilik payı isteyen gelsin
Geçtik yedi kat toprak ve gökyüzünü
Yedinci katı gezmek isteyen gelsin
Hakkın isimlerini bilen âlim isimlerin keşfi
Gezinti ile uçmak isteyen gelsin
Geçerek “lâ”yı bulmağa “illa”yı
Hak ile kavuşma isteyen gelsin
Halktır yüzümüz Haktır özümüz
Birliğe misafir isteyen gelsin
Dünyâ, âhireti O’ndan gayrının terkî
Allah’a yakınlık isteyen gelsin
Canını kurban etmeğe Sâmi
Emir ile yakınlık isteyen gelsin

HİCAZ İLÂHÎ²⁸⁶

Usûl: Sofyan
Güfte: Yûnus Emre
Beste: Şeyh Mesut Efendi

Ey âşıkân ey âşıkân
Aşk mezhebi dindir bana
Gördü gözüm dost yüzünü
Yas kamu düğündür bana

Yûnus seni din edindi
Din nedir îman edindi
Aşka bugün yarın n'olur
İşi nedir önden sona²⁸⁷

HÛMÂYÛN İLÂHÎ²⁸⁸

Usûl: Sofyan
Güfte: Yûnus Emre
Beste: ?

Şûride vü şeydâ kılan yârin cemâlidir
Âlemlere rüsva kılan yârin cemâlidir
Kulunu mahzûn eyleyen bağrımı pürhûn eyleyen
Yunus'u mecnûn eyleyen yârin cemâlidir²⁸⁹

²⁸⁶ HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

²⁸⁷ Ey âşıklar ey âşıklar
Aşk mezhebi dindir bana
Gördü gözüm dost yüzünü
Hüznün hepsi düğündür bana

Yunus seni din edindi
Din nedir iman edindi
Aşka bugün yarın n'olur
İşi nedir önden sona

²⁸⁸ HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

²⁸⁹ Perişan ve divane kılan yârin güzelliğidir
Âlemlere rezil eden yârin güzelliğidir
Kulunu hüznü eden bağrımı kan dolduran
Yunus'u mecnûn eden yarin güzelliğidir

HİCAZ İLÂHÎ²⁹⁰

Usûl: Düyek
Güfte: Merkez Efendi
Beste: Dede Efendi

Ey âlemlerin şahı tecelli kıl, teselli kıl
Gönüller burcunun mahı tecelli kıl, teselli kıl

Ciğerden eylerim feryad bu benlik dâvasından kıl
İkilikten kıkıp âzâd tecelli kıl, teselli kıl

Habibine kul Yâr muhabbet şemini uyar
Eya Leyl-i saffet dildar tecelli kıl, teselli kıl

Bu merkezi kulun candan seni ister yine senden
Açıla hüsnün nikâbından tecelli kıl, teselli kıl²⁹¹

²⁹⁰ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁹¹ Ey âlemlerin şahı lütfet, teselli et
Gönüller burcunun ayı lütfet, teselli et

Ciğerden ederim feryat bu benlik dâvasından kurtar
İkilikten kurtar beni lütfet, teselli et

Sevgiline bizi et yâr sevgi mumunu uyar
Ey saf gece sevgili lütfet, teselli et

Bu Merkezî kulun candan seni ister yine
Açıla güzelliğinin örtüsü lütfet, teselli et

HİCAZ İLÂHÎ²⁹²

Usûl: Sofyan
Güfte: Yûnus Emre
Beste: ?

Ben dervişem diyene bir ün idesim gelir
Seğirdüben sesine varıp yetesim gelir

Sırat kıldan incedir kılıçtan keskincedir
Varıp anın üstüne evler yapasım gelir

Altında gayya vardır içi nâr ile pürdür
Varub ben ol gölgede biraz yatasım gelir

Derviş Yûnus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sigaya çeker bir Molla kasım gelir

Ben dervişim diyene seslenesim gelir
Arkasından yetişip sesine ulaşasım gelir²⁹³

²⁹² HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

²⁹³ Ben dervişim diyene bir ses edesim gelir
Yetişip sesine varıp erişesim gelir

Sırat kıldan incedir kılıçtan keskin
Varıp onun üstüne evler yapasım gelir

Altında cehennem kuyusu vardır içi ateş ile doludur
Varıp ben o gölgede biraz yatasım gelir

Derviş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni hesaba çeker bir Molla Kasım gelir

HÜSEYNÎ NEFES²⁹⁴

Usûl: Devr-i Hindi
Güfte: Hatayî
Beste: ?

İbtidâdan yol sorarsan
Yol Muhammed Ali'nindir
Yetmiş iki dil sorarsan
Dil Muhammed Ali'nindir

Gece olur gündüz olur
Cümle âlem dümdüz olur
Gökde kaçbin yıldız olur
Ay Muhammed Ali'nindir

Varma Yezîdin yanına
Kokusu siner tenine
Lânet Yezidin huyuna
Can Muhammed Ali'nindir²⁹⁵

²⁹⁴ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁹⁵ Yaratandan yol sorarsan
Yol Muhammed Ali'nindir
Yetmiş iki dil sorarsan
Dil Muhammed Ali'nindir

Gece olur gündüz olur
Cümle âlem dümdüz olur
Gökte kaçbin yıldız olur
Ay Muhammed Ali'nindir

Varma Yezîd'in yanına
Kokusu siner tenine
Lânet Yezid'in huyuna
Can Muhammed Ali'nindir

Varma Yezîd meclisine
Kulak verme hiç sesine
Satır Yezîdin Resine
Seyf Muhammed Ali'nindir

Şah Hatâyî hasta inler
Cümle âlem anı dinler
Nûr olmuş âleme doğar
Gün Muhammed Ali'nindir ²⁹⁶

296

Varma Yezîd meclisine
Kulak verme hiç sesine
Satır Yezîd'in nesine
Seyf Muhammed Ali'nindir

Şah Hatâyî hasta inler
Cümle âlem onu dinler
Nur olmuş âleme doğar
Gün Muhammed Ali'nindir

HÜSEYNÎ İLÂHÎ²⁹⁷

Usûl: Sofyan
Güfte: Gazali
Beste: ?

Ey risalet tahtının hurşîd-i mâh-ı enveri
Vey nübüvvet mazharı âhır zaman peygamberi

Hak senni şanında levlâk okudu yâ Mustafa
Yâni sensin nûr muhammed kâinatın rehberi

Sure-i şemaid duhâ geldi cemâlin şânına
Âlemi kıldı münevver ba kemalin enveri

Ya Resulullah şefaet kıl Gazali hastaya
Bir günahkâr ümmetindir hem kamunun kemteri²⁹⁸

²⁹⁷Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

²⁹⁸ Ey peygamberlik tahtının parlak ayı güneşi
Ey peygamberlik şerefi ahir zaman peygamberi

Hak senin şanında “eğer sen olmasaydın” okudu ya Mustafa
Yani sensin nur Muhammed dünyanın yol göstericisi

Şemsid duha suresi geldi güzelliğinin şânına
Dünyayı nurlandırdı şerefli faziletin nuru

Ya Resulallah şefaet et Gazali hastaya
Bir günahkâr ümmetindir hem herkesin acizi

HÜSEYİNİ İLÂHÎ²⁹⁹

Usûl: Sofyan
Güfte: Şeyh Hazmi Efendi
Beste: Zeki Altun

Ey gonca-ı bâg-ı sayfâ
Vey verd-i handânım yetiş
Bûyin senin derde devâ
Ey derde dermânım yetiş

Dolmuş gözüm gönlüm senin
Aşkınla ey nazlı cenân
Sensiz cihânı n'eylerem
Ey mûnis-i dermân yetiş

Dil bülbülü feryâd eder
Ağlar durur şâm u seher
Bekler o cânândan haber
Ey cân ü cânânım yetiş

Ey gonca-i bâg-ı emel
Ey hüsn ü ânı bî bedel
Ey Hazmi'nin Leylâsı gel
Sultânı hubânım yetiş³⁰⁰

²⁹⁹Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

³⁰⁰ Ey mutluluk bağımın goncası
Ey mutluluk gülüm yetiş
Kokun senin derde devâ
Ey derde dermânım yetiş

Dolmuş gözüm gönlüm senin
Aşkınla ey nazlı sevgili
Sensiz dünyayı n'aparım
Ey dermânın sevimlisi yetiş

Gönül bülbülü feryat eder
Ağlar durur akşam ve sabah
Bekler o sevgiliden haber
Ey canım sevgilim yetiş

Ey istek bağımın goncası
Ey güzelliği bedelsiz olan
Ey Hazmi'nin Leylâ'sı gel
Ey güzeller sultanı yetiş

HÜSEYİNÎ İLÂHÎ³⁰¹

Usûl: Sofyan
Güfte: Muzaffer Ozak
Beste: Ahmet Özhan

Affet isyanım benim
Halim yaman Allah'ım
Ref'et nisyanım benim
Meded aman Allah'ım

Defterim doldu siyah
Amelim teknil günah
Sensin kuluna penâh
Meded aman Allah'ım

Affına güvenirim
Kapında dilenirim
Kovsan, yine gelirim
Meded aman Allah'ım

Ben bir yüzü karayım
Sana nasıl varayım
Ya kime yalvarayım
Meded aman Allah'ım³⁰²

³⁰¹Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği

³⁰² Affet isyanım benim
Halim yaman Allah'ım
Acı unutmamı benim
Yardım aman Allah'ım

Defterim doldu siyah
Amelim eksiksiz günah
Sensin kulunun sığındığı
Yardım aman Allah'ım

Affına güvenirim
Kapında dilenirim
Kovsan, yine gelirim
Yardım aman Allah'ım

Ben bir yüzü karayım
Sana nasıl varayım
Ya kime yalvarayım
Yardım aman Allah'ım

Ömrümü ettim heder
Mücrimim, halim beter
Bana kulum de, yeter
Meded aman Allah'ım

Ümmet et Habibine
Gönüller tabibine
Rahmeyle garibine
Meded aman Allah'ım

Lâ Taknatû buyurdun
Rahmetine doyurdun
Kullarına duyurdun
Meded aman Allah'ım

Aşkî'yi azâd eyle
Cemâlinle şâd eyle
Kulum diye yâd eyle
Meded aman Allah'ım³⁰³

303 Ömrümü ettim heder
Suçluyum, halim beter
Bana kulum de, yeter
Yardım aman Allah'ım

Ümmet et sevgiline
Gönüller doktoruna
Rahmet et garibine
Yardım aman Allah'ım

“Ümidinizi kesmeyiniz” buyurdun
Rahmetine doyurdun
Kullarına duyurdun
Yardım aman Allah'ım

Aşkî'yi serbest et
Güzellilğinle mutlu et
Kulum diye hatırla
Yardım aman Allah'ım

HÜSEYNÎ İLÂHÎ³⁰⁴

Usûl: Raks Aksağı
Güfte: İbrahim Ümmî Sinan
Beste: Ahmet Hatipoğlu

Seyrimde bir şehre vardım
Gördüm sarayı güldür gül
Sultânının tacı tahtı
Bâğ-ı divârı güldür gül

Gül alırlar gül satarlar
Gül den terâzi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Çarşı pazarı güldür gül

Toprağı güldür taşı gül
Kurusu güldür yaşı gül
Has bahçesinin içinde
Servi çınarı güldür gül³⁰⁵

³⁰⁴Kahramanmaraş Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

³⁰⁵ Seyrimde bir şehre vardım
Gördüm sarayı güldür gül
Sultanının tacı tahtı
Çevresi bahçesi güldür gül

Gül alırlar gül satarlar
Gül den terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Çarşı Pazarı güldür gül

Toprağı güldür taşı gül
Kurusu güldür yaşı gül
Has bahçesinin içinde
Servi çınarı güldür gül

Gülden değirmen döndürür
Anın ile gül öğütür
Akar arkı döner çarkı
Bendi pınarı güldür gül

Ak gül ile kırmızı gül
Çift yetişmiş bir bahçede
Bakışrlar hâra karşı
Hâr-ı eshârı güldür gül

Gülden kurulmuş bir çadır
İçinde nimeti hazır
Kapıcısı “İlyas” Hızır
Nân-ı şarâbı güldür gül

Ümmi Sînan gel vasfeyle
Gül ile bülbül devrini
Meğer bu garip bülbülün
Ânu figânı güldür gül³⁰⁶

³⁰⁶ Gülden değirmen döndürür
Onunla gül öğütür
Akar arkı döner çarkı
Bendi pınar güldür gül

Ak gül ile kırmızı gül
Çift yetirmiş bir bahçede
Bakışrlar dikene karşı
Seher dikenleri güldür gül

Gülden kurulmuş bir çadır
İçinde nimeti hazır
Kapıcısı “İlyas” Hızır
Şarabı ekmeği güldür gül

Ümmi Sinan gel anlat
Gül ile bülbül zamanını
Meğer bu garip bülbülün
Âhı feryadı güldür gül

HÜSEYİNÎ İLÂHÎ³⁰⁷

Usûl: Sofyan
Güfte: Muzaffer Ozak
Beste: ?

Devrân içre devrânım
Şükür Elhamdülillâh
Nurlar içre seyrânım
Şükür Elhamdülillâh

Tuttum pîrin elini
Buldum vuslat yolunu
Kavuşturdu kulunu
Şükür Elhamdülillâh

Yanağında gül açdı
Melekler rahmet saçdı
Nûrdan hulleler biçdi
Şükür Elhamdülillâh

Aşkî visâle yetti
Vardı Sidreye gitti
Şeyhile Mi'rac etti
Şükür Elhamdülillâh³⁰⁸

³⁰⁷Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

³⁰⁸ Zaman içinde zamanım
Şükür Elhamdülillah
Nurlar içinde gezerim
Şükür Elhamdülillah

Tuttum pîrin elini
Buldum kavuşma yolunu
Kavuşturdu kulunu
Şükür Elhamdülillah

Yanağında gül açtı
Melekler rahmet saçtı
Nurdan elbiselerbiçti
Şükür Elhamdülillah

Aşkî kavuşmaya erişti
Vardı Sidre'ye gitti
Şeyhi ile Mi'rac etti
Şükür Elhamdülillah

HÜSEYİNÎ İLÂHÎ³⁰⁹

Usûl: Sofyan
Güfte: Kul Yusuf
Beste: Hüseyin Sebilci

Kiminin meskeni külhan
Kimi derviş kimi sultan
Kimi şeyhi ile mihman
Ben şeyhimden cüdâ düştüm

Felek birgün cana kıyar
Sizi kabdan kaba koyar
Kimi atlas libas giyer
Şükür bize aba düştü

Kul Yusuf 'undur bu demler
Akıttım dâdeden nemler
Benim çektiğim sitekler
Yârdan bize çaba düştü³¹⁰

³⁰⁹Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

³¹⁰ Kiminin meskeni külhan
Kimi derviş kimi sultan
Kimi şeyhi ile misafir
Ben şeyhimden ayrı düştüm

Felek birgün cana kıyar
Sizi kabdan kaba koyar
Kimi ipek elbise giyer
Şükür bize aba düştü

Kul Yusuf'undur bu anlar
Akıttım gözlerimden yaşlar
Benim çektiğim sitekler
Yârdan bize çaba düştü

HÜSEYİNÎ İLÂHÎ³¹¹

Usûl: Sofyan
Güfte: Nureddin Cerrahî
Beste: ?

Dil beytini pâk iden
Dervişi ankâ iden
Âlem-i lâhûte giden
Mevlâ zikridir zikri

Zikirden hâlet alan
Âşinâ-yı ruh alan
Ukbâda devlet bulan
Mevlâ zikridir zikri

Terk ehline karışan
Hem zevkine erişen
Bahr-i ledün'le görüşen
Mevlâ zikridir zikri³¹²

³¹¹Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

³¹² Gönül evini pak eden
Dervişi ankâ eden
İlahi âleme giden
Mevlâ zikridir zikri

Zikirden keyfiyet alan
Ruha aşına olan
Ahirette devlet bulan
Mevlâ zikridir zikri

Terk ehline karışan
Hem zevkine erişen
Ledün denizinde görüşen
Mevlâ zikridir zikri

Âşıkların zikri Hû
Zikri Hû'dur fikri Hû
Vecde gelip diye Hû
Mevlâ zikridir zikri

Nûreddin diri kılan
Tevhid çerağı yakan
Bîhamdillah tevfik olan
Mevlâ zikridir zikri³¹³

313

Aşıkların zikri Hû
Zikri Hû'dur fikri Hû
Aşka gelip diye diye Hû
Mevlâ zikridir zikri

Nûreddini diri kılan
Birlik kandilini yakan
Övülmeksizin yardımcı olan
Mevla zikridir zikri

HÜSEYNÎ İLÂHÎ³¹⁴

Usûl: Sofyan
Güfte: Niyazî-i Mısrî
Beste: ?

Derman aradım derdime, derdim bana dermân imiş
Bürhân sorardım aslıma, aslım bana bürhân imiş

Sağ ü solum gözler idim ben dost yüzün görsem deyû
Ben taşrada arar iken ol can içinde can imiş

Öyle sanırdım ayıryam, dost gayrıdır ben gayrıyam
Ben de görüp işideni bildim ki o cânân imiş

Savm ü salât ü Hacc ile sanma biter zâhid için
İnsan-ı kâmil olmaya lâzım olan irfân imiş

Kanden gelir yolun senin, ya kande varır menzilin
Nerden gelip gittiğini anlamayan hayvan imiş³¹⁵

³¹⁴ TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÜTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlahîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

³¹⁵ Derman aradım derdime, derdim bana dermân imiş
Delil sorardım aslıma, aslım bana delil imiş

Sağı ve solu gözler idim ben dost yüzünü görsem diye
Ben dışarıda arar iken o can içinde can imiş

Öyle sanırdım ayıryım, dost başkadır ben başkayım
Benden görüp işiteni bildim ki o sevgili imiş

Oruç, namaz ve Hac ile sanma biten sofu için
Âlim insan olmaya lâzım olan feyzle bilme imiş

Menbaadan gelir yolun senin, ya menbaa varır menzilin
Nerden gelip gittiğini anlamayan hayvan imiş

Mürşid gerektir bildire Hakk'ı sana Hak-kal-yâkîn
Mürşidi olmayanların bildikleri gümân imiş

Her mürşide dil verme kim yolunu sarpa uğratır
Mürşidi kâmil olanın gayet yolu âsân imiş

Anla hemen bir söz dürür, yokuş değildir düz dürür
Âlem kamu bir yüz dürür, görür anı hayrân imiş

İşit Niyâzî'nin sözün, bir nesne örtmek Hak yüzün
Hak'dan ayan bir nesne yok, gözsüzlere pinhân imiş³¹⁶

³¹⁶ Mürşid gerektir bildire Hakk'ı sana Ham ile bâki
Mürşidi olmayanların bildikleri zan imiş

Her mürşide gönül verme kimi yolunu sarpa uğratır
Mürşidi âlim olanın gayet yolu kolay imiş

Anla hemen bir söz dürür, yokuş değildir düz dürür
Âlemin bütünü bir yüz dürür, gören onu hayran imiş

İşit Niyâzî'nin sözünü, bir nesne örtmez Hak yüzün
Hak'dan âşikar bir nesne yok, gözsüzlere gizli imiş

HÜZZAM İLÂHÎ³¹⁷

Usûl: Evsat

Güfte: Şeyh Kamil Efendi

Beste: Zekâi Dede

Zat-ı mirat-ı Hüdâsın yâ Muhammed Mustafa
Âleme behçet-nümâsın yâ Muhammed Mustafa
Yek işâretle kamer çâk oldu secde eyledi
Sahib-i arş-ı Hüdâsın yâ Muhammed Mustafa³¹⁸

³¹⁷ KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlâhîler, Marifet Yayınları, İstanbul.

³¹⁸ Allah'ın aynasının aslının Yâ Muhammed Mustafa
Âleme güzellik gösterensin Yâ Muhammed Mustafa
Bir tek işaretinle ay ikiye bölündü secde etti
Yaratanın makabının sahibisin Yâ Muhammed Mustafa

HİCAZ İLÂHÎ³¹⁹

Usûl: Sofyan
Güfte: Kuddusî
Beste: ?

Ey rahmeti bol padişah
Cürmüm ile geldim sana
Ben işledim hadsiz günah
Cürmüm ile geldim sana

Hadden tecâvüz eyledim
Deryâ-yı zenbi boyladım
Ma'lûm sana ben n'eyledim
Cürmüm ile geldim sana

Senden utanmadım heman
Etdim hatâ gizli ayan
Urma yüzüme el'aman
Cürmüm ile geldim sana

Zenbim ile doldu cihan
Sana ayan zâhir nihan
Ey lûtfu bî-had müstean
Cürmüm ile geldim sana

Adın senin Gaffâr iken
Ayb örtücü settâr iken
Kime gidem sen var iken
Cürmüm ile geldim sana

Hiç sana kulluk etmedim
Râh-ı rizâna gitmedim
Hem buyruğunu tutmadım
Cürmüm ile geldim sana³²⁰

³¹⁹ TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÛTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlahîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

³²⁰

Ey rahmeti bol padişah
Suçum ile geldim sana
Ben işledim sayısız günah
Suçum ile geldim sana

Sınırdan aştım
Günah denizini boyladım
Bilirsin sen ben ne yaptım
Suçum ile geldim sana

Senden utanmadım hemen
Ettim hata gizli açık
Vurma yüzümü aman
Suçum ile geldim sana

Günahım ile doldu dünya
Sana açık görünürde gizli
Ey lûtfu sınırsız yardım eden
Suçum ile geldim sana

Adın senin Gaffâr iken
Ayıp örtücü Settâr iken
Kime gideyim sen var iken
Suçum ile geldim sana

Hiç sana kulluk etmedim
Rızanın yoluna gitmedim
Hem buyruğunu tutmadım
Suçum ile geldim sana

Aslım çü bir katra menî
Halk eyledin ondan beni
Aslım denî fer'im denî
Cürmüm ile geldim sana

Gerçi kesel fîsk ü fücûr
Ayb ü zelev çok her kusur
Lâkin senin adın Gafûr
Cürmüm ile geldim sana

Bin kerre bin ey pâdişah
Etsem dâhî böyle günah
Lâ taknatû rahmeti'illâh
Cürmüm ile geldim sana

Kuddusî isyanda şedîd
Kullukda bir battal pelîd
Der senden kesmeyüb ümîd
Cürmüm ile geldim sana ³²¹

321

Aslım madem ki bir damla menî
Yarattın ondan beni
Aslım alçak sonum alçak
Suçum ile geldim sana

Gerçi tembellik, günah ve zina
Ayıp ve eksiklik çok her kusur
Lâkin senin adın Gafûr
Suçum ile geldim sana

Bin kere bin ey pâdişah
Etsem bile böyle günah
Rahmetinden ümit kesilmez
Suçum ile geldim sana

Kuddusî isyanda şiddetli
Kullukta işe yaramaz bir alçak
Der senden kesmeyip ümit
Suçum ile geldim sana

HİCAZ İLÂHÎ³²²

Usûl: Düyek
Güfte: Niyâzî-i Mısrî
Beste: Dervîş Ali Şirüganî

Ey garip bülbül diyârın kandedir
Bir haber ver gülizârın kandedir
Sen bu ilde kimseye yâr olmadın
Var senin elbetde yârin kandedir

Arttı günden güne feryâdın senin
Ah ü efgân oldu mû'tadın senin
Aşk içinde kimdir üstâdın senin
Bu senin sabr ü karârın kandedir

Bir enîsin yok aceb hasretdesin
Rahatı terk eyledin mihnetdesin
Gice gündüz bilmeyip hayretdesin
Ya senin leyl ü nehârın kandedir³²³

³²² TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÛTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlahîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

³²³ Ey garip bülbül memleketin nerededir
Bir haber ver gülbahçen nerededir
Sen bu ilde kimseye yâr olmadın
Var senin elbette yârin nerededir

Arttı günden güne feryâdın senin
Âh ve acıyla bağırma oldu alışkanlığın senin
Aşk içinde kimdir üstâdın senin
Bu senin sabır ve kararın nerededir

Bir dostun yok acaba hasrette misin
Rahatı terkettin eziyette misin
Gece gündüz bilmeyip hayret misin
Ya senin gece ve gündüzün nerededir

Ne göründü güle karşı gözüne
Ne büründü baktığınca özüne
Kimse mahrem olmadı hiç râzına
Bilmediler şeh-süvârın kandedir

Gökde uçarken yere indirdiler
Çar-anâsır bendlerine vurdular
Nûr iken adın Niyâzî koydular
Şol ezel ki itibârın kandedir³²⁴

324

Ne göründü güle karşı gözüne
Ne büründü bakdığınca özüne
Kimse sırdaş olmadı hiç sırrına
Bilmediler binicilerin şahı nerededir

Gökte uçarken yere indirdiler
Dört unsuru bedlerine vurdular
Nûr iken adın Niyâzî koydular
Şu geçmiş ki saygın nerededir

HİCAZ İLÂHÎ³²⁵

Usûl: Sofyan
Güfte: Aziz Mahmud Hüdâyî
Beste: Dervîş Kânûni (Cüneyt Kosal)

N'eyleyim dünyâyı
Bana Allâh'ım gerek
Gerekmez mâsivâyı
Bana Allâh'ım gerek

Ehl-i dünyâ dünyâda
Ehl-i ukbâ ukbâda
Her biri bir sevdâda
Bana Allâh'ım gerek

Derdi dermanın ister
Kullar sultânın ister
Âşık cânânın ister
Bana Allâh'ım gerek

Fânî devlet gerekmez
Dürlü ziyet gerekmez
Hakk'sız cennet gerekmez
Bana Allâh'ım gerek³²⁶

³²⁵ TEZEREN, S., 2007, Cüneyt Kosal Sanatı ve Hayatı, Keşkül Yayınları, İstanbul.

³²⁶ Ne yapayım dünyâyı
Bana Allâh'ım gerek
Gerekmez O'ndan gayrısı
Bana Alâh'ım gerek

Dünya ehli dünyâdan
Âhiret ehli ahirette
Her biri bir sevdâda
Bana Allâh'ım gerek

Derdi dermanını ister
Kullar sultanını ister
Âşık sevdiğini ister
Bana Allâh'ım gerek

Geçici devlet gerekmez
Türlü süs gerekmez
Hak'sız cennet gerekmez
Bana Allâh'ım gerek

Mecnun ister Leylâ'yı
Vâmık özler Azrâ'yı
N'idem gayrı sevdâyı
Bana Allâh'im gerek

Bülbül güle karşı zâr
Pervâneyi yakmış nâr
Her kulun bir derdi var
Bana Allâh'im gerek

Bî-hûde hevâyı ko
Hakk'ı bula-gör yâhû
Hüdâî'nin sözü bu
Bana Allâh'im gerek³²⁷

³²⁷ Mecnun ister Leylâ'yı
Vâmık özler Azrâ'yı
Ne yapayım başka sevdâyı
Bana Allâh'im gerek

Bülbül güle karşı ağlar
Pervâneyi yakmış ateş
Her kulun bir derdi var
Bana Allâh'im gerek

Boş istekleri bir kenara koy
Hakk'ı bul artık yâhû
Hüdâî'nin sözü bu
Bana Allâh'im gerek

HİCAZ İLÂHÎ³²⁸

Usûl: Düyek
Güfte: Aziz Mahmud Hüdâî
Beste: Musullu Hafız Osman

Ârif ol âyîne-i insâna bak
Anda nûr-i Hazret-i Rahmân'e bak

Geç harâbat ehlinin vîranlığın
Anda manfî kenz-i bî pâyâne bak

Suretinde Âdem'i halk eyleyen
Şibh ü misli olmayan sultâne bak

Semme Vechullâh'ı fehmetdinse ger
Şeş cihetden bî-ciheü cânâne bak

Keşf olunca sırr-ı tahbîb-i Habîb
Terk_i gilmân et yeter vildâne bak

Geç Hüdâî sureti mâ'nâyı gör
Katrâyı ko lücce-i ummâne bak³²⁹

³²⁸ TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÜTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlahîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

³²⁹

Ârif ol insan aynasına bak
Onda acıyan Allah'ın nuruna bak

Geç meyhane ehlinin viranlığından
Onda gizli sonsuz hazineye bak

Suretinde Âdem'i yaratan
Benzeri ve eşi olmayan sultana bak

Allah her yöndedir anladınsa eğer
Altı yönden yönü olmayan cânana bak

Keşf olunca sevgiliyi sevdiren sır
Cennet hizmetçilerini terk et kölelere bak

Geç Hüdâî suretten mânâyı gör
Damlayı koy engin denizlere bak

HİCAZ İLÂHÎ³³⁰

Usûl: Düyek
Güfte: Yaman Dede
Beste: Zeki Altun

Yak sinemi âteşlere efganıma bakma
Ruhumda yanan âteşe nirânıma bakma
Hiç söndürmeyecek aşkıma imânıma bakma
Ruhumda yanan âteşe nirânıma bakma

Ağlatma ki âlâmımı tahfife de başlar
Ağlatma serinletmededir bağrımı yaşlar
Rahmetme sakın gerçi dayanmaz buna taşlar
Ağlatma da yak hâl-i perişânıma bakma

Yaşlar akarak belki uçar zerresi aşkın
Âteşle yaşar yaşla değil yâresi aşkın
Yormaktır efendim biricik çâresi aşkın
Ağlatma da yak hâl-i perişânıma bakma³³¹

³³⁰ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Müsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³³¹ Yak sinemi âteşlere feryadına bakma
Ruhumda yanan âteşe âteşlerime bakma
Hiç sönmeyecek aşkıma imânıma bakma
Ruhumda yanan âteşe âteşlerime bakma

Ağlatma ki elemelerimi hafifletmeye başlar
Ağlatma serinletmededir bağrımı yaşlar
Acıma sakın gerçi dayanmaz buna taşlar
Ağlatma da yak perişan hâlime bakma

Yaşlar akarak belki uçar zerresi aşkın
Âteşle yaşar yaşla değil yâresi aşkın
Yanmaktır efendim biricik çâresi aşkın
Ağlatma da yak hâl-i perişânıma bakma

HÜSEYİNÎ İLÂHÎ³³²

Usûl: Sengin Semaî
Güfte: Yûnus Emre
Beste: Zeki Altun

Canım kurban olsun senin yoluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed
Gel şefâat eyle kemter kuluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Mü'min olanlarım çokdur cefâsı
Ahirette çıkar zevk u sefâsı
Onsekizbin âlemin Mustafâ'sı
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Yedi kat gökleri seyrân eyleyen
Kürsünün üstünde cevlân eyleyen
Mi'râc'da ümmetin Hakk'dan dileyen
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Yunus der cihânı neylerem sensiz
Sen hak peygambersin şeksiz gümânsız
Sana inanmayan gider îmansız
Adı güzel kendi güzel Muhammed³³³

³³² ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³³³ Canım kurban olsun senin yoluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed
Gel şefâat eyle aciz kuluna
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Mü'min olanların çokdur eziyeti
Ahirette çıkar zevk ve eğlencesi
Onsekizbin âlemin Mustafâ'sı
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Yedi kat gökleri gezen
Kürsünün üstünde dolaşan
Mi'râc'da ümmetin Hakk'dan dileyen
Adı güzel kendi güzel Muhammed

Yûnus der dünyayı ne yapayım ben sensiz
Sen hak peygambersin şüphesiz zansız
Sana inanmayan gider îmansız
Adı güzel kendi güzel Muhammed

HÜSEYİNÎ İLÂHÎ³³⁴

Usûl: Sofyan
Güfte: Safer Dal
Beste: Zeki Altun

Ey Nebiyy-i âhir zemân
Allah'tan getirdin Kur'ân
Eyledik biz sana îman
Muhammed Mustafâ sultân
Nûrun oldu cânıma cân
 Habîbullah dedi Rahman
 Âşıkların oldun emân
 Ki sensin canlara cânân
 Muhammed Mustafâ sultân
 Nûrun oldu cânıma cân
Âşıksız âl-i abâya
Çâr-ı yâr-ı bâ-safâya
Ol Muhibbî hanedâna
Muhammed Mustafâ sultân
Nûrun oldu cânıma cân
 Şefâat dileriz candan
 Ayırmasın Hakk yolundan
 Evlâdından ashâbından
 Muhammed Mustafâ sultân
 Nûrun oldu cânıma cân³³⁵

³³⁴ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, T.Tas.Müs. ve Folk. Arş. ve Yaş. Vakfı Yay., İst.

³³⁵

Ey âhir zaman peygamberi
Allah'tan getirdin Kur'an
Ettik biz sana imân
Muhammed Mustafâ sultân
Nûrun oldu cânıma cân
 Allah'ın sevgilisi dedi Rahman
 Âşıklara oldu imdât
 Ki sensin cânlara sevgili
 Muhammed Mustafâ sultân
 Nûrun oldu cânıma cân
Âşıksız mübarek efendimize ve ailesine
Safa içindeki dört halifeye
O sevgili peygamber sülalesine
Muhammed Mustafâ sultân
Nûrun oldu cânıma cân
 Şefâat dileriz candan
 Ayırmasın hak yolundan
 Evlâdından halkından
 Muhammed Mustafâ sultân
 Nûrun oldu cânıma cân

HÜSEYİNİ BÛSELİK İLÂHÎ³³⁶

Usûl: Düyek
Güfte: M. Âkif Ersoy
Beste: Zeki Altun

Eyle yâ Rab Sen tecelli nûr-i Kur'ân sönmesin
Halka dâim Sen zahîr ol ehl-i îman parlasın
Bârigâh-ı kudretinden biz necât ummaktayız
Sûre-i innâ fetahnâ sırrı bir an sönmesin³³⁷

³³⁶ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³³⁷ Sen lûtfeyle yâ Rab Kur'ân'ın nûru sönmesin
Halka dâima Sen âşîkar ol imân ehli parlasın
Âlemin Rabbinin huzurunun varlığından biz kurtuluş ummaktayız
İnnâ Fetahnâ sûresinin sırrı bir an sönmesin

HÜZZAM İLÂHÎ³³⁸

Usûl: Sofyan
Güfte: Şeyh Abdülaziz Zihni Efendi
Beste: Zeki Altun

Sordular pervâneye
Niçin böyle yanarsın
Dosttan haber mi geldi
N'oldun a gönül n'oldun

Bir yerde karâr etmez
Hiç kimseden âr etmez
Hekimler tımâr etmez
N'oldun a gönül n'oldun

Kalbini küşâd eyle
Hem Mevlâ'yı yâd eyle
Gamgin dili şâd eyle
N'oldun a gönül n'oldun

Gel imdi ey Azizî
Sırrın deme ol epsem
Ahvâle olup mahrem
N'oldun a gönül n'oldun³³⁹

³³⁸ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³³⁹ Sordular pervâneye
Niçin böyle yanarsın
Dosttan haber mi geldi
N'oldun a gönül n'oldun

Bir yerde karâr etmez
Hiç kimseden utanmaz
Hekimler iyi etmez
N'oldun a gönül n'oldun

Kalbini açık et
Hem Mevlâ'yı hatırla
Gamlı gönlü mutlu et
N'oldun a gönül n'oldun

Gel şimdi ey Azizî
Sırrını deme ol sessiz
Hallere olup vâkıf
N'oldun a gönül n'oldun

ISFAHAN İLÂHÎ³⁴⁰

Usûl: Sofyan
Güfte: Yûnus Emre
Beste: Eyyubî Ali Rıza Şengel

Sordum sarı çiçeğe benzin neden sarıdır
Çiçek eydür ey derviş, âhım dağlar eritir

Yine sordum çiçeğe boynun neden eğridir
Çiçek eydür ey derviş, kalbim Hakka doğrudur

Yine sordum çiçeğe Yunus'u bilir misin
Çiçek eydür ey derviş, Yûnus kırklar yâridir³⁴¹

³⁴⁰ HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

³⁴¹ Sordum sarı çiçeğe benzin neden sarıdır
Çiçek döndü: Ey derviş, âhım dağlar eritir

Yine sordum çiçeğe boynun neden eğridir
Çiçek döndü: Ey derviş, kalbim Hakka doğrudur

Yine sordum çiçeğe Yunus'u bilir misin
Çiçek döndü: Ey derviş, Yunus kırklar yâridir

MUHAYYER İLÂHÎ³⁴²

Usûl: Düyek
Güfte: ?
Beste: Zeki Altun

Geçti her ânım günahla mücrimim bî-çâreyim
Afv ü isyânım için bilmem ne çâre arayım
Başka penâhım mı var hiç şüphe yok âvâreyim
Bağ-ı lûtfun var iken hangi kapıya yalvarayım
Merhamet eyle ilâhî ben kime yalvarayım

Bakmıyor rahmeyleyüp kimse benim feryâdıma
Yok mudur merhem acep zahm-ı dil-i nâşâdıma
Masiyet deryasıyım yâ Rab yetiş imdâdına
Bağ-ı lûtfun var iken hangi kapıya yalvarayım
Merhamet eyle ilâhi ben kime yalvarayım³⁴³

³⁴² ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³⁴³ Geçti her ânım günahla suçluyum çâresizim
Af ve isyanım için bilmem ne çâre arayayım
Başka sığınağım mı var hiç şüphe yok âvâreyim
Lûtfun var iken hangi kapıya yalvarayım
Merhamet et ilâhî kime yalvarayım

Bakmıyor acıyıp kimse benim feryâdıma
Yok mudur ilaç acaba kederli gönlümün yarasına
Günah deniziyim yâ Rab yetiş imdâdına
Lûtfun var iken hangi kapıya yalvarayım
Merhamet et ilâhî ben kime yalvarayım

KARCIĞAR İLÂHİ³⁴⁴

Usûl: Düyek
Güfte: Hakkı Efendi
Beste: ?

Gülünden cüdâ mı düştün acabâ
Bülbül seherlerde niçin ağlarsın
Ne haber getirdi acabâ sabâ
Bülbül seherlerde niçin ağlarsın
“İssız gecelerde feryâd edersin”

Âşıklar câhildir el’an bu zâre
Vâkıf-esrâr olan demez ağyâre
Sen de mi âşıksın ulu Settâr’e
Bülbül seherlerde niçin ağlarsın
“İssız gecelerde feryâd edersin”

Râzını keşfedip ayân et bir bir
Vuslatda bu firkat ne sırdır ne sır
Mevlâ için bu Hakkı’ya haber ver
Bülbül seherlerde niçin ağlarsın
“İssız gecelerde feryâd edersin”³⁴⁵

³⁴⁴ KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlâhîler, Marifet Yayınları, İstanbul.

³⁴⁵ Gülünden ayrı mı düştün acaba
Bülbül seherlerde niçin ağlarsın
Ne haber getirdi acaba sabah rüzgarı
Bülbül seherlerde niçin ağlarsın
“İssız gecelerde feryât edersin”

Âşıklar câhildir hâlâ bu ağlayana
Sırrını anlayan demez düşmana
Sen de mi âşıksın büyük Gizleyici’ye
Bülbül seherlerde niçin ağlarsın
“İssız gecelerde feryât edersin”

Sırrını keşfedip âşık et bir bir
Kavuşmada bu ayrılık ne sırdır ne sır
Mevlâ için bu Hakkı’ya haber ver
Bülbül seherlerde niçin ağlarsın
“İssız gecelerde feryât edersin”

KÛÇEK İLÂHİ³⁴⁶

Usûl: Düyek
Güfte: Kâmil Efendi
Beste: Zekâî Dede

Biz hatm-i hâce ederiz
Mevlâ yoluna gideriz
Hubb-i sivâyı n'ideriz
Nakşî'leriz zikrediz

Bid'at değildir yolumuz
Şah Nakşibend'dir ulumuz
Sıddîk Ekber'dir kolumuz
Nakşî'leriz zikrederiz

Tehvîd-i zât erkânımız
Malûm değil esrârımız
Dâim teveccüh kârımız
Nakşî'leriz zikrederiz

Pîrim efendim Nakşibend
Lûtfun bize eyle kemend
Kâmil kulundur derd-mend
Nakşî'leriz zikrederiz³⁴⁷

³⁴⁶ KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlâhiler, Marifet Yayınları, İstanbul.

³⁴⁷

Biz hoca hatmi ederiz
Mevla yoluna gideriz
Başka dostluğu ne yaparız
Nakşî'leriz zikrederiz

Sonradan çıkma adetler değildir yolumuz
Şah Nakşibend'dir büyüğümüz
Sıddîk Ekber'dir kolumuz
Nakşî'leriz zikrederiz

Aslın birliğidir esasımız
Bilinen değil sırrımız
Her an O'na yönelmedir işimiz
Nakşî'leriz zikrederiz

Pîrim efendim Nakşibend
İyiliğini bize eyle kement
Olgun kulundur dertli olan
Nakşî'leriz zikrederiz

MÂYE İLÂHÎ³⁴⁸

Usûl: Sofyan
Güfte: Abdülehad Nûri
Beste: Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)

Aşkın meyine kanmış
Mestaneleriz Hakka
Derdin oduna yanmış
Pervaneleriz Hakka
 Derdin ile dil dolmuş
 Cezbe yolunu bulmuş
 Meczûb-i Hûdâ olmuş
 Divâneleriz Hakka
Aşkın ile âşıklar
Derdin ile yanıklar
Dil milkine mâlikler
Şâhâneleriz Hakka
 Ol âlem-i vahdetde
 Kâşâne-i vuslatda
 Meydân-ı hakikatda
 Bir dâneleriz Hakka
Çün Nûri'yi nûr almış
Deryâ dibine dalmış
Kendini suya salmış
Dürdâneleriz Hakka³⁴⁹

³⁴⁸ TEZEREN, S., 2007, Cüneyt Kosal Sanatı ve Hayatı, Keşkül Yayınları, İstanbul.

³⁴⁹

Aşkın şarabına kanmış
Sarhoşlarız Hakka
Derdin ateşine yanmış
Pervaneleriz Hakka
 Derdin ile cesaretlenmiş
 İlâhî aşkın yolunu bulmuş
 Hûdâ'nın aşkından deli olmuş
 Divâneleriz Hakka
Aşkın ile âşıklar
Derdin ile yanıklar
Gönül mülküne sahipler
Şâhâneleriz Hakka
 O birlik âleminde
 Kavuşma sarayında
 Hakikat âleminde
 Bir taneleriz Hakka
Çünkü Nûri'yi nûr almış
Deniz dibine dalmış
Kendini suya dalmış
İnci taneleriyiz Hakka

MUHAYYER İLÂHÎ³⁵⁰

Usûl: Devr-i Hindî
Güfte: Tâcî
Beste: Hüseyin Sebilci

Cemâlin hüsnüne canlar fedâdır yâ Resûlallah
Kemâlin kalb ü rûha hoş gıdâdır yâ Resulallah
Müsâvidir seni görmek güzel Allah'ı görmekte
Yüzün âyine-i nûr-i Hüdâ'dır yâ Resûlallah

Günahkârım kusurum çok der-i ihsânına geldim
Senin affın günahkâra atâdır yâ Resûlallah
Bu yolda can verenlere beni sultânım ilhâk et
Bu Tâcî'nin niyâzıdır ricâdır yâ Resûlallah³⁵¹

³⁵⁰Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

³⁵¹ Yüzünün güzelliğine canlar fedâdır yâ Resûlallah
Olgunluğun kalp ve ruha hoş gıdadır yâ Resûlallah
Denktir seni görmek güzel Allah'ı görmekte
Yüzün Hüdâ'nın nûrunun aynasıdır yâ Resûlallah

Günahkârım kusurum ihsan kapına geldim
Senin affın günahkâra lütûftur yâ Resûlallah
Bu yolda can verenlere beni sultânım ilave et
Bu Tâcî'nin yalvarması ricasıdır yâ Resûlallah

NEVA İLÂHÎ³⁵²

Usûl: ?

Güfte: Yûnus Emre

Beste: Bî Çâre (Mehmed Efendi)

Mülk-i bekâdan gelmişim
Fâni cihânı neylerim
Ben dost cemâlin görmüşüm
Hür u cinânı neylerim
 Vahdet meyinin cür'asın
 Ma'şuk elinden içmişim
 Ben dost kokusun almışım
 Mürg-i Tatar-ı neylerim
Îsâ gibi dünyâ koyup
Gökleri seyrân eylerim
Mûsâ-yı didâr olmuşum
Ben lenterânî neylerim³⁵³

³⁵² ERDEMİR, A., 1999, Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı Yayınları:1, Ankara.

Len terânî: Beni görmeyeceksin.

³⁵³ Daimi (kalıcı) yerden (ülkeden) gelmişim
Ölümlü (geçici) dünyayı neylerim
Ben dost yüzünün güzelliğini görmüşüm
Hürileri ve cennetleri neylerim
 Birlik şarabının yudumun
 Sevgili elinden içmişim
 Ben dost kokusun almışım
 Tatar kuşunu neylerim
Îsâ gibi dünyayı koyup
Göklerde gezinirim
Musa gibi olmuşum (Didarın Musası olmuşum)
Ben beni göremezsın neylerim

İsmail'im Hak yoluna
Cânımı kurbân eylerim
Çünkü bu cân kurban imiş
Koç u kurbânı neylerim
 Eyyub gibi ma'sûkunun
 Cevrin tahammül eylerim
 Cercişleyin Hak yolunda
 Çıkmayan cânı neylerim
Derviş Yunus ma'sûkuna
Vuslat bunca sarhoş olur
Ben şişeyi çaldım taşa
Nâmus u ârı neylerim³⁵⁴

354 İsmail'im Hak yoluna
Cânımı kurbân eylerim
Çünkü bu cân kurban imiş
Koç ve kurbânı neylerim
 Eyyüb gibi sevgilinin
 Eziyetine tahammül eylerim
 Cercis gibi Hak yolunda
 Çıkmayan canı neylerim
Derviş Yunus sevgiliye
Kavuşma bunca sarhoş olur
Ben şişeyi çaldım taşa
Namusu ve utanmayı neylerim

NEVA İLÂHÎ³⁵⁵

Usûl: Düyek
Güfte: Tevfik Çapacıoğlu
Beste: Zeki Altun

Âteş-i aşkınla yandır kalbimi subb ü mesâ
Çünkü hayrân olmuşum ben bezm-i elestte sana
Hubb-ı dünyâdan ayır al kalbimi senden yana
Ey Habîb-i Kibiriyâ ismi Muhammed Mustafâ

Ravza-i Pâkin Efendim cilvegâh-ı enbiyâ
Âşıkânın ruhsat ister kurb-i sultan olmaya
Ger inâyet eyler isen nûr-ı Hakk'la dolmaya
Ey Habîb-i Kibriyâ isme Muhmamed Mustafâ

Var mıdır senden Rahîm, ki yüce Hakk'ın bir kulu
Enbiyâ ü Asfiyâ içinde senden bir ulu
Cümlesi aşkınla yandı bilirim Hakk'ın yolu
Ey Habîb-i Kibriyâ ismi Muhammed Mustafâ

Tutunur Tevfik bu yola arz-ı hâlimdir sana
Tut elim aktâb ü ebrâr kurb-ı ahyâr aşkına
Böylece gelsin hidâyet bu yakışır şânına
Ey Habîb-i Kibriyâ ismi Muhammed Mustafâ³⁵⁶

³⁵⁵ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³⁵⁶ Aşkının ateşiyle yandır kalbimi sabah ve akşam
Çünkü hayran olmuşum ben elest meclisinde sana
Dünya muhabbetinden ayır al kalbimi senden yana
Ey azametli sevgili ismi Muhammed Mustafâ

Temiz ravzan efendim peygamberlerin naz yeridir
Âşıkların müsaade ister sultana yakın olmaya
Eğer lütfeder isen Hakk'ın nuruyla dolmaya
Ey azametli sevgili ismi Muhammed Mustafâ

Var mıdır senden merhamet edici, ki yüce Hakk'ın bir kulu
Peygamberler ve Hakikat âlimleri içinde senden bir ulu
Hepsi aşkınla yandı bilirim Hakk'ın yolu
Ey azametli sevgili ismi Muhammed Mustafâ

Tutunur Tevfik bu yola hâlimi sunarım sana
Tutun elimi Hakikat Pîri ve iyiler dost yakınlığı aşkına
Böylece gelsin doğruluk yolu bu yakışır şânına
Ey azametli sevgili ismi Muhammed Mustafâ

NEVA İLÂHÎ³⁵⁷

Usûl: Devr-i Hindi
Güfte: Azmi Dede
Beste: Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)

Hakk'a temkîn-i rızada hamd eden mesrûr olur
Dâima zikr ü salâta şugl edenler nûr olur
Bir kişi kim Hakk'ı sevse Hakk'ı söyler dâimâ
Sâhib-i irfân olub ol âkıbet mağfûr olur

Bir abâ-pûşî görünce eyleme kahr-ı nazar
Kibr ile me'lûf olanlar âkıbet makhûr olur
Pîr Nûreddîn-i kutbun nutkudur bu Azmi' yâ
Bir mahalden bir mahalle hakleden mesrûr olur³⁵⁸

³⁵⁷ TEZEREN, S., 2007, Cüneyt Kosal Sanatı ve Hayatı, Keşkûl Yayınları, İstanbul.

³⁵⁸ Hakk'a razılık olgunluğu gösterip hamd eden mutlu olur
Her zaman Allah'ı anmakla ve dua ile meşgul olanlar
Bir kişi kim Hakk'ı sevse Hakk'ı söyler nûr olur her zaman
İlâhî sırra sahip olup Hakk'a yürüdüğünden sonu affolur

Bir derviş görünce etme kahırlı bakış
Büyükmeye alışık olanlar sonunda mahvolur
Büyük mürşîd Pîr Nureddin sözüdür bu Azmi'yâ
Bir yerden bir yere nakleden sevinçli olur

NIŞÂBUR İLÂHÎ³⁵⁹

Usûl: ?

Güfte: Üftâde Hz.

Beste: Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)

Gel berû ey gönlümün sahnında seyrân eyleyen
Zerrece bir katreyi aşkıyla umman eyleyen

Onsekizbin âleme sığmaz iken bu aşk ile
Bir haber birle ama dünyâyı zındân eyleyen

Cânıma vermiş iken kenz-i hitâbın zevkini
Düşürüp bu âleme çün zâr ü giryân eyleyen

Varlığımdır zerre zerre sedd olan yolda bana
Al elim kurtar bu sedden lûtf u ihsân eyleyen

Ehl-i irfân dîdiler sen çıkmayınca aradan
Bilemezsin kimdürür sırrımda seyran eyleyen

Bilmek istersen nazar kıl sırrıma Üftâde sen
Tâ bilesin kimdürür kendini pinhân eyleyen³⁶⁰

³⁵⁹ TEZEREN, S., 2007, Cüneyt Kosal Sanatı ve Hayatı, Keşkül Yayınları, İstanbul.

³⁶⁰

Gel beri ey gönlümün orta yerinde gezinen
Küçücük bir damlayı aşkıyla sonsuz deniz yapan

Onsekiz bin âleme sığmaz iken bu aşk ile
Bir haber ile ama dünyâyı zindan eden

Cânıma vermiş iken muhabbet hazinesinin zevkini
Düşürüp bu âleme çünkü ağlatan ve göz yaşı döktüren

Varlığımdır parça parça engel olan yolda bana
Al elimi kurtar bu engelden iyilik ve cömertlik eden

İlim ehli dediler sen çıkmayınca aradan
Bilemezsin kim durur sırrımda gezinen

Bilmek istersen bir bak sırrıma Üftâde sen
Tâ bilesin kim durur kendini gizleyen

NİHAVEND İLÂHÎ³⁶¹

Usûl: Sofyan
Güfte: Safer Dal
Beste: Zeki Altun

Can bülbülü kafeste
Aşk-ı Nebî her seste
Hû ider her nefeste
Allah bes bâkî heves

Bülbülümün fikrinde
Aşk doludur içinde
Sırrı var dır fevkinde
Allah bes bâkî heves

Hey bülbülüm sen söyle
Mevlâya kulluk eyle
Kur'ân'la amel eyle
Allah bes bâkî heves

Bülbülü âzâd eyle
Nûr ilinde yâd eyle
Muhibbî'yi şâd eyle
Allah bes bâkî heves³⁶²

³⁶¹ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³⁶² Can bülbülü kafeste
Nebî aşkı her seste
Hû der her nefeste
Allah kâfî sonu gelmez heves

Bülbülümün fikrinde
Aşk doludur içinde
Sırrı vardır üstünde
Allah kâfî sonu gelmez heves

Hey bülbülüm sen söyle
Mevlâya kulluk eyle
Kur'an'ın emrini yerine getir
Allah kâfî sonu gelmez heves

Bülbülü hür bırak
Nûr ilinde hatırla
Hubibî'yi mutlu et
Allah kâfî sonu gelmez heves

RAST İLÂHÎ³⁶³

Usûl: Sofyan
Güfte: Ziver Paşa
Beste: Zeki Altun

Oldum elem-i cürm ile bî-çâre ilâhi
Sensin verecek merhemi bî-imâre ilâhi

Dermânı hazinende iken başka suverle
Mümkün mi ola derd-i dile Çâre ilâhi

Yansın dil ü cân âteş-i aşkınla kül olsun
Mahşerde yüzüm görmeyeler kâre ilâhi

Al benliğimi kayd-ı sivâdan beni kurtar
Tâ vâsıl olam rüyet-i dîdâre ilâhi

Sen ister isen kullarına mağfiret etmek
Dûzahda döner yerleri gülzâre ilâhi³⁶⁴

³⁶³ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³⁶⁴ Oldum günahımın elemi ile çâresiz ilâhi
Sensin verecek merhemi hastaya ilâhi

Dermânı hazinende iken başka suretlerle
Mümkün mü caba gönlün derdine çâre ilâhi

Yansın gönül ve can aşkının ateşiyle kül olsun
Mahşerde yüzümü görmeyeler kara ilâhi

Al benliğimi başka her şeyden beni kurtar
Ki sevgilinin yüzünü görebilseydim ilâhi

Eğer sen istersen kullarını affetmeyi
Cehennemde döner yerleri gül bahçesine ilâhi

RAST İLÂHÎ³⁶⁵

Usûl: Müsemmen
Güfte: Yavuz Sultan Selim Han
Beste: Zeki Altun

Ey cemâl-i nûr-i çeşm-i evliyâ
El meded vey mâned-i nûr-i Hudâ
Hâki pâ-y-i tûti yâ-yi âsfîyâ
El meded vey mâden-i nûr-i Hudâ³⁶⁶

³⁶⁵ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Müsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³⁶⁶ Ey evliyanın yüzünün nurunun güzelliği
Yardım et ey Yaratıcının nurun kaynağı
Hakikat âliminin çiçeğinin suretini anlatan
Yardım et ey Yaratıcının nurunun kaynağı

RAST İLÂHÎ³⁶⁷

Usûl: Sofyan
Güfte: Seyyid Seyfullah
Beste: Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)

Esselâm ey sâlik-i râh-ı şerîat esselâm
Esselâm ey rehber-i ehl-i tarîkat esselâm
Esselâm ey pertev-i âyîne-i nûr-i Hûdâ
Esselâm ey Vâkîf-ı sırr-ı hakîkat esselâm
Esselâm ey nesl-i pâk-i Mustafa vü Mürtezâ
Esselâm ey sahib-i sırr-ı velâyet esselâm
Esselâm ey muktedâ-yı tâlibân-ı râh-ı Hak
Esselâm ey âleme envâr-ı rahmet esselâm
Esselâm ey âsitân-ı Kâbe-i erbâb-ı din
Esselâm ey zübde-i sahib-kerâmat esselâm
Esselâm ey onyedi erkâna bîat gösteren
Esselâm ey sahib-i âyât-ı bîat esselâm
Âsitâne geldi Seyyid Seyfi yüzbin dar ile
Gel kabul eyle eyâ kân-ı mürüvvet esselâm³⁶⁸

³⁶⁷ TEZEREN, S., 2007, Cüneyt Kosal Sanatı ve Hayatı, Keşkül Yayınları, İstanbul.

³⁶⁸ Esselâm ey şeriat yolunun yolcusu esselâm
Esselâm ey Allah yolunda olanların rehberi esselâm
Esselâm ey Allah nurunun aynasının parlaklığı
Esselâm ey hakikat sırrını bilen esselâm
Esselâm ey seçilmiş ve Mustafa'nın pak nesli
Esselâm ey velilik sırrının sahibi esselâm
Esselâm ey Hak yolunu isteyenlerin önde gideni
Esselâm ey âleme rahmet saçan esselâm
Esselâm ey din ehlinin Kâbe dergâhı
Esselâm ey keramet sahibi en yücesi esselâm
Esselâm ey onyedi esasa bağlılığını gösteren
Esselâm ey âyetlerin sahibi olan esselâm
Dergâha geldi Seyyid Seyfi yüzbin özür ile
Gel kabul eyle ey iyilik kaynağı esselâm

RAST İLÂHÎ³⁶⁹

Usûl: Sofyan
Güfte: Alvarlı Efe (Muhammed Lûtfî)
Beste: Hayati Günyeli

Envâr-ı imandır salât ü selâm
Salât ü selâmdır sultân-ı kelâm
İcrâ-i sünnettir netice merâm
Sünnet düğünümüz mübarek olsun

İslamları tergîb edin sünnete
Sünnet olan sabîlere hürmete
Nâil olun Hak'dan büyük rahmete
Sünnet düğünümüz mübarek olsun

Sünnet eden üstad hünerde mahir
Olsun ehliyeti himmeti zahir
Erbâb-ı diyanet hem rûhu
Sünnet düğünümüz mübarek olsun³⁷⁰

³⁶⁹ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği

³⁷⁰ İmanın nurudur namaz ve dua
Namaz ve duadır sözlerin sultanı
Sünneti yapmaktır sonuçta istek
Sünnet düğünümüz mübarek olsun

İslamları ümitlendirin sünnete
Sünnet olan çocuklara hürmete
Erişin Hak'dan büyük rahmete
Sünnet düğünümüz mübarek olsun

Sünnet eden üstad hünerde mahir
Olsun ustalığı gayreti görünsün
Din ehli hem ruhu pak
Sünnet düğünümüz mübarek olsun

Üstadına eyler kıvra ikramı
Herkes cevherince eyler in-âmı
Gül-gülistandır meclis hitâmı
Sünnet düğünümüz mübarek olsun

Şeker şerbet ballı börek katmerler
Tatlı çaylar kızıl canlar kamerler
Sünnet olan bağlar gümüş kemerler
Sünnet düğünümüz mübarek olsun

Elvân nakış türlü taam görülür
Emirane semâverler kurulur
Dâireler vurur mahluk dirilir
Sünnet düğünümüz mübarek olsun³⁷¹

³⁷¹ Üstadına eder dostluk ikramı
Herkes özünce eder iyiliği
Gül-gülbahçesidir meclisin sonu
Sünnet düğünümüz mübarek olsun

Şeker şerbet ballı börek katmerler
Tatlı çaylar kızıl canlar kamerler
Sünnet olan bağlar gümüş kemerler
Sünnet düğünümüz mübarek olsun

Renkli nakış türlü yemek görülür
Emirane semaverler kurulur
Daireler vurur mahluk dirilir
Sünnet düğünümüz mübarek olsun

RASTMÂYE İLÂHÎ³⁷²

Usûl:Düyek
Güfte: Fuzûlî
Beste: ?

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı

Kamu bîmârına cânan devâ-yı derd eder ihsan
Niçin kılmaz bana derman beni bîmârı sanmaz mı

Şeb-i hicran yanar cânım döker kan çeşm-i giryânım
Uyarır halkı efgânım kara bahtım uyanmaz mı

Gül-i ruhsârına karşı gözümde kanlı akarsu
Habîbim fasl-ı güldür bu akar sular bulanmaz mı

Gamım pinhan tutardım ben dediler yâre kıl rûşen
Desem ol bî-vefâ bilmem inanır mı inanmaz mı

Değildim ben sana mâil sen ettin aklımı zâil
Bana ta'neyleyen gâfil seni görgeç utanmaz mı

Fuzûlî rind-i şeydâdır hemişe halka rüsvâdır
Sorun kim bu ne sevdâdır bu sevdâdan usanmaz mı³⁷³

³⁷² KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlâhîler, Marifet Yayınları, İstanbul.

³⁷³ Beni candan usandırdı eziyetten yâr usanmaz mı
Gökler yandı ettiğim âhtan isteğimin ateşi yanmaz mı

Bütün yaralılarına cânan dertlerinin devasını eder ihsan
Niçin kılmaz bana derman Beni yaralısı sanmaz mı

Ayrılık gecesi yanar cânım döker kan ağlayan gözüm
Uyarır halkı feryatım kara bahtım uyanmaz mı

Gül yanaklarına karşı gözümde kanlı akarsu
Sevgilim gül zamanıdır bu akar sular bulanmaz mı

Kederimi gizli tutardım ben dediler yâre et belli
Desem o vefasız bilmem inanır mı inanmaz mı

Değildim ben sana düşkün sen ettin aklımı başımdan
Beni ayıplayan gâfil seni görüp utanmaz mı

Fuzûlî çılgın âşıktır hem de halk için itibarsızdır
Sorun kim bu ne sevdâdır bu sevdâdan usanmaz mı

SABÂ İLÂHÎ³⁷⁴

Usûl: Sengin Semâî
Güfte: Ali Ulvi Kurucu
Beste: Zeki Altun

Buldu hep derdine dermânını canlar bu gece
Nûra gark oldu bütün kevn ü mekânlar bu gece

Kâbe-i zât-ı muallâyı tavâf eylediler
Ezelî vuslatın aşkıyla yananlar bu gece

Doğdu âlemlere rahmet o hidâyet güneşi
O'nun aşkıyla yanan gönlünü dağlar bu gece

Âşıkın kalbi bugün seyr-i cemâl ister
Buldu Leylâ'sını Mecnûn coşar ağlar bu gece

Sen de pervâne kesil nûruna artık Ulvî
Ne tecellilere ma'kes ulu dağlar bu gece³⁷⁵

³⁷⁴ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³⁷⁵ Buldu hep derdine dermânını canlar bu gece
Nûrla doldu bütün kainat ve mekânlar bu gece

Yüce yer Kâbe'yi tavâf eylediler
Başlangıcı olmayan kavuşmanın aşkıyla yananlar bu gece

Âşığın kalbi bugün güzelliğinin seyrini ister
Buldu Leylâ'sını Mecnûn coşar ağlar bu gece

Sen de pervâne kesil nûruna artık Ulvî
Ne ihsanların akis yeridir ulu dağlar bu gece

SABÂ İLÂHÎ³⁷⁶

Usûl: Sofyan
Güfte: Rûşenî
Beste: Dervîş Kânûnî (Cüneyt Kosal)

Ehl-i velâ ezelden kâil olup belâya
Kisb eyledi rızâyı sabreyleyip cefâyâ
Oldu bu yol güzergâh evlâd-ı Mustafa'ya
Gitdi Hüseyin-i mezlûm sahra-yı Kerbelâ'ya
Candan edip icâbet bu kader-i Hüdâ'ya
Ashâb Hasaneyn bir bir gitdi râh-ı bekâyâ
Cism-i şühedâ düştü vâdî-i Kerbelâ'ya
Ervâh-ı Kudsîleri yadu tâ Kibriyâ'ya³⁷⁷

³⁷⁶ TEZEREN, S., 2007, Cüneyt Kosal Sanatı ve Hayatı, Keşkül Yayınları, İstanbul.

³⁷⁷ Muhabbet ehli ezelden rıza gösterip imtihana
Elde etti hoşluğu sabredip cefâyâ
Oldu bu yol geçilecek yer Mustafa'nın evlatlarına
Gitti mazlum Hüseyin Kerbelâ çölüne
Candan edip kabul bu Hüdâ'nın kaderine
Hasan'ın ashâbı bir bir gitti sonsuzluk yoluna
Şehitlerin varlığı düştü Kerbelâ vadisine
Kutsal canları uçtu tâ kudretli Allah'a

SEGÂH İLÂHÎ³⁷⁸

Usûl: Devr-i Hindî
Güfte: Nâmi
Beste: Zeki Altun

Ey Resûl-i Kibriyâ vey sîne sâf-ı enbiyâ
Firkatinle dil kebâb olmaktadır subh u mesâ
Bâde-i ahabtûden sundun fakîre mutlaka
Hâre-i kalbden gelir bülbül gibi muhrik sadâ
Rahmetenli'l-âlemînsin yâ Muhammed Mustafâ

Evvel ü âhir Seni inkâr eden bulmaz necât
Şebbere görmez ne bilsün âşıkâre mu'cîzât
Bekliyor Nâmi kapunda nim nigâh-ı iltifât
Hâne-i kalbden gelir bülbül gibi muhrik sadâ
Rahmetenli'l-âlemînsin yâ Muhammed Mustafâ³⁷⁹

³⁷⁸ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³⁷⁹ Ey azamet sahibi Resûl, ey peygamberlerin temiz sinelisi
Ayrılığınla gönül yanmaktadır sabah akşam
Dostların içtiği şaraptan sundun ben fakîre mutlaka
Kalp evinden gelir bülbül gibi yakan ses
Âlemlere rahmet saçan yâ Muhammed Mustafâ

Önce ve sonra seni inkâr eden bulmaz kurtuluş
Gözü görmez karanlık ne bilsin meydanda mucizeler
Bekliyor Nâmi kapında göz ucuyla da olsa bir bakış
Kalp evinden gelir bülbül gibi yakan ses
Âlemlere rahmet saçan yâ Muhammed Mustafâ

SEGÂH İLÂHÎ³⁸⁰

Usûl: Sofyan
Güfte: Şemseddîn-i Sivâsî
Beste: Ali Şirgüganî Dede

Ey gâfil uyan rihlet-i nâ-gâhı unutma
Yol korkuludur korkusu çok râhı unutma

Hâlîk'den utan rızkını halkdan sakın umma
Bil Rabb'ini er-rızk-ı alâllahı unutma

Gerçi itme güçlük bedenine gece gündüz
Nâ-gâh erişir âh-ı seher-gâhı unutma

Yüksek görüben câh-ı cihan içre salınma
Âhır yıkılıp düşeceğin câhı unutma

Mağrur oluben devlet-i dünyaya dayanma
Sakın yitirüp dînini Allah'ı unutma

Bu dâr-ı fenâ içre hevâ yolları çokdur
Şemsî yürü sen Hakk'a giden râhı unutma³⁸¹

³⁸⁰ TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÛTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlahîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

³⁸¹ Ey habersiz uyan vakitsiz göçmeyi unutma
Yol korkuludur korkusu çok yolu unutma

Yaratıcı'dan utan rızkını halktan sakın umma
Bil Rabb'ini rızk Allah'ın üzerinedir unutma

Gerçi etme güçlük bedenine gece gündüz
Vakitsiz erişir sabah vakti âh'ı unutma

Yüksek görüp kendini dünya makamı içinde salınma
Sonunda yıkılıp düşeceğin makamı unutma

Gururlanıp dünya devletine dayanma
Sakın yitirip dînini Allah'ı unutma

Bu yokluk mekanı içinde heves yolları çoktur
Şemsî yürü sen Hakk'a giden yolu unutma

SEGÂH İLÂHÎ³⁸²

Usûl: Düyek
Güfte: Sezâî
Beste: ?

Ey âşık-ı dil-dâde
Gel nûş idelim bâde
Bir bâde gerek amma
Kim içile mevâde
 Sâkisi ola Mevlâ
 Akdâhı ola Esmâ
 Bir kerre içen kat'â
 Gam görmeye dünyâda
Ol câme olan talib
Cân ile ola râgıb
Nefsine ola gâlib
Dil bağlaya üstâde
 Nuş eyleyen ol câmdan
 Subhu ne bile şâmdan
 Ta'lîm-i cünûn eyler
 Mecnûn ile Ferhâde
İşit bu Sezâî'den
Ne gördü fenâîden
Dost vechini gösterdi
Mir'at-ı mücellâde³⁸³

³⁸² TÜRK TASAVVUF MÜSİKİSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÜTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlahîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

³⁸³

Ey gönül vermiş âşık
Gel içelim aşk şarabı
Bir şarap gerek amma
Kim içile herşeyin aslı
 Sunan ola Mevlâ
 Kadehler ola Esmâ
 Bir kere içen asla
 Gam görmeye dünyada
O kadehe olan istekli
Cân ile ola istekli
Nefsine ola gâlib
Gönül bağlaya üstada
 İçen o kadehten
 Sabahı ne bile akşamdan
 Aşktan delirmeyi öğretir
 Mecnûn ile Ferhâd'a
İşit bu Sezâî'den
Ne gördü yok oluştan
Dost yüzünü gösterdi
Cilalı aynada

SEGÂH İLÂHÎ³⁸⁴

Usûl: Sofyan
Güfte: Yûnus Emre
Beste: ?

Gönül hayran olupdur aşk elinden
Ciğer püryân olupdur aşk elinden

Niceler tâc ü tahtı mâl ü milki
Koyup üryân olupdur aşk elinden

Özümün kalmadı sabr ü karârı
Gözüm giryân olupdur aşk elinden

Eridi karlı dağlar zerre zerre
Deniz ummân olupdur aşk elinden

Koyup İbrahim Edhem tâc ü tahtı
Yeri külhân olupdur aşk elinden³⁸⁵

³⁸⁴ TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI
MÛTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlahîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul.

³⁸⁵ Gönül hayran olur aşk elinden
Ciğer kebab olur aşk elinden

Niceleri tac ve tahtı, mal ve mülkü
Koyup çıplak olur aşk elinden

Özümün kalmadı sabrı ve kararı
Gözüm ağlar olur aşk elinden

Eridi karlı dağlar zerre zerre
Deniz engin bir deniz olur aşk elinden

Koyup İbrahim Edhem tacı ve tahtı
Yeri bir han olur aşk elinden

Zehî mansun ki ma'sûkun yolunda
Başı berdâr olupdur aşk elinden

Ne gördü Leylâ'nın yüzünde Mecnûn
Ki ser-gerdâr olupdur aşk elinden

Ne gördü Züleyhâ Yusuf yüzünde
İşi efgân olupdur aşk elinden

Muhabbet derdine düşeli bülbül
Dili handân olupdur aşk elinden

Yunus Emre bu hasret ile zâri
Aceb mihmân olupdur aşk elinden³⁸⁶

³⁸⁶ Ne hoş Mansur ki sevgilinin yolunda
Başı dar ağacına çekilir aşk elinden

Ne gördü Leylâ'nın yüzünde Mecnûn
Ki başı döner durur aşk elinden

Ne gördü Züleyhâ Yusuf yüzünde
İşi acı ile feryat olur aşk elinden

Muhabbet derdine düşeli bülbül
Gönlü mutlu olmuştur aşk elinden

Yunus Emre bu hasret ile ağlar
Acaba konuk olmuş mudur aşk elinden

TEBRİZ İLÂHÎ³⁸⁷

Usûl: Düyek
Güfte: Nasûhî
Beste: Abdülkâdir Töre

Derdimin dermânı sensin yâ Muhammed Mustafa
Gönlümün sultânı sensin yâ Muhammed Mustafa

Eyledi bâr-i güneh kadd-î Nasûhî'yi dü tâ
El meded ey çâre sensin yâ Muhammed Mustafa³⁸⁸

UŞŞAK İLÂHÎ³⁸⁹

Usûl: Devr-i Hindî
Güfte: Şeyh Vefâ Hazretleri
Beste: Zeki Altun

Mefhar-i cümle cihânsın ey şefâat menbâ'ı
Mekke'de doğdun Medine içre kıldın meskeni
Vuslatınla biz fakîri eyle mesrûr yâ Gani
Düştü gönlüm yâ Muhammed cânım arzular Seni

Enbiyâlar serverisin yâ Muhammed Mustafâ
Nûr-i vechin pertevi hem âleme verdi ziyâ
Çün kapunda ümmetindir iş bu hâfız-ı Vefâ
Düştü gönlüm yâ Muhammed cânım arzular Seni³⁹⁰

³⁸⁷ KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlahîler, Marifet Yayınları, İstanbul.

³⁸⁸ Derdimin dermânı sensin yâ Muhammed Mustafa
Gönlümün sultânı sensin yâ Muhammed Mustafa

Büktü günah yükü Nasûhî'nin boyunu ikiye
Yardım eden çâre bulan sensin yâ Muhammed Mustafa

³⁸⁹ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Müsîkîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³⁹⁰ Bütün cihanın sevinmesine sebepsin ey af kaynağı
Mekke'de doğdun Medine'yi ettin mesken
Kavuşmanla biz fakîri mutlu et yâ Ganî
Düştü gönlüm yâ Muhammed cânım arzular Seni

Enbiyâların başısın yâ Muhammed Mustafâ
Yüzünün nurunun ışığı bütün âleme verdi ışık
Çünkü kapında ümmetindir işte bu hafız-ı Vefâ
Düştü gönlüm yâ Muhammed cânım arzular Seni

UŞŞAK İLÂHÎ³⁹¹

Usûl: Düyek
Güfte: Şem'î
Beste: Zeki Altun

Cân ü dilden âşıkam billâhi Beytullah'a ben
Gör beni dâim münâcât eylerim Allah'a ben

Sen ki mihnetle hebâ ettin cevâhir ömrünü
Başladım şimden gerü nâ'ti Resûlullah'a ben

Hazret-i Azrâil'e can vermeye fahr eylerim
Yüz sürünce ravza-i pâk-i Habîbullah'a ben

Gözlerim kan ağlasın hiç sürmesin leyl ü nehâr
Tâ varınca Kâbe-i bünyâd Halîlullah'a ben³⁹²

³⁹¹ ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

³⁹² Cân ve gönülden âşığım Beytullah'a ben
Gör beni her zaman yalvarırım Allah'a ben

Sen ki eziyetle boşa harcadın çok kıymetli ömrünü
Başladım şimdiden sonra yalvarmaya Resûlallah'a ben

Hazret-i Azrail'e can vermekle şereflenirim
Yüz sürünce Habibullah'ın temiz kabrine ben

Gözlerim kan ağlasın hiç durmasın gece ve gündüz
Tâ varınca dursun Hz. İbrahim'in yapısı Kâbe'ye ben

UŞŞAK İLÂHÎ³⁹³

Usûl: ?

Güfte: Abdülehad Nuri

Beste: Bî-Çâre (Mehmet Efendi)

Eser aşkın yeli eshâra karşı
Öter bülbülleri gülzâra karşı

Cemâlin şu'lesinde tâbdârim
Yanar pervâneyim o nâra karşı

Ne sabra tâkatim var görmez isem
Ne görsem göz doyar envâra karşı

Bugün yâr olmayan aşkıyla yârin
Utandır yârin ol Gaffâra karşı

Görürsün Nûriyâ aşıklarına
Neler ihsân eder ağyara karşı³⁹⁴

³⁹³ ERDEMİR, A., 1999, Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı Yayınları:1, Ankara.

³⁹⁴ Eser aşkın yeli sabahlara karşı
Öter bülbülleri gül bahçelerine karşı

Yüzünün güzelliğinin ateşinde sıkıntılıyım
Yanar bir pervaneyim o ateşe karşı

Ne sabra gücüm var görmez isem
Ne görsem göz doyar parlaklıklara karşı

Bugün yâr olmayan aşkıyla yârin
Utandır yarın o affedici yaradan karşı

Görürsün Nûriye âşıklarına
Neler lütfeder rakiplere (yabancılara) karşı

UŞŞAK İLÂHÎ³⁹⁵

Usûl: Sofyan
Güfte: Yûnus Emre
Beste: Selahaddin Gürer

Dolap niçin inilersin
Derdim vardır inilerim illallah Hu Hu Hu Hu
Ben Mevlâya âşık oldum
Anım için inilerim illallah Hu Hu Hu Hu Hu
Hannan Allah Mennan Allah
Hacı Bayram şeyen lillah illallah Hu Hu Hu Hu
Benim adım dertli dolap
Suyum akar yalap yalap illallah Hu Hu Hu Hu
Böyle emr-eylemiş Çalap
Anım için inilerim illallah Hu Hu Hu Hu
Hannan Allah Mennan Allah
Hacı Bayram şeyen lillah illallah Hu Hu Hu Hu
Derviş Yûnu eydür âhı
Gözyaşı döker günahı illallah Hu Hu Hu Hu
Hakka âşığım vallahi
Anım için inilerim illallah Hu Hu Hu Hu
Hannan Allah Mennan Allah
Hacı Bayram şeyen lillah illallah Hu Hu Hu Hu³⁹⁶

³⁹⁵ HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

³⁹⁶ Dolap(su çarkı) niçin inilersin
Derdim vardır inilerim illallah Hu Hu Hu Hu
Ben Mevlâya âşık oldum
Onun için inilerim illallah Hu Hu Hu Hu
Esirgeyen Allah İhsan eden Allah
Hacı Bayram şeyen lillah illallah Hu Hu Hu Hu
Benim adım dertli dolap (dönen su çarkı)
Suyum akar yalap yalap (parıl parıl)
Böyle buyurmuş Tanrı
Onun için inilerim illallah Hu Hu Hu Hu
Esirgeyen Allah, İhsan eden Allah
Hacı Bayram şeyen lillah illallah Hu Hu Hu Hu
Derviş Yûnus döndü, âhı
Gözyaşı döker günahı illallah Hu Hu Hu Hu
Hakka âşığım vallahi
Onun için inilerim illallah Hu Hu H u Hu
Esirgeyen Allah İhsan eden Allah
Hacı Bayram şeyen lillah illallah Hu Hu Hu Hu

UŞŞAK İLÂHÎ³⁹⁷

Usûl: Sofyan
Güfte: Nizamoğlu Seyyid Seyfullah
Beste: Hacı Nafiz Bey

Aşkınla çâk olsa bu ten, ben yine illâllah direm
Yansa kül olsa bu beden, ben yine illâllah direm

İşim gücüm zâr eylesen, içim dışım nâr eylesen
Mansûr-veş berdâr eylesen, ben yine illâllah direm

Âsîlere katsan beni, tamulara atsan beni
Mücrim kulun etsen beni, ben yine illâllah direm

Bin derdini versen bana, hâlim gören kalsa tana
Yüzüm tutup senden yana, ben yine illâllah direm

Kan aksa gözden yaşlarım, bağrım da bitse başlarım
Derd ü güm olsa işlerim, ben yine illâllah direm

Bin pâre ettirsen beni, adlara atdırsan beni
Terk etmeyip Mevlâ'm seni, ben yine illâllah direm

Seyyid Nizamoğlu ile, ceddiyle haşrolsa bile
Mü'min muvahhidler ile, ben yine illâllah direm³⁹⁸

³⁹⁷ KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlâhîler, Marifet Yayınları, İstanbul.

³⁹⁸ Aşkınla parçalansa bu beden, ben yine illâllah derim
Yansa kül olsa bu beden, ben yine illâllah derim

İşimi gücümü ağlamak etsen, içimi dışımı ateş etsen
Mansûr gibi assan beni, ben yine illâllah derim

İsyancılara katsan beni, cehennemlere atsan beni
Günahkâr kulun etsen beni, ben yine illâllah derim

Bin derdini versen bana, hâlimi gören beni ayıplasa
Yüzümü tutup senden yana, ben yine illâllah derim

Kan aksa gözden yaşlarım, bağrım da bitse başlarım
Dert ve keder olsa işlerim, ben yine illâllah derim

Bin parça ettirsen beni, ateşlere attırsan beni
Terketmeyip Mevlâ'm seni, ben yine illâllah derim

Seyyid Nizamoğlu ile atasıyla toplansa bile
Allah'ın birliğine mü'minler ile, ben yine illâllah derim

UŞŞAK İLÂHÎ³⁹⁹

Usûl: Nimsofyan
Güfte: Muhyî (Bezcizâde Şeyh Mehmed)
Beste: Muhyî

Zahid bize ta'n eyleme
Hak ismin okur dilimiz
Sakin efsâne söyleme
Hazrete varır yolumuz

Halvetî yolum güderiz
Çekilür Hakk'a gideriz
Gâza-yı ekber ederiz
Hazreti Alî ulumuz

Her kim bu tarika girdi
Hasan-ı Basrî'ye erdi
Her seher okunur virdi
Seyyid Yahyâ'dır pîrimiz

Erenlerin çokdur yolu
Cümlesine dedik belî
Ko desinler bize deli
Usludan yeğdir delimiz⁴⁰⁰

³⁹⁹ Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü, Türk Tasavvuf Musikisi ve Folklorünü Araştırma ve Yaşatma Derneği.

⁴⁰⁰ Ey sofu bizi yerme
Hak ismin okur dilimiz
Sakin efsâne söyleme
Hazrete verir yolumuz

Halvetî yolunda ilerleriz
Çekilir Hakk'a gideriz
En büyük savaşı ederiz
Hazreti Ali ulumuz

Her kim bu yola girdi
Hasan-ı Basri'ye erdi
Her seher okunur dersi
Seyyid Yahyâ'dır pîrimiz

Erenlerin çokdur yolu
Hepsini kabul ettik
Bırak desinler bize deli
Usludan daha iyidir delimiz

Tevhîd eden deli olmaz
Allah deyen mahrûm kalmaz
Her seher açılır solmaz
Bahâre irer gülümüz

Sayılmayız parmağ ile
Tükenmeyiz kırmağ ile
Taşramızdan sormağ ile
Kimse bilmez ahvâlimiz

Muhyî sana olan himmet
Âşık isen câna minnet
Elif Allah mim Muhammed
Kisvemizdedir dalımız⁴⁰¹

⁴⁰¹ Allah'ın birliğine inanan deli olmaz
Allah diyen bir şeyden eksik kalmaz
Her seher açılır solmaz
Bahara erer gülümüz

Sayılmayız parmak ile
Tükenmeyiz kırmak ile
Dışarımızdan sormak ile
Kimse bilmez hâlimiz

Muhyî sana ola eren kişi tesiri
Âşık isen cana minnet
Elif Allah Mim Muhammed
Dış görünüşümüzdedir dalımız

YEGÂH İLÂHÎ⁴⁰²

Usûl: Devr-i Hindî

Güfte: ?

Beste: Zeki Altun

Keş olunmaz görmeyince sırr-ı Hakk kâşânesin
Per açar mı bilmeyen ankâ-i kudsın lânesin
Târ-ı zülfün halline bulmak için bir çâresin
Aldılar uşşâk ser-a-pâ nezdine cânânesin
Sordular Mecnûn'a Leylâ'nın saâdet hânesin
Sînesin çâk etti gösterdi dil-i virânesin⁴⁰³

⁴⁰² ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul.

⁴⁰³ Keşfolunmaz görmeyince Hak sırrının sarayını
Kanat açar mı bilmeyen mübarek ankanın yuvasını
Zülfünün telinin çözümünü bulmak için bir çaresini
Aldılar âşıkları baştan ayağa yakınına sevgilinin
Sordular Mecnûn'la Leylâ'nın mutluluk evini
Kalbini açtı gösterdi harabe olmuş gönlünü

ZÂVİL İLÂHÎ⁴⁰⁴

Usûl: Düyek
Güfte: Hayâlî
Beste: Selâhaddin Demirtaş

Durman yanalım
Âteş-i aşka
Şûle verelim
Âteş-i aşka

Evvel aldanalım
Key kolay sandım
Kat-be-kat yandım
Âteş-i aşka

Aşk ile geldim
Meydana girdim
Bağrımı köydüm
Âteş-i aşka⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlâhîler, Marifet Yayınları, İstanbul.

⁴⁰⁵ Durmayın yanalım
Aşkın âteşine
Alev verelim
Aşkın âteşine

Önce aldandım
Ne zaman kolay sandım
Kat-be-kat yandım
Aşkın âteşine

Aşk ile geldim
Meydana girdim
Bağrımı yaktım
Aşkın âteşine

Aşk eri ölmez
Sırdır anlanmaz
Yanmayan bilmez
Âteş-i aşka

Bî-ser ü bî pâ
Derd-i dîl ara
Yana göre cânâ
Âteş-i aşka

Terk-ide kâli
Anla Hayâlî
Yak Per ü bâlî
Âteş-i aşka⁴⁰⁶

⁴⁰⁶ Aşk eri ölmez
Sırdır anlanmaz
Yanmayan bilmez
Aşkın âteşine

Başsız ve ayaksız
Gönül süsleyen dert
Yan da gör cânâ
Aşkın âteşine

Terk ede sözü
Anla Hayâlî
Yak irfanla parlayan kalbi
Aşkın âteşine

12. SONUÇ VE TARTIŞMA

Tezimin konusu olan bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirilmesi sırasında tespit ettiklerimiz, bu sahanın araştırmacılarının eserlerini incelediğimiz de elde ettiğimiz bilgiler ışığında şu kanaate vardık ki, bestelen divan şiirlerinin çalışmamızın ilk bölümünden sonuna kadar şiirlerdeki ahenk unsurları ve musiki ilişkisinin bütün sebep ve saiklerinin önemi üzerinde durulmasını gerekli gördük ve çalışmamızı bu bulgular üstünden derinleştirip bir plan ve yöntem belirleyerek tamamlamaya çalıştık.

Geniş bir eser, tez ve makale araştırma inceleme çalışması yaparak vardığımız sonuçları şöyle ifade edebiliriz:

Divan şiirinde baştan beri bütün ahenk unsurlarının klasik Türk musikisinin temelini oluşturduğu ve bu şekil ve yapısından dolayı musikiyi tartışmasız etkilediği ve kültür hayatımızda bestelenmiş divan şiirlerinin ortaya çıktığını ortaya koymuş olduk. İncelememizde gördük ki, herhangi divan şairinin kullandığı söz ve ses tekrarlarının, tercih ettiği ahenk unsurlarından bahsetmenin ilk bakışta edebî değer açısından pek de gerekli olmadığı sanılabilir. Fakat araştırmamızda bunun böyle olmadığını ilmî olarak tespit ettik.

Tespit ettiğimiz bestelenmiş divan şiirlerindeki şarkı ve ilahî türlerinin alfabetik sırayla tezimizin ilgili bölümlerine yerleştirdik. İnanıyoruz ki, aralarında günümüze kadar etkisi sürecek olan birbirinden değerli bestelenmiş divan şiirinin güzelliği kültürümüze zenginlik katmasına vesile olacaktır. Bunun sonucu olarak da kendi geleneğinden beslenen nesillerin bu çalışmamızdan faydalanacağını ummaktayız. Kaynakçada gösterdiğimiz birbirinden değerli akademisyenin eserlerinden analaşılabacağı üzere bestelenmiş divan şiirine şekil ve yapı olarak bakıldığında karşımıza divan şiirini meydana getiren ahenk unsurlarını incelemek en başta gelmektedir. Aruz ölçülerinin geçirdiği evreler ve vezin-usul münasebetine dair ortaya konulmuş verilere temas edilmedikçe bestelenmiş divan şiirlerinin musikiyle ilişkisini anlamının mümkün olmadığı kanaatine vardık.

Bütün bu tespitlerden sonra vardığımız sonuç şudur: Bestelenmiş divan şiirlerinin güncelleştirilmesini, yani çevirisini gazel, ilahi ve şarkı yazmış hemen her divan şairinden bestelenen bütün şiirlerini ele alarak yapmaya çalıştık ve bu konuda başarılı olduğumuz kaanatindeyiz. Şöyleki: İki yüzden fazla bestelenmiş divan şiiri olan ilahi, gazel ve şarkıyı alfabetik sırayla yerleştirdik. Her sayfada önce orijinal şiir metni yer almaktadır. Devamı olan sayfada ise, günümüz Türkçesi çevirisini yerleştirerek, bütün şiirler bu sistem dahilinde yerleştirilmiştir. Şiirlerin başlığını yerleştirdikten sonra alt solda kurallara uygun olarak “Usul, Güfte ve Beste” açıklamalarını yerleştirdik.

Araştırmamız sonucunda, 15.ve 20. yüzyıllar arasında yaşamış 62 divan şairinin şarkı türünde yazılmış ve bestelenmiş 104 şiiri ile yine 15. Ve 20. yüzyıllar arasında yaşamış 59 divan şairinin 91 ilahî türünde yazılmış ve bestelenmiş şiirini, ayrıca bestelenmiş divan şiirlerinin temel özelliklerini tezimizin bütün bölümlerinde açıklamaya çalıştık.

Bestelenmiş divan şiirinin sunuluş ve söyleyiş açısından taşıdığı nitelikler, rahat, has ve içten anlatım, dilin mukisi yönünü oluşturan kafiye, vezin, ahenk, ses tekrarları gibi unsurların başarılı bir şekilde kullanılmış olması; kalıcılığı sağlama bakımından ağır basmaktadır. Günümüz dünya şiirinde kafiye, vezin, ahenk gibi unsurlar büyük ölçüde bir yana bırakıldığı için bunların hafızada kalması klasik şiirdeki kadar güçlü değildir. Bütün olarak divan şiirinde, özelde bestelenmiş divan şiirlerini incelememiz sırasında öğrendiğimiz gerçek şu ki, musiki unsurlarının bilhassa vezin ve kafiyenin

eksikliği hafızada kalma bakımından olduğu kadar, dinleyiciyi sesle etkileme açısından da etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Hem ses, hem de anlam bakımından güçlendirici, pekiştirici bir görev gören tekrarlara yer verme gibi nitelikler bestelenmiş divan şiirlerinin musiki gücünü daha da artırdığını tespit ettik. Yeni şiirin de bu unsurlardan bütünüyle vazgeçememesi bunu göstermektedir. Bestelenmiş divan şiirinde bütünüyle ses ve anlamı bir arada tam olarak bulmak mümkün. Bunların içinde tanınmış önemli şairlerden örnek vermek icap ederse; Fuzûlî’de, Bâkî’de, Şeyh Gâlib’de ses ve anlam bütünlüğü zirveye çıkmaktadır. Tezimize aldığımız şiirleri bestelenmiş divan şairlerinin her dem taze ve yeni imgeleri dile getirebilen, onları şekil, kafîye, vezin gibi unsurlarla hem besleyen, hem de yerine göre anlamı feda etmediklerini gözlemledik. Bu orijinal imgeler ve duygular, ayrıca ahenkli bir söyleyiş ve sunuluş güzelliğiyle, ses unsurlarıyla, özgün ve değişik kafiyelerle zenginleşince gerçek şiir ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak; Divan şiiri ve tezimizde işlediğimiz bestelenmiş divan şiirlerinin eşsiz bir ahenk ve kaliteli bir musiki taşıdığını önemli eser ve kaynaklarla tespit ederek, şiir ve musiki ilişkisinin bu tarihî güzelliğinin farkına vardık. Bütün vasıflarına işaret ettiğimiz özellikleriyle klasik Türk musikisine katkısını ilmî anlamda tartışılmaz olduğu bir gerçektir. Ayrıca Doğu ve Batı kültürlerinin de kabullendiği bir musiki kültürü meydana getirdiğini görmekteyiz ki, divan şairi Bakî’nin “Bâkî kalan bu kubbede hoş seda imiş” mısraında bu mâna ve fikri veren bestelenmiş divan şiirlerinin musikiye katkısı sonsuza kadar yaşayacaktır.

13.KAYNAKLAR

Kitaplar:

- AKDOĞU, O., 1993, Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 275s.
- AKSÜT, S., 1993, Türk Musikisi Güfteler Hazinesi 1 – 2, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1050s.
- ARSLAN, M., 2003, Leyla Hanım Divanı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 225s.
- ARSLAN, M., 2000, “Nedim Divanında Musiki”, Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 123s.
- ARSLAN, M., 1999, Sur-nameler, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 175s.
- ARSLAN, M., 1988, Sami Divanında Mûsiki, İlim Yayıma Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 150s.
- ATASOY, M. C., 1999, Kültür ve Medeniyet Açısından Osmanlılar Dönemindeki Türk Musikisi, cilt:9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 145s.
- AYDIN, A., 2004, Üsküdarlı Fenâyî Cennet Mehmet Efendi ve Dîvânı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 300s.
- BİLGİNER, M. S., 1982, Niyâzî, Şeyh Muhammed Mısırî (1618-1693), Niyâzî Divanı Şerhi, Tam Divan ile Birlikte Açıklamalar, Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî, Alemdar Ofset, İstanbul, 355s..
- CANIM, R., 1988, Türk Edebiyatında Sakinameler ve İşretnameler, Akçağ Yayınları, Ankara, 120s.
- CEYHAN, A., 1997, Bedr-i Dilşâd'ın Muradnâmesi, c:1, MEB Yayınları, İstanbul, 200s .
- COŞKUN, A. O., 2001, Abdülhad Nûrî Dîvânı, MEB Yayınları, Divanlar Dizisi, İstanbul, 180s.
- ÇETİN M. N., 1999, Divan Şiiri, MEB Yayınları, Ankara, 80s.
- ÇETİŞLİ, İ., 2002, Metin Tahlillerine Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara, 250s.
- ÇIPAN M., 1999, Güfte İncelemesi-I, Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Konya, 235s.
- DEVELLİOĞLU, F., 2005, Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1195s.
- DİLÇİN, C., 1983, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Sevinç Basımevi, Ankara, 531s.
- ERDEMİR, A., 1999, Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı Yayınları:1, Ankara, 541s.
- ERGÜN, S. N., 1942, Türk Musiki Antolojisi, c. 2, Rıza Köşkün Matbaası Yayınları, İstanbul, 400s.
- ERGÜR, C. E., 2004, Zeki Altun Hayatı ve Eserleri, Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma Vakfı Yayınları, İstanbul, 300s.
- FARMER, H. G. , 1996, “Mûzik”, İslâm Düşünce Tarihi, c. 2, İnsan Yayınları, İstanbul, 140s.
- GÜREL, R., 1992, Enderunlu Vâsıf Divanı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 230s.
- HAKKI, İ. Ö., 1998, Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri Kudüm Velveleleri, Ötüken Yayınları, İstanbul, 176s..
- HATİBOĞLU, A., 1993, Besteleriyle Yunus Emre İlahileri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 373s.
- İNAL, M. K., 1958, Hoş Sada, Matbuat Yayınları, İstanbul, 95s.

- İPEKTEN, H.- İSEN, M.- TOPARLI, R.- OKÇU, N.- KARABEY, T., 1988, Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 580s.
- İPEKTEN, H., 1997, Basılı Divanlar Kataloğu, Akçağ Yayınları, Ankara, 137s.
- KALKIŞIM, M., 1994, Şeyh Gâlib Dîvânı, Akçağ Yayınları, Ankara, 300s.
- KAPLAN, M., 1987, Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 1-2, İstanbul, 250s.
- KAPLAN, M., 1996, Neşâti Divanı, Akademi Yayınevi, İzmir, 200s.
- KAPLAN, M., 1995, Tenkitli Metin- Hayriyye-i Nabî-İnceleme, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 320s.
- KARADENİZ, M. E., 1998, Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 185s.
- KAYAALP, İ., 1994, Sultan Ahmet ve Divânı, Akşemseddin Vakfı Yayınları, İstanbul, 310s.
- KOSAL, C., 1994, 99 Makamda İlâhîler, Marifet Yayınları, İstanbul, 222s.
- KUYUMCU, F., 1982, Kuddûsî, Gaye Matbaası, Ankara, 95s.
- KÜÇÜK, S., 1995, Bâki Divanı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 250s .
- KÜÇÜK, S., 1990, Şeyhi Divanı, Akçağ yayınları, Ankara, 300s.
- KURNAZ, C.- TATÇI, M., 1998, Ümmî Sinân Hayatı ve Şiirleri, Akçağ Yayınları, Ankara, 195s.
- LEVEND, A. S., 1978, Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 666s.
- LEVEND, A. S., 1980, Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar), Enderun Yayınları, İstanbul, 320s.
- MACİT, M., 1996, Divan Şiirinde Ahenk Unsurları, Akçağ Yayınları, Ankara, 90s.
- MERMER, A., 1994, Mezakî Divanı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 235s.
- NÛR, S. M., 1982, Edebî ve Tasavvufî Mısırî Niyâzî Dîvânı Şerhi (Tam Dîvân ile Birlikte), Haz: Mahmut Sadettin Bilginer, Esmâ Yayınları, İstanbul, 345s.
- OKAY, M. O., 1990, Sanat ve Edebiyat Yazıları, İstanbul, 230s.
- OSMANLI ANSİKLOPEDİSİ, 1999, c. 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 300s.
- ÖMÜRLÜ, Y., 1974, Kenan Rıfai, İlahiyat-ı Kenan, Baha Matbaası, İstanbul, 192s.
- ÖZKAN, Ö., 2007, Divan Şiirinin Penceresinden Osmanlı Toplum Hayatı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 150s.
- ÖZÖN, M. N., 1979, Büyük Osmanlıca – Türkçe Sözlük, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 928s.
- ÖZTUNA, Y., 1990, Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 600s.
- ÖZTUNA, Y., 2000, Türk Musiki Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1000s.
- PALA, İ., 1992, Divan Edebiyatı, Alternatif Üniversite Yayınları, İstanbul, 145s.
- PALA, İ., 2007, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul, 637s.
- SELMAN, M., 1925, Nutkî Divanı, ?, Bakü, 250s.
- SÜREYYA, A. 1994, Beyzadeoğlu, Lütfiyye-i Vehbi, Bedir Yayınları, İstanbul, 340s.
- TANRIKORUR, Ç., 1998, Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler, Ötüken Yayınları, İstanbul, 180s.
- TANRIKORUR, Ç., 2003, Osmanlı Dönemi Türk Musikisi, Dergah Yayınları, İstanbul, 200s.
- TANRIKORUR, Ç., 1999, “Osmanlı Musikisi”, Osmanlı Medeniyet Tarihi, c. 2, Feza Gazetecilik Yayınevi, İstanbul, 320s.

- TARLAN, A. N., 1985, Fuzûlî, Mehmed bin Süleyman Bağdatlı (Ö. 1556), Fuzûlî Divanı Şerhi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1000s.
- TARLAN, A. N., 1992, Hayâlî, Mehmed, Bekar Memi, (ö. 1557), Hayâlî Divanı, Akçağ Yayınları, Ankara, 350s.
- TATÇI, M., 2004, Üsküdarlı Muhammed Nasuhi ve Divanı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 285s.
- TATÇI, M., 2004, Yûnus Emre Divân ve Risâletü'n-Nushiyye, Sahaflar Yayınları, Ankara, 320s.
- TATÇI, M., 2005, Azîz Mahmûd Hüdâyî Dîvân-ı İlâhiyât Tıpkıbasım ve Çeviriyazı, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 250s.
- TERCÜMAN 1001 TEMEL ESER, 1986, Eşrefoğlu Divanı, 1001 Temel Eser Heyetince Hazırlanmıştır, 200s.
- TEZEREN, S., 2007, Cüneyt Kosal Sanatı ve Hayatı, Keşkül Yayınları, İstanbul, 190s.
- TEZEREN, Z., 1987, Seyyid Mahmud Hüdâyî Divanı, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 270s.
- TOPARLI, R., 1984, Abdülmecid Sivasî Divanı, Dilek Matbaası, Sivas, 180s.
- TURABÎ, A. H., 2009(Mayıs), Aylık Diyanet Dergisi, 125s.
- TÜRK DİYANET VAKFI İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ, 2007, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. İstanbul, 300s.
- TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI MÛTEVELLÎ HEYETİ, 1986, İlâhîler, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, 157s.
- TÜRK TASAVVUF MÛSİKÎSİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI MÛTEVELLÎ HEYETİ, 1997, İslâmbol Geleneğinde Sivil Merasimler ve Doğumdan Ölümüne Mûsikî, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul, 232s.
- ULUDAĞ, S., 1992, İslâm Açısından Mûsikî ve Semâ, Mârifet Yayınları, Uludağ Yayınları, Bursa, 145s.
- ÜNVER, S.,1964, “Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhaneleri ve Son Şeyhleri”, Mevlâna Güldestesi, Konya Turizm Derneği Yayınları, Konya, 324s.
- ÜNVER, İ., 1983, Ahmedî-İskender-name-İnceleme / Tıpkıbasım, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 325s.
- YAMAN, M., 1976, Seyfullah, Seyyid Seyfullah İbn Nizâmeddin (Ö.1601-02), Seyyid Nizamoğlu, Hayatı, Sanatı, Eserleri, İstanbul, Yayınlayan: Adil Ali Atalay, 302s.
- YETİŞ, K., 1989, “Ahenk / Edebiyat”, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 1, İstanbul, 250s.
- YETKİN S. K., 1969, Şiir Üzerine Düşünceler, İstanbul, 167s.
- YENİ TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, 1985, Ötüken Yayınları, İstanbul, 400s.

Makaleler:

- ADAM, H., “İslamda Müzik Meselesine Toplumsal Bir Bakış”, [http: // www.akademik.semazen.net](http://www.akademik.semazen.net) (25.06.2010).

- AKDOĞAN, B., 2003, “Türk Din Mûsikîsinin Anadolu’da Doğuşu ve Tarihî Seyri Hakkında Bazı Mülâhazalar”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XLIV (1), s.345-371.
- AKDOĞAN, B., 2008, “Türk Din Mûsikîsi Tarihine Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XLIX (1), s.151-190.
- AKPINAR, H.,2005, “İlimler Tasnifinde Mûsikînin Yeri”, İstem Dergisi, sayı: 5, s.191-201.
- AKSOY, B., 2009, “Osmanlı Geleneğinde Dinî Mûsikî Üstüne Birkaç Not”, <http://www.akademik.semazen.net> (29.06.2010).
- ATASOY, M. C., 1999, “Kültür ve Medeniyet Açısından Osmanlılar Dönemindeki Türk Musikisi”, Osmanlı Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, cilt: 10, Ankara.
- ATEŞ, E., 2000, “Cumhuriyet’in İlk Dönemlerinde Türk Mûsikîsi ve Atatürk’ün Mûsikî Anlayışı”, Süleyman Demirel Dergisi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:7, s.53-71
- AYANGİL, R., 2002, “17. Yüzyılda Türk Musikisi”, Osmanlı Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, cilt: 12, Ankara, s. 447.
- BAŞARA, E., 2009, “TRT Repertuvarında Bulunan ve 15-19. Yüzyıllar Arasında Rast Makamında Bestelenmiş Sözlü Eserlerin Form ve Usûlleri Üzerine Bir İnceleme”, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XIII (2), s. 231-242.
- BEKTAŞ, T., “Klasik Türk Musikisinde Güfte- Beste Dokusu ve Etkileşmi”, <http://www.turkmusikisi.com> (21.02.2008).
- CAN, H., 2010, “Mevlevîlikte Mûsikî ve Mûsikîde Mevlevî”, <http://www.akademik.semazen.net> (28.06.2010).
- CAN, H., 2010, “Mevlana Güldestesi”, <http://www.akademik.semazen.net> (25 Nisan 2010).
- CENGİZ, H.E., 1986, “Divan şiirinde musammatlar”, Türk Dili, sayı: 415-416-417, s. 291.
- ÇALKA, M. S., 2008, “Nev’i Divânı’nda Mûsikî Terimleri”, Turkish Studies, 3 (2), s.179-193.
- ÇETİN, K., 2009, “Musikî ve Musikî Terimlerinin İbrahim Raşid Divanı’ndaki Yansımaları”, Turkish Studies, 4 (2), s. 200-225.
- ÇETİNKAYA, B. A., 2008, “Mevlânâ’nın Gönül Dilinden Mûsikî”, <http://www.akademik.semazen.net> (26.06.2010).
- ÇETİNKAYA Y., 2008, “Mevlevîlik ve Müzik (Mesnevîde Aşk, Mûsikî, Ney)”, <http://www.akademik.semazen.net> (25.06.2010).
- ÇİPAN, M., 1997, “Fuzûlî’nin Gazellerine Yazılan Nâzirelerden Bazıları ve Bestelenmiş Şiirleri”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (3), s.103-114.
- DEMİRTAŞ, Y., 2008, “XIX. Yüzyıl İstanbul Sosyal Hayatında Dinî Mûsikî”, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13 (2), s.361-375.
- DEMİRTAŞ, Y., 2009, “Türk Din Mûsikîsi Formları”, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14 (1), s.213-227.
- EN-NÂTÛR, Ş. A., “İslâm’a Göre Ses ve Mûsiki Sanatı”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt:XXXIII, s.187, 201.
- FEYZİOĞLU, N., “Geleneksel Türk Sanat Musikisi Bestekarlığında Söz- Beste İlişkisi”, e- dergi, <http://www.atauni.edu.tr> (Mayıs, 2007).
- GÖNÜL, M., 2007, “Mevlevîlik ve Mûsikî”, İstem Dergisi, sayı:10, s.75-89.
- İNANÇER, Ö. T., 1999, “Osmanlı Türk Musikî Tarihinde Tasavvuf Musikisine Bir Bakış”, Osmanlı Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, cilt:10, Ankara, s. 677.
- KALENDER, R., “Yüzyılımızın Başlarında İstanbul’un Musikî Hayatı”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt:XXIII, s.411-444.

- KALENDER, R., “Türk Musikîsi’nde Kullanılan Makamların Tesirleri”, Ankara Üniversitesi, s.361-375, <http://dergiler.ankara.edu.tr/37/770/9801.pdf> (10.06.2010).
- KALENDER, R., “Ruh Hastalıkları Tedavisinde Musikî”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt:XXXI, s.271-281.
- KALENDER, R., “Mûsikî ve İnsan”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt:XXXVII, s.263, 272.
- KAMİLE, Ç., “Musiki ve Musiki Terimlerinin 19. Yüzyıl Klasik Türk Şairlerinden İbrahim Raşid (H. 1277/ M. 1812) Divanı’ndaki Yansımaları”, <http://www.turkmusikisi.com> (21.02.2008).
- KAPLAN, M., 2002, “Divan Şiirinde Musiki”, Köprü Dergisi, <http://www.koprudergisi.com> (13.06.2010).
- KAPLAN, M., 2009, Musiki dergisi, Web sitesi.
- ÖNEY, C., 2010, “Hz. Mevlana ve Musiki”, <http://www.akademik.semazen.net> (20 Şubat 2010).
- ÖZÇELİK, M., 2009, “Mevlânâ’da Şiir ve Mûsikî”, <http://www.akademik.semazen.net> (25.01.2010).
- SEFERCİOĞLU, N., “Dîvan Şiirinde Mûsikî ile İlgili Unsurların Kullanılışı”, <http://www.geocities.com/msefercioglu/makaleler/divansiiirindemusiki.htm>
- SELÇUK, B., 2009, “Divan Şiirindeki Ses ve Ahenkle İlgili Sanatlara Genel Bir Bakış”, Adıyaman Üniversitesi Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu , s.483-491.
- ŞAHİN, A., 2008, “Mevlânâ ve Mûsikî”, <http://www.akademik.semazen.net> (27.06.2010).
- TURABİ, A. H., 2009, “ Türk Din Mûsikîsi’nde Hz. Peygamber”, <http://www.akademik.semazen.net> (27.06.2010).
- UZEL, N., 2009, “Müzik Her Yerde...”, <http://www.akademik.semazen.net> (29.06.2010).
- VOLKAN, S., 2010, “Mevlana Mevlevî Mûsikîsi”, <http://www.akademik.semazen.net> (28.06.2010).
- YAHYA KAÇAR, G., 2008, “Türk Mûsikîsinde Makam”, İstem Dergisi, sayı:11, s.145-158.
- ZEREN, M. A., 1999, “Modern Türk Müziği Kuramı”, Osmanlı Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayını, cilt: 10, Ankara, s. 553.
- Kahramanmaraş Hz. Mevlana Kültürü; Türk Tasavvuf Mûsikîsi ve Folklörünü Araştırma ve Yaşatma Derneği Arşivi
<http://www.notaarsivi.com>
<http://www.inleyennagmeler.com>
<http://www.trtnotaarsivi.com>
<http://www.neyzen.com>

Tezler:

- ASLAN, E., 1999, “II. Meşrutiyet Dönemi Dergilerinde Mûsikî”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- CAN, N., 1993, “Osmanlı Dönemi Türk Şiirinde Mûsikî Mefhumu”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÇELİK H. E., 2007, “Güftesi Divan Şairlerinden Leyla Hanım’a Ait Bestelerin Usûl – Aruz Vezni İlişkisi Yönünden incelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Konya Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- ERTÜRK, E. Ş., 2009, “18. Yüzyıl Klâsik Türk Şiirinde Mûsikî”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- KOCAOĞLU, M., 1985 “ “Divan Edebiyatında Şair-Bestekârlar”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- NAİR, A., 1999, “Divan Şiirinde Musiki ve Makamlar”, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- TÜRKEL, S., 2005, “Şeyh Gâlib’in Bestelenmiş Şiirlerinde Usul - Vezin İlişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

BESTELENMİŞ ŞARKILAR VE İLÂHİLER DİZİNİ

ŞARKILAR

<u>MAKAM</u>	<u>GÜFTE</u>	<u>GÜFTEKÂR</u>	<u>BESTEKÂR</u>	<u>USÛL</u>	<u>SAYFA</u>
Acemaşiran	Sanma şahım âlemi sen, sâdıkane yâr olur	Yavuz Sultan Selim Han	Sadettin Kaynak	Düyek	49
Arazbâr Buselik	Düştüm düşeli aşk oduna rûz-i ezelden	Nemci	Hacı Sadullah Ağa	Ağır Aksak	49
Acem	Âh Efendimsin cihânda i'tibârım varsa sendendir	Şeyh Gâlib	Hacı Fâik Bey	Aksak	50
Acemaşiran	Bir haber ve ey sâbâ n'oldu gülistânım benim	?	Bimen Şen	Ağır Aksak	50
Acemaşiran	Dilde derd-i iştiyakı çekmeye takat mı var	?	Nuri Halil Poyraz	Curcuna	51
Bayatî	Kalbim yine üzgün seni andım da derinden	Yahyâ Kemal Beyatlı	Selâhattin Pınar	Curcuna	51
Bayatî	Ey şâh-ı cihân eyleye Hak ömrünü efvân	Leylâ Hanım	Sultan II. Mahmud	Ağır Aksak	52
Bayatî Araban	Başladın aşıyar ile ünsiyete	Sermed Efendi	Numan Ağa	Ağır Aksak	53
Bayatî	Bir gonca femin yâresi vardır ciğerimde	Hamamizâde İsmâil Dede Efendi	Hamamizâde İsmâil Dede Efendi	Ağır Aksak	54

Bestenigâr	Gayrıdan bulmaz teselli sevdiğim	Yahyâ Nazî Efendi	Kasasker Mustafa İzzet Efendi	Ağır Aksak	54
Bayatî	Gül hazin sünbül perşîşan bâğ-ı zârın şevki yok	Recâizâde Mahmut Ekrem	Rahmi Bey	Ağır Aksak	55
Bûselik	Bir pür cefâ hoş dilberdir müptelâyım hayli demdir	Sultan III. Selim	Sultan III. Selim	Evfer	56
Bûselik	Ey dilber-i hüsnü âfet gel meclise ver letâfet	?	Şâkir Ağa	Aksak	57
Evc-ârâ	Aldı elden gülşeni bâd-ı hazân	Sultan V. Murâd	Hacı Fâik Bey	Aksak	58
Evc-ârâ	Saçların âh pür-vefâ saçlar	Cenâb Şahabeddin	Sadun Aksüt	Aksak	59
Evc	Ey şûh-ı cihan, sevdi seni can	?	Suyolcuzâde Sâlih Efendi	Aksak	59
Evc	Çok mu figanım o gül-i zîbâ-hırâm için	?	Dilhayat Kalfa Hanım	Remel	60
Evc	Bir gören bir dem unutmaz sen gibi bir mehveşi	Ahmet Refik Altınay	Ali İçinger	Ağır Aksak	60
Ferahfezâ	Dem-be-dem artmakta âlâmım benim	Yaşar Nezihe Hanım	Tanbûrî Hâfız Kemal Batanay	Curcuna	61
Ferahnâk	Sensiz cihânda âşîka işret revâ mıdır	Nahîfî	Zekâi Dede	Yürük Semâi	61

Hicaz	Terk eyledi gerçi beni ol mâh-cemâlim	?	Zaharya	Yürük Semâi	62
Hicaz	Olmada diller rübûde gamze-i ağdûsuna	Fitnat Hanım	Abdülhalim Ağa	Hafif	62
Hicaz	Ey çerh-i sitemger dil-i nâlâna dokunma	Âşık Ömer	Medeni Aziz Efendi	Türk Aksağı	63
Hicaz	Derd-i aşkın ben senin bîhûde izhâr eylemem	Şeyh Gâlib	Şeref Çakar	Ağır Aksak	63
Hicaz	Derdimi ummâna döktüm âsûmana inledim	Süleyman Nazif	Şerif İçli	Ağır Aksak	64
Hicaz	Ey çerh-i sitemger dil-i nâlâna dokunma	Âşık Ömer	Medenî Aziz Efendi	Türk Aksağı	64
Hicaz	Hoşdur bize meyhâne ki işret var içinde	İzzet Ali Paşa	Erdinç Çelikkol	Aksak	65
Hicaz	Bir nigâh et ne olur hâlîme ey gonce dehen	Recaizâde Mahmut Ekrem	Şekerci Cemil Bey	Ağır Aksak	65
Hicaz	Ebrûlarının zahmı nihandır ciğerimde	Adlî (II. Mahmud)	?	Aksak	66
Hüseyinî	Tal'atın devr-i kamerde mihr-i âlemi tab eder	Nafıza	Zaharya	?	67
Hüzzam	Dil uyur mest olarak yar-ı dilara söyler	Yahya Kemal Beyatlı	Münir Nurettin Selçuk	Aksak	68

Hüzzam	Âşıkâ t'an etmek olmaz mübtelâdır neylesin	Nef'î	Azîz	Çenber	69
Hicaz	Ey hevâî-meşreb oldun bâisi berbâdımın	Nâbîzâde Nâzım Bey	Şevki Bey	Ağır Aksak	69
Hicaz	Var mı cânâ derd-i aşkın çâresi	Mahmud Celâleddin Paşa	Hacı Arif Bey	Ağır Düyek	70
Hüseyî	Zaman olur ki anın hacle-i visâlinde	Fâik Ali Ozansoy	Lem'i Atlı	Düyek	71
Hüseyî	Senden bilirim yok bana fâide ey gül	Nevres-i Cedid (Osman Nevres)	Tanbûri Ali Efendi	Yürük Semâi	71
Hüseyî	Sevdiğim cemâlin çünkü göremem	Nedim	Mahmud Celâleddin Paşa	Aksak	72
Hüseyî	Güldürürse bahtımın encâmı güldürsün beni	Nigar Hanım	Lem'i Atlı	Ağır Aksak	72
Hüseyî	Ezelden âşinânım ben ezelden hem zebânımsın	Mehmet Âkif Ersoy	Şerif İçli	Aksak	73
Hüseyî	Nedir bu hâletin ey meh cemâlim	Niğdeli Hikmet Bey	Şevki Bey	Curcuna	73
İsfahân	Ne safâdır eyyâm-ı gül zevk artırır bir kâse mül	Tanbûrî Mustafa Çavuş	Tanbûrî Mustafa Çavuş	Aksak	74
İsfahân	Fâriğ olmam eylesen yüzbin cefa sevdim seni	Şeyh Gâlib	Sadettin Kaynak	Düyek / Devr-i Revan	75

İsfahân	Âh eylediğim serv-i hırâmânım içindir	Fuzûlî	Dede Efendi	Yürük Semâi	76
Karcığâr	Aşkî pinhân edemem nâle vü efgândır bu	Leylâ Hanım	Hacı Arif Bey	Düyek	76
Karcığâr	Âh efendim dinle gel şu nâle vü feryadımı	?	Hâfız Yusuf Efendi	Ağır Aksak	77
Karcığâr	Çeşmân-ı o mehveşin elâdır	Abdülbâki Baykara	Lem'i Atlı	Semâi	77
Karcığâr	Bir yâreli kuş çırpınıyor sanki telinde	Tevfik Fikret	Hacı Arif Bey	Aksak	78
Karcığâr	Bilmem ki safâ ne'şe bu ömrün neresinde	Ahmet Râsim Bey	Leon Hancıyan	Türk Aksağı	78
Kürdîlihicz kâr	Senden öğrendi gönül, sevgi nedir, aşk nedir	Alâeddin Yavaşça	Alâeddin Yavaşça	Curcuna	79
Kürdîlihicz kâr	Geçti zahm-ı tîr-i hicrin tâ dil-i nâşâdıma	Şeyh Gâlib	Hacı Arif Bey	Ağır Aksak	79
Kürdîlihicz kâr	Ehl-i aşkın neşvegâhı kûşe-i meyhanedir	?	Tatyos Efendi	Ağır Aksak	80
Kürdîlihicz kâr	Geçti ömrün nevbaharı bülbül olmuş neyleyim	Nahit Hilmi Özeren	Sadi Hoşses	Müsemmen	80
Kürdîlihicz kâr	Geçti zahm-ı tîr-i hicrin tâ dil-i nâşâdıma	Şeyhülislâm Es'âd Efendi	Hacı Arif Bey	Ağır Aksak	81

Kürdîlihicaz kâr	Gurûb etti güneş dünyâ karardı	Niğdeli Hikmet Bey	Hacı Arif Bey	Curcuna	81
Mâhur	Nâr-ı hecrinle hârab-ender-hârab etdin beni	Bâkî	Faize Ergin	Ağır Aksak	82
Mâhur	Bâdeler döndükçe artar bezi ıyşın neş'esi	Ahmet Refik Altınay	Selânikli Ahmet Efendi	Ağır Aksak	82
Mâhur	Esir ettin beni ey dil-pesendim	Rahmi Bey	Rahmi Bey	Curcuna	83
Muhayyer	Bir elif çekdi yine sîneme cânân bu gece	Enderûnî Vasıf	Hacı Sadullah Ağa	Yürük Semâi	83
Muhayyer	Humâr-ı yok bozulmaz meclis-i meyhane-i aşkın	Sâmi Paşa	Hacı Arif Bey	Aksak	84
Mahur	Zâhirî hâle bakıp etme dâhil bir ferdi	Enderûnî Vasıf Osman Efendi	Hacı Arif Bey	Curcuna	84
Müsemmen	İftirâkınla efendim bende tâkat kalmadı	I. Ahmed	Cevdet Çağla	Nişâburek	85
Muhayyer	Yetmez mi sana bister ü balın ile kucağım	Nedim	Rahmi Bey	Curcuna	85
Muhayyer	Humârı yok bozulmaz meclis-i meyhâne-i aşkın	Sami Paşazâde Sezaî	Hacı Arif Bey	Aksak	86
Muhayyer	Bîhuzûrum nâle-i mürğ-i dil-i divâneden	Sultan Abdülaziz Han	Sultan Abdülaziz Han	Devr-i Hindi	86

Müstear	Yâre fâş'et razını amma dehanın duymasın	Hüseyin Avni Bey	Şerif Muhittin Targan	Semâi	87
Nevâ	Bir kâsedir gönlüm alev dolu yana yana	Râbia Hâtun	Tanbûrî Dürrü Turan	Yürük Semâi	87
Nihâvend	Kimseye etmem şikâyet ağlarım ben hâlîme	?	Kemânî Serkis Efendi	Curcuna	88
Nihâvend	Ey fitnesi çok, kavli yalan, yandım elinden	Ahmet Paşa	Sümer Sâmi Güney	Aksak	88
Nişabûrek	Ey gül ne acep silsile-i müşk-i terinler	Fuzûlî	Ziya Paşa	Yürük Semâi	89
Nihâvend	Bilmezdim özüm, gamzene meftûn imişim ben	Nevres-i Cedid	Tanbûri Ali Efendi	Yürük Semâi	89
Nihâvend	Gönlüm yine bir âteş-i hicrane dolaştı	Mehmet Sait Bey	Şeyh Ethem Efendi	Aksak	90
Nihâvend	Ah zülfün görenlerin hep bahtı siyah olurmuş	Nevres-i Cedid	Ali Rifat Çağatay	Lenk fahte	90
Nihâvend	Süzüp süzüp de ey melek o çeşm-i nim-hâbını	Recâizâde Mahmut Ekrem	Rahmi Bey	Yürük Semâi	91
Nihâvend	Çözülme zülfüne ey dil-rûbâ dil bağlayanlardan	Enderûnî Vasıf	Hacı Arif Bey	Curcuna	91
Pesendîde	Her ne dem sâkî elinde sâgar-ı işret gelir	?	Sultan III. Selim (İlhâmî)	Çenber (Ağır)	92

Pençgâh	Hem sohbet-i dildâr ile mesrûr idik evvel	Şeyhülislam Yahya Efendi	Itrî	Fer	92
Rast	Esti nesimî nevbahar açıldı güler subh u dem	Nef'i	Hacı Arif Bey	Türk Aksağı	93
Rast	Yine bir gülnihal aldı bu gönlümü	Dede Efendi	?	Semaî	94
Rast	Göz gördü gönül sevdi ey yüzü mahım	Süleyman Nahîfî Efendi	Sâdi Hoşses	Aksak	94
Rast	Leb-i renginine bir gül konsun (aman)	Ahmed Râsim Bey	Ahmed Râsim Bey	Sofyan	95
Rast	Bu zevk u safa sahn-ı semen-zâre de kalmaz	?	Lem'i Atlı	Sengin Semâi	95
Rast	Gülyüzünde görelî zülf-i semen sây gönül	Ahmet Paşa	Münir Nurettin	Devr-i Hindî	96
Rehavi	Zannetme benim gibi sana bende bulursun	Nev'î	Hâfız Abdürrahim Şeydâ Dede	Remel	97
Sâzkâr	Sensiz geçen günlerim cennet de olsa gönlüm	Nâmık Kemâl	Kemençevî Halûk Recâî	Müsemmen	97
Segâh	Şeb midir bu ya sevâd-ı âh-ı pinhânım mıdır	Âkif Paşa	Kazasker Mustafa İzzet Efendi	Ağır Aksak	98
Segâh	Bülbül yetişir bağırımı hûn etdi figânın zapt eyle dehânın	İzzet Molla	Hacı Arif Bey	Aksak	98

Şehnaz	Ezelden şâh-ı aşkın bende-i fermânıyız	Bâkî	Cinuçen Tanrıkörür	Aksak Semâi	99
Segâh	Tûtî-i mucize-güyem ne desem lâf değil	Nef'î Ömer Efendi	Itrî	Yürük Semâi	99
Segâh	Dil-harâbat aşkını sensin sebep berbâdına	Enderûni Vasıf	Tanbûrî Ali Efendi	Devr-i Hindi	100
Segâh	Bülbül yetişir bağırı hûn etti figânın zapteyle dehânın	İzzet Molla	Hacı Arif Bey	Aksak	100
Segâh	Olmaz ilâç sîne-i sad pâreme	Namık Kemal	Hacı Arif Bey	Curcuna	101
Sûzinâk	Hâl-i dilimi şerh edemem kimseye eyvah	Zeki Müren	Şekerci Cemil Bey	Sengin Semai	101
Sûzinâk	Ey dil heves-i vuslat-ı cânân sana düşmez	Enderûni Hüseyin Fazıl	Enderûni Hüseyin Fazıl	Yürük Semâi	102
Sûzinâk	Zahme-i sevdâ-nisârım vur ki ey feyyâz-ı aşk	Tâhir-ül Mevlevî	Kâni Karaca	Devr-i Hindi	102
Sûzinâk	Saklayıp kalb-i mükedderde seni	Recâizade Mahmud Ekrem	Ûdi İzzet Bey	Aksak	103
Sûzidil	Ey şehin-şâh-ı cihân dâd eyledin	Leylâ Hanım	Hâşim Bey	Ağır Aksak	103
Şevkefza	Hüsn ü zâtın gibi bir dilber-i sîmin endâm	?	Hâfız Efendi	Hafif	104

Şevkefza	Şimdi ay bir servi simindir suda	Faruk Nafiz Çamlıbel	Hayri Yenigün	Aksak	104
Tâhîrbûselik	Parladıkça pîş-i çeşimde münevver gözlerin	Bâkî	Abdûlbâkî Baykara	Devr-i Hindi	105
Uşşak	Pür âteşim açtırma ağzımı zinhâr	Leylâ Hanım	Dede Efendi	Ağır Aksak Semâi	106
Uşşak	Duçar-ı hicr-i yar olalı didem ağlıyor	Galip Paşazade Reşit	Şevki Bey	Aksak	107
Uşşak	Ey şûh-ı cefâ-pîşe bırak vâz-ı cefâyı	Mehmet Sâdi Bey	Hacı Arif Bey	Sengin Semâi	107
Uşşak	Hasretle bu şeb gâh uyudum gâhi uyandım	Ethem Pertev Paşa	Nevres Paşa	Aksak	108
Uşşak	Neyle konuştum dedim bana derdini söyle	Mevlâna Celâleddin Rûmî	Münir Nûrettin Selçuk	Düyek	109

İLÂHİLER

MAKAM

GÜFTE

GÜFTEKÂR

BESTEKÂR

USÛL

SAYFA

Acem	Yine aşkın sırrı düştü serime	Yûnus Emre	Zekâi Dede	Sofyan	110
------	-------------------------------	------------	------------	--------	-----

Acembûselik	Ben yürürüm yane yane	Yûnus Emre	Balat şeyhi Kemal Efendi	Sofyan	111
Acemaşîran	Aç basiret perdesin âyine-i rahmâne bak	Nâmî	H. Aslan Hepgür	Düyek	112
Acemkürdî	İster isen bulasın canânı sen	Hız. Pîr Niyaz-i Mısırî	Yalçın Tura	Devr-i Hindî	113
Acem	Çalabım bir şar yaratma	Hacı Bayram Veli	Nimesav	HacıBayram Veli	114
Acemaşîran	Ey sevgili Allah'ım rûhum seni soracak	Osman Hulûsî Daredevî	Barış Demir	Aksak Semâi	115
Acemaşîran	Ben ben isem canda değil	Kenan Rıfâî	İzzeddin Hümevî	Sofyan	116
Acem	Derd-mendim mücrimim dermâne geldim yâ Resûl	Îsâ Mahvî Efendi	Ali Şirüganî Dede	Düyek	117
Acem	Aldanma dünya varına	Sâbit	Zekâi Dede	Düyek	118
Acemaşîran	Aşkınla hep bu fakîrin n'eylesin ah n'eylesin	Zeki Altun	Zeki Altun	Düyek	118
Acemkürdî	Mevla'm gözüm yaşı akar sel olur	Seyyid Seyfullah	Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)	Sofyan	119
Acem	Zâhidler eyler ta'nımız	Nutkî	?	Aksak	120

Acem	Kudûmun rahmet-i şevk u safâdır yâ Resûlâllah	Aziz Mahmud Hüdâyî	Hafız Post	Evsat	122
Acem	Menba'-i ilm-i Hudâ'sın yâ Muhammed Mustafa	Hakkı (İsmail Hakkı Bursevî)	Salâhî Dede	Düyek	123
Acemaşîran	Hazret-i Hakkın Habibi sevgili bir dânesi	Hz. Sezaî	?	Düyek	124
Bayatî	Mecnûna sordular Leylâ nicoldu	Yûnus Emre	?	Sofyan	125
Bayatî	Hadden aştı iştîyâkın yâ Resûl göster cemâlin	Abdûlmecid Şeyhî	Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)	Devr-i Revan	126
Bayatî	Düşel'den derdine yokdur kararım yâ Resulallah	Kenzî	Manisalı Haşim Efendi	Nimevsat	128
Bayatî	Bâde-i lebinden nûş eden âşık	İsmail Hakkı Hazretleri	M. Hakan Elvan	Sofyan	129
Bayatîraraba n	Gönül mazhardır envâr-ı cemâle	Nasûhî	Hafız Hüsnü	Düyek	130
Çargâh	Eyle Yârab sen tecellî nûr-i Kur'an sönmesin	?	Metin Alkan	Düyek	131
Dügâh	Âşık olan ciğerin ateşe dağlar ağlar	Hakkı	Belâhenk Nûri Bey	Evsat	132
Dügâh	Ya ilâhi asitanın hastaya dar-i şifa	Mustafa Fenâi	3. Gazi Ali Dede	Evsat	132

Evc	Gel yanalım âteşi aşka	Seyyid Nesîmî	?	Sofyan	133
Evc	Merhabâ yâ merhabâ yâ remezân	Muallim İsmail Hakkı Bey	?	Devr-i Hindî	134
Evc	Ey, maksadı-ı âşıkın olan Mevlâna	Dede Efendi	Dede İsmail Efendi	Yürük Semâi	134
Evc	Her zaman bir Vâmık u Azrâ olur, âlem bu ya	Yaman Dede	Zeki Altun	Düyek	135
Ferahfezâ	Firkatin nâriyle yandım yâ Habîbâllah meded	Kenan Rifai	Doğan Engin	Müsemmen	136
Ferahnâk Âşîran	Cem'-i enbiyâlardan Muhammed cümle'nin şâhı	Eşrefoğlu Rûmi	Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)	Düyek	137
Ferahnâk	Ol kadar mukbîl ü mahbûb-i hüdâsın ki senî	Şeref	Zekâi Dede	Devrihindi	138
Ferahnâk	Ben bilmez idim gizli ayân sen imişsin	Molla Câmi	Selânikli Şevket Bey	Sofyan	138
Ferahnâk	Aşık-ı Yezdân zikreder dâim	Ali Ulvi Kurucu	Bekir Sıdkı Sezgin	Nim Sofyan	139
Ferahnâk Âşîran	Cemî-î enbiyâlardan Muhammed cümle'nin şâhı	Eşrefoğlu Rumi	Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)	Düyek	140
Ferahnâk	Mefhar-i cümle cihansın ey şefa'at madeni	Şeyh Vefâ Hz.	H. Kemal / Tezergil Özmutlu	Düyek	142

Gerdâniye	Severim ben seni candan içeru	Yûnus Emre	?	Sofyan	142
Gül'izar	Çıktım erik dalına anda yedim üzümü	Yûnus Emre	Zâkirbaşı Eyyûbi Mehmed Efendi	Sofyan	143
Hicaz	Derdine derman isteyen gelsin	Şeyh Sami Efendi	?	Sofyan	144
Hicaz	Ey âşıkân ey âşıkân aşk mezhebi dindir bana	Yûnus Emre	Şeyh Mesut Efendi	Sofyan	145
Hümâyûn	Şûride vü şeydâ kılan yârin cemâlidir	Yûnus Emre	?	Sofyan	145
Hicaz	Ey âlemlerin şahı tecelli kıl, teselli kıl	Merkez Efendi	Dede Efendi	Düyek	146
Hicaz	Ben dervişem diyene bir ün idesim gelir	Yûnus Emre	?	Sofyan	147
Hüseyinî	İbtidâdan yol sorarsan yol Muhammed Ali'nindir	Hatayî	?	Devr-i Hindi	148
Hüseyinî	Ey risalet tahtının hurşid-i mâh-ı enveri	Gazali	?	Sofyan	150
Hüseyinî	Ey gonca-ı bâg-ı sayfâ vey verd-i handânım yetiş	Şeyh Hazmi Efendi	Zeki Altun	Sofyan	151
Hüseyinî	Affet isyanım benim halim yaman Allah'ım	Muzaffer Ozak	Ahmet Özhan	Sofyan	152

Hüseyinî	Seyrimde bir şehre vardım gördüm sarayı güldür gül	İbrahim Ümmî Sinan	Ahmet Hatipoğlu	Raks Aksağı	154
Hüseyinî	Devrân içre devrânım şükür Elhamdülillâh	Muzaffer Ozak	?	Sofyan	156
Hüseyinî	Kiminin meskeni külhan kimi derviş kimi sultan	Kul Yusuf	Hüseyin Sebilci	Sofyan	157
Hüseyinî	Dil beytini pâk iden dervişi ankâ iden	Nureddin Cerrahî	?	Sofyan	158
Hüseyinî	Derman aradım derdime, derdim bana dermân imiş	Niyazî-i Mısrî	?	Sofyan	160
Hüzzam	Zat-ı mirat-ı Hüdâsın yâ Muhammed Mustafa	Şeyh Kamil Efendi	Zekâi Dede	Evsat	162
Hicaz	Ey rahmeti bol padişah cürmüm ile geldim sana	Kuddusî	?	Sofyan	163
Hicaz	Ey garip bülbül diyârın kadedir	Niyâzî-i Mısrî	Derviş Ali Şirüganî	Düyek	165
Hicaz	N'eyleyim dünyâyı bana Allâh'ım gerek	Aziz Mahmud Hüdâyî	Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)	Sofyan	167
Hicaz	Ârif ol âyîne-i insâna bak	Aziz Mahmud Hüdâyî	Musullu Hafız Osman	Düyek	169
Hicaz	Yak sinemi âteşlere efganıma bakma	Yaman Dede	Zeki Altun	Düyek	170

Hüseyinî	Canım kurban olsun senin yoluna adı güzel kendi güzel Muhammed	Yûnus Emre	Zeki Altun	Sengin Semaî	171
Hüseyinî	Ey Nebiyy-i âhir zemân Allah'tan getirdin Kur'ân	Safer Dal	Zeki Altun	Sofyan	172
Hüseyinî Bûselik	Eyle yâ Rab Sen tecelli nûr-i Kur'ân sönmesin	M. Âkif Ersoy	Zeki Altun	Düyek	173
Hüzzam	Sordular pervâneye niçin böyle yanarsın	Şeyh Abdülaziz Zihni Efendi	Zeki Altun	Sofyan	174
İsfahan	Sordum sarı çiçeğe benzin neden sarıdır	Yûnus Emre	Eyyubî Ali Rıza Şengel	Sofyan	175
Muhayyer	Geçti her ânım günahla mücrimim bî-çâreyim	?	Zeki Altun	Düyek	176
Karcıçar	Gülünden cüdâ mı düştün acabâ	Hakkı Efendi	?	Düyek	177
Kûçek	Biz hatm-i hâce ederiz Mevlâ yoluna gideriz	Kâmil Efendi	Zekâî Dede	Düyek	178
Mâye	Aşkın meyine kanmış mestaneleriz Hakka	Abdülehad Nûri	Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)	Sofyan	179
Muhayyer	Cemâlin hüsnüne canlar fedâdır yâ Resûlallah	Tâcî	Hüseyin Sebilci	Devr-i Hindî	180
Neva	Mülk-i bekâdan gelmişim fâni cihânı neylerim	Yûnus Emre	Bî Çâre (Mehmed Efendi)	?	181

Neva	Âteş-i aşkınla yandır kalbimi subb ü mesâ	Tevfik Çapacıoğlu	Zeki Altun	Düyek	183
Neva	Hakk'a temkîn-i rızada hamd eden mesrûr olur	Azmi Dede	Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)	Devr-i Hindî	184
Nişâbur	Gel berû ey gönlümün sahnında seyrân eyleyen	Üftâde Hz.	Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)	?	185
Nihavend	Can bülbülü kafeste aşk-ı Nebî her seste	Sefer Dal	Zeki Altun	Sofyan	186
Rast	Oldum elem-i cürm ile bî-çâre ilâhi	Ziver Paşa	Zeki Altun	Sofyan	187
Rast	Ey cemâl-i nûr-i çeşm-i evliyâ	Yavuz Sultan Selim Han	Zeki Altun	Müsemmen	188
Rast	Esselâm ey sâlik-i râh-ı şeriat esselâm	Seyyid Seyfullah	Derviş Kânûni (Cüneyt Kosal)	Sofyan	189
Rast	Envâr-ı imandır salât ü selâm	Avlarlı Efe (Muhammed Lûtfî)	Hayati Günyeli	Sofyan	190
Rastmâye	Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı	Fuzûlî	?	Düyek	192
Sabâ	Buldu hep derdine dermânını canlar bu gece	Ali Ulvi Kurucu	Zeki Altun	Sengin Semâî	193
Sabâ	Ehl-i velâ ezelden kâil olup belâya	Rûşenî	Derviş Kânûnî (Cüneyt Kosal)	Sofyan	194

Segâh	Ey Resûl-i Kibriyâ vey sîne sâf-ı enbiyâ	Nâmi	Zeki Altun	Devr-i Hindî	195
Segâh	Ey gâfil uyan rihlet-i nâ-gâhı unutma	Şemseddîn-i Sivâsî	Ali Şirgüganî Dede	Sofyan	196
Segâh	Ey âşık-ı dil-dâde gel nûş idelim bâde	Sezâî	?	Düyek	197
Segâh	Gönül hayran olupdur aşk elinden	Yûnus Emre	?	Sofyan	198
Tebriz	Derdimin dermânı sensin yâ Muhammed Mustafa	Nasûhî	Abdülkâdir Töre	Düyek	200
Uşşak	Mefhar-i cümle cihânsın ey şefâat menbâ'ı	Şeyh Vefâ Hazretleri	Zeki Altun	Devr-i Hindî	200
Uşşak	Cân ü dilden âşıkam billâhi Beytullah'a ben	Şem'î	Zeki Altun	Düyek	201
Uşşak	Eser aşkın yeli eshâra karşı	Abdülehad Nuri	Bî Çâre (Mehmet Efendi)	?	202
Uşşak	Dolap niçin inilersin	Yûnus Emre	Selahaddin Gürer	Sofyan	203
Uşşak	Aşkınla çâk olsa bu ten, ben yine illâllah direm	Nizamoğlu Seyyid Seyfullah	Hacı Nafiz Bey	Sofyan	204
Uşşak	Zahid bize ta'n eyleme	Muhyî (Bezcizâde Şeyh Mehmed)	Muhyî (Bezcizâde Şeyh Mehmed)	Nimsofyan	205

Yegâh	Keşf olunmaz görmeyince sırr-ı Hakk kâşânesin	?	Zeki Altun	Devr-i Hindî	207
Zâvil	Durman yanalım âteş-i aşka	Hayâlî	Selâhaddin Demirtaş	Düyek	208

15. ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Bilge KEPEK
Doğum Yeri ve Tarihi : Kahramanmaraş- 01 / 01 / 1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : K.S.Ü. Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenimi : K.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Doktora Öğrenimi : -
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İletişim

E-Posta Adresi : bilgekepek@gmail.com

Tarih :05.01.2011